

קובץ גליונות

פרשת תולדות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מגבית מיוחדת לטובת מערכת "קובץ גליונות" לקראת ימי החנוכה הבעל"ט

כהכרת הטוב לשותפים במגבית זו, יקבל כל שותף בקבוק שמן זית מהודר משיירי מצוה שהיה תלוי כנוי סוכה בסוכתם של שמונה מגדולי ישראל וכך יהיה ניתן להמשיך את המצווה ולהדליק את נרות החנוכה משיירי המצוה וכמבואר בספרים הקדושים במעלת וסגולת הדבר

וכתב בספר כרסיא דאליהו: "כח גדול יש לשיירי מצוה, שאע"פ דקי"ל בני חיי ומזוגי לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא, עם כל זה השירים שלהם מהנו לתקן המזל, וגם שיירי מצוה מעכבין את הפורענות וגורמים חיים.

וכתב הבן איש חי בספרו מועד לכל חי: יש נוהגים לתלות שמן זית זך לנוי סוכה ולייחדו בשביל להשתמש בו אח"כ למצוות הדלקת נרות חנוכה, והוא מנהג יפה

וכן נותר בידינו מעט שמן שהיה תלוי בסוכתו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בתרומה חד פעמית בסך 100 ₪ תקבל את הבקבוק שמן המיוחד ובו מהשמן שהיה תלוי כנוי סוכה בסוכתם של שמונה מגדולי ישראל

הכמות מוגבלת והזריז נשכר

צלצל עוד היום והבטח את זכותך

לקבלת השמן המיוחד: 053-3145900

לע"נ הרב ר' מרדכי ב"ר ישראל יהיאל ז"ל

בעמוד הבא מכתבו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א
אודות מכשולות קווי הנייעס הפסולים

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

שהשמחה במעונם

הר"ר יחיאל לוי - ירושלים

להולדת הבן נ"י

נציגינו החשוב בשיבת מיר ונוה יעקב

הר"ר שלמה מילר - בני ברק

להולדת הבת תחי'

נאמן בית מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א

זמני השבת

בחסות:

גינות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:04	5:17	5:55
בני ברק	4:18	5:18	5:51
קרית ספר	4:12	5:17	5:54
בית שמש	4:03	5:18	5:54
אופקים	4:13	5:20	5:54
חיפה	4:09	5:16	5:51

בא והיה שותף בזיכוי הרבים הגדול

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס':

053-3145900

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

מכתבו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

אודות מכשולות קווי הנייעס הפסולים

בס"ד

כ"ב מרחשוון התשפ"ד

אודות מכשולות קווי הנייעס הפסולים

בימים אלו אשר בעוה"ר נתעוררה מידת הדין כאשר דם ישראל נשפך כמים רח"ל ורבים נתונים בשבי ובמצוק, עדים אנו להתעוררות גדולה באמונה שאין עוד מלבדו ואם הוא ית' לא ישמור עיר שווא שקד שומר, ושאין לנו אלא לתלות מחסנו ומבטחנו בו ית' ולזעוק ולהתחנן לישועתו, ולהתחזק בעמל התורה ובתיקון המעשים.

אמנם לדאבוננו זה לעומת זה מוצא היצר דרכים להעמיד רבים בניסיון, על ידי קווי הנייעס המביאים שידורים מהתקשורת החיצונית הקלוקלת ומחדירים בשומעיהם לשים ייבם בחיל ובכוח ומלאים בהרגשת 'כוחי ועוצם ידי', ומשכיחים הכתוב "שקר הסוס לתשועה וגו' הנה עין ד' אל יראיו למיחלים לחסדו", ואשר בפרט לעת כזאת יש בכך סכנה גדולה ח"ו.

והנה בקווים פסולים אלו קיימים תמיד דברי קלקול הכרוכים באיסורי תורה, מלבד ביטול הזמן הגדול ואיבוד החיים בדברי הבל וריק, והרי הם מהמפסידים הגדולים לעליה בתורה.

ועל כן דבר גדול ונחוץ לעורר על דבר החיזוק הנדרש בשעה זו ועל החובה להימנע מלהאזין לקווים אלו.

וזכות ההתעוררות והחיזוק בתורה וביר"ש תעמוד לנו למען ישוב חרון אפו ונזכה לראות בקרוב בישועתו בגאולת עולמים.

משה מאיה

ישראל בהה"צ מוהרמ"י זצוקללה"ה מויז'ניץ

משה הלל הירש

פנינים וחידושים רבים ממרנן

הגרי"ש אלישיב, הגר"ז קרויזר, והגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בספר

"חלקנו עמהם"

על התורה ב"כ - ועל המועדים ג"כ

הערות וידיעות מקוריות בנקודות שכמעט ולא דנו בהם,
עם מפתח ענינים מפורט

חלוקה חינם לבתי כנסת וישיבות בטל' 0527662258

הפצה ראשית - מ. גוטפרב 0527659422

ירושלים - ספרי הישיבה, וינקל, גירסא, shankys שנקים

בני ברק - סאטמר, גיטלר

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות - עצירת גשמים

אם לאומרה בתפילת לחש

והורה רבינו זצ"ל למעשה, שמי שרוצה יכול לומר עננו בתפילת לחש (הנהגות והליכות פ"ד סכ"ד) ושמעתי שבשנת תש"ס ביום ד' טבת דברו עם רבינו זצ"ל על אמירת עננו ואמר אני אומר כבר חודש, אבל רק באלקי נצור, וא"ל בן רבינו הגרי"ש שליט"א דבתחילה לא היה אומר רבינו כלל תפילת עננו של גשמים ובסוף ימיו כשהיה בצורת היה אומרה באלקי נצור, ורבינו זצ"ל סבר שרק בחזרת הש"ץ אין לומר דאינו צרת רבים אבל יחיד יכול לומר בשומע תפילה ככל שאלת צרכי, (כבני ננוה בתענית י"ד ב' ואו"ח קי"ז ס"ב), ומ"מ אמר רבינו זצ"ל דעדיף לומר באלקי נצור, (עי' דקדוקי מצות שם ושמענו כן ראינו ח"א פ"ו סי' ג').

וכן מובא בשם רבינו זצ"ל בסידור שיח תפילה (עמוד פ"ז), בזמן עצירת גשמים ר"ל אין אומרים תפילת ועננו בורא עולם בשומע תפילה והיחיד יכול לאומרה באלוקי נצור, וכן נהג למעשה להזכיר שמות חולים ושאר בקשות רק באלקי נצור, (ועי' דעת נוטה ח"א סי' קצ"ט) ונשאל רבינו זצ"ל, למה ש"צ אומר עננו של גשמים בשומע תפילה, ולא בברך עלינו, והשיב רבינו זצ"ל, כי תפלות שאינם חיובים ולא הוזכרו בגמ' מקומן בשומע תפילה, (דעת נוטה ח"א סי' רפ"ב).

מעשה רב שהיה עמו אצל מרן החזו"א

כתב רבנו זצ"ל, שנה אחת היה עצירת גשמים והבד"ץ בירושלים פרסמו לומר התפלה בשומע תפילה אני התפללתי אצל מרן לפני התיבה במנחה ושאלתי אם לומר ואמר לי למה אמרתי שכך פרסמו הבד"ץ מפני שנתאחרו הגשמים והשיב אין צריך יהיה גשם ובאמצע חזרת הש"ץ נהיה גשם שוטף אמרתי לו אחר התפלה שזה מופת וצחק, (מכתב רבינו בס' מעשה איש ח"א עמוד ר"ו, ובס' ארחות רבנו ח"א עמוד מ"ח מובא שהיה אז רבנו כבן י"ג או י"ד), ופ"א אמר רבינו זצ"ל, כמדומה שהגיב לי מרן החזו"א, אין זה מופת 'טרם יקראו ואני אענה'. (עי' כל משאלות עמוד שפ"א דרך שיחה ח"ב עמוד תנ"ב מנחת תודה עמוד ל). ושמעתי מרבנו מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל שסיפר עובדא זו, ואמר שרבינו זצ"ל בענותנותו לא העלה כלל בדעתו שתפילתו היא זו שגרמה כל זה, רק תלה הכל במרן החזו"א, [וגם על מה שהביא רבינו ממרן החזו"א זצ"ל שאין פצצות בבני ברק אמר שזכות רבינו זצ"ל שאומר כן זה לבד מועיל], והראה דברי רש"י בכתובות (ה' א' ד"ה ה"ק) השמים מספרים כבוד קל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, האי ומעשה ידיו במעשה הצדיקים כתיב שקרוין מעשה שלהם מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא וה"ק ומעשה ידיו דהוא מעשה הצדיקים מגיד הרקיע שהרקיע מעיד עליהם לבריות שהם צדיקים שמתפללים על הגשמים ומטר יורד. (עי' בס' אעלה בתמר עמוד נ"ט).

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצב"ה

תעניות על הגשמים בזה"ז

כתב רבינו זצ"ל בשונה הלכות (סי' תקע"ה) סדר תעניות שמתעניין בא"י על הגשמים כך הוא, הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו הת"ח להתענות ג' תעניות, הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות על הצבור ב' וה' וב', וכל העם נכנסין לבתי כנסיות ומתפללין וזועקים בתחנונים כדרך שעושים בכל התעניות וקורין ויחל בשחרית ומנחה כשאר תענית (שם ס"א ב'). וכ' האחרונים דבזמן הזה לא נהגו לעשות סדר תעניות בה"ב אלו, משום שאין לנו ב"ד סמוכים רק מרצים להקב"ה בתפילות ובתחנונים וגוזרים תענית יום אחד או שנים (כ"כ בשע"ת שם ס"א ובשר"ת נוב"י סי' ל"א וע"ע כה"ח סק"א).

ואמר רבינו זצ"ל שמרן החזון איש זצ"ל אמר שבזמננו כיון שמצוי להביא מחוץ לארץ לכן לא נוהגים לעשות תענית גשמים, (שונה הלכות עם תורת המועדים שם ס"א ועי' גם בשו"ת ישא יוסף ח"ב סי' ק"מ עמוד קפ"ב שהביא שאמר לו רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א זצוק"ל שלכן אין נוהגים תענית גשמים בזה"ז הואיל וניתן להביא מים מחוץ לארץ ומסתבר שלדעתו טעם זה מועיל גם לתענית גשמים בגין עצירת גשמים ולא דוקא לבורות עכ"ל, ועי' בס' שער העין פרק כ"ב הערה י"ג שכתב שרבנו זצ"ל כתב לו דבספר שימוש חכמים הובא בשם החזו"א שבימינו ליכא דין תעניות גשמים כיון שאפשר להביא מים מחו"ל).

אמירת עננו על הגשמים בזה"ז

אמר לי רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א זצ"ל, שהאידנא גם אין אומרים עננו של עצירת גשמים המוזכר בטור (סי' תקע"ט) בחזרת הש"ץ, כיון דאינו צרת חיי נפש כי מביאים מים מטורקיה [וכן עושים התפלת מים], והוא רק ענין הפסד ממון, ופ"א הוסיף רבינו זצ"ל, המציאות היום אינה כמו פעם, החזו"א אמר שאין עושין היום תענית על גשמים דבימי חז"ל כשלא היה גשמים היו מתים ברעב אז היו מתענים, אבל עכשיו שנוסעים ממקום למקום בקלות וכל העולם הוא כעיר אחת ויכולים להביא מים ומזון, א"ז סכנה להדיא, אפשר למצוא עצה, ואמנם להתפלל צריכים, אבל תענית לא עושים. (שמענו כן ראינו פ"ז סי' ט').

בטעמו של מרן החזון איש

והביאו לפני רבינו זצ"ל, מה שהדפיס ת"ח אחד בשם מרן החזו"א זצ"ל, שאמר שלא לומר בזה"ז עננו של עצירת גשמים, כיון שהרי היום רח"ל יש אנשים חילונים, וכשצומח פירות נכשלים ואוכלים טבל וכו', ולכן לא לומר עננו אף בלחש (וכ"כ בדקדוקי מצות סמ"ז בשם מרן החזו"א לא לומר אף בלחש), ושאלו מרבנו זצ"ל, האם נכון דבר זה, דלכא' הרי קיי"ל בכגון דא כי ישירים דרכי השם צדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס' [וגם לא נבקש ותן טו"מ מטעם זה], והשיב רבנו בזה"ל, לא החזו"א אמר זה רק הגרי"ז מברסק זצ"ל, ולא על עצירת גשמים, רק שבני חו"ל לא יבואו פה לא"י, שעדיף שישארו בחו"ל ולא יבאו לחפש איסור טבל, ותבואו ותטמאו את ארצ'י. (ס' נטע רענן תורת חיים עמוד תנ"ג אות א וכן בס' אריה שאג עניני תפילה סי' כ' כתב רבינו שהחזו"א לא מטעם זה. רק אמר שאין מתעניין בזמננו שאפשר להביא מחו"ל).

שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלַּי הַדּוֹרוֹת

עוֹבְדוֹת חֲדָשׁוֹת וְיָדִידוֹת מִפִּי רַבֵּינֵי מֶרֶץ זָקוֹק"ל!

מִדּוֹר שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת - הַשְּׁבֻעוֹת הַבָּאִים בַּעֲזָה"י:

הַמִּשְׁךְ מִשְׁפַּחַת קַרְלִיץ

פֶּרֶשֶׁת וִיצָא - הַגָּאון רַבֵּי שְׁמוּרָה זִסְקָה קַרְלִיץ אֲבִיו שֶׁל מֶרֶץ הַחֲזוֹן אִישׁ | פֶּרֶשֶׁת וִישָׁלָה - הַגָּאון רַבֵּי יִצְחָק זִמְלֵה הִ"ד וְרַבֵּי מֹשֶׁה הִ"ד בֶּן רַבֵּי שְׁמוּרָה זִסְקָה קַרְלִיץ רַב־דִּקְסוּדָה
פֶּרֶשֶׁת וִישָׁב - הַגָּאון רַבֵּי יִשְׂרָאֵל אֶלְשֶׁנְסְקִי זִ"ל שֶׁאֵסֵר לִלְמֹד בְּצוּחָא עִם מֶרֶץ הַסְטִיפֶלֶר (י' טִבֵּת תַּשְׁנ"ט) | פֶּרֶשֶׁת מִקֵּץ - הַגָּאון רַבֵּי לִיפָא דֵּב וַנְטְרוֹב זִ"ל יָדִיד נַפְשׁוֹ שֶׁל רַבֵּינוּ

הַגָּאון רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר קַרְלִיץ זִ"ל

הָיָה מוֹצֵלַח בַּעֲבֻדָּתוֹ בַּלְשׁוֹן הַמַּעֲטָה, וְכַאֲשֶׁר סִיִּים 'לִנְקוּת', הָיוּ הַחֲלוּנוֹת נִרְאִים מְלוּכְלָכִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לִפְנֵי כֵן, וְהָיוּ שֶׁבִּיקְשׁוּ לְהַעֲבִיר אוֹתוֹ מִתַּפְקִידוֹ, אֶךְ רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר רִיחַם עֲלָיו, וְהוֹרָה לְהַשְׁאִיר אוֹתוֹ בְּטַעֲנָה שֶׁ'אֲדַרְבָּה אֶחָד כֹּזֵה שְׁאִינוֹ מוֹצֵלַח, מִי יִסְכִּים לִקְחַת אוֹתוֹ לְעֻבְדָּה' וְאֵכֵן הוּא נִשְׁאֵר בְּתַפְקִידוֹ (כָּל מִשְׁאֲלוֹתַיךְ עֲמוּד תִּרְס"ט)

חֶרֶג מִמִּנְהַגוֹ

לְאַחֵר פְּטִירַת רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר, הִגִּיעַ מֶרֶץ הַסְטִיפֶלֶר לִנְחֹם אֶת בְּנָיו זִ"ל. וְסִפֵּר רַבֵּינוּ שְׁלֵמוֹת שֶׁאֵף פֶּעַם אֲבִיו הַסְטִיפֶלֶר לֹא הָיָה מִנְחָם נָשִׁים, כֹּאֵן חֶרֶג מִמִּנְהַגוֹ וְנִכְנַס לִנְחֹם אֶת גִּיסְתּוֹ אַחֲוֹת אִשְׁתּוֹ, הֶרְבֵּית בְּתִיָּה ע"ה אִשֶּׁת רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר (דֶּרֶךְ שִׁיחָה, פֶּרֶשֶׁת שׁוּפְטִים).

מֶרֶץ הַסְטִיפֶלֶר וּמֵאֲחֹרָיו רַבֵּינוּ יוֹצֵאִים מִנְחֹם אֲבֵלִים אֲצֵל רַבֵּי נִיסִים קַרְלִיץ בַּעַת שִׁישִׁב עַל אִמּוֹ אִשֶּׁת רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר זִ"ל

הַשִּׁיעוּר בְּחַיֵּי אָדָם

רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר הָיָה מוֹסֵר שִׁיעוּר קָצֵר וְקָבֹעַ בִּסְפֵר 'חַיֵּי אָדָם' בְּבֵיתוֹ שֶׁל הַחֲזוֹן אִישׁ אַחֵר תַּפְּסִילָה בִּשְׁבַת קוֹדֶשׁ. הַשִּׁיעוּר גַּם הִמְשִׁיךְ אַחֲרֵי פְטִירַת הַחֲזוֹן אִישׁ. וְאַחֲרֵי פְטִירַתוֹ שֶׁל רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר הִמְשִׁיךְ רַבֵּינוּ לומר אֶת הַשִּׁיעוּר בְּבֵית הַכִּנְסָה 'לְדִרְמָן' אַחֲרֵי תַּפְּסִילָה.

סֵדֶר הַלִּמּוּד הָיָה כַּעֲשֵׂר דְּקוּת, בְּכָל שַׁבַּת לומְדִים הַלְכוֹת שַׁבַּת, וְסוֹמֵךְ לְאַחַד מִשְׁלוֹשׁ הָרִגְלִים עוֹבְרִים לְלִמּוּד הַלְכוֹת חַג בַּחֲג, וְלומְדִים אֶת הַהַלְכוֹת שֶׁל הַחֶג הַקָּרֹב.

לְקִרְאָת שַׁנַּת הַשְּׁבַע הָיָה רַבֵּינוּ מִתְחִיל לְלַמּוֹד אֶת הַלְכוֹת שְׁמִיטָה מִתּוֹךְ סֵפֶר 'שְׁעָרֵי צִדְק' עַל מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאַרְץ שְׁחִיבְרוֹ רַבֵּינוּ בַּעַל חַיֵּי אָדָם זִ"ע.

בְּנוֹ הַגָּאון רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ תַּנְחוּם קַרְלִיץ

לִפְנֵי הַחֶג בְּמִיּוּחַד עֲבוֹר 'הִיתוּמִים שֶׁל קַרְלִיץ' כִּפִּי שֶׁהָיָה מִכְנָה אוֹתָם, וּמַחֲלֵק בִּאֲהֲבָה לְכָל אֶחָד.

"כִּבְר לִפְנֵי שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה..."

סִפֵּר בְּנוֹ רַבֵּי אֲבִירָה יִשְׁעִיהוּ שְׁלִיט"א: כַּאֲשֶׁר הִסְתַּלְקָה אִמּוֹ - רַעֲיִיתוֹ שֶׁל רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ תַּנְחוּם ע"ה, בְּחֹדֶשׁ חֲשׁוֹן תַּשַּׁס"א, הִגִּיעַ רַבֵּינוּ לִנְחֹם אֶת בְּנִיָּה שְׁלִיט"א וְאָמַר לָהֶם "הֲלֹא הִנֵּנִי זֹכֵר שֶׁכָּבַר לִפְנֵי שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה הָיָה כְּמַעֲט הִסְתַּלְקָה מֵהָעוֹלָם".

כִּי אֵכֵן בְּהִיתָה צַעֲרָה מְאֹד נִחְלָתָה בְּחוּלֵי שֶׁהֵלֵךְ וְהִתְגַּבֵּר, וְהִרְפּוּאִים כֹּאֵן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לֹא יָכֹלוּ לְמַצּוֹא לָהּ מִרְפָּא, וְהָיָה נִאֲלָצָה לִיסוּעַ לְחוּ"ל לְרֹפֵא מוֹמַחַה שִׁנְסָה לְעֻזָּר.

וּמִכֵּיוָן שֶׁעוֹל הַבַּיִת נוֹתֵר עַל בַּעֲלָהּ ר' יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנוֹתֵר לְבַדּוֹ לְגַדֵּל אֶת אֲרֻבַּעַת הַיָּלָדִים, נִחְלָצוּ בְנֵי הַמִּשְׁפָּחָה מִמּוֹרַחַת לְעֻזָּרָה. וְרַבֵּינוּ וְרַעֲיִיתוֹ הֶרְבֵּיתוּ בֵּת שֶׁבַע ע"ה הִתְנַדְּבוּ לְגַדֵּל לְכָל אוֹתָהּ הַתְּקוּפָה אֶת הֶבֶן ר' שְׁמַעוֹן שְׁלִיט"א, שֶׁהָיָה אֶז לֵיד צַעֲרֵי כָּבֵד שֶׁשׁ, וְאִילוּ מֶרֶץ הַסְטִיפֶלֶר וְרַעֲיִיתוֹ הַצַּדִּיקָנִית ע"ה לָקְחוּ אֶל בֵּיתָם

אֶת הֶבֶן הַקָּטָן רַבֵּי אֲבִירָה יִשְׁעִיהוּ שֶׁהָיָה אֶז תִּינוּק כָּבֵד שָׁנָה, וּבִשְׁעוֹת הַיּוֹם הִיָּתָה הֶרְבֵּית בֵּת שֶׁבַע ע"ה נוֹטֵלֶת גַּם אוֹתוֹ אֶל בֵּיתָה וְדוֹאָגָת לְהַאֲכִיל אוֹתוֹ וְשֶׁאֵר הַצִּרְכִּים. וְגַם כַּאֲשֶׁר עֲבָרוּ עֶשְׂרֹת שָׁנִים זָכַר רַבֵּינוּ אֶת אוֹתָהּ תְּקוּפָה.

רַבֵּי אִי"ש ב"ר יְהוֹשֻׁעַ תַּנְחוּם לְצַד רַבֵּינוּ בְּשִׁמְחָה מִשְׁפַּחַתִּית

הַעִיָּקָר שֶׁמִּצְטָרֵף לַמִּנִּין

סִפֵּר שֶׁכַּאֲשֶׁר הִצִּיעוּ לְדוֹדָתוֹ מֵרַת בְּתִיָּה קַרְלִיץ אֶת הַבְּחוּר נַחֲוֹם מֵאִיר צִיבּוֹלְנִיק (שְׁלִימִים הַחֲלִיף אֶת שֵׁם מִשְׁפַּחְתּוֹ לְקַרְלִיץ) הַבְּחוּר הָיָה נִמּוֹךְ מִמִּנְהַ וְהִסְתַּפְקָה אִם לְגַשֵּׁת לְשִׁדּוּךְ, וְהַחֲזוֹן אִישׁ עוֹדֵד אוֹתָהּ וְאָמַר שְׁאִין בֶּכֶךְ כָּל בַּעֲיָה, וְהוֹסִיף לָהּ בְּדֶרֶךְ צַחוּת, הָרִי הוּא רַאיוֹ לְהַצְטָרֵף לַמִּנִּין וְמָה בֶּכֶךְ שְׁאִינוֹ גְּבוּהָ כָּל כָּךְ...

שְׁלִיחַ צִיבּוֹר

כַּאֲשֶׁר שׁוּחָחוּ עַל מִנִּין תַּפְּסִילָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּיפּוּרִים שֶׁנֶּעֱרַךְ בְּבֵיתוֹ שֶׁל מֶרֶץ הַחֲזוֹן אִישׁ, סִפֵּר רַבֵּינוּ מִזְכְּרוֹנֵתוֹ שֶׁרַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר זִ"ל הָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ שִׁשְׁמִשׁוֹ שֵׁם כְּשִׁלִּיחַ צִיבּוֹר.

הַגָּאון רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר קַרְלִיץ זִ"ל

לֹא תִרְדָּה בּוֹ

רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר זִ"ל עָמַד בְּרֹאשׁוֹת כּוֹלָל 'חֲזוֹן אִישׁ' כַּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה עַד לְפִטְרִיתוֹ, וְרַבֵּינוּ זָכַר אוֹתוֹ הֵיטֵב מֵהַשָּׁנִים הָאֵלֶּם בְּהִיתוֹ אֲבָרְךָ. וְלַעֲיִתִים הָיָה מִסְפֵּר מֵהַנְּהֻגוֹתַי בֵּין כּוֹתֵלִי הַכּוֹלָל.

פֶּעַם סִפֵּר שֶׁזָּכַר שְׁפַעַם רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר קַרְלִיץ זִ"ל תֵּלָה מוֹדַעָה בְּכוֹלָל, כִּי מִי שְׁאִינוֹ מַחְזִיר סֵפֶר לְמִקְוָמוֹ עוֹבֵר בְּלֹא שׁוֹל 'לֹא תִרְדָּה בּוֹ בְּפֶרֶךְ' שֶׁל מִסְדֵּר הַסְּפָרִים, וְזוֹאת עַל פִּי מָה שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ יוֹנָה זִ"ל בִּסְפֵר "שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה" (שְׁעַר שְׁלִישִׁי סִימָן ס') שֶׁכַּאֲשֶׁר מִבְּקֵשׁ מֵאָדָם לַעֲשׂוֹת דְּבָר וְעוֹשֶׂה שֶׁלֹּא לַרְצוֹנוֹ הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא, וְגַם כֹּאֵן כִּיּוֹן שְׁפִלוּנִי הָיָה חֶפֶץ שִׁיחִזִּירוֹ לְאֶרֶץ, רַק עוֹשֶׂה כִּי אִינוֹ רוֹצֵה לְהַשְׁאִיר הַסֵּפֶר זֶהוּ "בְּפֶרֶךְ" (דֶּרֶךְ שִׁיחָה, פֶּרֶשֶׁת בַּהֲרָה).

הַמִּנְקָה שֶׁלְכָלֵךְ

וּבִפְעַם אַחֲרַת הוֹסִיף לְסַפֵּר, שֶׁבְּמִשְׁךְ תְּקוּפָה מִסּוּיֵמַת הָעֵסִיקָה הַנִּהְלָת הַכוֹלָל פּוֹעֵל יְהוּדִי שֶׁתַּפְקִידוֹ הָיָה לִנְקוּת אֶת חֲלוּנוֹת כְּתֵלִי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֶךְ הוּא לֹא

רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ תַּנְחוּם זִ"ל נּוֹלַד ב- י"ח כִּסְלוֹ תַּרפ"ח, כְּחֹדֶשׁ טֵרֶם לִידָתוֹ שֶׁל רַבֵּינוּ, כָּבֵן שְׁנֵי לֵאבָיו הַגָּאון רַבֵּי נַחֲוֹם מֵאִיר קַרְלִיץ זִ"ל. בְּצַעֲרֻתוֹ לְמַד בְּצוּחָא חֲדָא עִם רַבֵּינוּ בִּישִׁיבַת 'תַּפְּאֶרֶת צִיּוֹן' בְּבִנֵי בֶרֶק, וְאַחֲרֵי מָן לְמַד תְּקוּפָה קֶצֶרָה בִּישִׁיבַת לִזְמַנָּא וְאַחֲרֵי כֵן עֲבַר לְלִמּוּד בִּישִׁיבַת פּוֹנֵבִיז'. הָיָה לָן בְּעוֹמְקָה שֶׁל הַלֵּכָה וְיָגַע בְּתוֹרָה בְּאוֹפֵן מִיּוֹחַד, וְהָיָה נִפְלָא בְּעֵנִינִים שֶׁל בֵּין אָדָם לְחִבְרֹו. נִלְב"ע בְּקִיצוֹר יָמִים וְשָׁנִים בְּט"ו מֶרֶץ חֲשׁוֹן תַּשַּׁל"ז.

שִׁלַּח אֶת הַסְּפָרִים

לְאַחֵר נִישׁוּאוֹ לְמַד רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ בְּכוֹלָל פּוֹנֵבִיז' וְרַבֵּינוּ לְמַד בְּכוֹלָל 'חֲזוֹן אִישׁ' אֲבֵל הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי בְנֵי הַדּוֹדִים הִמְשִׁיךְ. כַּאֲשֶׁר הִדְפִּיס רַבֵּינוּ חִיבּוּרוֹ 'נִחַל אֵיתָן' עַל עֲגֵלָה עֲרוּפָה, וְכֵן אֶת סִפְרֵי 'שִׁיחַ הַשְּׁדָה' הָיָה רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ מִמְּעַגֵּל הַיָּדִידִים הַקְּרוֹבִים שֶׁקִּיבְלוּ אֶת הַסֵּפֶר מִתַּנַּת הַמַּחְבֵּר.

"הִיתוּמִים שֶׁל קַרְלִיץ"

בְּעוֹזֵד צַעֲרֵי לִימִים וּבְשִׁיא פִּרְיָתוֹ, נִקְטַף רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ תַּנְחוּם וְהִסְתַּלַּק בְּגִזְרֵת שָׁמַיִם, וְהוּא בְּגִיל אֲרֻבַּעִים וְתִשְׁעֵי בְּלִבָּד. הָיָה זֶה אַחֲרֵי חֶג הַסּוֹכוֹת שֶׁל שַׁנַּת תַּשַּׁל"ז כְּשֶׁעָלָה לְסֹדֵר אֶת קֶרְשֵׁי הַסּוֹכָה וְלְהַחֲזִיר לְמִקְוָמָם, נִפְל מְגוּבָה הַסּוֹכָה לְחֶצֶר, הִתְמוּטָט וְנִפֵּל לְמִשְׁכָּב, וְכַעֲבוֹר כְּשִׁבוּעִיִּים בְּיוֹם הַיִּיאֲרָצִיט שֶׁל דּוֹדוֹ מֶרֶץ הַחֲזוֹן אִישׁ זִ"ל, נִלְב"ע כְּשֶׁהוּא מִשְׁאִיר אַחֲרָיו אֶת אֲלֻמָּתוֹ וְיִלְדֵיו הַצַּעֲרִים.

מֵאָז, חֵשׁ דּוֹדוֹ - אֲבִי רַבֵּינוּ, מֶרֶץ הַסְטִיפֶלֶר זִ"ל אַחֲרִית מִיּוֹחַדִּית לְסִיַּע לָהֶם, וּבְכָל פֶּעַם כְּשֶׁהָיוּ מְגִיעִים בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה לְבִיקוֹר חֶג הָיָה מִפְנֵה מִזְמָנוֹ וּמִקְבֵּל אוֹתָם בְּכַבּוֹד מִיּוֹחַד.

מִיָּדִי שָׁנָה כְּשֶׁהָיוּ מְגִיעִים בִּימֵי חוֹל הַמוֹעֵד פֶּסַח לְבִיקוֹר חֶג, הָיָה הַסְטִיפֶלֶר מִקְבֵּל אֶת הִיתוּמִים בְּשִׁמְחָה וּבִסְבֻּלָּנוֹת. וְלִמּוֹת שֶׁלֹּא הָיָה דִּרְכּוֹ בֶּכֶךְ - הַסִּכִּים שֶׁגַם הָאֲלֻמָּנָה תִּכְנַס לְחֹדֶר. לְאַחֵר מָכֵן הָיָה מוֹצִיא חוּפָן אֲגוּזִים אוֹתָם קִנּוּ

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

636

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • תולדות תשפ"ד

בחודש כסלו תשע"ג בעת מלחמה בדרום הארץ, למדו בישיבה הק' מסכת גיטין, וכשהגיעו בשיעורים לאגדות שבפרק ראשון התעכב רבינו לבאר דברי האגדה שבגמרא, ובתוכם הרחיב בדברי חיזוק על המצב.

אשמרה לפי מחסום – הרווח מביזיונות

בגמרא גיטין בדף ז' יש דברי אגדה, וכבר דיברנו כמה פעמים שיש ללמוד גם את דברי האגדה שבגמרא, והמהרש"א כתב בהקדמה לספרו שידפיקו את חידושי האגדות ביחד עם חידושי ההלכות, ולא כל אחד בספר לחוד, רק את שניהם ביחד, כי צריכים ללמוד ולהבין גם את האגדות. ונתבונן מעט בדברי הגמרא כאן.

"שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר, בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות, מהו", ופירש רש"י: העומדים עלי – לחרף ולגדף, והיינו שהיו בני אדם שעשו ביזיונות למר עוקבא, והוא היה אדם חשוב מאד [שהיה לו 'צויתא', עיין שבת דף נ"ו וברש"י סנהדרין דף ל"א שהיה נר דולק בראשו מן השמים] והיה מקורב למלכות ויכול להלשין עליהם, ושאל את רבי אלעזר כיצד ראוי לו לנהוג בזה.

והשיב לו רבי אלעזר בלשון הפסוק, "אשמרה דרכי מחסום בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי" – אף על פי שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום, ע"כ. והיינו שלא ידבר כלום, אלא ינהג כמו שכתוב "אשמרה דרכי מחסום בלשוני". ויש לפרש הלשון 'דרכי' דהיינו מידות טובות, וכמו שאמרו על הפסוק והלכת 'בדרכיו' מה הוא רחום וחנן אף אתה היה רחום וחנן (עיין ספרי עקב ועוד), ואמר 'אשמרה דרכי מחסום בלשוני' – שיש לי מידות טובות ואני שומר עליהם, שלא לחטוא בלשוני להלשין, כי זה נגד המידות הטובות, וגם כשהרשע לנגדי והוא עושה לי צרות לחרף ולגדף, אני שותק וחוסם את הפה. כך צריכה להיות ההנהגה, לקבל באהבה את הביזיונות.

ובאמת כתוב בספרים שזה דבר טוב מאד לקבל ביזיונות [עיין שערי קדושה ש"א פ"ו ואם יחרפך איש לא תענו וכו' ואם עיני שכל לך היה לך לחפש מי שיצערך כי חיים אתה מבקש לך] כי הביזיונות בעולם הזה חוסכים גיהנום, ואמנם יש לעיין באדם שלא אכפת לו מהביזיונות ואינו מרגיש בהם כלל, האם זה גם כן מוריד גיהנום, ועל כל פנים מי שאכפת לו והוא שותק בודאי שזה מוריד גיהנום, וכאן כנראה שזה היה אכפת לו והפריע לו, שהרי אמר 'ובידי למוסרם למלכות', והיה לו צער מזה, אבל זה כדאי, כי צער של ביזיונות מוריד מהגיהנום.

ואפילו צדיק שאין לו גיהנום, מרוויח בביזיונות, שיקבל עוד שכר בעולם הבא, ומי שיש לו חטאים ומגיע לו גיהנום – הביזיונות מכפרים לו על החטאים, כי הייסורים ממרקים, וייסורי הנפש הם יותר מייסורי הגוף, כידוע שביזיונות כואבים יותר מכאב גופני, ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, קיב) כתב כי צער הכלימה מר ממוות, ויש כמה דרגות של ביזיונות, יש בושה ויש כלימה, והכלימה היא יותר מן הבושה כמו שביאר שם (א, כב), והצער הזה מר יותר ממוות.

וידוע מעשים שהיו שאנשים איבדו עצמם לדעת מחמת בושה, ולפני שנים רבות היה כאן בארץ שר בממשלה שהוציאו עליו שם רע, והוא איבד עצמו לדעת, כי היה אכפת לו שאף אחד לא ממליץ טוב עליו, ומדובר היה בחטא כזה שעוד הרבה שרים עושים כן, אבל לא מפרסמים את זה, ועליו פרסמו, ומרוב צער הבושה איבד עצמו לדעת, וזה כמו שכתב רבינו יונה שצער הכלימה מר ממוות.

ולכן ביזיונות הם יסורים שממרקים ומורידים הרבה גיהנום, ואמנם זה יסורים שבמשך הזמן עוברים, וגם אם בתחילה מתביישים אחר כך מפסיקים להתבייש, כי כל צער עובר, ומה שבתחילה אכפת, אחר כך לא

אכפת, שכן הטבע ששוכחים. וזהו שהשיב רבי אלעזר למר עוקבא שאדרבה ישמור לפי מחסום, וכדאי לסבול את הביזיונות.

חיזוק בתורה מסלק כל הקשיים

ובהמשך שוב שלח מר עוקבא לשאל את רבי אלעזר "קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאינקום בהו", דהיינו שהם מצערים אותי הרבה, וכבר אינני יכול לסבול את הצער.

ויתכן שבתחילה הם ציערו אותו צער בלי ביטול תורה, והיו אלו יסורים שאין בהם ביטול תורה, וממילא זה לא נורא, ויכול לסבול את זה, אבל עכשיו התגברו הייסורים וכבר גרמו גם לביטול תורה, ובה כבר לא היה יכול לעמוד, וזה היה אצלו צער מר ממוות, כי נגרם לו ביטול תורה, ולא היה יכול לסבול את זה, ועל כל פנים היה צער יותר גרוע ממה שהיה קודם, ושאל את רבי אלעזר מה לעשות.

והשיב לו רבי אלעזר שיש עוד פסוק, "דום להשם והתחולל לו" – דום להשם והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהם לבתי כנסיות

החזק במוסר

השבת (ה' כסלו) חל היארצייט למרן הגאון רבי ברוך בער זללה"ה בעל ה'ברכת שמואל'. והיה רבינו מספר כי אביו למד אצל רבי ברוך בער בישיבת 'כנסת בית יצחק' בסלבודקה.

ופעם אמר רבינו בעת שהשתתף בשמחה במשפחת הגר"ב:

יש לי פה חיוב מיוחד של כבוד אכסניה. אאמ"ר זללה"ה למד אצל רבי ברוך בער שנה אחת. וקודם למד עם אביו זקני בעל החידושי בן אריה, ואחר כך אמר לו זקני שצריך ללמוד אצל רבי ברוך בער, ונסע אאמ"ר לסלבודקה ולמד שם אצל רבי ברוך בער שנה שלמה, ואמר שקיבל ממנו העמקה בלימוד. ורצה לשלוח גם אותנו ללמוד אצל רבי ברוך בער, אבל נטרפה השעה, וזה לא יצא לפועל.

וכשנפטר רבי ברוך בער הספידו אאמ"ר ברמת השרון ואמר עליו 'דער רעבער רבי ברוך בער', והרי אני תלמיד של אבא, אם כן רבי ברוך בער הוא 'רביה דרביה'.

וסיפר רבינו: בזמנו, כשעדיין לא נתפשט לימוד המוסר בכל הישיבות, ובישיבתו של רבי ברוך בער עדיין לא הונהג סדר קבוע ללימוד המוסר, פעם מישוהו דיבר איתו והשפיע עליו שצריכים ללמוד מוסר, ורבי ברוך בער הסכים וניסה פעם אחת ללמוד מוסר, אך למחרת אמר שהוא רואה שאסור לו ללמוד מוסר, כי הדברים שלמד לא נתנו לו מנוחה, והוא לא ישן כל הלילה מרוב שחשב על זה.

והיה רבינו מוסיף ואומר: רבי ברוך בער חי תמיד עם המוסר, וחי עם האמונה כל הזמן, וכפי שסיפר לי אאמ"ר כי כשרבי ברוך בער היה צריך להגיד ברכה, בהבדלה או בקידוש, לפני שאמר 'ברוך אתה' הוא היה בפחד, איך להתחיל לומר את הברכה! ובמדרגה כזו של יראת שמים הוא לא היה צריך עוד מוסר, אבל אנחנו ישנים טוב גם אחרי שלומדים מוסר... ובשבילנו לימוד המוסר הוא הכרחי ומועיל.

ולבתי מדרשות והם כלים מאליהם, ע"כ. 'דום להשם' היינו שתקבל באהבה את הייסורים כמו שכתוב (ויקרא י, ג) ויידום אהרן, 'והתחולל לו' ביאר המהרש"א שזה מלשון חללים כמו שאמר והוא יפילם לך חללים חללים, וגם מלשון תפילה כמו שכתוב (שמות לב, יא) ויחל משה, ועל זה אמר השכם והערב וכו', **שהעצה היא להוסיף חיזוק בתורה ובתפילה, השכם והערב עליהם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, להתפלל ולעסוק בתורה, ואז יעברו כל הקשיים!**

וכן ידוע לי מאחד שסיפר לי שהיה לו דבר כזה, שהוא סבל ממישהו שעשה לו קשיים גדולים מאד, וכמו שאמר מר עוקבא 'ולא מצינא דאיקום בחו', קשיים כאלה שאינו יכול לסבול אותם, והוא התחזק והוסיף התמדה בתורה, השכם והערב, לקום יותר מוקדם ולישון יותר מאוחר לעסוק בתורה, יותר לימוד תורה! ומיד אחר כך הסתלקו כל הקשיים והפסיק לסבול ממנו.

והיינו משום **שיכות התורה מסלקת את כל ההפרעות**, וזו משנה מפורשת (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, 'ועול תורה' זה כמו שאמרו (ע"ז ה, ב) לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה 'כשור לעול', והיינו עם כל הכוחות, כמה שיש כוחות, ולא שייך יותר מהכוחות, אבל עם כל הכוחות, זה נקרא עול, ובזכות זה מעבירין ממנו עול מלכות ודרך ארץ, וכל הקשיים יעברו. זהו כוח התורה. וזה גם מעשה שהיה כמו שהזכרנו.

חובת ההתעוררות בעת צרה

והדברים נוגעים במיוחד בימים אלו שיש צרת רבים, ומלבד התפילה צריכים זכות התורה, כמו שאמרו חז"ל (מכות י, א) על הפסוק 'ועומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים' מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה! ואם כן **בעת מלחמה כזו, שנמצאים ממש בסכנת נפשות וכבר היו אסונות רח"ל, בודאי שצריכים להוסיף זכויות, להגן עם הזכויות שלנו, ובזכות התורה יעמדו במלחמה, אבל צריכים שיהיה 'עול תורה', שיהיה התמדה! וכמו שאמר רבי אלעזר 'השכם והערב', זה חיוב גדול מאד עכשיו.**

ובאמת אמרו עוד בגמרא (יבמות סג, א) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, כשיש פורענות בעולם, כגון שיטפונות, רעידות אדמה, ומלחמות בעולם, עם הרוגים, וכל מיני צרות רח"ל, זה בשביל ישראל שיתעוררו לתשובה, ומביאה על זה הגמרא פסוק שנאמר "הכרתי גוים נשמו פינותם החרבתי חוצותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר", ומה שאמר 'תיראי אותי' הוא לשון יראה, לא לשון ראייה, אלא יראה, תיראי אותי, שנקבל יראת שמים, ועל ידי זה 'תקחי מוסר', זה ישפיע להשתנות, ויביא לשינוי המעשים בפועל.

והנה זה נאמר על פורענות בעולם, אפילו אצל הגוים, וקל וחומר אם **הפורענות היא כאן בארץ, שזה בודאי צריך לעורר לתשובה, ועל מה לעשות תשובה? כל אחד יכול לדעת, לעשות חשבון עם עצמו, מה החיוב ומה אני עושה, האם אני עושה כל מה שאני יכול? השכם והערב? האם אין ביטול תורה במחשבה, וביטול תורה בזמן, ובתפילה, האם התפילה היא בכוונה, וכמה, האם יותר כוונה או פחות, וגם לחזור בתשובה על כל העבר, מיום עמדו על דעתו, לעשות חשבונות על מה שאינו בשלמות, וכל ספרי המוסר מדברים על זה.**

וכאמור זה צריך להיות אפילו כשיש פורענות בעולם, תיראי אותי תקחי מוסר, וקל וחומר אם יש פורענות בישראל – בודאי שצריך, וכן כתוב (ישעיה מב, כה) "ותלחטהו מסביב ולא ידע ותבער בו ולא ישים על לב", היינו שלפעמים יש פורענות מסביב, לא רחוק, אלא 'מסביב' והאדם באמצע, אבל זה לא שורף אותו, רק מסביב, 'ולא ידע' כמו שכתוב (ישעיה א, ג) ישראל לא ידע עמי לא התבונן, וכפי שיש גם כיום, שלא מתבוננים ולא חושבים מה הכוונה ומה מתכוונים מן השמים, שזה בשביל 'תיראי אותי תקחי מוסר'.

ואחר כך יכול להיות יותר גרוע ח"ו, 'ותבער בו', שזה כבר בוער בו ממש ולא רק מסביב, ואף על פי כן 'ולא ישים על לב', זה לא מעורר, כי כן טבע האדם, שיש יצר הרע כזה, וכמו שאמרו (ב"ב י, א) גוף קשה, והיינו היצר הרע, שהנשמה היא היצר טוב והגוף זה היצר הרע, ויש טבע של קשיות לב, ועל זה מבקשים בתפילה להסיר קשיות עורפנו, שלא

יהיה קשיות עורף, וכן בוודאי אנו מתוודים 'קשינו עורף', שאינו מתעוררים, וזה לא מרכז את הלב.

וכבר כתב הרמב"ם בהלכות תעניות שאם לא מתעוררים מהפורענות זה אכזריות, כי 'אכזריות' נקרא שלא אכפת לו על השני, ואפילו על עצמו גם כן יכול להיות אכזריות, שלא אכפת לו, ואם לא היה אכזריות בודאי היו מתעוררים, כי כשכואב קצת, מיד יודעים מה לעשות!

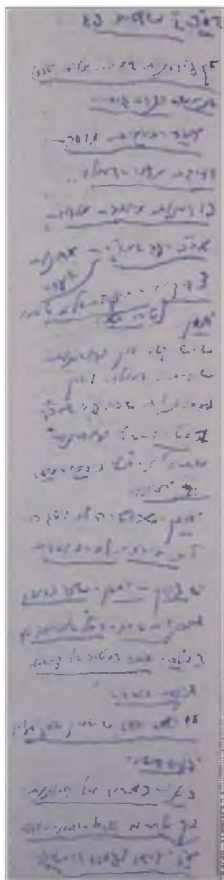
וכפי שכבר סיפרתי מעשה שהיה ברופאת ילדים, שהייתה רחוקה מאד מן היהדות וראייתה פעם שבישלה בשבת רח"ל, ואף על פי כן כשבנה היה חולה, מיד התחזקה באמונה, וחפשה לתת לו זכויות, ושלחה נרות לבית הכנסת לרפואתו, ויותר מזה היא לא ידעה, כי לא הבינה מה זה תשובה, אבל בשבילה זו גם כן מדרגה, שעשתה מצוות לפי הבנתה, והתעוררה לזה מפני שבנה היה חולה, כי **אם כואב ואכפת, מיד מתחזקים באמונה ומחפשים מצוות.**

ולכן צריכים השתתפות בצער הציבור, שזה גם כן דבר גדול מאד שאינו פשוט ואינו קל כל כך, להשתתף בצער הציבור, אבל מסתבר שאם מתבוננים עוד פעם, וחושבים על הציור איך זה נראה שם, ומה מרגישים אלו שנמצאים בסכנה, ואלו שנלחמים, מה ההרגשה שלהם, עם קצת מחשבה זה יכול להשפיע לעורר, שיהיה עול תורה, עם 'השכם והערב', ובזכות זה נזכה לישועה קרובה.

בחודש שבט בשנה שעברה אירעו רעידות אדמה איומות במדינות הסמוכות, ולאחר כמה ימים אירע הפיגוע הנורא בשכונת רמות בירושלים. רבינו עזר און בשיחותיו כי יתכן שלא התעוררנו מספיק מהפורענות בעולם, ולכן הגיעה פורענות נוספת רח"ל.

ונביא בזה רשימה מכת "רבינו, ובה נקודות שכתב כהכנה לשיחה בשעתו.

בס"ד. ג' משפטים פ"ג.

אין פורענות באה... אלא [בשביל] ישראל
שנאמר - הכרתי גוים...
אמרתי - תיראי - מוסר -
רעידת אדמה בעולם...
פורענות איומה - אלפים
אח"כ - פה באה"ק - אסונות בנפש
צדיקים - תינוקות שלא טעמו טעם חטא.
יתכן -

שיש קשר בין הפורענות שהיתה בעולם, לבין האסונות שהיו פה באה"ק
המטרה של הפורענות שבעולם - כנ"ל
תיראי - מוסר - ב' ענינים

יתכן - שהמטרה לא הושגה
לא תיראי - לא מוסר
יש צורך - יתכן - שזה הסיבה
האסונות שהיו - רח"ל שלא יהיו עוד
המטרה - אותה המטרה של הפורענות
תיראי - מוסר

אם רואה אדם שישורין באין עליו
יפשפש במעשיו

כולנו - כואבים על האסונות
כך טבע ישראל - רחמים וכו'
א"כ - חייבים לפשפש במעשיו

* ובשיחה ביאר בזה רבינו:

'תיראי אותי' זה בלב, שכלב יהיה יראת שמים.
'תקחי מוסר' זה לקיים למעשה, להתנהג בהנהגה על פי היראה.

לעילוי נשמת ר' **יעקב ב"ר יחיאל נוימאן** ז"ל
נלב"ע ט' כסלו תשס"ח - תנצב"ה

לע"נ מרת **עללל וולך** ע"ה ב"ר **אפרים בלוח** זצ"ל
נלב"ע ה' כסלו תשס"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **שרה דינה חפץ** ע"ה
בת הגה"צ רבי **אליהו מאיר קובנר** זצ"ל
נלב"ע ד' כסלו תשס"ג - תנצב"ה
נדבת בניה תלמידי מרן ראש הישיבה זלה"ה

לעילוי נשמת
הרה"ג רבי **נחמיה ציטרון** זצ"ל
ב"ר **דוד צבי** זצ"ל
מנהל סמינר 'אור החיים' כארבעים שנה
נלב"ע ט' כסלו תשע"ו - תנצב"ה

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת תולדות תשפ"ד

יושב אהלים

אצל יעקב שהיה 'איש תם'.

מעתה, יש ללמוד ממה שנקרא יעקב 'יושב אהלים' ולא 'איש יושב אהלים', דבא זה ללמדנו שזו היתה מציאותו, מציאות של 'יושב אהלים', שישב יום ולילה באהלי התורה, וכמו שאמרו חז"ל (ויק"ר לה, א) חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך – אמר דוד, רבש"ע, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ה"ד 'ואשיבה רגלי אל עדותיך'. וביאר הרד"ל: מפני שהיה רגיל ואוהב לילך שמה תמיד לכן היו רגליו מובילות אותו מעצמן לשם, כענין מה שאמרו בהלל (סוכה נג א') למקום שאני אוהב לשם רגלי מוליכות אותי.

ישיבת בית המדרש

המשתה שלו, אין זה שייך לחסרון לא יוכל להמנות' אלא ל'מעוות לא יוכל לתקון', שהרי זה כת"ח הפורש מן התורה. אלא בע"כ שרבי יהודה ודאי למד באותם ימים, וגם מסביר פשוט שלא ביטל אז תורה לגמרי אלא לכל היותר החסיר קצת מלימודו הרגיל, וא"כ מדוע אומרים חז"ל שקידמו ר"א שבעה ימים שלמים? כמו כן יש לבאר את ההגדרה המיוחדת של חסרון זה – 'חסרון לא יוכל להמנות'.

והנה בהמשך הפרשה על הפס' 'וירח את ריח בגדיו', הביאו ע"ז חז"ל במד"ר מעשה דיוסף משיטא 'בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית, אמרו, יכנס מהם ובהם תחלה, אמרין ליה עול ומה דאת מפיק דידך, נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו אלא עול זמן תניינות ומה דאת מפיק דידך, ולא קיבל עליו. א"ר פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה. מה עשו לו? נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו, היה מצווח ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי".

מה פשר השינוי הגדול שחל ביוסף משיטא? הלא מקודם נהג בחוצפה נוראה להכנס לבהמ"ק וליטול את המנורה הטהורה, דבר שגדולי שונאי ישראל לא העיזו לעשות, ואיך פתאום חזר בתשובה וקיבל על עצמו יסורים נוראים?

ושמעתי מהרב דפוניבו' זצ"ל, שכל השינוי הגדול שחל אצל יוסף משיטא היה משום שנכנס לבית המקדש. עצם השתהות בבית המקדש שינתה את מציאותו, הפכה אותו לאדם אחר, ולאחר שהפך לאדם אחר התחיל להבין את חומרת מעשהו – "אוי לי שהכעסתי לבוראי", עד שהגיע לדרגה הגבוהה של מסירות נפש. כמו כן אמרו חז"ל שהשכמת בית המדרש שחרית וערבית היא אחד מן הדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקדש קיימת לו לעולם הבא. והמהרש"א בברכות (ח' א') כתב שבתי כנסיות ובתי מדרשות בחז"ל הם במקום משכן, שהשכינה שרויה בהם

ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים (כ"ה, כ"ז)

פי' רש"י מי שאינו חריף לרמות קרוי תם עכ"ל.

עשוי נקרא כאן ב' פעמים 'איש', 'איש יודע ציד' 'איש שדה', אולם על יעקב נכתב רק פעם א' 'איש תם', ואילו על מה שהיה 'יושב אהלים' לא נכתב 'איש'. ויש לפרש, כיון שלדעת רש"י הכינוי 'תם' נאמר על מי שאינו חריף לרמות, ולכאורה הוא סותר לפירושו בפר' ויצא על הפס' 'ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא', ופרש"י אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות.

וע"כ צ"ל בכוונתו שאמנם לשון 'תם' בפני עצמו נאמר על מי שאינו חריף לרמות, אך 'איש תם' הוא תואר לאדם חריף שבאמת יודע הוא לרמות אלא שמרצונו הוא מתנהג בתמימות, ולכן נכתב

שלמה המלך אמר בקהלת: מעוות לא יוכל לתקון, וחסרון לא יוכל להמנות (קהלת א, טו). תחילת הפס' 'מעוות לא יוכל לתקון' מבואר במשנה חגיגה רשב"י אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות, ואיזה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. ביאור הדברים, שאמנם יכול הת"ח לחזור לתלמודו, אך אין לו כל אפשרות להשלים את התורה שהחסיר בזמן שלא למד. לא שייך להשלים לימוד תורה, כיון שגם אם ילמד אח"כ תורה בעמל נורא עד קצה גבול יכולתו, הרי רק יקיים בזה את חובת הלימוד של אותו זמן עתידי, אך אין בזה תיקון על העבר. אף אם ילמד באותו זמן במאמץ גדול עד קצה יכולתו, עדיין כל זה יהיה חלק מחובת הלימוד שלו באותו זמן. זו הכוונה בדברי רבותינו ש'מעוות לא יוכל לתקון' הוא ת"ח הפורש מן התורה, כי אין הוא יכול להשלים את התורה שהחסיר, וממילא אין לו כל אפשרות לתקן את מה שעיוות.

ועל סוף הפס' איתא במדרש קהלת: כי הא דרבי יהודה ורבי אלעזר הוו תניין כחדא (ר"י ור"א למדו יחד), ונסב ליה רבי יהודה אינתתא, וקדמיה ר"א ז' ימים דמשתייתא (בשבעת ימי המשתה הקדים ר"א את ר"י בלימודו), ועבר כמה שנים דימטי ביה ולא מטא ביה (עברו כמה שנים שבהן ניסה ר"י להשלים את מה שהשיגו ר"א בשבעה ימים אלו ולא הצליח), הוי 'וחסרון לא יוכל להמנות'. וכ' ע"ז בס' מעוז הדת (פ"ה סימן ז'): מאמר זה מפליא לב המתבונן בו, שהרי ר' אלעזר כדרכו למד הנך כמה שנים, ולא היה נאלץ להשגיב כוחות שקידתו ולמהר למוד תורתו למען לא ישיגהו חברו רבי יהודה, רק שלמד כפי הרגלו עד כה. ורבי יהודה, שהיה נבהל להונה של תורה ורץ אחריו בכל כחו, בלי ספק שלא שקט ולא נח ואף שנתו לא ערב לו, למען ישיג את חברו רבי אלעזר, ולמען ישלים חסרון שבעת יומי דמשותתא. ועם כל זה עברו כמה שנים דימטי ביה ולא מטי ביה ולא השיגו.

וצריך להבין, דאם רבי יהודה לא היה לומד כלל בשבעת ימי

בגלות.

כמדומה, שזהו הפשט בדברי המדרש הנ"ל בביאור הכתוב 'וחסרון לא יוכל להמנות'. באותם שבעה ימים שהיה רבי אלעזר בבית המדרש יותר מרבי יהודה, מונחים שני ענינים. ענין אחד הוא עצם לימוד התורה שלמד יותר, חסרון זה בלימוד התורה שהיה אצל רבי יהודה הוא בחינה של "מעוות לא יוכל לתקון". אך היה אצל רבי יהודה חסרון נוסף – עצם ההעדרות מבית המדרש

שבעה ימים, שבעה ימים שבהם רבי אלעזר שהה בבית המדרש ורבי יהודה נשאר בבית המשתה. חסרון זה הוא 'חסרון לא יוכל להמנות', וע"ז אמרו חז"ל שאע"ג שרבי יהודה טרח כל ימיו אעפ"כ 'לא מטא ביה' – הוא לא הצליח להשלים חסרון זה, כי א"א להשלים את חסרון השפעת בית המדרש של אותם שבעה ימים.

'הקול קול יעקב והידים ידי עשיו'

שהתכוון לתנאי זה של 'קול יעקב'?

ונראה בביאור הדברים, שאמנם יצחק לא הכיר את יעקב, וחשב שהוא עשיו, אך אעפ"כ ברכתו לא היתה מכוונת לעשיו כאשר הוא, אלא לאותו בן שעמד באותו רגע לפניו, זה שיש לו את ידי עשיו ואת קול יעקב. משום כך תפס יעקב ברכה זו למרות שכוונתו של יצחק היתה לעשיו. אך כיון שהברכה ניתנה באופן זה, ממילא הוטבע בברכה זו תנאי, שרק במצב של 'קול יעקב', שזהו המצב שבו עמד יעקב לפני יצחק אביו, רק אז חלה הברכה של 'ידי עשיו', רק אז יזכה יעקב לנצח את אויביו. אך בזמן שאין 'קול יעקב' נשמע, על מצב זה לא נאמרה ברכתו של יצחק, וממילא נשאר כח הידים לעשיו שאליו כוונה הברכה מלכתחילה, ועי"ז ח"ו נופל יעקב.

דברים אלו נכללו בברכתו של יצחק לעשיו – 'ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבוד והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך', כלומר שבזמן שקול יעקב לא יישמע יוכל עשיו להוריד מעליו את הידי עשיו שלקח יעקב לעצמו. על זה נאמר אח"כ וישמם עשיו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, וכתב בתרגום יונתן: 'ונטר עשיו שנא בלביה על יעקב אחיו על סדר ברכתא די ברכיה אביו'. זעמו של עשיו לא היה על עצם נתינת הברכות ליצחק, אלא על סדר הברכות, על כך שתמיד יוכל יעקב להקדימו, להחליט בשבילו, לרוקן אותו, על כך שלא יוכל לזכות אפי' למעלה שניתנה לו עצמו, מעלת הידי עשיו, אלא א"כ ניח יעקב את התורה, אך כל עוד מצפצף קולו של יעקב, זוכה הוא לקחת מאחיו עשיו גם את ידיו.

וַיֵּשׁ יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁחוּ וַיֹּאמֶר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדֵי עֵשָׂו (כ"ז, כ"ב)

דרשו חז"ל כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין הידים ידי עשיו, וכל זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות הידים ידי עשיו (פתיחתא דאיכה רבתי). ובס' מעלות התורה לרבי אברהם אחי הגר"א, תמה ע"ז שהרי לכאורה המדרש הוא היפך המקרא, כי משמעות הכתוב שבזמן שקולו של יעקב מצפצף הידים ידי עשיו שולטות, ואילו הדרש הוא להיפך, שבזמן שקולו של יעקב מצפצף אזי אין הידים ידי עשיו? וכתב לבאר, שלכאורה קשה, שהרי בפסוק נאמר 'הקול קול יעקב והידים ידי עשיו ולא הכירו וגו' וסוף הפסוק 'ויברכהו', ולא כתב שום ברכה, אלא מתחיל בפסוק של אחריו – 'ויאמר אתה זה בני עשיו', ואח"כ הוסיף לברכו 'ראה ריח בני כריח שדה וגו' ויתן לך וגו', אך לא מובן מה בירכו בראשונה? ע"ז בא המדרש לבאר ש'הקול קול יעקב והידים ידי עשיו' היא עצמה הברכה שברך יצחק את יעקב. הברכה היתה על שני הדברים, הן על המעלה של 'קול יעקב' והן על הידי עשיו. אך ברכה זו היא על תנאי: רק אם יהיה 'קול יעקב', אם יעקב ילמד תורה ויהיה דבוק בה, רק אז יקבל גם את מעלת 'ידי עשיו', ויהיה לו כח כמו עשיו מבלי שישום אדם ואויב ישלוט עליו. אך אם ח"ו לא יהיה לו 'קול יעקב' אזי לא יזכה ל'ידי עשיו', אלא ירפו ידיו ואויביו ישלטו עליו, עכ"ד.

ועדיין יש להבין, מדוע בירך יצחק את יעקב דוקא באופן זה, ולא כמו שאר הברכות שניתנו ללא כל תנאי. ומלבד זאת יש לתמוה, שהרי יצחק חשב שעשיו הוא העומד לפניו, והיך אפשר לומר

מעשה רב - עובדות והנהגות, זיקוקין דנורא, דנפקו מפומיה דרבינו שליש"א

לרגל יום הזיכרון של רבנו מרן הגר"ב ליבוביץ מקמניץ צ"ל בעל ברכת שמואל זיע"א - ה' כסליו

מרן הגר"א ז"ל מלצר זיע"א ישב פעם בסעודת שבת וסיפר למסובים על גודל צדקותו של מרן הגר"ב ליבוביץ זיע"א ראש ישיבת קמניץ, ובתוך דבריו סיפר שפעם נפגש עם הגר"ב זצוק"ל, והגר"ב הציע לפניו רמב"ם תמוה. ואמר לו ע"ז הגר"ב ד"ר ישוב לפי דרכו. והגר"א אמר לו ישוב אחר לדברי הרמב"ם והוסיף לו שתירצו יותר טוב משל הגר"ב עצמו. לימים, פגש הגר"א בחורים מיישיבת קמניץ שסיפרו לו, שכאשר רבם הגר"ב ד"ר הגיע בשיעור לאותה הסוגיא, הקשה את הקושיא על הרמב"ם והציע את תירוצו, ולאחר מכן סיפר כי פגש את הגר"א שתירץ תירוץ אחר על דברי הרמב"ם והביא את התירוץ בפני התלמידים.

וסיפרו הבחורים להגר"א, שהגר"ב המשיך ואמר שהתירוץ של הגר"א יותר טוב, ו"שהוא לבד (הגר"א) אמר לי שתירצו יותר טוב" ע"כ דברי הגר"ב.

וראים מכאן כמה החשיב הגר"ב את הגר"א, וכמה צדיק הי' במחשבתו כי הגר"א שאמר שתירצו יותר טוב לא הי' זה כלל מחמת נגיעה שבגלל שזה תירצו שלו, אלא הכל בכוונה נקי - חיפוש האמת בתורה. והגר"ב אמר את זה גופא בשם אומרו, כי גם ההכרעה שהתירוץ של הגר"א יותר טוב, גם את זה שמע מהגר"א.

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת תולדות תשפ"ד

ברכת המצוות לקריאת שמע

(שיעור מרן שליט"א שנמסר שבוע שעבר לבני כולל תשובות והנהגות)

ברכות התורה נחשב כברכה על קריאת שמע

תמיהת הקדמונים היאך קוראים ק"ש בלא ברכה

ונראה לומר בזה דבר חדש, ש'ברכות התורה' שביד בבוקר מועיל להיחשב כ'ברכת קריאת שמע', וטעם הדבר מפני שסוד המצוה דקריאת שמע הוא מצד 'מצוות עשה' דתלמוד תורה, שנצטוונו 'לקרוא דברי תורה' שיש בהם קבלת עול מלכות שמים. וזהו הטעם שחז"ל לא תיקנו ברכת 'אשר קדשנו במצוותיו' על קריאת שמע, כיון שמועיל לזה 'ברכות התורה'.

הן אמת שלכתחילה תיקנו חז"ל לומר 'ברכת אהבת עולם' לפני קריאת שמע, שברכת 'אהבת עולם' נחשב כעין ברכות התורה, ולכתחילה צריך להסמך הברכה לק"ש, אבל גם בלא זה יוצאים ע"י ברכת התורה, ואינו נחשב 'מבטל חיוב ברכה'.

הוכחות שיסוד מצוות קריאת שמע הוא מדין 'תלמוד תורה'

ונראה להביא כמה וכמה ראיות ליסוד דברינו, דמצוות קריאת שמע הוא מדין 'תלמוד תורה'.

א] ראשית, נראה שהדבר מפורש להדיא בירושלמי (ברכות פרק א' הלכה ב') דס"ל שרבן שמעון בן יוחאי לא הפסיק באמצע הלימוד לקרוא קריאת שמע, והקשו שם בירושלמי שהרי לשאר מצוות כגון לעשות סוכה היה רשב"י מפסיק, ומאי שנא קריאת שמע שלא הפסיק.

ומתריצין שם בירושלמי: "טעמיה דרשב"י זה שינון וזה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון", ע"כ. וביאור הדברים הוא שיסוד מצוות קריאת שמע הוא דין "שינון" - והיינו מצוות תלמוד תורה, לכן כיון שרשב"י עסק רק בתלמוד תורה היה פטור ממצוות קריאת שמע שעניינה מצוות תלמוד תורה.

המפרשים תמהו מהו הטעם שלא תיקנו לברך 'אשר קדשנו במצוותיו' קודם קריאת שמע, והלא בכל הברכות תיקנו חז"ל לברך ברכת המצוות, ומאי שנא קריאת שמע מכל המצוות.

מלשכת הגזית

להשיב מלחמה שערה בליל שבת

מרן רבן של ישראל שליט"א נשא במהלך שבוע שעבר דברי חיזוק מרוממים בהיכל ישיבת 'דעת אהרן' בראשות הגאון רבי ניסן קפלן שליט"א, והתייחס להנהגתו של בן ישיבה בזמן מלחמה.

את דבריו פתח בדברים נוקבים: "בני תורה צריכים להבין שהחוב האמיתי במלחמה הוא לימוד התורה הקדושה, ולכן מי שחלילה מתרשל עכשיו מלימוד התורה, יש עליו תביעה מיוחדת שהוא פושע בחובת השמירה על יושבי ארץ הקודש".

לאחר מכן עורר את בני הישיבה לנצל את לילות שבת הארוכים של החורף ללימוד התורה בהתמדה יתרה: "במיוחד יש לעורר לנצל הזמן בלילי שבת החורף הארוכים, שיש בהם הרבה זמן ללימוד התורה, ובפרט בזמננו שהוא זמן מלחמה, צריכים להשיב מלחמה שערה, ולהוסיף שעות בלימוד גם ביום שיש ובליל שבת ובמוצאי שבת.

בדבריו הביא דברים ששמע בצעירותו ממרן הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל. "העולם תמהים ושואלים מדוע לא יוצאים היום מהישיבות גדולי תורה כמו בדורות הקודמים, אבל הטעם לזה פשוט - כי בשישי שבת שזהו שליש מהשבוע מתבטלים, ומאבדים את כל הרציפות של לימוד התורה".

את דבריו חתם בדברים מעוררים אודות מה שצפוי לעבור בתקופת חבלי משיח: "אנחנו נמצאים עכשיו בתקופה של 'חבלי משיח', וקשה לנו אפילו לתאר במחשבה מה שאנחנו צריכים לעבור בחבלי משיח, ולכן עכשיו הוא הזמן להעיר המחשבה לתשובה כדי שלא נצטרך לעבור הייסורים האלו.

"ובגמ' בסנהדרין (צ"ח ע"ב) איתא 'מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, יעסוק בתורה ובגמילות חסדים', ודקדק הקדוש ה'חפץ חיים', שלא אמרו "למד תורה ויעשה גמילות חסדים", אלא אמרו "יעסוק בתורה ובגמילות חסדים", והרי שכדי להינצל מחבלי משיח צריך לעשות את התורה וגמילות חסדים כ"עסק" שהוא טרוד בו וחושב היאך לשפר עוד ועוד, והיאך יוכל להרוויח עוד כמה רגעים ללימוד התורה, ועי"ז יזכה להינצל מחבלי משיח.

וביותר תמהו הראשונים במי שקורא ק"ש קודם התפילה - בלא ברכות קריאת שמע כלל, היאך קורא ק"ש בלא ברכה, והלא בכל מצוות עשה צריך ברכה קודם, וכאן יוצא המ"ע בלי ברכה.

ובאמת רבינו יונה (ריש ברכות) הביא מחלוקת הראשונים בזה, וז"ל שם [אודות הקורא ק"ש בלא ברכותיה]: "וכתב רב עמרם ז"ל שבשעה שקורא אותה יברך אקב"ו לקרוא ק"ש ואומר מורי הרב שאין זה נכון שברכה זו לא מצינו אותה בשום מקום", עכ"ל. והרי מבואר דלדעת רב עמרם גאון, מי שקורא ק"ש בלא ברכותיה, צריך לברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו על קריאת שמע', אבל רבו של רבינו יונה דחה דבריו מההלכה.

וכן אנו נוהגים היום שמי שקורא ק"ש קודם התפילה, אינו מברך לא 'אשר קדשנו במצוותיו', וצריך ביאור על מה סמכו לבטל חיוב ברכה לקריאת שמע.

ובתשובות 'פרי יצחק' להגאון ר' איצלה בלאזר זצ"ל (ח"א סימן א - ב) נקט שחז"ל תיקנו ברכת 'אהבה רבה' שיועיל כ'ברכת המצוות' על ק"ש, ולכן

לדעתו יש חיוב מדינא לקרוא ק"ש עם ברכותיה דווקא, ומסיק שם שצריך אף להתפלל ביחידות בתוך זמן ק"ש, כדי לומר ק"ש בברכותיה.

אמנם למעשה לא נהגו להתפלל ביחידות לפני זמן ק"ש כדי לקרוא ק"ש בברכותיה, וצריך ביאור על מה סמכו העולם.

(א.ה. מחמת קוצר מקום בגליון לא הובא כאן אלא מעט, ואי"ה יושלם בשבוע הבא)

הדברים נערכו מתוך ספרי מרן רבינו שליט"א ודשימות תלמידים ונועדו לעורר לב המעיין

עובדא מופלאה שסיפר

הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א

לפני כשבועיים נכנס למעונו של מרן שליט"א, הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א חבר מועצת גדולי התורה וראש ישיבת שכר שכיר, שזכה להתקרב כבר מצעירותו למרן שליט"א ולדבר עמו בלימוד.

במהלך הביקור, עורר הגאון הגדול שליט"א זכרונות ילדות וסיפר את הרשמים הקיימים בזכרונו מימי ילדותו, כאשר זכה לקבל תורה מפי מרן שליט"א, וכך סיפר הגאון הגדול שליט"א:

"איני יכול לשכוח, כאשר הייתי ילד קטן, יצא קול שמועה בעיר על ה'לונדונער עילוי' שבא לארץ הקודש, (א.ה. כך נקרא מרן שליט"א בימי בחורות בעולם הישיבות), והתעורר אורה של תחרות בין הלומדים מי יוכל לדבר בלימוד עם ה'לונדונער עילוי', ואני העזתי ובאתי לדבר בלימוד, ודיברנו על כל השיטה מקובצת בב"ק דף ע"ג במחלוקת אביי ורבא בסוגיא דלמפרע הוא גובה, וזה היה נקרא 'השגה' גדולה לדבר בלימוד עם ה'לונדונער עילוי'.

ובזכרוני שלאחר שהחל מרן שליט"א להוציא לאור את סדרת ספריו "מועדים וזמנים", הביא ב'כרכים ספרי מועדים וזמנים לישיבת חברון, ובישיבת חברון הכניסו את ספרי מועדים וזמנים למדף מיוחד שיש שם ספרים מיוחדים שנעולים עם מפתח - לרוב הביקוש שהיה לספרים אלו.

אין מי שיכול לבוחנו

בשבוע שעבר הבאנו במדור זה עובדא מופלאה שסיפר מרן ראש הישיבה הגר"מ אזרחי זצ"ל, כאשר טובי האריות בישיבת חברון ביקשו לבחון את מרן שליט"א אך לא מצאו בקי שיכול לבוחנו על כל הש"ס בעיון, ועל כן התאגדו יחד קבוצת אריות שבחבורה, כל אחד בקי בסדר אחר, זה בקי במיוחד בסדר קדשים, וזה בקי במיוחד בסדר נשים וכו', וביחד התאגדו להריץ למרן שליט"א שאלות למכביר בכל חלקי הש"ס, ואז עמדו על טיבו בראותם כי הבחור משה שטרנבוך בקי בכל הש"ס כולו בעיון.

השבוע, קיבלנו מכתב מאחד הקוראים שביקש להשלים את התמונה עם התבטאות מופלאה שהתבטא רבינו החזו"א זצוק"ל בפני חותנו של רבינו, כפי שהובא בעבר בגליונו.

היה זה כאשר החזו"א הציע למקורבו הרה"ח ר' יעקב שכטר זצ"ל לקחת את מרן שליט"א לחתן עבור בתו. אך ר' יעקב שכטר רצה תחילה לעמוד על טיבו של הבחור ולתהות היטב על קנקנו, ובעקבות זאת שאל ר' יעקב את החזו"א: 'מי יבחן את הבחור' לראות שהוא אכן יודע ש"ס וכו'.

או אז השיב לו החזו"א במשפט מבהיל בהאי לישנא [כפי שסיפר לימין הרה"ח ר' יעקב שכטר זצ"ל]: **"בדורינו אין מי שיכול לבחון אותו!"** הוא רבי עקיבא איגר של הדור הבא, תחטוף אותו בשני ידיים, עכ"ל.

הנהגות מרן שליט"א מימי המלחמה בצעירותו (חלק ג')

כשהחיה הנאצית חתמה על כתב כניעה. ובכל אותם ימים שררה בלונדון אווירת חירום. ההרגשה שהשטן כובש את העולם, והוא עומד מעבר לתעלת למנש בחרבו השלופה, לפתח את הלבבות באימה גדולה.

אבל בישיבה המשיכו הסדרים כסדרן. היינו מנותקים מרעשי המלחמה. וכאילו אין מלחמה בחוץ. הרב שניידר עמד על גבנו, כמו גנרל בחזית הקרב - הישיבה מבחינתו הייתה חזית קרב - ועודד והמריץ את תלמידיו המפוזרים להפקיר את החרדות, ולהשליך אותן בעזות דקדושה אל מחות לחומות בית המדרש... למקד את כל המחשבות המתרוצצות - בעסק התורה בלבד.

ובשעה שהעולם גועש ורועש, הנאצים פולשים לצרפת, לארצות אפריקה והבלקן, מיליוני יהודים נרצחים במלחמה עקובה מדם, ועל לונדון ניתכות הפצצות כבדות, בישיבת תורת אמת למדו כרגיל, בלי להתפעל מרוחות המלחמה.

בהר ציון תהיה פליטה

הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א חבר מועצת גדולי התורה וראש ישיבת שכר שכיר, נכנס במהלך השבוע האחרון למעונו של מרן שליט"א לדון ולהתייעץ במספר נושאים העומדים על הפרק.

במהלך הביקור ביקש הגאון הגדול שליט"א לשמוע דעת תורה על המצב הקשה בארץ הקודש. ואז נענה מרן שליט"א ואמר: "אין חכמה ואין עצה ואין תבונה. המצב קשה מאוד. השנאה ליהודים נעשה גרוע מיום ליום. אבל בהר ציון תהיה פליטה".

היכן להתפלל על השבויים

במהלך השבוע האחרון נשאל מרן שליט"א היכן לכוון בתפילת שמונה עשרה על השבויים, בברכת 'שומע תפילה' או בברכת 'רפאנו'.

והשיב רבינו: בתפילת 'ושא נס לקבץ גלויותינו' וקבצינו יחד מארבע כנפות הארץ.

ולאחר מכן הוסיף רבינו: האמת היא שכולנו שבויים כאן בארץ הקודש תחת שלטון של רשע וכפירה.

חכם עדיף מנביא

לפני כעשר שנים, כאשר כמיליון יהודים תושבי ארץ הקודש התאספו יחד לעצרת מחאה גדולה ואדירה נגד חוק גיוס בני הישיבות, עורר מרן רבינו שליט"א כי מעיקר החובה אינו רק 'מלחמה' בעלמא נגד רשויות השלטון, אלא מעיקר החובה הוא 'לחזק את בדק הבית' מבפנים, והיינו לחזק את רוחם של כלל בני הישיבות, - גם מהשכבות החלשים יותר, כי בשעה שכלל בני הישיבות - וגם החלשים שבהם, יתרוממו ברוחם ויכירו בגודל מעלתם שהם בני תורה, אז לא יחפשו כלל לשרת בצבא, אבל ברגע שיסתכלו על עצמם כפחותי דרגה על שאינם משרתים בצבא, ולא יבינו את גודל מעלתם שהם כבני תורה שומרים על כלל ארץ הקודש, אז עלולים ליפול החלשים שבהם לצבא - מתוך תשוקה להתחבר לצבא כדי לשרת ולתרום לשמירה והגנה על יושבי ארץ הקודש.

בדרשותיו בתקופה ההיא, עורר מרן שליט"א רבות בנושא זה, וחזר ודרש כי החובה מוטלת על ראשי הישיבות והרמ"ם והמשגיחים, לרומם את בני הישיבות מבפנים, ולבצר את רוחם שיבואו עם 'ויגבה ליבו בדרכי ה' על גודל זכותם להיות 'חיילים' בצבא ה', וכך לא יחפשו ללכת למקורות זרים ח"ו.

• • •

בתקופתנו אנו, הצביעו רבנים ומרביצי תורה על דברי מרן שליט"א לפני כעשור, באומרם "עד כמה גדלו דברי חכמים", שכן לדאבונינו ולדאבון כל לב, כיום התפרסם על כמה וכמה בני הישיבות מהשכבות החלשות יותר, שמתוך חלישות הדעת וחסרון בהכרה בגודל חשיבתם, מחפשים לקחת חלק ונחלה יחד עם הצבא בשעת מלחמה, ועל זה מהדהד קול זעקת מרן שליט"א לפני כעשור: "עיקר חובתנו אינו רק מלחמה מבחוץ, אלא החובה לחזק ולבצר את בדק הבית מבפנים!"

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת תולדות תשפ"ד

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר (בראשית כו, טו). ופירש"י: 'סתמום פלשתים מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו'. ושאלה רעיתי הצדקנית הרבנית עליזה שושנה ע"ה, הרי ידוע שפירוש רש"י הוא על דרך הפשט להבנת המקרא, ואם כן היכן מרומז בפשט שבתורה דרש זה, שחששו מפני תקלת הגייסות.

והשיבה על כך בנועם אמריה: נאמר לקמן (כו, כו) 'ואבימלך הלך אליו מגרר ואחוזת מרעהו ופיכל שר צבאו', וצריך הסבר לשם מה מפרטת התורה שאבימלך הביא עימו את פיכל שר צבאו ולשם מה הביאו. אלא מכאן למד רש"י שההסתה נגד יצחק הייתה מחשש הגייסות, ומראש הצבא שהוא פיכל באה טענה זו, ולכן כשבא אבימלך לכרות ברית עם יצחק נטל עימו את פיכל שר צבאו, כדי להתפייס ולהסיר טענת פיכל, ודברי פי חכם חן.

ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכור את בכורתו ליעקב (בראשית כה, לג). אמר לי מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לתרץ את מה שרבים מקשים, איך יעקב אבינו השביע את עשו במכירת הבכורה, והלא באותו יום עבר חמוש עבירות חמורות, כמבואר במסכת בבא בתרא (דף טז ע"ב) שבא על נערה המאורסה והרג את הנפש וכפר בעיקר וכפר בתחיית המתים ויש את הבכורה, וא"כ נעשה חשוד על השבועה, וחשוד על השבועה אין משביעין אותו (שו"ע ח"מ סימן צב).

ואמר מו"ח זצ"ל, דיש שתירצו דכל מה דבחדש אסור להשביעו היינו דווקא בשבועה על לשעבר, דיש כאן חילול ה' שיצא ש"ש לבטלה, אבל בשבועה על להבא הרי זה מותר דאין כאן חילול ה', דהרי אינו ודאי נשבע לשקר, ולכן כשמומר שולח גט משביעין אותו שלא יבטל הגט (שו"ע אה"ע סימן קמ סעי' יא), והדברים מפורשים בספר 'נחל יצחק' (סימן צב), יעו"ש.

אך אמר מו"ח זצ"ל דלפי דעתו נראה לתרץ בפשיטות דשבועה זו לא הייתה לא על לשעבר ולא על להבא, אלא השבועה שיעקב אבינו השביע את עשו היא עצמה הקנין ולחזק המכירה כמו תקיעת כף, ולכן אינה לשקר, דזה קאי על הקנין עצמו שעשו באותו הזמן [וראה מה שכתבנו בחשוקי חמד (שבועות דף לב ע"א)].

ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת וגו' (בראשית כה, לד). והנה אותו נזיד היה הבראה על מיתת אברהם באותו היום (רש"י שם, ל). ואמרו חז"ל במדרש (ב"ד סג, יד): 'מה עדשה זו עשויה כגלגל - כך העולם עשוי כגלגל, מה עדשה זו אין לה פה - כך אבל אסור לו לדבר, מה עדשה זו יש בה אבל ויש בה שמחה - כך אבל שמת אבינו אברהם, שמחה שנטל יעקב את הבכורה'. ופירש"י שם, דעדשה זו היא דרכם לאוכלה גם במושתה ושמחה, וגם באכילת.

והנה נשאלתי כמה שכתב המג"א (סימן קלא ס"ק יד) דבני אוסטרייך נוהגין שאין אוכלין קטניות בימים שאין נופלין על אפיהם, משום דדמי לאכילת וכו'. האם גם בזמננו ראוי להמנע מאכילת קטניות אלו בשבת (עי' רמב"ם פ"ד מהל' דעות ה"ט, ובדברי המלבי"ם שם בספרו עלים לתרופה).

והנה מדברי המדרש הנ"ל מבואר להדיא דעדשה זו יש בה אבל ויש בה שמחה, והיינו שנהגו לאוכלה גם בזמני משה ושמחה. וכן כתב האשל אברהם מבואטאטש זצ"ל בספרו 'תהלה לדוד' (תהלים, פרק קד) דמנהגם לאכול דווקא קטניות ברוב שבתות השנה, ודברי המדרש הנ"ל הם סתירה מפורשת לאלו שאומרים שאין לאכול קטניות בשבת משום אכילות.

ונראה עוד שבזמננו שהקטנית היא מעדנים, וניכר בעולם שאין זה מאכל אכלים, אם כן אולי לכו"ע אפשר לאוכלו בשבת וימים טובים, ואין בזה החשש שנראה כמאכל אכלים.

• ווי העמודים וחשוקיהם | שאלה משולחנו של מרן שליט"א •

בענין העסקת פועלים ערבים כשהשכנים מפחדים

שאלה. הנה בתחילת המלחמה הפסיקו רשתות המזון וקבלני הבניה להעסיק ערבים (כולל ערבים תושבי הארץ), אך כעת החלו בחלק מהמקומות להשיבם, עקב שהיו תקועים באמצע הבניה וכיו"ב, וכתוצאה מזה יש פחד גדול בציבור מאותם ישמעאלים ימ"ש.

והנה לגבי רשתות שיווק, שם יש אפשרות להעסיק יהודים רק הדבר עולה יותר כסף וקשה למצוא, אבל בענף הבניה, שם אין כמעט יהודים שמוכנים לעבוד [ואלה שמוכנים זה בתשלום גבוה מאד], והקבלנים טוענים שללא ערבים ענף הבניה יקרוס, ומאידך התושבים חוששים מאוד. מה דעת מרן שליט"א בזה.

תשובה: במקומות שאפשר להעסיק יהודים בוודאי שיש לעשות כן, וראוי לקנות ברשתות כאלו המעסיקות יהודים. במקום שאין יהודים שמוכנים לעבוד, יש להביא מאבטח שישמור על העובדים כל הזמן, עד שהם עוזבים את העיר.

מקורות ונימוקים:

בעבר כשהערבים עשו פיגועים אבל המצב לא היה מתוח כמו היום, נשאלנו שאלה דומה, והשבנו (חשוקי חמד עמ"ס יומא דף פב ע"א): בימינו רבים הם הפועלים הערביים העובדים בשכונות היהודים, ומבואר ביבמות (דף עב ע"א) דאם דשו בה רבים, אמרינן 'שומר פתאים ה', גם אנו נאמר ד'שומר פתאים ה', אם השלטונות אומרים שאין לחוש.

ואם יאמרו השכנים שהם חוששים גם לחשש קטן של סכנה דחמירא סכנתא מאיסורא, וכן נשיהם ובניהם וטפם חוששים גם לחשש קטן, ישיב להם הדייר הבונה, שבכה"ג על הניזק להרחיק את עצמו ושיעזבו את דירתם לכמה חודשים עד שהבניה תסתיים, כי הבונה עושה בשלו והוא תשמיש כזה שרבים עושים כמוהו ואין הבונה עושה כל דבר חריג ולכן לא חייב להפסיד.

ומו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל אמר לי שלא שייך כאן לומר דכבר דשו בה רבים, מאחר דכלל זה נאמר לאדם החפץ ללכת בדרך שדשו בה רבים ואמרינן דמותר לו עצמו, אך בענינו כששכניו מתנגדים אין הוא יכול להרגיע אותם ולומר להם תסמכו על כך שדשו בה רבים, דטענה זו אינה עומדת מול טענה של אחרים הבאים אליו וחוששים מהפועלים, וגם טענתו שזה בתוך שלו אינה מתקבלת מאחר וזה גם בתוך שלהם. ולגופו של דבר כתבנו שם שקשה להורות ולקבוע בזה כללים, אבל אם יש לפועלים תעודות רשמיות מהשלטונות שמתירים להם לעבוד, אפשר להקל ולהתיר לו להעבידם, ואם הממונים על כך יאמרו שאין בזה סכנה, אפשר להקל.

אמנם כל זה היה לפני שנים, אבל כהיום המצב הוא אחרת לגמרי, כי הם הראו את אכזריותם, ושאין להם צלם אנוש, והם מצדיקים את התואר 'פרא אדם', וגם אלו שנכנסו כאן לעבוד והיהודים פרנסו אותם, הם אלו שהדריכו את האכזרים איך לפגוע במפרנסיהם, ולכן השכנים שמפחדים צודקים, ויש ממה לחוש.

ולכן נראה שמצוה גדולה מעתה שכל מי שיכול להעסיק יהודי יעסיק יהודים, ותושבי העיר יקנו רק אצל בעלי חנויות שמעסיקים יהודים, גם אם זה עולה קצת יותר שם, ולא רק בגלל המצוה של 'וחי אחיך עמך', או של 'וכי תקנה מאת עמיתך', אלא גם מפני שביה שימנעו מלקנות שם, זה ימנע מעוד ערבים להיכנס ליישוב שלו, ומי יודע כמה יהודים ינצלו בזכות זה בעתיד.

לגבי מקומות בניה שאין אפשרות להעסיק יהודים כי אינם רוצים לעבוד, הבונה צריך לשכור מאבטח חמוש, שישמור עליהם כל הזמן שהם נמצאים שם, ולאחר מכן המאבטח ילווה אותם עד מחוץ לעיר, ואז מסתבר שזה ירגיע את השכנים, ומסתמא יסכימו להמשיך הבניה, וצ"ע.

סיפור נדיר שהגיע לרבינו מרעיש בימים האחרונים את הציבור כולו, כאשר הסיפור מאומת במלואו ע"י מערכת קובץ 'זו העמודים וחשוקיהם' (שם התפרסם הנידון), המדובר ביהודי, תושב אחד היישובים בעוטף עזה, אשר חזר בתשובה לפני כמה שנים, והיה מקורב למורו ורבו צ"ל שהיה אחד מצדיקי הדור [שם היהודי ושם רבו לא נחשפו לרבים מכמה סיבות, אך הוצגו לפני רבינו ע"י בעל המעשה], רבו עודד אותו להמשיך לגור באותו יישוב ולא לעבור דירה.

והנה, בליל שמחת תורה שחל בשבת, הוא רואה בחלומו את רבו שמגיע ומצווה עליו: "תקח הרגע את אשתך ואת ילדיך, ותעזוב את המקום, זה מקום סכנה". היהודי הנ"ל סיפר כי הוא אינו אדם שנבהל מחלומות, ובפרט כשזה כרוך בנסיעה בשבת, לא עלה על דעתו להישמע לחלום, ולכן התהפך לצד השני ונרדם שוב. אך הנה שוב הגיע אליו רבו בחלום, והחל פשוט לחנוק אותו, בעודו צועק עליו "תעזוב הרגע את המקום, זה מקום סכנה". הוא התעורר משנתו שטוף זעה, וחש על צווארו את החנק, לקח לו כמה זמן להתאושש, ומיד העיר את אשתו וסיפר לה את אשר אירע, יחד החליטו כי אמנם מדובר בחילול שבת, אך הם מרגישים שזהו חלום אמת, ולכן העירו את ילדיהם, נכנסו לרכב וברחו מהיישוב. ואכן תוך כדי השבת, ובפרט לאחר שמחת תורה, נודע להם על הטבח הנורא שאירע בדרום ובפרט ביישוב בו גרים, כאשר הם ניצלו באופן נדיר ורבים משכניהם נרצחו או נשבו רח"ל. התברר שרבו שכל השנים אמר לו לגור שם ולא לעזוב, שמר עליו מלמעלה גם בזמן סכנה, והחלום היה אמת, והנסיעה הזו הצילה את חייו.

כעת בא היהודי לרבינו ושאלתו בפיו, האם אכן נהג כדן שחילל שבת על סמך חלום שהוא הרגיש שזה חלום אמת, או שמא אסור היה לו לנהוג כן. רבינו האריך בסוגיא זו בתשובתו בקובץ 'זו העמודים וחשוקיהם', ראשית הוא מציין כי החיד"א בספרו 'שם הגדולים' (מערכת גדולים, אות א, סימן קצט) מספר סיפור דומה, כאשר אביו של הרא"ש נגלה לאלמנתו בליל שבת והורה לה לברוח כי מחר ייהרגו את כל היהודים במקום ההוא, וכך עשתה ואכן חייה ניצלו, אך שם מדובר שניגלה אליה בהקף ולא בחלום וגם לא חיללה שבת באיסורי תורה ממש, ויתכן שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ולא היה מותר לחלל שבת על סמך חלום. לאחר מכן האריך רבינו האם לפי דעת תורה צריכים להתייחס לכל חלום, והאם יש ממשות בחלום, וציין כי יש בכך סוגיות סותרות מכמה מקומות בש"ס, והביא מדברי המפרשים שישנם כמה סימנים לדעת האם החלום שהוא חולם הוא חלום אמת או שזהו סתם בלבול הדעת, כאשר חלק מהסימנים הם אם החלום נוגע אליו עצמו והוא מפחד וחושש מזה, וכמו כן שהוא חולם בלי גוזמאות אלא דברים שיתכן במציאות, וכאשר מתעורר מרגיש התפעלות מהחלום. בסוף הדברים מכריע רבינו כי לפי כל הסימנים שנתנו לנו רבותינו, החלום היה חלום אמת, ולכן יצר עכ"פ ספק פיקול"ג, ומדין ספק פיקוח נפש, היה חייב לקום ולברוח גם בשבת, וטוב עשה שנסע בשבת למקום מבטחים. **אך כמובן שאין ללמוד מזה הלכה למעשה לכתחילה לגבי שאר חלומות, ותמיד יש לעשות שאלת רב.**

מכתב בהול הגיע למעונו של רבינו מקצין בכיר בגזרת עזה המעיד על כך שהמלחמה בעזה קשה מאוד ומסוכנת, ואכן ב"ה יש סייעתא דשמיא גדולה, אך הם רואים בחוש בלילות שיש לצערנו אבידות גדולות, ומדי לילה נהרגים עוד ועוד חיילים י"ד, ואילו ביום זה לא קורה. ומשחקרו את הנושא הבינו כי בין השעות 23:00 בלילה עד 5:00 לפנות בוקר, חסרים שעות של לימוד ותפילה על ידי האברכים ובחורי הישיבות, וכידוע תורה מגנא ומצלא, ועל כן פנה לרבינו שיעורר את הציבור להתפלל וללמוד בלילות שלא יהיו אבידות בנפש, ושיצליחו במלחמה.

רבינו השיב: כי דאי שמצוה גדולה למי שיכול ללמוד או להתפלל בשעות קטנות אלו, ומצוה גדולה על כל בית כנסת להתארגן ולארגן כולל של אנשים שיש להם את האפשרות לכך שילמדו ויתפללו בבית הכנסת בשעות הלילה, והיו שלוחים של שאר המתפללים והלומדים, וכל אחד יתרום כסף לכולל זה, כדי שיהיו שלוחים של כל המתפללים והלומדים כמו שמצינו באנשי מעמד שהיו עומדים על הקרבן, והיו שלוחים של כל עם ישראל.

לאחר מכן מוסיף רבינו ומדגיש, כי ישנם כאלה שלא יכולים להיות ערים בלילה, מאחר ולמחרת לא ילמדו כמו שצריך מחמת עייפותם, ואין הצר שווה בנזק המלך, ולכן יש עצה אחרת, שבשעה שהולכים לישון, יקראו קריאת שמע על המיטה בכוונה גדולה, ויכונו שהולכים לישון לא להנאת עצמם אלא אך ורק כדי שיהיה להם כח ללמוד תורה למחרת, ושינה זו עצמה נחשבת זכות לעם ישראל כמו שלומד ומתפלל, ומועילה מאוד להרבות זכויות במלחמה.

אחורה נא חידה

איך יתכן שאדם ייתן צדקה מכסף כשר לעני כשר ובכל זאת הנותן יקרא רשע מרושע?

(התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא)

תשובה לחידה משבוע שעבר: איך יתכן שיהיה יום טוב שני בארץ ישראל?

תשובה: באופן שרוב חכמי ישראל נמצאים בחוץ לארץ, ואין כמותם בארץ ישראל, שאז מעברים השנים וקובעים חדשים בחוץ לארץ, וכמבואר בברכות (דף סג ע"א) גבי עובדי דחניניה, וכן כתב הרמב"ם (פ"א מהל קידוש החודש), ולכן יעשו גם בארץ ישראל שני ימים מספק, כמו שכתב בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רב) בשם הגדול ביהודה. ובחשוקי חמד עמ"ס פסחים (עמוד שכא) כתבנו שיתכן שאם בזמן הזה יתקבצו לירושלים הרבה תושבים מחו"ל, כך שרוב ירושלים תהיה מתושבי חו"ל, ודעתם תהיה לחזור לארצם, אולי ינהגו כולם יום טוב שני, על פי המבואר בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סימן קצט), יע"ש.

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,

ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הנ"ל,

או בכתיבת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

האם יפנה את מקומו באוטובוס לשתי נשים, כשע"ז יתבטל מתורה

שאלה: מעשה בת"ח שנסע באוטובוס מירושלים לבני ברק בשעת לילה מאוחרת, ת"ח זה חשקה נפשו בתורה הקדושה גם בנסיעותיו, הוא התיישב באחד המושבים צמוד לחלון, הדליק את התאורה והחל לצלול בתוך הספר. משהתרבו הנוסעים, נתבקש לעבור מקום ליד יהודי אחד כדי לאפשר לשתי נשים שנסעו באוטובוס לשבת במקומו. התאורה במקום השני לא האירה יפה והיה קושי ללמוד לאורה, ומה גם שהמושב השני לא היה צמוד לחלון אלא בצד ואין המקום מאיר מספיק.

הסתפק ת"ח זה מה עליו לעשות האם לעבור למקום השני ולזכות במצווה דאורייתא של חסד עם שתי נוסעות למרות שיתבטל מלימודו במקום השני, או שעדיף שישאר במקומו ות"ת עולה על כולן?

תשובה: לכאורה יש לו לפנות את המקום ולתת לנשים לשבת, ולא רק בגלל מצות גמילות חסד, אלא בגלל שזה אוטובוס ציבורי, והנשים קנו מקום לשבת, ואין לו רשות לתפוס מקום כדי שיוכל ללמוד ושנשים תעמונה כל הדרך, וכעין זה כתבנו בחשוקי חמד עמ"ס נדה (דף לט ע"א) על מעשה שאניה טבעה, ובסדר עדיפויות ההצלה המקובל בעולם נשים וקטנים קודמים לכולם, וקנים קודמים לצעירים [כי הם חלופי כח לעומת גברים שהם יכולים בקל יותר להינצל], ושאלנו האם זה נוגד את מה שנאמר במשנה בהוריות (דף יג ע"א) האיש קודם לאשה, כהן קודם ללווי, לוי קודם לישראל וכו'.

והשבנו: דיש לחלק בין המקרה שלנו למשנה בהוריות, כי המשנה עוסקת באדם שעובר ליד הנהר ורואה אנשים טובעים, והוא מסתפק את מי להציל, בזה קבעה המשנה שאיש קודם לאשה, כהן קודם ללווי, משום שהוא מקודש יותר וכו'. אבל במקרה שלנו, כל נוסעי האניה שילמו ממון עבור הנסיעה ועבור דרכי ההצלה, שהם סירות ההצלה, ועבור הטיפול של הצוות דהיינו המלחים ורב החובל, ובה אין קדימה למקודש, כי בין למקודש ובין לנוסע הרגיל שאינו מקודש זכות ממון להצלתם, ואי אפשר להפקיע את זכותו של אחד מהם למען המקודש יותר. ולכן יש לנהוג כפי המקובל בעולם, שהעצה זו יעילה יותר, ועל דעת כן כולם שילמו.

הצעת את הדברים לפני מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, והסכים שבאופן כזה אין מצילים לפי המשנה בהוריות, כיון שהם שילמו גם על ההצלה, ויש הגיון בסדר ההצלה הזה, וגם שהגברים אינם בסכנה ודאית. גם בענינו לכאורה כיון שכולם שילמו על מקום באוטובוס, אין לו זכות לומר שהוא רוצה ללמוד, ועל ידי זה לקפח את זכות הנשים שקנו מקום לשבת.

אך יש לחלק, כי באניה, השאלה היא את מי להציל, את האשה, או את התלמיד חכם, בזה אנו אומרים שלשניהם יש זכות שווה, אבל בענינו, מצד האמת גם לנשים טוב יותר שהאיש ישב במקומו וילמד, ולא להוציאו מהמקום שיושב בו ועוסק בתורה, כי התורה אגוני מגנא ואצולי מצלא (סוטה דף כא ע"א).

הגע בעצמך, במטוס שיושב איש בטחון ומפקח על כל הנוסעים שח"ו לא ימצא במטוס מחבל מתאבד שזומם להפיל את המטוס. איש בטחון זה יושב לו בפניה הנוחה לו, והוא דרוך ומוכן לפעולה בעת הצורך ולא יעלה על הדעת שמישהו יאמר לו להחליף את מקומו כדי לעשות חסד, מאחר והוא חייב להיות במקום הכי נוח לו כדי שיוכל למלא את תפקידו כדרוש. כך גם ת"ח העוסק בתורה, אי אפשר מן הדין לבקש ממנו שיעזוב מקומו ששם יש לו אור ללימוד התורה כדי לגמול חסד.

אכן כל זה מעיקר הדין, אבל מאחר והציבור לא מביין זאת ואינו מודע לכוח התורה, ואם הת"ח יישאר במקומו והנשים תעמונה, יתפרש הדבר בעיני הציבור כאכזריות ויואלל כבוד התורה, ובפרט שהן שילמו ממון בעד מקום ישיבה, יש לנו להתחשב בזה כדי למנוע לעו על לומדי התורה, ולכן ראוי שהת"ח יקום ויעבור ליד הגבר השני כדי שלנשים יהיה מקום ישיבה.

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד, בקו 'שיח יצחק',

0582-04-376, 04-376-0582, 072-380-9348.

מדי ערש"ק יעודכן בקו האם יהיה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן

לע"נ הרב אביגדור פורגס בן ר' יום טוב ליפמן זצ"ל

שיעור מרן הגאון רבי אשר דייט שליט"א

ברכתו של יצחק ליעקב

ומ"מ נראה דכל כחו של צדיק לברך אינו אלא בהיותו צינור לשפע עליון ולברכת ה' הנאצלת עליו ועל ידו לעם מובקש ה'.

ג. ברכות חכם אפילו על תנאי הם באות

ונראה עוד לפי המבואר במס' מכות (י"א ע"א) דקללת חכם אפילו על תנאי באה על האדם וילפינן לה מעלי ושמואל הנביא ע"ש, וברש"י שם פירש: אף שלא נתקיים התנאי, מ"מ הקללה חלה.

והרי אמרו חז"ל בסוטה (י"א ע"א) דמדה טובה מרובה מומדת פורענות חמור מאות פעמים וכ"ה בסנהדרין (ק' ע"ב), ואם קללת חכם חלה אף על תנאי ק"ו לברכותיו של חכם וצדיק כיצחק, ע"ש. ושוב ראיתי שכ"כ בבאר מים חיים (בראשית כ"ז א'), עיין בדבריו היקרים.

ג. יצחק אבינו ע"ה הסכים בדיעבד לברכות

ונראה עוד בזה עפ"י הכתוב בפרשתנו (כ"ז ל"ג): "ויחרד יצחק חרדה גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא ליואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה". וברש"י שם הוסיף: "גם ברוך יהיה, שלא תאמר אלולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את הברכות לכך הסכים וברכו מדעתו".

הרי לן שיצחק חזר וברכו לאחר שנודע לו טעותו, והרי אף בדיני מקח טעות, פשוט דמי שנתאנה וטעה במקח, אם בדיעבד הסכים למקח אף שאונה והוטעה, מ"מ המקח קיים אלא שיש בידו להחזיר את המקח, וכמבואר בשו"ע חשן משפט (סימן רל"ב סעיף ג') דמוהני מחילת המתאנה, ע"ש.

ד. לדעת הגרעק"א מילתא דליתא בתנאי ל"ש בו טעות

ונראה עוד בזה, דהנה כתב הגרעק"א בשו"ת (תניינא סימן נ"א) חידוש עצום המושתת על שתי הנחות:

א. אין תנאי בחופה ובנישואין, דכיון שאמרו חכמים כל דליתא בשליחות ליתא בתנאי (כתובות ע"ד ע"א, ויבמות ק"ו ע"א), אי אפשר להתנות תנאי בנישואין כיון דאין שליחות בחופה ובנישואין וכל שאין בו שליחות אין בו תנאי.
ב. כשם שאין תנאי בנישואין ה"ה דאין הנישואין בטלין ע"י טעות, דכל דין מקח טעות יסודו בדיני תנאי. ואף שלא התנה במקח, דברים שבלב כל אדם הו"ל כאילו התנה וכל שאין בו דין תנאי ה"ה דאין בו דין מקח טעות, ע"ש.
וכדברי הגרעק"א כתב גם בהפלאה בכתובות (ע"ג ע"א) וחזר על משנתו בספר המקנה (אהע"ז סימן ס"א סעיף א') ע"ש.

ובשתי הנחות אלו יש לעיין, דכבר הארכתי במק"א (עיין מנחת אשר במדבר (סימן צ"ה, צ"ח) בעצם הסברה דכל שאינו בשליחות אינו בתנאי ובדברי הגר"ח והגרש"ק ביסוד הלכה זו. ותמצית דברינו דלא בכל ענין אמרו כל דליתא בשליחות ליתא בתנאי, ולא אמרו כן אלא בחליצה משום דאין הפקעת הזיקה נעשית מכח האדם, דאין הוא בעל הזיקה להפקיעה, אלא שכך גזרה תורה שע"י קיום מצות חליצה נפקעת זיקת יבמין, וכיון שאין הוא מותר את יבמתו ומפקיע זיקה שעליה אין בידו למנות שליח, דאין אדם מוסר לאחרים אלא כח שלו, ולא מה שאיננו כחו. וכיון שהסיבה שאיננו מונעה שליח היא משום שאיננו בעל המעשה הוא הדין והוא הטעם שאינו יכול להתנות בו, דאין האדם יכול להתנות אלא על כחו, וכשם שאינו בעל המעשה למוסרו לשליח כך איננו בעל המעשה לעשות תנאי ולהגביל את החליצה.

אבל כאשר הסיבה שאינו יכול לעשות שליח איננה משום שחלות הדברים בכח התורה היא ולא בכחו, אלא מטעם אחר כגון במצוות שבגופו, אין בזה סיבה

"ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" (כ"ז כ"ז)

"ויהאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (כ"ז ל"ה)

הנה יש לעיין בתוקף הברכות שברך יצחק את יעקב בנו, והלא בטעות ניתנו ברכות אלה, בחשבו שעשו הוא המתברך מפיו ולא יעקב, ולכאורה פשוט דכשם שקנין שנעשה בטעות בטל משום דהוי מקח טעות, וקידושי טעות אינם קידושין ונדר בטעות אינו נדר, כך גם ברכות אשר ניתנו בטעות אינן חלות על ראש המתברך.
ונראה לבאר בזה כמה דרכים.

א. "ברכות שמים מעל" ולא שייך בהם טעות

בפשטותן ועמקותן של דברים נראה ברור, דאכן ברכות אלה לא ברכותיו של יצחק המה אלא ברכות שמים מעל, וכך עלתה במחשבה לפניו ית"ש שברכות אלה יחולו על יעקב על ידי יצחק, ולא היה יצחק אלא מעין צינור להשפיע ברכות אלה על יעקב אבינו.

ודוגמא לדבר ברכות הכהנים שנצטוו הכהנים לברך את ישראל שנאמר בהם "וישמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם", ומבואר בחולין (מ"ט ע"א) שכוונת הפסוק שהקב"ה יברך את ישראל ע"י הכהנים. ועיין סוטה (ל"ח ע"ב) וברש"י (שם ד"ה ואברכה), ודו"ק.

וכך כתב האבני נזר בשו"ת חשן משפט (סימן קמ"ה) כאשר חידש בגדר התמורה דשאני מוקדש, דבתמורה אין זה כח המומיר כמו הקנאה והקדש, אלא שכך הוא דין תורה דכאשר ימיר האדם בהמות הקדש זה תמורת זה גזרה תורה "והיה הוא ותמורתו יהיו קודש", ומשום כך אף המומיר בטעות חלה התמורה. והסמך שם לזה את ברכותיו של יצחק דאף שבטעות בירך את יעקב מ"מ חלו הברכות, וז"ל: "כעין זה מצאנו בברכת יצחק ליעקב שאף שלא נתכוין לו חלו הברכות, כי הברכות היו ברכות ה' ויצחק ה' צינור שע"י הגיעו, על כן חלו אפ"י בטעות".

ושו"ר שכבר כתב בדרך זו רבינו האברבנאל (בראשית כ"ז י"א), וכתב שם יתרה מזאת שברכה זו היתה בגדר נבואה, עיין בדבריו.

ב. בכח הצדיק לברך

והנה יש לעיין בכל כחו של צדיק לברך, וכי תחת אלקים הוא לברך ולקלל. ונראה עפ"י דברי רש"י (בראשית י"ב ב') על הפסוק "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה", שכתב וז"ל: "הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידך, ברכתך את אדם ואת נח ואותך, מעתה אתה תברך את כל אשר תחפץ". הרי שהקב"ה נתן לאברהם את הכח לברך את כל אשר יחפץ. וכח זה מוסר אברהם ליצחק וכדכתיב (בראשית כ"ה ה'): "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק", ופרש"י: "א"ר נחמיה ברכת דיאתיקי נתן לו, שאמר לו הקב"ה לאברהם והיה ברכה, הברכות מסורות בידך לברך את מי שתדע ואברהם מוסר ליצחק". ורבינו בחי' בפרשת וזאת הברכה (דברים ל"ג א') הוסיף בזה שיצחק הנחיל סגולה זו ליעקב, ויעקב לבניו ומהם לצדיקים שבכל דור ודור, ע"ש.
ועיין עוד בילקוט שמעוני על מגילת רות (רמז תר"ו): "ברוכה את לה' בתי, ר' יוחנן אמר לעולם אל ימנע אדם עצמו מלילך אחר הזקן שיברכך, בועז בן שמונים שנה היה ולא נפקד כיון שהתפללה עליו אותה צדקת נפקד, רות בת ארבעים שנה היתה ולא נפקדה כיון שברכה אותו צדיק נפקדה, שנאמר ברוכה את לה' בתי".

לעילוי נשמת

ת.צ.ב.ה.

מרת מלכה מזהלה בת הדר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

הרה"ח ר' משה בן משה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

הונצח ע"י בנם ידידנו עוז הר"ר דוד הגר הי"ו לזוס אנג'לס

עצת המוכר, נמסר לו רכב אלמוני שהוא הראוי והטוב אך לא התכוין לקנותו. האם נאמר שמקח טעות יש כאן כיוון שהתכוין לקנות רכב פלוני ולא רכב אלמוני, או שמא נאמר דהרצון הפנימי והיסודי הוא זה שקובע, ופשוט שרצונו לקנות את הטוב והמשובח ולא את הלקוי והמקולקל כפי שהתנה מראש.

וכן הדבר הזה, דיצחק בעומק לבו ובפנימיות רצונו התכוין לברך את הראוי לברכה שהוא הבכור אבי האומה והוא צדיק יסוד עולם, ולא את הרשע.

וכעין סברא זו מצינו בירושלמי תרומות (פ"ב ה"א, י"א ע"א) דהמפריש בטעות מן הטמא על טהור אין תרומתו בטלה משום דאתה מפרישו מן הקלה על החמורה דתרומה טמאה בעשה וטבל במיתה. הרי לן דאף דפשוט שטעה בתרומתו אין לבטל תרומתו אלא כ"כ ניה"ל בביטול זה לפי מבחן האמת. ועיין מה שפלפלו בדברי הירושלמי באור שמו (הל' גירושין פ"א ה"ז) ובקהילת יעקב קידושין (ס"ו ל"ט אות ג').

ועיין עוד בתוס' (יבמות ב' ע"ב) שהקשו במה דמבואר שם (ס"א ע"ב) דקטנה אינה מתייבמת שמוא תמצא אילונית ואין ייבום באילונית, ולמה לא נימא תתייבם מומ"נ דאם תמצא אילונית הוי קידושי אחיו המת קידושי טעות ולא היתה בכלל אשת אחיו.

ובתוס' ישנים שם תירץ דאם היה יודע שימות סמוך לנישואיו לא היה מקפיד בקידושיה, ע"ש. וסברת התו"ם דומה קצת לני"ד, דודאי לא רצה באשה אילונית אך מ"מ אילו היה יודע שימות במהרה לא היה מקפיד, ודו"ק בכ"ז כי קצרותי, ועוד חזון למועד.

ודו"ק בכ"ז כי הענינים עמוקים, ולא נתפנית לעיין בהם די צרכן.

ו. במקנה ובמברך די באומדנא בלבד

ויש לדון עוד בזה לפי"ד הנתיב"מ (ס"ק צ"ז סק"ד) לחלק בין מקנה לקונה, דלגבי מקנה די באומדנא שרוצה להקנות אף שאין כאן הקנאה מפורשת משא"כ בקונה, וכן מוכח גם מדברי הקצוה"ח (ס"ו רס"ב סק"א וס"ו ר"ט סק"ה), וכ"ז שלא כדברי הנודע ביהודה (תנינא אהע"ז ס"ו ע"ז), ע"ש ודו"ק.

ובמידה מסויימת דומה המברך למקנה, דכשם שהמקנה מאציל משלו לאחרים כן גם המברך מאציל ברכותיו לזולתו. ואף דפשוט וברור דרך במקנה שייך לומר דסגי באומדנא שהיה רוצה להקנות כדי לאפשר את קנין הקונה, דהקונה עושה מעשה קנין, אבל פשוט דלא סגי באומדנא שהיה רוצה לברכו להיחשב כאילו ברכו בפועל, אך מ"מ בני"ד שבירך את יעקב בפועל אלא שטעה לחשוב שהוא עשו, בזה י"ל דכיון דאומדנא ברורה שהיה רוצה לברך את יעקב אין הברכה מתבטלת ע"י טעות, ודו"ק בזה כי קצרותי.

שלא יוכל להתנות, ולכן מצינו תנאי במצוות אף באלה שאין בהם שליחות, עי"ש.

ולפי"ז יש לדון בדברי הגרעק"א בהנחה ראשונה הנ"ל שאין תנאי בנישואין. ולגבי הנחת הגרעק"א דדין טעות כדן תנאי, לא כך דעת הבית הלוי בתשובה (ח"ג סימן ג') והאור שמוח (הל' אישות פ"ה ה"ב), אלא תנאי לחוד וטעות לחוד, ואף מה שאין בו תנאי, אם נעשה בטעות בטל.

ובאמת מסתבר שאין דין תנאי ענין כלל לדין טעות במקח, דכבר הארכתי במנחת אשר דברים (סימן ס"ח) ומנח"א קידושין (ס"ו ס"ב) לבאר דשאני גדר תנאי מטעות, דתנאי מילתא אחריתי הוא, והחידוש שחידשה תורה בתנאי הוא דאעפ"י שדעתו סומכת בעיקר הדבר יש בידו להתנות ואם לא יתקיים התנאי בטל הדבר, אבל כשיש טעות בעיקר המקח, לכאורה פשוט הדבר שאין כאן מקח אף ללא דיני תנאי.

ומ"מ להבנת הגרעק"א לכאורה י"ל כן גם בני"ד, דלכאורה לא שייך לברך את חברו ע"י שליח, דמה ענין שליחות בברכה, וכל דליתא בשליחות ליתא בתנאי, וכל שאינו בתנאי ה"ה דאין בו דין טעות.

אך לפי המבואר יש לדון ולפקפק בד"ז, ודו"ק כי קצרותי.

ה. האם מקח טעות נקבע עפ"י האמת

ועוד יש לדון בזה, על פי חקירה כללית בדין מקח טעות.

דהנה אף אם אמת נכון הדבר שיצחק טעה בברכו את יעקב, ואילו היה יודע שיעקב הוא המתברך ולא עשו לא היה מברכו, מ"מ אילו היה יודע שיעקב הוא הצדיק ועשו הוא הרשע והרמאי ודאי היה מברך את יעקב ולא את עשו, וכל כה"ג אפשר דלא הוי מקח טעות.

ואבאר את המסופק בעיני, הנה כבר ביארתי במק"א (שו"ת מנחת אשר ח"ג ס"ו פ"ה וס"ק ק"ב) דיש שני דינים בענין מקח טעות, ב"יין ונמצא חומץ" אין כאן קנין כלל ומשום כך אמרו בו שניהם יכולים לחזור, אבל במקום שנמצא בו מום אין המקח בטל מאילו אלא שמי שנתאנה יכול לחזור בו וכמו שמבואר בב"ב (פ"ג ע"ב).

והנה לכאורה ברכות יצחק ליעקב בטלות מאליהן דהוי כיון ונמצא חומץ כיון שנתכוין לברך את עשו ונמצא יעקב, אך באמת יש מקום לומר דאין כאן טעות כלל.

משל למה הדבר דומה, מי שרוצה לקנות רכב מחבירו והתנה עם המוכר שיהיה זה רכב ראוי ומשובח, וחבירו הציע לו רכב פלוני ולא רכב אלמוני אף שבאמת רכב אלמוני הוא הראוי והטוב ורכב פלוני הוא הלקוי והמקולקל, ובטעות הוחלפו הרכבים ותחת לקנות רכב פלוני הלקוי שהתכוין לקנות לפי

• דברי אגדה •

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך

"ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (כ"ז ל"ה).

הרי זה ברור ופשוט דפרשה זו של ברכתיו של יצחק עומדת ברומו של עולם ושורשיה בכבשוננו של עולם. סתומה ועמומה היא וסוד ה' ליראיו.

ואעפ"כ אמרתי בלבי לפרש סוגיא עמוקה זו בדרך השוה לכל נפש והמתיישבת על הלב.

הלא ידוע מש"כ בזה"ק (ח"א קמ"ו ע"א) דברכות אלה לא לצרכיו ולתועלתו של יעקב אבינו היו, אלא כל כונתו של אבינו יעקב להאציל ברכות אלה לזרעו בני ישראל לאורך הגלות ולהבטיח את גאולת ישראל באחרית הימים.

והלא גלוי וידוע לפני צופה הדורות מראש שבאורך הגלות ובקץ הימים לא תמיד בני ישראל יהיו ראויים לגאולה, ואפשר שקשה יהיה להבחין בין בני ישראל ובני עשו. וכבר מצינו בקריעת ים סוף ששרו של ים טען הללו עובדי עבו"ז והללו עובדי עבודה זרה, ומה נשתנו אלה מאלה (וזה"ק ח"ב ק"ע ע"ב).

אלא שהקב"ה אומר בפי הנביא מלאכי (א' ב' ג'):

"אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו, הלוא אח עשו לעקב

נאום ה' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי."

יעקב ועשו שני אחים המה, ודומים הם זה לזה, ואעפ"כ אמר הקב"ה "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי".

וכדי לא לתת פתחון פה למקטרג ולסתום את פיהם של שרו של עשו וכת דיליה, נתגלגלו הדברים מן השמים שאת הברכות של יצחק, הברכות שרק בזכותן נגיע לקץ הימין ולגאולת עולם, ניתנו ליעקב כאשר נראה הוא כעשו אחיו, וכאשר אביו יצחק חושב שלא יעקב הוא זה

שעומד לפניו ומבקש להתברך אלא עשו ועל מנת כן בירכו יצחק. ומה מאוד שמחתי בראותי שוב כעין דברינו בדברי השפ"א (תולדות שנת תרל"ב):

"גם נראה שבזוהי ה' ברכת יצחק לעשו באופן שהי' עשו מרוחק מהקדושה שעכ"ז יוכל למצוא הארת הקדושה. כי בזוהי גם יצחק ידע שאינו צדיק. רק שסבור שעוד יוכל להתקרב להקדושה. וברכה זו נטל יעקב והוא לדורות לזרעו שגם שאנחנו רחוקים נוכל למצוא נקודה הקדושה כנ"ל."

וזו תקוותנו ותפילתנו בעיקבתא דמשיחא, דאף אם העם לא ראוי ולא כדאי ואף אם נראים אנו כעשו, מ"מ ראויים אנו לברכה ה'.

ב

אלא שעדיין יש לתהות, למה גזרה ההשגחה העליונה שברכות נשגבות אלה יפלו לחלקו של יעקב אבינו איש תם דוקא בדרך מרמה.

ולבי אומר לי דהצופה דורות מראש ידע שבקץ הימין יבואו ימים שבהם יאמר המקטרג שהללו עובדי עבו"ז והללו עובדי עבו"ז, וכלל לא ברור מי הוא יעקב ומי הוא עשו, ולפיכך גזרה השגחה העליונה שדוקא ברכות אלה שרק על ידם נזכה לישועת עולמים יפלו בחלקו של יעקב כאשר היה נראה לגמרי כעשו, ויצחק המאציל ברכות אלה חשב שהוא מברך את עשו והחליף את יעקב בעשו.

וכל זאת לסתום פי המקטרגים והמשטינים, וכן אמר הנביא (מלאכי א' ב' ג'):

"אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו, הלוא אח עשו לעקב נאום ה' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי".

ירושת ארץ ישראל למול טענות האומות

מתוך שיחתו של הגאון הגדול רבי יצחק עהרנפלד שליט"א

ראש ישיבת בית שמואל - משנת עקיבא

ירושת התורה וירושת הארץ

א

בימים אלו, בהם נטבחו ונשרפו רבים מאחינו על קדוש שמו יתברך, ונלקחו מאות נוספים בשבי על ידי פראי האדם מבני ישמעאל, שומה עלינו לדעת כי אף על פי שהמה נזעקים ואומרים שארץ ישראל שייכת להם, מכל מקום הנידון האמיתי הוא בשורש הדברים. אין כאן ויכוח על קרקע גרידא, אלא ויכוח ברובד רוחני ועמוק הרבה יותר.

ידועים דברי הרש"י הראשון בתורה "אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם וכו' ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא, ו.), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

התורה אינה ספר חלילה ספר היסטוריה. תורה היא מלשון הוראה. תורה באה ללמד לדעת כיצד לנהוג ומה לעשות, אם כן מדוע נאמרו בתורה מעשה הבריאה והאבות, הלא אין מקום בתורה למעשים ועובדות שאין תכליתם הוראה? עונים חז"ל, שתכלית מעשי הבריאה והאבות כולם הם לברר שארץ ישראל שייכת לכלל ישראל.

אולם לכאורה צריכים להבין, הלא עדיין קשה כיצד נכנסו אלו הדברים בכלל תורה, בכלל הוראה? ונראה הביאור בכך, שדבר זה, שארץ ישראל שייכת לכלל ישראל, הוא בעצמו תורה, הוא בעצמו הוראה.

ב

ויתבארו הדברים על פי דברי בעל הלבושי שרד, בספרו ערבי נחל (פרשת שלח דרוש ב') בשם חכם אחד, וז"ל:

"והנה שמעתי מחכם אחד לבאר פסוקי יהושע (טו, טו-יז) ושופטים (א, יא-יג) שאמר כלב בבואו אל דביר "ושם דביר לפניו קרית ספר, ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה, וילכדה עתניאל בן קנו כו'". וקשה למה בכל מקום שהלכו לא היה כבד להם לכבוש, ודביר היה כבד להם עד שהוצרך כלב לומר "אשר יכה וכו'".

"ותו, 'ושם דביר לפניו קרית ספר' מאי נפקא מינה איך שמה היה מתחלה. ותו, 'אשר יכה את קרית ספר' הוי ליה למימר אשר יכה את דביר, כי למה יזכור שמה הראשון. ותו, 'אשר יכה ולכדה' כפל לשון, ורז"ל אמרו (תמורה טז.) 'קרית ספר' אלו שלש מאות הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירן עתניאל מפלפולו. וזה תמוה יותר שבאו רז"ל להוציא קרא לגמרי מפשטיה".

"ואמר כי הענין כך הוא, כי מה שכבשו ישראל את הארץ שלא כדרך הטבע היינו לפי שהתורה היא דפוס העולם ובתורה נברא העולם (בראשית רבה א, א) וארץ ישראל הוא אדוק בתורה וכל חלק ממנה חיותה הוא מחלק תורה המתיחס אליה, וכאשר קבלו ישראל התורה וקיימה נמצא כל חיות ארץ ישראל היה בידם, לזאת כבשוה בלי עמל ויגיעה".

"והנה נודע כי שם כל דבר הוא החיות והפנימיות של אותו דבר כי 'נפש חיה הוא שמו' (בראשית ב, יט), וזהו שאמר הכתוב כי כשהגיעו אל יושבי דביר 'ושם דביר לפניו' דייקא ר"ל שם של דביר, החיות והפנימיות שלו, הוא 'קרית ספר', ואמרו רז"ל אלו שלש מאות הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, שזהו היה החיות של אותו המחזן, ממילא בהגיעם לשם תשש כחם ולא יכלו לכבוש בהיות לא היה בידם החיות של אותו המחזן, לכן אמר כלב 'אשר יכה את קרית ספר' דהיינו שיחזיר ההלכות מפלפולו וממילא 'ולכדה' שילכד העיר אח"כ, 'ונתתי לו וכו', וילכדה עתניאל וכו'", כמאמר רז"ל שהחזירן מפלפולו ואז לכד המחזן ההוא".

ומסיים הלבושי שרד "עד כאן דברי החכם ושפתים ישק".

נמצא אם כן, שארץ ישראל שייכת לעם ישראל מכח התורה, ומכח קבלת התורה ושמירתה יכולים בני ישראל להחזיק בה.

זהו א"כ עומק דברי הכתוב (תהלים קיא, ו) "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", שמחמת התורה אותה הקב"ה הגיד לעמו, יכולים הם לרשת ולהחזיק בנחלת ארץ ישראל.

על כן אף על פי שהתורה היא ההוראה וההנהגה כדת מה יעשה ישראל, מכל מקום נכללו בתורה כל מעשי הבריאה והאבות, זאת משום שהתורה וארץ ישראל מישך שייכי זו בזו, כאשר התורה שייכת לישראל ומקבלים אותה ושומרים אותה כראוי, אזי ארץ ישראל שייכת להם.

נמצא אם כן שכאשר מתעורר ערעור על ישיבתנו בארץ ישראל, התשובה לכך היא לימוד התורה וקיומה, ועד כמה שנתחזק בלימודה ובשמירתה, על ידי כן נוכל להמשיך ולהחזיק בארץ ישראל.

ג

אולם נראה שיש כאן עומק לפנינו מעומק. הנה אמרו חז"ל (עירובין נד.) "אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל" ועוד אמרו (ברכות ח.) "בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרין לוחות ושברי לוחות מונחות בארון". שכחת התורה מקורה בשבירת הלוחות הראשונות, ואף הזקן ששכח תלמודו נקרא "שברי לוחות". והאריך מרן הבית הלוי (דרשות בית הלוי ח"ב

דרוש יח) לבאר, כי בלוחות השניות התחדש החילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, שהתורה שבכתב כתובה בהן במפורש, והתורה שבעל פה כתובה על לוח לבו של כל אחד ואחד מישראל, וכל אחד ואחד זוכה בה לפוס יגיעתו ועמלו.

אם נשתכחו שלש מאות הלכות בימי אבולו של משה הרי שהיתה כאן שוב בחינה של "שברי לוחות". שברי לוחות אין מבקשים ומחפשים אותן בשווקים וברחובות, שברי לוחות מחזירים על ידי פלפול בדוקא. לפיכך, כאשר בקש כלב לכבוש את דביר, היה צריך עתניאל בן קנז להחזיר את אותן שלש מאות הלכות בפלפול בדווקא.

ומצאנו רמז נפלא לזה העניין בדברי חז"ל (ע"ז כד:): "אמר רב כמאן קרו פרסאי לספרא דביר מהכא (שופטים א, יא) ושם דביר לפניס קרית ספר". (ועי' ברד"ק בשופטים שם המציין לדברי חז"ל אלו).

"ספר" הוא רמז לתורה שבכתב, תורה המונחת לפנינו. ו"דביר" הוא לשון "דיבור", רמז לתורה שבעל פה, שעניינה הוא דיבור בפה.

דביר היתה לפניס נקראת קרית ספר, משום שקודם שנשתכחו אותן הלכות היו ככתובים ומסורים, אולם כאשר נשתכחו והחזירן עתניאל בן קנז בפלפול, הרי שהן בגדר "דביר", בגדר תורה שבעל פה.

ד

באותה שבת שבה נתעוררו בני ישמעאל לטבוח באחינו בני ישראל באכזריותם שאיננה יודעת גבול, סיימו כלל ישראל את התורה, בתיבות (דברים לד, יב) "לעיני כל ישראל", ומיד התחילו מבראשית.

ומקובלנו מחז"ל (תקו"ז שתין ותשעה קו ע"ב) שהלמ"ד של "ישראל" והבי"ת של "בראשית" יחדיו הן "לב".

ונראה לבאר בזה, שלימוד התורה בפעם הראשונה הוא בגדר תורה שבכתב, אולם החזרה לתחילתה כאשר מסיימים ללומדה היא בבחינת תורה שבעל פה, כי הלא התורה מונחת לפנינו, ומדוע שב ולומדה מתחילה, אין זאת אלא שמבקש לחזרה על לוח לבו.

והנה ה"לב" הוא מקום התורה שבעל פה, שלימודה תלוי בבית הלב, כמאמר חז"ל (תנחומא נח ג) "והיו הדברים האלה וכו' על לבבך (דברים ו, ז), ואי זה, זה תלמוד שהוא על הלב".

ואילו הלשון "עין", לימדנו אדוננו הגר"א (משלי ד, כא) שהוא רמז לתורה שבכתב, שהיא מונחת לנגד העין וכל אחד יכול לראותה.

נמצא אם כן שהכתוב "לעיני כל ישראל" מכוון אל התורה שבכתב, ואילו כאשר מתחילים תיכף מבראשית הרי שנוצר כאן "לב", היא התורה שבעל פה.

ויש להוסיף שעל הכתוב "לעיני כל ישראל" כתב רש"י (שם) "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר ואשברם לעיניכם וכו'".

שבירת הלוחות כפי שנתבאר היא שכחת התורה, ועל ידה נוצרה התורה שבעל פה, נמצא שבוה הכתוב עצמו נרמזה התורה שבעל פה.

ה

ידועים המה דברי חז"ל (בראשית רבה א, א) שהתורה קדמה לעולם, וכשביקש הקב"ה לברוא את העולם הסתכל בה ובראו.

אמנם עוד מבואר בדברי רבותינו (עי' נפש החיים שער ד' בכמה מקומות עפ"י זוה"ק), שממתן תורה ואילך מתחדשת הבריאה על ידי דברי תורה המתחדשים ע"י ישראל, כאמור (ישעיה נא, טז) "ואשים דברי בפיך וכו' לנטוע שמים וליסד ארץ".

נמצא כי בריאת העולם לראשונה, היא כתיבת התורה שבכתב. אולם כוחה של תורה שבעל פה הוא חידוש הבריאה. כפי השיעור שבו עוסקים אנו בתורה ומתעמקים בה, כך הוא שיעור התחדשות הבריאה. הקב"ה "מסתכל באורייתא" - באותה תורה שנלמדה באותו היום, ועל ידי כך "וברא עלמא" - על ידי כך הוא "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

על פי זה, ולאור האמור לעיל, שבכך שכלל ישראל מסיימים ומתחילים את התורה מחדש בכל שנה ושנה יש בכך משום תורה שבעל פה, נוכל לומר שבכל שנה כלל ישראל מחדשים את הבריאה על ידי שמסיימים ושוב מתחילים את התורה.

אם כן, לא זו בלבד שלימוד התורה ושמירתה הם הנותנים לישראל כח להחזיק בארץ ישראל, אלא יותר מכך, העסק וההתעמקות בתורה שבעל פה יוצר בריאה חדשה, "איסתכל באורייתא וברא עלמא" חדש, ובבריאה זו נבראת ארץ ישראל השייכת לעם ישראל.

כל כמה שיתחזקו ישראל בעסק בתורה, כך יכולים הם להחזיק בארץ ישראל. אלו שני צדדים של אותה המטבע. ארץ ישראל מצד אחד, ועסק התורה מן הצד השני.

זהו "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", במעשה בריאת העולם באה לידי ביטוי אמת זו, שהקב"ה ברא את העולם על ידי ש"איסתכל באורייתא". אולם טמונה בו אמת נוספת, כי מכאן ואילך הדבר מסור ביד ישראל, וממילא ניתנת להם נחלת גוים על ידי עסק בה.

לפיכך, אי אפשר להתחיל את התורה אלא מבראשית ברא, משום שעיקר זה הוא עיקר התורה.

ו

הנה בדברי רש"י האמורים נתעוררו מפרשי התורה לתמוה, מה מקום יש לטענת "לסטים אתם", הלא נח קילל את כנען ואמר (בראשית ט, כה-כו) "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו... ברוך ה' אלהי שם ויהי כנען עבד לעמו", וישראל הלא המה צאצאי שם, והדין הוא כי (פסחים פח:): "מה שקנה עבד קנה רבו", וממילא ארץ כנען שייכת לבני ישראל.

וביאר בזה המהר"ל (גור אריה בראשית א, א) "דאצל מצות התלויים בארץ כתיב וירשת וישבת

(דברים כו, א), ולא נקרא דבר זה מה שבא להם על ידי עבד שלהם ירושה, כי לשון ירושה משמע שהוא שלך מאבותיך".

והיינו, שהשאלה "ליסטים אתם" היא שאלה של ירושה, מי הוא היורש של ארץ ישראל, ואם השייכות של בני ישראל לארץ ישראל היא רק מחמת קניין של "מה שקנה עבד קנה רבו", אין כאן ירושה.

והנה על שני דברים נאמר בתורה לשון "מורשה", על הארץ כאמור (שמות ו, ח) "ונתתי אותה לכם מורשה". ועל התורה, כאמור (דברים לג, ד) "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (ועי' בעל הטורים שמות שם ורבינו בחיי דברים שם).

כשם שירושלם הארץ אינה אלא מאב לבן, כך ירושת התורה אינה אלא מאב לבן, ומרב לתלמיד, מסורת שקיבלנו דור אחר דור עד הר סיני. נמצא שוב כמבואר לעיל, שהכל תלוי בירושלם התורה, ועל ידיה באה גם ירושת ארץ ישראל.

ז

הכתוב אומר (בראשית כה, ח-ט) "ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה וכו' ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו" ופירש"י "מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליד את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה שנאמר באברהם".

המקום שבו מלמדת אותנו התורה שישמעאל נכנע ליצחק הוא בשעת הירושלם, בשעת קבורת אברהם, בשעה יצחק נכנס ועומד במקום אביו, זאת משום שזו היא הנקודה שבה יש מחלוקת ביניהם,

באותה נקודה של "ירושלם" שבה בא ישמעאל וטוען שהוא היורש האמיתי, שם מלמדת התורה שסופו להיכנע ולהראות כי היורש האמיתי הוא יצחק, ואילו ישמעאל הוא הליסטים.

ח

הזכרתי כמה פעמים בשם מורי ורבי שהקשה על הכתוב (בראשית כה, ו) "ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם", שצריך ביאור מדוע נאמר "בעודנו חי", הלא אם שלחם הרי שהוא חי.

וביאר מו"ר שאברהם קיים בזאת את צוואתה של שרה (בראשית כא, ז) "גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עס יצחק", על כן שלחם אברהם אבינו "בעודנו חי", כאשר עדיין אין מקום לחול ירושה, על מנת שכאשר יבוא זמן הירושלם לא יהיה כל יורש אחר מלבד יצחק.

ומעין זה מבואר בדברי האור החיים הקדוש על זה הכתוב "ולישמעאל לא אמר הכתוב שנתן לו מתנות ושלחו, כי לפי מה שכתבנו (לעיל טז, ה) כי ישמעאל משפט קנייה יש בו ליצחק, משולח ועומד הוא. ויש יום לאל איום משפט יעשה ויכיר נקנה לקוניו".

נאמרה בדבריו נבואה, כי יבוא יום לק-ל איום שהעבד יכיר מי הוא הקונה.

אולם לעת עתה אנו עדים ליום לק-ל איום, איום ונורא מי יכילנו, ואולי זהו היום עליו נאמר (סנהדרין צח.) "היום אם בקולו תשמעו".

ענף ב' - אין מכיר בטובתן של גשמים

צורך בחיבור תמידי בין שמים לארץ.

צד אחד של החיבור הוא התפילה. תפילה היא לשון חיבור, כדברי רש"י על הכתוב (בראשית ל, ח) "נפתולי אלהים נפתלתי" שפירש "חבורים מאת המקום, נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים וכו' ואונקלוס תרגם לשון תפילה, נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות החביבות לפניו נתקבלתי ונתערתתי כאחותי".

הצד השני של החיבור הוא הגשמים, כמבואר בחז"ל (תענית ו:) "דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא שנאמר (ישעיה נה, ז) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה".

הווה אומר, שהתפילה היא חיבור של ארץ לשמים, והתוצאה היא שהשמים מתחברים לארץ ויורד מטר.

י

והנה ברש"י על התורה ישנה תוספת שאיננה מוזכרת בגמרא, "שאין מכיר בטובתן של גשמים". ופ"י המהר"ל (גור אריה שם) "כלומר ואסור לעשות טובה לאיש שאין מכיר בטובה, ולפיכך כל זמן שלא היה האדם לא המטיר".

ויתפרשו דבריו על פי ביאורו בדברי חז"ל (שבת י.) "הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו" שביאר

ט

הסוגיה הראשונה שבתורה היא סוגיית הבריאה, וכפי שנתבאר טמונה בה סוגיית ירושת ארץ ישראל.

הסוגיה השנייה היא סוגיית קיום הבריאה. הכתוב אומר (בראשית ב, ד-ה) "אלה תולדות השמים והארץ וכו' וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה".

ופירש"י שם (ומקורו בחז"ל חולין ס:) "ובשלישי שכתוב ותוצא, לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי, ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים".

וביאר המהר"ל (חדושי אגדות חולין ס:) שמהותן של גשמים שהן דבר היורד מלמעלה למטה והוא מחבר בין העליונים לתחתונים, והתפילה היא להיפך דבר העולה מלמטה מן האדם אל העליונים, על כן לא יצאו הדשאים עד שהתפלל אדם ונתחברו העליונים והתחתונים.

ביאור הדבר, כי הקב"ה ברא את העולם בששת ימי בראשית. אולם על מנת שיהיה לעולם קיום יש

(חידושי אגדות שם): "פירוש, כאשר נותן מתנה לחבירו, כשם שהוא נותן כך ראוי שיהיה מקבל גמור לזאת המתנה, דאלי"כ אין כאן נתינה כאשר אין מקבל לאותה מתנה. ואם אין יודע מי נתן לו אין זה נקרא מקבל כאשר אינו יודע ממי מקבלה".

עפ"י דבריו נוכל לומר, כי מתנה היא חיבור בין הנותן למקבל, על כן צריך המקבל להכיר מי הנותן. וממילא לעניין הגשמים יתבאר על אותה הדרך, כי עניינה של התפילה הוא החיבור והקשר של הנותן והמקבל, משום כך נצרך שיהא מי שיכיר בטובתן של גשמים, ואז יהיה חיבור בין הנותן והמקבל.

יא

והנה מקום החיבור הזה, הוא ארץ ישראל. בארץ ישראל גם ענייני העולם הזה מקבלים קדושה. בשאר הארצות ישנם חריש וזרע וקציר ואסיף, אולם בארץ ישראל ישנם מצוות התלויות בארץ.

על כן, כאשר שלח משה רבינו את הושע בן נון לארץ ישראל, נאמר (במדבר יג, טו) "ויקרא משה להושע בן נון יהושע", ופירש"י "התפלל עליו, י-ה יושעך מעצת מרגלים". בתוספת האות יו"ד לשמו של יהושע נמצא בשמו השם י-ה, שכלול בו החיבור בין העולם הבא והעולם הזה, כמבואר בחז"ל (מנחות כט.). בתוספת זו ביקש משה רבינו לחזק את ידי יהושע בן נון בשליחותו שיכיר במעלת ארץ ישראל, מקום אותו החיבור.

עוד נאמר שם (במדבר יג, כב) "ויעלו בנגב ויבא עד חברון", ופירש"י "כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות, שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם".

ונראה הביאור בכך, שביקש כלב לחזק בנפשו את אותו החיבור, על כן הלך אל חברון, אשר גם היא מלשון חיבור (ע"י זוה"ק שלח קס ע"א, ופי' אור החיים בראשית כג, ב), ובה פתחא דגן עדן (זוה"ק אחרי מות עא ע"א), ושם נשתטח על קברי אבות כדי שיכיר במעלת ארץ ישראל ולא ימשך אחר חבריו.

יב

בפרשת עקב, כהקדמה לפרשת ויהיה אם שמוע' נאמר (דברים יא, י-יא) "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם, אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק. והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות, למטר השמים תשתה מים".

וביאר מורי ורבי שכלל ישראל נכנסו לארץ ישראל דוגמת האדם הראשון שהושם בגן עדן "לעבדה ולשמרה" (בראשית ב, טו), וכאשר יעבדו אלהים אחרים דוגמת אדם הראשון שחטא, משורת הדין יהיה עליהם גלות מארץ ישראל ולשוב למצרים, כפי שנאמר באדם הראשון (בראשית ג, כג) "וישלחהו ה' אלקים מגן עדן לעבד את האדמה אשר לוקח משם".

אולם עשה הקב"ה עמהם חסד, ותחת גלות למצרים, תבוא דרגת מצרים אל ארץ ישראל, על כן נאמר (דברים יא, יז) "ועצר את השמים ולא יהיה מטר". כלל ישראל יהיו אמנם בארץ ישראל, אולם לא

ירדו להם גשמים כדוגמת ארץ מצרים.

על כן הקדימה התורה לפרשת ויהיה אם שמוע' את תיאור החילוק שבין ארץ ישראל למצרים בעניין הגשמים, שבוה יענשו אם יחטאו, שישובו אל אותו המצב שהיה במצרים, שאין יורדים בה גשמים.

יג

ונראה להוסיף על דבריו על פי מה שנתבאר לעיל, כי הגשמים המה חיבור בין העליונים לתחתונים, ומקום החיבור הזה הוא ארץ ישראל.

בארץ מצרים נאמר (דברים יא, י) "והשקית ברגלך כגן הירק", אין צורך לישא עיניים למעלה, אלא המים נמצאים למטה, לרגלך, אולם על ארץ ישראל נאמר (שם פסוק יא) "למטר השמים תשתה מים". בארץ ישראל העיניים נשואות למרום.

והנה על הכתוב (ישעיה מ, לו) "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" אומרים חז"ל (תקו"ז תקון תשע וארבעין) כי "מי אלה" הן אותיות "א-להים".

ועל הכתוב (שמות י, א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וכו' למען שיתי אותותי אלה בקרביו" מבואר בדברי הארזי"ל (שער הכונות ענין הפסח, דרוש א) שפרעה אמר "מי ה'", דהיינו שהפריד בין אותיות אל"ה לאותיות מ"י, והקב"ה אמר "למען שתי אותותי אלה בקרביו", דהיינו שהאותיות אל"ה יצטרפו לאותיות מ"י ונוצר שם א-להים.

ולהמבואר עולה יפה, כי מצרים היא מקום שאין שייך בו "שאו מרום עיניכם", ולפיכך אין מתבוננים ורואים בו "מי ברא אלה", אולם ארץ ישראל הלא הוא מקום החיבור כמבואר, על כן בה נישאים העיניים למרום בתפילה ונוצר חיבור בין הארץ לשמים, ואז "למטר השמים תשתה מים", באים הגשמים אשר הם חיבור בין השמים לארץ.

מבואר אם כן, שכשם שבבריאת העולם כאשר אדם הראשון ניתן בגן עדן הסוגיה הייתה "אין מכיר בטובתן של גשמים", שגשמים יכולים לבוא רק כביטוי של חיבור בין הנותן והמקבל כפי שנתבאר, כן היא ארץ ישראל, שאי אפשר להחזיק בה ואי אפשר להתקיים בה בלא חיבור בין שמים וארץ ובין הנותן והמקבל.

יד

זכינו אם כן לברר, שהדרך להחזיק בארץ ישראל יש לה שני פנים, סוגיית "ליסטים אתם", וסוגיית "אין מכיר בטובתן של גשמים".

על כן זו היא העבודה בימים אלו.

מצד אחד להגביר חיילים בתורה, להתעמק בה וללמדה, על מנת שעל ידי התורה תהא ארץ ישראל בידנו.

ומצד שני להרבות ולהתפלל, ולישא העיניים למרום, כמבואר שזו היא בחינת א"י, לחבר שמים וארץ, על מנת שעל ידי זה החיבור נוכל להתקיים בארץ ישראל.

(מתוך שיחה שנמסרה בהיכל הישיבה ונרשמה על ידי אחד השומעים)

שז"ה בענייני השעיה

ממדן ראש הישיבה

הגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א

השאלות נשאלו בסיום הועד השבועי יום א' כ"א מרחשוון תשפ"ד

- פנימי -

ש. הרה"י הזכיר בוועד שהרבה פעמים שהיו מגיעים לאביו מרן הגרא"ל זללה"ה עם צרות, הוא היה אומר שאם נגזר לאדם צרות, לא יעזור לברוך מהם, וכמו שאמר המלאך להגר בעת שברחה משרה "שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה" (בראשית טז ט) מה שנגזר נגזר. וביקשו לשאול וכי אדם שנגזר עליו קשיים אין בכוחו לפעול ולשנות את שנגזר עליו כי מה שנגזר נגזר, וכן מה עם חובת השתדלות. ת. ראשית צריך להתפלל, ואם רוצה לעשות השתדלות זה תלוי עד כמה הוא מרגיש ביטחון בה', שכל מה שה' עושה הכל לטובה, אדם שנגזר עליו להיות עני בדרך כלל הוא תמיד נכשל, ואדם שנגזר עליו להיפך, להיות עשיר, היכן שיש את ידו יהיה עשיר. אני זוכר שהגיע לסטייפלע'ר אדם שיש לו דירה קטנה ומשפחתו ברוכת ילדים ומאד קשה לו, אמר לו הסטייפלע'ר אם תברח מהקושי של דירה קטנה לדירה גדולה, יהיה לך קושי של שכנים רעים, וכך הוזה.. מקושי שנגזר אי אפשר לברוח..

ש. יש כרגע בעם רוח התנדבות אדירה למען חיילים, למען מפונים מבתיים וכו'. האם זה רצון ד' ? או שמא צריך לעמוד ולרומם דווקא את לומדי התורה ?

ת. אנשים ברחוב לא מבינים איך "האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה" (במדבר לב ו) ויש לזה הרבה תשובות, יש את הגמ' בברכות (ס"א) "רבי עקיבא אומר בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה אמר ליה עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה, ע"כ. וזו גם התשובה שלנו שאם בזמן שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה (דברים ל כ) "כי הוא חיך ואורך ימך" כך, וכלל ישראל סובלים מאומות העולם, אם אנו הולכים ומתבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. כתוב "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי" (תהילים כג ד) איפה זה מתבטא, אחד שמחובר לתורה זה אתה עמדי, לא אירא רע, בגיא צלמות אתה עמדי - ע"י התורה.

ש. יש תחושה בציבור שמלבד הגזירה הנוראה, על בני הישיבות יש גזירה נוספת, כל הזמן מצניעים את בני הישיבות שלא ידברו עליהם וירדפו אותם, ומצד שני משבחים את המתנדבים וכל הפעילויות למען החיילים והמפונים, ומקצצים בתקציבים. אולי צריכים להסביר לציבור יותר את ערך התורה ?

ת. אנשים ברחוב לא יכולים להבין את מה שהבאנו קודם, כל המשל עם השועל והדגים זה טוב לחזק את עצמינו. לאנשים ברחוב זה שמביאים אוכל לחיילים - מדבר אליהם יותר, נראה להם זכות גדולה יותר מללמוד תורה, סתם לבוא ולהסביר להם את מעלת התורה, אין טעם, זאת שפה שהם לא מבינים.

ש. הרה"י דיבר בוועד על העניין של להיות 'נושא בעול' בזמן שיש כל כך הרבה אנשים בצער, ועכשיו כשזוהי תקופה מתמשכת, בחיים השוטפים של אדם רגיל איך שייך נשיאה בעול האם למעט ולהוריד כפית סוכר בכוס קפה, זו הנשיאה בעול ?

ת. אדם עושה שמחה, לעשות קצת פחות ממה שרגילים לא צריך שיהיה בקול רעש גדול, כמו שעשו אחרי חורבן הבית גזרו למעט בשמחה, עטרות חתנים וכדומה, שבזה ודאי מרגישים את הצער.

ש. ומי שאין לו כרגע שמחה, אמרו על רה"י מרן הגרא"ל זצוק"ל שבמלחמת המפרץ הוא ישן על הריצפה, כחלק מהנשיאה בעול כשהרבה יהודים לא ישנים בנחת.

ת. נכון, כך היה, אמנם זה דרגה גבוהה, אדם רגיל שישן על הריצפה לא יוכל ללמוד טוב למחרת ויצא שכרו בהפסדו. אבל וודאי שכל דבר שאדם מגביל את עצמו יש לו צער מכך, יש תענית הראב"ד שכל דבר שהוא אוכל או שותה שישאיר קצת, אדם נהנה קצת פחות, זה צער, זה נשיאה בעול.

ש. אברך שבביתו הילדים אוהבים להדליק מוזיקה האם למעט בזה ?

ת. יש מקומות שאם אין מוזיקה הילדים משתוללים, אז שידליקו, אבל בוודאי שצריך למעט בזה, כל יום נרצחים יהודים מה שייך לנהוג שמחה כרגיל.

אמנם צריך לדעת מהי המלחמה הזאת, בעבר היו יוצאים למלחמה רק ע"פ ה' וע"פ נביא. יש פה הרבה סכנה וזו שאלה שהיו שואלים בסנהדרין ונמלכים באורים ותומים אם בכלל לצאת למלחמה, דוד המלך שאל באורים ותומים בדיוק איך ומה, אבל היום שאין לנו את זה, אנחנו במצב לא פשוט.

אבל למעשה, גם אם אנחנו לא היינו עושים את המלחמה הזאת, כרגע יהודים בצער ובסכנה, וודאי צריכים להיות איתם נושא בעול ולמעט משהו בשמחה ובהנאות.

ש. האם המשיך המלחמה זה לא הרחקת הסכנה ולא סיבה להמשיך להלחם ?

ת. קשה לדעת כמה זה מרחיק, אנחנו בגלות גם הלאה עלול להיות סכנה, הערבים כולם שונאים אותנו ורוצים להורגנו, תגמור את כל הערבים בעולם !? כשיוצאים למלחמה צריך לשאול באורים ותומים, לא עושים מה שרוצים.

אחרי מלחמת ששת הימים שאלו את הרב שך והסטייפל'ר זכרונם לברכה, האם להחזיר שטחים או לכבוש, והשיבו שאם יהודי אחד יהרג בשביל זה, ודאי להחזיר את הכל גם את הכותל המערבי, שיהודי אחד יהרג בשביל הכותל ? בוודאי שלא ! זה מבט אחר לגמרי, חיים של יהודי זה משהו אחר. אמר לי משהו שנמצא בארה"ב יש שם הפגנות בעד הערבים ושרים 'מהירדן ועד הים - הכל ישוחרר' הם רוצים למחוק אותנו לגמרי, אז כל כמה שנים יש סיבוב כך נגזר, בכל העולם סובלים מזה יהודים בלונדון ובוינה מפחדים לצאת מהבית, לא באמת המלחמה הזאת תפתור את הבעיה.

ש. מלמד בתלמוד תורה שואל, בימים הראשונים אחרי הטבח הנורא, התפרסמו, מעשים רבים ועובדות על כך הקבלה של ענייני שבת וכו' וציצית שהצילה חיים ביום הטבח, ומצילה חיי חיילים וכו' האם ראוי לספר כגון דא ?

וביותר שרואים שלצערנו בקרבות בימים האחרונים נפטרו רבים וטובים עם ציצית וכיפה... האם ראוי לספר לציבור דברים אלו שאולי יש בהם חיזוק אבל לצערנו יודעים שיש גם יהודים שומרי שבת שנפלו על קידוש השם.

ת. אין הגנה בטוחה. זכויות עוזרות כמו תמיד, לכל אחד יש זכויות וחובות, לא תמיד זה עוזר, לפעמים החובות יותר מהזכויות, אבל יש ענין לפרסם, זה וודאי מביא חיזוק.

ש. לפני עשרות שנים היה מלחמה בירדן והיו שבויים ועשו רעש גדול וחיזוק גדול, בכל בתי המדרש התפללו והרעישו עולמות, ועכשיו יש תחושה יחסית בציבור של שלום עלי נפשי, לא מרגישים מספיק את ההתעוררות סביב נושא החטופים.

ת. אז אחד החטופים היה ר' יצחק הוטנר זצוק"ל וכל העולם הזדעזע מכך, הוא היה ת"ח גדול, טבעי שיותר אכפת לנו מאדם שהוא ת"ח שומר תורה ומצוות, אבל גם אלו שעכשיו בעזה הם יהודים, הם אחים שלנו, זה נורא ואיום, לא יודעים מה לעשות איתם, הלב נקרע כשחושבים על זה. צריכים באמת להרבות בתפילה ולכוון כשאומרים אחינו כל בית ישראל הנתונים וכו' מעומק הלב שלא יהפך המלומדה.

ש. יהודי בעל השפעה בציבור שואל, האם יש עניין לאסוף שמות של הרוגי הטבח ולחלק משניות בעד נשמתם ? הלא בוודאי זקוקים למתנה זו לזכות למעלות קדושים וטהורים. ואם על קדושי השואה עשו מפעלים של משניות, בוודאי על יהודים אלו שרבים מהם היו רחוקים מחיי תורה בעוונותינו. האם יש עניין להשתדל ולעשות מעשה בעניין זה ?

ת. יש עניין בהחלט, אבל צריך שיהיה לכל אלו שנהרגו לאו דווקא לחיילים, צריך לדעת אין לנו שום העדפה לצבא, מי שמסר נפשו זה זכות גדולה מאוד, אבל אין להם העדפה יותר מיהודים אחרים לזה.

כשבאה צרה כל אחד צריך לפשפש במעשיו, הכי קל לפשפש במעשיו של השני, כל אחד אם היה יותר צדיק הוא היה משפיע יותר גם על אלה שלא מקיימים מצוות ולנו לא היה את הזכות להשפיע עליהם, רוב אלו שנהרגו לא שמרו תורה ומצוות.

ש. למעשה 'לב יודע מרת נפשו' מה צריך לתקן. אולם במקרים אלו כמו שאמר הרה"י אדם נוטה להרהר בנגעי זולתו, ופעמים שלבסוף אינו מתקדם מאומה... אולי בכל זאת צריך לומר כמה עניינים כלליים כדי להורות לעם ד' במה יתרצה עבד אל אדוניו ?

ת. מסתמא יש עניין להתחזק גם בדברים כלליים כמו חיזוק בשמירת שבת לזכות אלו שנהרגו ונלחמים, אך לא דווקא על החיילים, אחרי מלחמת יום כיפור וששת הימים היה מין רוח ציונות שכולם אמרו על הצבא "כוחותינו"... "כוחותינו כבשו", וזה עלול ח"ו לחלחל לנו לראש אנחנו עלולים להיות מושפעים, צריך להיזהר שלא להכניס מחשבות לא נכונות, אצל בני תורה זה לא כוחותינו, מצד שני צריכים זכויות דם יהודים נשפך כמים, לא פשוט, כל יום נרצחים יהודים ה"י.

ש. לסיום, אנחנו נמצאים כבר יותר מחודש בתוך המלחמה הזו בהתחלה היה בציבור התעוררות גדולה ודווקא עכשיו שנמצאים במקום סכנה כ"כ גדול ויש הרבה יהודים בסכנת חיים פחות מרגישים התעוררות איך שומרים על החיזוק ?

ת. להתפלל, להתפלל, כשאנחנו שומעים הרבה אזעקות אנחנו מתעוררים ומתפללים יותר טוב, הקב"ה רוצה שיתעוררו הוא רוצה לנענע אותנו, לא צריך להיות בפחד, צריך הרבה ביטחון בה', צריך לדעת שתפילה זה לאו דווקא עם ספר תהילים, זה בכל תפילה, להגיד שמונה עשרה יותר טוב זה לזכותם, לומדים תורה יותר טוב זה לזכותם, כל הזכויות שאנחנו עושים משפיעים על הכלל, יותר תורה יותר מצוות, ב"ה יש חיזוק בהיכלי הישיבות ואומרים תהילים, עצם הדבר שמתחזקים זה דבר שמועיל, שנזכה בקרוב לגאולה. אמן.

מערכי תורה

תולדות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

וְצוּדָה לִי צִיד'

כשיצחק ציוה לעשיו לצוד ציד כתוב (כ"ז, ג') שאמר לו 'וצודה לי ציד', ויש לומר במה שאמר צודה 'לי', דהנה רש"י הביא מפרקי דרבי אליעזר, שפסח היה, ולכן היה צריך שני גדיים, אחד לקרבן פסח והאחד למטעמים וי"א לחגיגה. ולפי זה יש לומר דכיון דהיה זה קרבן פסח, היה צריך מינוי, שהפסח אינו נאכל אלא למנויו, ובחידושי מרן רי"ז הלוי יסד דמינוי על קרבן פסח, הוא שיהא לו חלק בהקרבן בקנין ממון, וצריך לזכות בקרבן בקנייני ממון בשביל לימנות עליו. לפי זה יש לומר דזהו שאמר וצודה לי ציד, דר"ל שיזכה בשבילו בבהמה, ויהיה לו קנין ממון בבהמה, ועי"ז יהא נמנה על הפסח.

בגדי החמודות

כתוב (כ"ז, ט"ו) 'ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן', ובדברי רש"י מבואר שהבגדים היו פקדון ביד רבקה. וצריך ביאור, כיון שהבגדים הם פקדון אצלה, איך הותר לה ליתנם ליעקב. ונראה לבאר בזה, דהנה איתא בחז"ל שבגדים אלו לקח עשו מנמרוד, ואלו הם הבגדים שעשה הקב"ה לאדם הראשון. והנה בבעל הטורים כתב על הפסוק (פרק ג' פסוק כ"א), 'ועש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', ללמד שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגדי כהונה, ואיתא בב"ר, שבהם היו עובדין הבכורות, וח' תיבות בזה הפסוק, כנגד ח' בגדי כהונה, עכ"ל. ומבואר דבגדים אלו, לא היו סתם, בגדים, אלא היו בגדי כהונה, שבהם עובדים עבודת הקרבנות.

ולפי זה יש לומר, דבגדים אלו שייכים למי שמקריב לפני הקב"ה, דכיון דבגדים אלו הם בגדי כהונה, שייכים הם למי שעובד העבודה, מעתה כיון שיעקב לקח את הבכורה מעשיו, כדי שהוא יהיה המקריב לפני הקב"ה, ולהפקיע את עשיו מהעבודה, וכמו שכתב רש"י (כ"ה, ל"א) דיעקב ביקש את הבכורה, לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב, אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה, א"כ נמצא שבקנין הבכורה, נעשה הוא הראוי לעבודה, ועשיו הופקע מהעבודה, א"כ ממילא גם הבגדים של יעקב הם, ולא של עשיו, דהבגדים שייכים למי שעובד.

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך - לאום מלאום יאמץ

הנה האופן שקיבל יעקב את הברכות מיצחק היה באופן מיוחד שמלכתחילה רצה יצחק ליתנם לעשיו, ויעקב בא לבוש בבגדי עשיו ונטל את הברכות במרמה. ומבואר שהדרך והאופן שיעקב יקבל את הברכות היה דוקא באופן כזה של עקבה וחכמה. וצריך להבין הענין למה היה צריך שיהא הדבר נעשה דוקא באופן כזה, ולמה לא היה יכול לקבל הברכות בדרך הרגיל. וביותר שהרי באמת הברכות מגיעים ליעקב בדין, שהרי קנה את הבכורה מעשיו, וכמו שמבואר בדברי רש"י (כ"ז, ל"ז) שיצחק אמר ששורת הדין שהברכות יהיו ליעקב, כיון שקנה את הבכורה. וא"כ למה היה צריך לקבל את המגיע לו בדין באופן של עקבה, ולמה לא היה ליטול להדיא את חלקו המגיע לו.

והנה גם בענין קנין הבכורה שקנה יעקב את הבכורה מעשיו היה זה באופן של התחכמות כמו שכתוב (כ"ז, ל"ז) ויעקבני זה פעמים, ופירש רש"י שזהו מלשון שארב לו ליטול ממנו את הבכורה, ובתרגום פירש שהיה זה התחכמות של יעקב ליטול ממנו את הבכורה, ומבואר דגם את עצם הבכורה לא היה יכול לקנות מעשיו אלא באופן כזה של 'ויעקבני', וגם בזה צריך להבין הענין למה היה צריך להיות דוקא באופן כזה של אריבה והתחכמות, ולמה לא היה יכול להיות שיקנה הבכורה בלא התחכמות.

ירושלים וקסרי - אם זו מליאה זו חרבה'

והנה בגמ' במגילה דף ו' ע"א איתא על קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שניהן אל תאמין, ישבו שתיהן אל תאמין, חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמין, שנאמר 'אמלאה אחרבה' אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו, ורב נחמן בר יצחק יליף ענין זה מהכתוב 'ולאום מלאום יאמץ'. הנה מבואר דהיחס בין אדום וישראל הוא דוקא באופן של 'לאום מלאום יאמץ', והיינו שהאחד מתאמץ ומתגבר על השני, ודבר מוכרח הוא שיהיה האחד יושב והשני חרב, ולא יתכן כלל אופן שלא יהא האחד מתגבר על השני, ולא שייך שיהיו שניהם יושבים או שניהם חרבים, אלא לעולם בהכרח האחד יושבת והשניה חרבה.

והענין בזה הוא שהמלחמה בין עשיו וישראל הוא מלחמה על יסוד הקיום והברכה ובסיס החיים והשפע, למי הוא ינתן, ודבר זה אינו יכול לינתן כי אם לאחד, ואי אפשר ליתן את יסוד הקיום והברכה אלא לאחד מהם, ולכן מוכרח הדבר שאם האחד זוכה השני גופל וחרב.

ולפי זה יש לבאר הענין שהיה צריך ליטול את הברכות ואת הבכורה באופן מסוים זה של 'במרמה' ובאופן של 'ויעקבני', כי המהלך של המאבק של עשיו וישראל הוא באופן שהאחד מתאמץ על השני, והוא במהלך של 'לאום מלאום יאמץ', על כן כל התגברות של יעקב על עשיו צריך לבא באופן של נטילה מעשיו ובאופן שלוקח ומתגבר על עשיו, ובזה הוא מתאמץ ונוצח את עשיו, והוא במהלך שאם ירושלים ישבה קסרי חריבה, ואין דרך שיקבל את הברכות ואת הבכורה שלא באופן של נטילה והתנצחות והתאמצות על עשיו.

'ברכני גם אני אבי'

והנה אחר שיצחק אמר לעשיו שיעקב הקדימו ונטל את הברכות אמר עשיו ליצחק 'ברכני גם אני אבי', ויצחק אמר לו 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך' וחזר עשיו ואמר 'הלא אצלת לי ברכה', והשיב לו יצחק 'הן גביר שמתי לך'. ולפי דברינו יש לבאר הדין ודברים שהיה כאן, שעשיו שאל שיברך גם אותו, ומה הסתירה שגם עשיו יקבל ברכה, והשיב לו יצחק 'ויקח ברכתך', שאין אפשרות שיהיה ברכה לשניהם, כי יש רק ברכה אחת, והמלחמה היא מי הוא שיטול את אותן הברכות, ואמר לו יצחק שהברכות שנטל יעקב אלו הם אותן הברכות עצמן שיכול היה עשיו לקבל, והאחד הוא על חשבון השני, ולא יתכן אפשרות שיהיה ברכה לשניהם. ועל זה גופא שאל אותו עשיו 'הלא אצלת לי ברכה', וכי יש לך רק ברכה אחת, ואשר לכן לא יתכן שיהיה ברכות לשניהם, ולמה לא יתן גם ברכה אחרת לו, והשיב לו יצחק 'הן גביר שמתי לך', ועיין ברש"י שכתב שאמר לו בזה שאין לו שום תועלת בברכה, כי שמתי גביר לך, ומה שקנה עבד קנה רבו, ולדרכנו יש לפרש שיצחק השיב לו ששמו גביר על עשיו ר"ל שלעולם הסדר והיחס בין עשיו ליעקב הוא שהאחד מתגבר ומתאמץ על השני, וממילא ברכת האחד היא בהכרח באופן שלשני אין ברכה, וכיון שממתי גביר עליך, ממילא ההכרח הוא שלא יהא לעשיו שום ברכה כלל.

והנה להלן בפרשת וישלח כתוב שיעקב פגש בשרו של עשיו ונאבקו ונלחמו זה עם זה, והמלאך שרו של עשיו ביקש מיעקב שישלחו, ואמר לו יעקב 'לא אשלחך כי אם ברכתני', וכתב ברש"י, שיעקב אמר למלאך שיוודה לו על הברכות של יצחק שהיה עשיו מערער עליהן. ומבואר שמאבק זה היה מאבק על הברכות, והיה זה המשך ערעורו של עשיו על הברכות. הנה למדנו מזה שהדרך שיעקב זוכה בברכות, הוא על ידי מאבק עם עשיו, ופעמים הוא מלחמה עם אדום, ופעמים הוא מלחמה עם שרו של עשיו, וע"י התנצחות והתגברות שנאבקים זה עם זה והאחד מתגבר על השני, וזהו האופן של הכרעת הזכיה בברכות, הרי מבואר להדיא שהאופן של זכיית יעקב בברכות הוא דוקא באופן של התאמצות, וביאור הענין הוא כמו שביארנו שהיחס והמהלך של עשיו עם יעקב הוא מוכרח להיות באופן של 'לאום מלאום יאמץ', ובאופן שהאחד יושבת והשני החריבה, וזהו האופן של מאבק, שהאחד מתגבר על השני, ונצחונו של האחד כרוך הוא בהפסדו של השני.

חומץ האדומי

והנה בפסחים פרק אלו עוברין תנן 'חומץ האדומי', ובגמ' שם מבואר שנקרא כן על שם אדום, כי בתחילה כשהיו מביאים נסכים מיהודה לא היה יינם מחמיץ עד שנותנין לתוכו שעורין, והיה נקרא חומץ סתם, ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין, ולכן נקרא חומץ האדומי, לקיים מה שנאמר 'אמלאה אחרבה' אם מלאה זו חריבה זו, ואם מלאה זו חריבה זו, ורב נחמן בר יצחק יליף לה מקרא דלאום מלאום יאמץ. והנה כאן לא מדובר במלחמה על קיום האומה, אלא על שפע וברכה ביין, ומבואר דגם בעניינים אלו שהם עניינים של שפע וברכה במזון גם בהם יש את המהלך של לאום מלאום יאמץ ואם מליאה זו חריבה זו, והיינו כמו שביארנו דגם על הברכות של יצחק יש את המהלך של לאום מלאום יאמץ.

'ואשים עריו שממה ונחלתו לתנות מדבר'

והנה בהפטרה כתוב 'הלא אח עשיו ליעקב נאום השם ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי ואשים את עריו שממה ואת נחלתו לתנות מדבר'. ומבואר דאהבת יעקב ושנאת עשיו תלויים הם זה בזה, ובנין ירושלים וחורבן ערי אדום שייכים זה לזה. וביאור הדבר כי ישראל ואדום הוא לעולם באופן של 'לאום מלאום יאמץ' ובמהלך של אם זו מליאה זו חריבה, ועל כן בנין ירושלים מחייב את חורבן ערי אדום. וכן יש לבאר את המשך הכתובים 'כי תאמר אדום רוששנו ונשוב ונבנה חרבות, כה אמר ה' צבקות המה יבנו ואני אהרוס וגו', ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל ה' מעל גבול ישראל'. והיינו שבעת חורבן ירושלים אומרים אדום שיהיו נבנים ויבנו את חרבותיהם, והקב"ה אומר להם שלא יהיה בניינם עומד לעולם, אלא הם יבנו ואני יהרוס, שבעת גאולת ישראל כשיהיה גדול ה' מעל גבול ישראל, אז יהרסם ה'. ונראה לבאר דבאמת חורבן ירושלים ובנין אדום תלויין הן זה בזה, כי רק כשחרבה ירושלים אז יושבת קסרי, ועל כן אמרו אדום שעכשיו שחרבה ירושלים, נשוב ונבנה החרבות, והם סוברים שיהיה כן לעולם, ואומר להם הקב"ה שעתיד לגאול את ישראל, והיינו דירושלים תהא יושבת, ואז ממילא בהכרח תהא קסרי חריבה, והקב"ה יהרוס ויחריב את אדום, וזהו שאומר הנביא כאן, שכל בניינים של אדום יהא רק בעת חורבן ירושלים, אבל בעת הגאולה העתידה יחזרו וישובו להיות חורבן ושממה.

בתקופה קודם שהחל רבנו הגר"ח זצ"ל בהגדת השיעורים בואלוצ'ין נודמן לו לדבר בלימוד עם הגאון רבי לייב הומינר זצ"ל תלמיד של הגאון רבי מנשה מאיליא זצ"ל שהוא תלמיד בית מדרשו של הגר"א, דרכו בלימוד של רבי לייב היה כדרך בית מדרשו של הגר"א שהוא עומק הפשט בלא פלפול, בתוך הדברים הקשה לו הגר"ח קושיא חזקה על דברי רש"י, נענה רבי לייב ואמר שקושיא זו אי אפשר ליישבה על פי פשט רק על דרך הפלפול, והבין רבי לייב כי הגר"ח רוצה ליישב הקושיא, אמר הרי כל העולם יודע שאני איני יכול לשמוע פלפול, ואיך אברך צעיר מרהיב בנפשו לבא להכריחי לשמוע פלפול, אבל סוף סוף הוא הרי בן של רבי יושע בער, ומה אין עושים בעבור בן של רבי יושע בער, על כן אני מקבל על עצמי יסורים לשמוע פלפול, אבל הוסיף ואמר להגר"ח אני מתנה עמך שלא יארך הדבר יותר מחמש דקות. נענה הגר"ח ואמר, ח"ו לא באתי לכפות לשמוע פלפול, והתחיל הגר"ח לדבר עמו מצד אחר של הענין, ושאל שאלה, ואמר לו רבי לייב, וכך כמה וכמה שלבים עד שמתוך הדברים הובן התירוץ שרצה הגר"ח לומר, תיכף התחיל רבי לייב לומר ארי, זה הרי הפשט הפשוט ברש"י.

אנשים קטני אמנה שלא יאמינו לדברי המוכיחים, וע"י התורה באה לרמוז לנו שיהיה לקב"ה תרעומת עליהם ויאמר, הממני יפלא דבר?!... במדרש תהילים (פרק לה) כתוב, "לדוד ריבה ה' את יריביו וכו', אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, אם אין אתה עומד לי אין מי יעמוד לי, ראה מה הם עושים לי... וכן דוד אומר (תהלים ס, יג) "הבה לנו עזרת מצר", לכך אמר דוד, ריבה ה' את יריביו. יכול עבד בשר ודם לומר לבעליו, ריבה אדוני אויבי וצא הלחם עלי. והקב"ה אמר לדוד עסוק בתורה ואני לוחם את מלחמתך, וכן משה אומר (במדבר כא, יד) "על כן יאמר בספר מלחמות ה'", אם עסקתם בתורה שנכתבה בספר, אני נלחם על ידיכם וכו'. זה הכלל שנמצא בחז"ל בלי סוף...

אח"כ כתוב - "החזק מגן וצינה" אמר לו הקב"ה, וכי אני צריך למגן?! "יהיו כמוך לפני רוח". אני נופח בהן והן פורחין וכו'.

גם אלו שומעי הנייעים שיש להם עוד עצות לתת לרמטכ"לים אידך להתנהג... ממה נפשך, אם הקב"ה רוצה, רוח אחד הוא נופח בהם והם פורחים! וכי יש משהו שמונע מהקב"ה לעשות?!... ואם הקב"ה לא רוצה, זה לא יעזור שום דבר.

החזק מגן וצינה וקומה לעזרתך - - - אומר הקב"ה לדוד, אני צריך מגן וצינה?!... אני צריך אמצעים?!... נושף בהם, "נשפת ברוחך - כסמו ים, צללו כעופרת במים אדירים". לקב"ה אין שום בעיה. נשיפה אחת והם אינם. מה שאנחנו צריכים זה את האמונה הפשוטה, תלמד ואני אלחם בשבילך. לדעת שזה לא סתם דרשות יפות, זה שאלה של אפיקורס!!! זה לשחק בעיקרי האמונה!!!

האמונה הזו היא לא סתם תשובה... אלא אנחנו מנהלים! דף גמרא, עמל התורה, זה מה שמנהל את המלחמה.

אדם גדול זה שלימות!

דבר נורא כותב המשגיח רבי ירוחם: כתוב בפרשת העקידה שהקב"ה אומר לאברהם בבקשה ממך תעמוד בנסיון, שלא יאמרו הראשונות אין בהם ממש. והתנמיה עצומה, הרי בנסיונות הראשונות היה את כבשן האש, שע"ז כתוב "אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף", אידך ייתכן שיאמרו אין בהם ממש?... מביא הגר"ח קמיל בשם רבי ירוחם, וכן בשם המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין, אדם יכול להיות אדם גדול בהרבה דברים, אבל במה שהוא לא עבד על עצמו, הוא יכול להישאר כמו תינוק קטן.

גדול - זה שלימות. אם אתה לא עובד על הכל - אתה נשאר בעל מוס. ואם יהיה בן אדם גדול, עם ראש גדול גוף גדול ונראה כמבוגר לעמרי, מלבד יד אחת שנשארה קצרה, הוא בעל מוס גמור! ולמה?... הרי אם הגובה שלו היה יותר נמוך וכולו היה יותר קטן, היד הזאת הייתה מתאימה להפליא... זה לא ייחשב מוס... נכון. אבל לך זה מוס, אם אתה גבוה יותר מכולם והיד שלך נשארה קצרה כמו כולם - זה בהחלט מוס.

אותו דבר אדם גדול שלא עובד ע"י באחת מן המידות - זה מוס. אם אברהם לא יעמוד בנסיון, יגידו הבריות, הראשונות אין בהם ממש. מה הפשט?... הם יגידו על זה הוא עבד, אבל לנסיון של עקידה הוא כבר לא יכול להגיע...

אך אברהם רצה שלימות. והיה תמים - הכוונה שלם. אדם גדול זה שלימות.

הרה"י הגר"מ אורח"י זצ"ל היה מביא לנו את דברי השפת אמת; שהגמרא ביומא (סט, ב) אומרת למה נקרא שמם 'אנשי כנסת הגדולה'? שהחזירו עטרה ליושנה. אתה משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתה ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו! לא אמר נורא, אתה דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו! לא אמר גבור, אתה אינך ואמר אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארץ אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא, היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות.

האמונה שהצדיקים מקיימין את העולם!

אמרנו בשיחה שבוע שעבר, שבחור שמתרפה מן הלימוד בימים הללו או שהוא אפיקורס, או שהוא אכזרי.

היו כאלו שזה היה נשמע להם קצת יומרני... אפיקורוס זה מילה שכבר מזמן הרחקנו... והם ביקשו לדעת מה המקור לדברים. המקור הוא מפרשת השבוע, וזה גמרא מפורסמת (סנהדרין צט, ב). פלא שיש אחד שלא יודע את הגמרא הזו... הגמרא אומרת מה זה אפיקורוס, כגון מאן?... מגלה פנים בתורה (שלא כהלכה) הוי אפיקורוס. אומר רש"י, מגלה פנים בתורה - כופר מה שכתוב בתורה. כגון מאן?... אמר רב יוסף, כגון הנהו דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו. (מה חכמים עוזרים לנו, הם קוראים לעצמם ושונים לעצמן) אומר רש"י - והם אינם יודעים שהעולם מתקיים עליהן.

אמר ליה אב"י, האי מגלה פנים בתורה נמי הוא, דכתיב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת". אומר רש"י - שמהנים לעולם ומקיימין אותו, והוא אומר לא מהני לן מידי. אמר רב נחמן בר יצחק - מהכא נמי שמע מיניה שנתאמר "ונשאתי לכל המקום בעבורם". אצל סדום, אומר רש"י - שהצדיקים מהנים לאחרים.

ממילא זה גמרא מפורשת שהוא נקרא אפיקורס... לא אמרנו שום חידוש. אם אתה לא מאמין שאתה עוזר לעולם ומקיים את העולם ע"י התורה - אז אתה אפיקורוס, ואם אתה מאמין ובכל זאת אתה מתרפה בו בזמן שאחרים סובלים - אז אתה אכזרי!!!

אלא דברים פשוטים, וזו האמונה הפשוטה שלנו... [נעיין קובץ אגרות לחזו"א ח"א אגרת י"א].

היפלא מה? דבר?!!!

החפץ חיים (עה"ת, וכך מביא בהגהות של הגר"ר שמואל גריינימן) עה"פ "ותצחק שרה בקרבה" שואל, למה התורה האריכה כל כך לספר בגנותה של שרה אמנו לומר שהייתה מקטני אמנה, וגם כל הוויכוח של הקב"ה עם אברהם ועם שרה, שהיא אמרה שהיא לא צחקה והוא אמר שצחקה, מאד קשה להבין את זה כפשוטו... ואמרת בודאי ענין גדול רמז בפרשה זו עד שהאיר ה' את עיני...

אומר החפ"ח, הגעתי למסקנה שזה בעצם נוגע לדורות שלנו, שרה חושבת, אחרי בלותי הייתה לי עדנה?! אחרי שהיא מגיעה לגיל תשעים, וכבר מזמן היא לא חושבת על אפשרות של ללדת ילדים, פתאום היא תלד?!... אז היא צחקה. לא מחוסר אמונה חלילה, אלא אידך זה יישמע לנו שאחד בגיל תשעים ומאה מולדים?... והקב"ה בא בתביעה, למה את צוחקת? היפלא מה? דבר?!... והרמב"ן מוסיף שהקב"ה האשים אותה לאברהם למה היה הדבר נמנע בעיניה, וראוי לה שתאמין או שתאמר 'אמן, כן יעשה השם'.

היפלא מה? דבר, זה צריך להיות הרגשה כל כך חזקה אצל הבן אדם בתור דבר פשוט! וכי אדם שמוליד בגיל עשרים זה לא מהקב"ה?!... הכל בידו והוא יכול הכל! וא"כ היה לה לומר כן יתן ה', ובגלל שהיא לא אמרה הייתה עליה תביעה. ואע"פ שהם היו נראים להם כמו ערבים ולא ידעה כי מלאכי עליון הם!...

אומר החפץ חיים, בשביל זה התורה מאריכה כי מעשה אבות סימן לבנים, וכל מה שארע לאבותינו ארע לנו... כ"כ הרבה שנים אנחנו בגלות, עברנו כל כך הרבה צרות... הדור האחרון עבר שואה, ואח"כ כל כך הרבה מלחמות, ובפרט כעת... ופתאום יבוא המשיח, בהפתעה... אומר החפץ חיים, הקב"ה רוצה להראות לנו, שגם אחרי בלותי, אל תבהל... הייתה לי עדנה. גם אז נולד, ועוד מי נולד... יצחק נולד!

אדם לא יודע מתי יהיה מונח לו האושר... אומר החפץ חיים, היפלא מה? דבר?!... שרה, אחרי שעברה תשעים שנה עם כל הצרות ועם הגר וישמעאל... פתאום היא קבלה את יצחק. כי ביצחק יקרא לך זרע. גיל תשעים עד העקידה - עד שהיא נפטרה, שלשים ושבע שנה היא גידלה אותו וראתה מיהו יצחק, ושמחה ממנו... [וכך גם בדור הזה, ימצאו

שואל השפת אמת איך לא היה פה חיסרון בגדול אלא בגבור, איה גבורותיו והם אמרו הן הן גבורותיו, אם כן תקרא להם אנשי כנסת הגבורה, או אנשי כנסת הנוראה, למה הגדולה?... **אמר רבי ברוך מרדכי, שהשפת אמת אמר שכאשר חסר באחת המידות זה לא רק חיסרון באותה המידה, אלא זה חיסרון בכל הגדלות, אתה כבר לא גדול!** אם יהיה אדם גדול שחסר לו במשהו הוא כבר לא אדם גדול. ידוע שפעם אמר הרב שך לרב לורנץ - בכל ההיסטוריה אין כזה דבר אדם גדול שלא היה מושלם גם במידות. אז הרב לורנץ התחיל לחשב חלק מגדולי הדורות. אמר לו הרב שך: ר' שלמה... אתה לא תמצא! חבל על העבודה שלך...

גדול זה שלימות. ואחד שהוא לא שלם ייתכן ויהיו בו הרבה מעלות אבל הוא לא **'גדול'** כשהחזירו עטרה ליושנה עיקר הרווח היה שהחזירו את השם 'גדול' למקומו.

יהודי צריך להיות טוב בעצם!

ידוע שהתנא ר' גדול מתייחס למדת החסד, [וכן בהפטרות וירא: ושם אשה גדולה, ומדבר על גדולתה בחסד - ועיין בתרגום]. והנה אברהם מדתו חסד - 'חסד לאברהם' והיכן מצינו את רוס מעלתו בחסד אשר זכה יותר מהכל. כתוב "אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלוקים אלוקיד שמן ששון מחברך" - אומר המדרש (בר"ר וירא מט, ט - ויק"ר י, א), וכן הביא רבינו הג"ר מאיר חדש זצ"ל, אהבת צדק, אימתי? בסדום. שאברהם אהב להצדיק את הבריות. ותשנא רשע - בסדום, שנאת מלחייב, על כן משחך אלוקים אלוקיד שמן ששון מחברך, מנה עד לך עשרה דורות ומכולם לא דברתי עמהם אלא עמד "ויאמר ה' אל אברהם".

הגר"י בלאזר בכוכבי אור (מאמר ה') שואל שאלה מעניינת: הגמרא בסוטה (יד, א) אומרת וא"ר חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלוקים תלכו, וכי אפשר לו לאדם לילך אחר שכניה? והלא כבר נאמר כי ה' אלוקיד אש אכלה הוא! אלא להלך אחר **מידותיו** של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים - אף אתה תלבש ערומים, הקב"ה ביקר חולים - אף אתה בקר חולים, הקב"ה ניחם אבלים - אף אתה נחם אבלים, הקב"ה קבר מתים - אף אתה קבור מתים.

ולעומת זו הגמ' בשבת (קלג, ב) לומדת כן מפסוק אחר, "ואנוהו" - אבא שאול אומר הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום. שאל ר' איצלה כתוב בגמ' (סנהדרין לד, א) שא"א ללמוד את אותו דבר משני פסוקין, כי אין טעם אחד יוצא מכמה מקראות, ופה זה הרי אותו הדבר! אומר ר' איצלה זה שני דברים נפרדים, דבר ראשון, צריך לעשות בפועל! אם הקב"ה מלביש ערומים גם אתה תלביש ערומים, אם הקב"ה גומל חסדים אף אתה תגמול חסדים, וזה הגמ' בסוטה - מעשה המצווה.

אבל יש עוד דבר: **מה הוא רחום אף אתה רחום, פה זה 'בעצם' ובשורשי הדברים! בן אדם צריך להיות אדם טוב! א גוטער...**

אנחנו רגילים לומר את דברי רבינו יונה המרעישים... במסכת אבות (ה, י) שלי שלי ושלך שלך זו מידה בינונית, וי"א זו מידת סדום. אומר רבינו יונה ודאי לא הכוונה באחד שממאן ליתן צדקה ואומר שלי שלי ושלך שלך, הלוה יקרא 'מידה בינונית'?!... אלא מדובר פה בשנים שנותנים צדקה, אותה כמות עם אותו סבר פנים יפות, רק שאחד מהם הוא קמצן וכיליי שמתגבר ומתעלה מעל עצמו ונותן. אם תשאל אנשים מי יותר גדול, האם אחד שנוול טוב ב'בעצם' או אחד שמתגבר על עצמו, כולם יגידו אחד שמתגבר על עצמו. אבל רבינו יונה אומר - לא נכון! יהודי צריך להיות טוב **ב'בעצם'**! נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו. (דברים טו, י) אמת... לא כל אחד נולד טוב, אבל צריך לעבוד על זה. גם ברית מילה, וכי כל אחד נולד מהול!?!... אז מלים, וכן **ומלתם** את ערלת לבבכם. אבל צריך להיות טוב בעצם, ולזה צריך לשאוף. לא רק לעשות חסד, אלא שכל עצמותך תהיה חסד... מה הוא רחום אף אתה רחום ומה הוא חנון אף אתה חנון. וזה מה שלומדים מ-"ואנוהו".

עם חוש האחריות נעשים שותף לקב"ה!

יש מאמר נפלא של הגאון רבי חיים קמיל זצ"ל, מה בעצם היה כל כך איכפת לאברהם מסדום?... הרי הם בדיוק ההיפך מאברהם! הם אנשי רשע, והם אלו שמקלקלים לאברהם את כל התכונות... אברהם בנוי כולו על חסד, ובסדום חסד זה עוון פלילי, והקב"ה רוצה להרוג אותם ולהפוך את עריהם. מה אתה כביכול מתערב?...!

אלא, אברהם הרגיש אחריות על כל העולם. אבר-ה-ס "כי אב המון גויים נתתיך". הוא הרגיש אחראי כלפי כל העולם, גם על סדום! על נח הייתה תביעה, "כי מי נח זאת לי", המבול נקרא "מי נח" על שמו, למה?... כתוב בזה"ק (נח סז, ב. וירא קו, א) כיוון שנח לא התפלל על בני דורו, הוא לא הרגיש אחריות. הוא חשב, מה אני צריך להתפלל עליהם? אני בניתי תיבה, כולם שמעו ממני שיש מבול, אם הם לא רוצים לשמוע מה אני יכול לעשות?... אבל הייתה עליו תביעה למה לא התפללת... למה לא הרגשת אחריות עליהם... אברהם הרגיש אחריות. ומביא הגר"ח קמיל דבר נורא... אברהם נהיה שותף עם הקב"ה במעשה בראשית! ולכן קבל כח הברכה כשל שותף בבריאה שיכול לפעול ולעשות.

בטור כתוב (סי' רכד), הרואה חכמי ישראל מברך שחלק מחכמתו ליראיו, והרואה חכמי הגויים אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם. שואל הב"ח מה הטעם שבחכמי ישראל אומרים **שחלק** ובחכמי הגויים אומרים **שנתן**?... **ומתרץ, כי בישראל חלק להם מחכמתו חלק ממש מהכל, היא חכמת תורתו שחלק להם פה אל פה ופנים בפנים דיבר ה' עמנו, וכמ"ש מגיד דבריו לעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי.** גם חלק להם חלק גדול מסודות התורה ומסרה להם בחשאי מפני השטן. והוא מביא מדרש (שמו"ר פ' מ"א, ג) שגדולה הדעת והתבונה יותר מן החכמה, שכתוב "כי ה' יתן חכמה", ולמי שהקב"ה אוהב - "מפיו דעת ותבונה", משל למלך שהיה לו בן והמלך בא להאכיל אותו, אמר לו בנו, אני רוצה מהפה שלך... ממה שאתה אכלת נתן לי... זה הכוונה חלק מחכמתו, אנחנו מתחלקים...

כי ה' יתן חכמה - לחכמי עובדי גילולים, אבל למי שהוא אוהב - הם חכמי ישראל - מפיו דעת ותבונה! דאילו לחכמי הגויים לא נתן להם אלא חכמה אנושית במה שהם חכמים יותר מחכמת העולם, אבל לא **חלק** להם מחכמת עצמותו - חכמת התורה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה, וכולה דעת ותבונה, שבה נברא העולם.

ולכן הקב"ה נתן לו את כח הברכה, אתה שותף איתי במעשה בראשית. ולמה? כי לאברהם היה חוש של אחריות גם כלפי סדום. והוסיף הרביה ר' מאיר חדש זצ"ל שזה לא נגמר רק באחריות להשאיר את סדום, אלא חוש האחריות של אברהם אמר לו גם להתפלל עליהם שהם ישובו בתשובה. ואם יהיו עשרה צדיקים שהקב"ה יתן - הם יכולים גם לחולל את המהפכה הרוחנית הזו. (רבי מאיר חדש מסר ע"ז שיחה שלימה... שבלי עשרה צדיקים אין גם את מי שיחולל כזו מהפכה וגם אין את הזכויות לא למהפכה הרוחנית ולא למהפכה הגשמית.) עכ"פ אברהם חי עם אחריות. הוא אחראי לכל דבר, הוא היה מגייר, גרים הוא נטע אשל בבאר שבע. למה?... אחריות. צריך לדאוג לכולם!... הוא לא חי לעצמו, אב המון גויים נתתיך, ולכן הוסיפו לו אות ה' על שמו. ובגמרא כתוב כל הקורא לאברהם - אברם עובר בעשה ועובר בלאו!

[דרך אגב, יש סיפור על הג"ר שלמה מזוועהיל שפעם אמרו לו אחרי הקידוש שם של חולה להזכיר לרפואה שלימה, ואמר ר' שלמה, חבל שלא באתם קודם הקידוש... כתוב כל האומר ויכולו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ושותף יכול גם להגיד דעות. וכן מספרים על מרן רה"י זע"א שהוא היה מזכיר חולים לפני הקידוש. כל האומר ויכולו, אחד שבאמת חי את זה - נעשה שותף לקב"ה!...]

עכ"פ אברהם עם חוש האחריות נעשה שותף, וממילא - "והיה ברכה"... בזה רוס מעלת 'הגדול' שבחסד, אדם שחי רק את עצמו, וככל שדואג יותר ויותר לכלל ולתת כך גדל והולך.

חוש האחריות כלפי הכלל

רבי יצחק מוואלוז'ין כותב בהקדמתו לנפשה"ח בשם אביו הגר"ח מוואלוז'ין, **כי האדם לא נברא אלא להועיל לאחריו.** בראו אותך ונתנו לך תפקיד ואתה אחראי עליו. ואם לא - אתה תיענש על זה! כי לא מלאת תפקידך ונגרם חורבן.

מרן הרב שך היה מביא ששרה אומרת לאברהם "חמסי עליך" - ורש"י מסביר אתה התפללת שיהיה לך בן וקיבלת, למה לא התפללת גם עליו... חמס זה גניבה. **אתה אחראי להתפלל גם עליו, ואם לא התפללת עלי - אתה גנב! אתה לא מקיים את החובה המוטלת עליך.**

ובן אדם שיכול להציל ולא מציל, הוא ייתבע על זה, כי לכך נברא, והוא צריך להרגיש אחריות ולעשות מה שביכולתו. ממשיך הגר"ח קמיל, אליעזר מספר שהוא אמר לאברהם אולי לא תאבה האשה ללכת

אנחנו בעולם שלנו, במצב הזה רואים את האסונות שיש, מה מבקשים מאיתנו? ... בא תגלה חוש אחריות. זה בידיים שלך! צריך שיהיה איכפת לך כאב של אחרים... אין כזה דבר להגיד אל אראה במות הילד מה אני כבר יכול לעשות... וחוף מזה שאתה יכול **הרבה** לעשות. אמר מורינו רה"י הגרבי"ד דיסקין שליט"א, ועמו שאר ראשי הישיבה שליט"א - שהשבת הקרובה אי אפשר לקרוא לזה שבת רגילה שנוסעים הביתה, ומי שמרגיש שהוא יכול להישאר בישיבה זה הרצוי, כי זה לא זמן לנסיעות. רק מי שמרגיש שהוא צריך לנסוע יכול לנסוע אבל מבקשים ראשי הישיבה לדאוג שהחל מיום שישי בבוקר ועד מוצאי שבת ועד בכלל, ללמוד עשר שעות! אפשר גם בבית, זה שבת שאפשר לנסוע הביתה רק למי שצריך, אבל לראות שזו תהיה שבת של לימוד. יש לנו אחריות!... (גם בצבא רוצים להשתחרר... בזמן מלחמה לא משתחררים, רק מי שצריך בשביל ההמשך, צריך).

הנסיון בונה את האדם!

כעת אני רוצה לומר לכם: לכל אדם ישנם מצבים בחיים. מתי אברהם נאמר לו "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה"?... כאשר הוא עמד בעשרה נסיונות. אברהם אבינו **נבנה** מעשרה נסיונות. בזוהר כתוב שנסיון הוא מלשון נס להתנסות... להתרומם! בסלבודקה מרבים לדבר על זה, שמכל נסיון נהיים יותר גדולים.

בכתבי הגר"ח קמיל, וכן הגרבי"מ אורחי צ"ל היה רגיל לספר את הסיפור הנורא על השדי חמד וצ"ל. השדי חמד זה סדרת ספרים אדירה! מה שעושים היום עם אנציקלופדיות הכי מתקדמות ומחשבים עם אוצר החכמה וכדומה - הוא עשה עם הזיכרון שלו לבד בלי שום עזרה. והחפץ חיים מאד שיבח את הספרים שלו.

ויש סיפור קטן המבטא את קדושתו של השדי חמד, סיפור הרב גריינמן (ר"י כפר גנים) שהסבא שלהם הרב ברוך ברוורמן היה חסיד גדול שלו, והוא סיפר שהעריבים ימ"ש ידעו מקדושתו של השדי חמד ורצו לגנוב אותו מקברו ולקבור אותו אצלם רח"ל, וכיון שלא יתנו להם, אז הם חפרו מנהרה תת קרקעית עד לקברו, ואח"כ היהודים גילו את המנהרה, ונמצא שבכל המערה היו מלא גוויות של ערבים!!! הקדושה של השדי חמד הרגה אותם. ואז גם ראו שגופו של השדי"ח נשאר בשלימותו! כיצד זכה השדי חמד לכל מה שזכה?...

מסופר שבצעירותו הוא לא היה כשרוני. ובזמנם לא היו כוללים לאברכים. היה גביר אחד שהחזיק ותמך בלומדי התורה והחזיק כולל, אבל למדו שם רק כשרוניים וחריפים, חתני הגבירים במקום. השדי חמד בא אל הגביר וביקש ממנו להכניס אותו לכולל, תרחם עלי... אני לא כשרוני ולא עילוי, אבל אם לא תקבל אותי אני אצטרך לעבוד לפרנסה... הגביר היה אדם טוב וקיבל אותו לכולל. האברכים כולל היו צרי עין, השדי חמד לא היה מהסוג שלהם, והם לא יכלו לסבול אותו... הם עשו לו צרות צרורות. אך כל זה לא גרע במאומה מאהבת הגביר שאהב את השדי חמד.

ויהי היום, נצרך הגביר לצאת לעסקיו חוץ לארץ, והעלילו האברכים על מרן השדי חמד עלילה שפלה שכביכול הוא רצה להחטיא את המנקה של המקום. ושילמו למנקה הרבה כסף שתלך להעליל עליו, היא ספרה את הדברים לאשת הגביר, ומיד כשבעלה חזר היא ספרה לו, וגם האברכים אמרו את זה לגביר. אמר הגביר לשדי חמד, אני לא מאמין לאף אחד מהם! כולם שקרנים... אני אוהב אותך, אתה נשאר פה! ובקשר למנקה - אני יודע שהיא שקרה ולכן אני מפטר אותה מהעבודה! והוא פיטר אותה, והשדי"ח נשאר ללמוד.

לאחר תקופה תם הכסף למנקה, כל הכסף שהיא קבלה בתמורת העלילה - אזל, והיא הייתה אלמנה עם ילדים... היא באה אל השדי חמד בשעת לילה, ובכתה לפניו, סליחה... אבל נגמר לי הכסף, אני אלמנה... אם לא יהיה לי כסף אני עלולה להתמוטט... הגביר אוהב אותך, אם אתה תבקש ממנו להחזיר אותי לעבודה, הוא ישמע לך! השדי חמד הבין שאם הוא הולך כעת לגביר לבקש על המנקה, זה יתפרש בעיני כולם כהודאה בפשע... סימן שהשמועות היו נכונות... והגביר גם יזרוק אותו בבושת פנים... אבל הוא הרגיש חוש אחריות, וכי בגלל הכבוד שלי נשאר לה למות עם הילדים!...! השדי חמד הלך לגביר לבקש עליה, על דעת שהגביר יזרוק אותו מהבית... הוא לא יכל לראות בצער האלמנה - שהעלילה עליו את כל העלילות!!! והוא ידע שבעצם הוא יכל לומר לה תלכי לגביר ותספרי לו שהכל שקר וזה לא נכון. אבל אם תעשה את זה, יהיה חילול ה' שככה אברכים מתנהגים... הלך השדי חמד והתחיל לבכות... אתה יכול לחשוב עלי מה שאתה רוצה, אתה יכול גם לפטר אותי, אך אני לא יכול לראות בצער שלה, ואני מתחנן לפניך - תקבל אותה בחזרה...

אחרי. וכתוב אלי חסר, כי אליעזר רצה שיצחק ישא את בתו. אמר לו אברהם אני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מידבק בברוך. והנה כתוב במדרש שאברהם יושב פתח האוהל כחום היום, ומבקש מאליעזר שיביא אורחים. אליעזר יוצא לחפש, והוא חוזר ואומר - אין אורחים... אומר אברהם, לית הימנותא בעבדים, אין אמונה בעבדים... ונשאלת השאלה: למה?... הרי חום גיהנם היה בחוץ, הקב"ה הוציא חמה מנרתיקה, למה שמישהו ייצא החוצה?... ומדוע אומר אברהם לית הימנותא בעבדים?...

אלא אברהם מרגיש אחריות על הבריאה, והבריאה לא יכולה להתקיים בלי חסד... עולם חסד ייבנה! **אם כן לא יכול להיות שלא יהיו אורחים!!!** אליעזר לא חש את האחריות הזו. ממילא הוא נשאר ארור... מתי אליעזר נהפך לברוך?... כשהוא אמר "עבד אברהם אנוכי", הוא הרגיש שהוא שליח של אברהם ויש לו אחריות לבצע את השליחות עד הסוף. כשיש חוש של אחריות לקיים את השליחות בשלימות על אף כל הקשיים, בגלל שככה אברהם אמר לו, הוא נהפך מארור לברוך!...

המושגים שאנחנו לומדים מפה, הם שהאדם הוא אחראי על הבריאה. האדם הוא נור הבריאה. לכן נתנו לך אפשרות להתפלל ולברך, זה אחריות... ואם אתה יכול להתפלל ולברך ולפעול - אתה חייב לעשות את זה.

ולכן אנחנו רואים שכל הגדולים מבזבזים את זמנם כביכול בשביל לתת ברכות. למה?... חבל על הזמן... אלא אם הקב"ה רוצה שאני יברך אנשים, אז אני לוקח גם את התפקיד הזה וממלא אותו בשלמות. זה חלק ממה שהקב"ה עשה אותי להיות אחראי להיטיב לזולת.

פעם המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין וצ"ל היה בבית הבראה של יועד הישיבות ברמת גן וכעבור יום הוא חזר לישיבה, ושאלו אותו למה?... הוא אמר אף עני לא בא לבקש ממני נדבות, אם לא מקיימים חסד אפשר ליהפך להיות אכזר חלילה. יום שאין בו חסד - העולם חסר! וזה מה שאברהם אבינו הרגיש, עולם חסד ייבנה... לא יכול להיות שהקב"ה יעשה יום שאי אפשר לעשות בו חסד.

ועיין בסידור של רבי אליהו לאפיין וצ"ל בסוף ברכת התורה במשנה אלו דברים שאין להם שיעור שכי' בתו"ד אלא צריך האדם להגיע למצב שיהיה הוא במהותו ובעצמותו 'איש חסד' וכי' וע"כ מן הראוי שלא יעבור עליו אפילו יום אחד ללא מעשה חסד, וזה בין ברוחניות ובין בגשמיות.

אכזריות והכנסת אורחים!?

בספר 'נאות דשא' (להרב דייכובסקי) מסופר שהוא אמר פעם למרן החפץ חיים וצ"ל שהוא רוצה לעלות לארץ ישראל. אמר לו החפץ חיים בתמיחה, אתה רוצה לעלות לארץ ישראל?... הרי יושבים שם ישמעאלים... עליהם נאמר "והוא יהיה פרא אדם". ואם כן הוא יהיה פרא אדם, לא יעזור שום דבר... מה שהוא לא יעשה, גם אם הוא יהיה מלומד גדול, או פרופסור נכבד - הוא נשאר עם התכונה שלו פרא אדם. [יש הבדל בין עמלקים לישמעאלים, עמלקים עשו בשואה מה שהם עשו, היות והם אכזרים בעצם. ישמעאל לעומתו הוא **פרא אדם**... זה פראות גם שכלית... מופרע! וכמו שראינו לאחרונה].

ולפתע נאנח הח"ח, אוי מי יודע כמה היהודים עוד יסבלו מהם... אנחנו היום כבר קצת יודעים.

אמר לי הג"ר זאב ברלין שליט"א (חתן רבינו מרן רה"י זיע"א) ישמעאל מצד אחד הם אכזרים בצורה נוראה, ומאידך, אצל ישמעאל קיימת ההנהגה של הכנסת אורחים, אך זה משתלב ביחד?...

אמר הרב ברלין, לישמעאל היו אבא ואמא. אבא שלו, אברהם אבינו ביום השלישי למילתו הכניס אורחים, ואל הבקר רץ אברהם... ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו. אומר רש"י, הנער זה ישמעאל, לחנכו במצוות. וגם ישמעאל היה ביום השלישי למילתו... אברהם חניך אותו לעשות הכנסת אורחים במסירות נפש. אז זה נשאר גם לבניו אחריו.

ומצד שני הייתה לו אמא הגר... כשבנה הגיע למצב סכנה היא התרחקה הרחק כמטחוי קשת ואמרה "אל אראה במות הילד"... זה ילד שלך!!! הילד סובל!!! תשבי לידו... תנחמי אותו... תרגיעי אותו... אבל היא אומרת, אני לא יכולה, לא מסוגלת. זו אכזריות שאין לה שניה!! וזה נשאר בטבע גם לילדים... זה ירושה מהאבא וזה ירושה מהאמא... אדם צריך שיהיה לו חוש של אחריות! אם לא איכפת לה זה ההיפך הגמור של אחריות... היא רואה **ילד ש-ל-ה!!!**

אמר לו הגביר בחיבה, חזקיהו, למה אתה בוכה?... פיטרתני אותה לכבודך. אם אתה מבקש - היא מתקבלת. מה השאלה בכלל... ואתה ממשיך ללמוד אצלי כרגיל... ומספר השדי חמד, מיד כשיצאתי משם התחלתי להרגיש כי רוח ה' מפעמת בתוכי... ומאז לא שכחתי כלום וזכרתי את מה שאני לומד, ומזה התחבר סדרת השדי חמד...!

אומר רבי חיים קמיל - זהו כחו של נסיון של פעם אחת! ומביא מדרש (דברים רבה פ' וזאת הברכה יא) שאם אומר אחד מה אעשה בגן עדן, אני לא יודע ללמוד... אומר הקב"ה - עם יראת שמים אחת אמיתית - אתה יודע את כל התורה כולה... כל אוצר החכמה.

אם יש נסיונות... קשה, ואתה מתגבר - אתה לא יודע עד איפה אתה יכול להתקבל ולקבל...! - כל החכמה וכל התורה בלבו!!

החיזוק בלימוד "רצופות"!

אמר לי מנהלינו היקר רבי יעקב ויראבינסקי, כולנו יודעים שמרן רה"י זיע"א היה נוסע בשארית כוחותיו... סביב כל העולם, ולא שם לבו לרום שנותיו וחולשת כוחו ולבריאותו... והיה רץ ממקום למקום, ומה עמד מאחורי זה. כי מרן זיע"א חש בגודל חוב האחריות שמוטל עליו לעשות למען כלל ישראל, והפקיר עצמו לגמרי בביתו ובעולם.

אנו שגדלנו על ברכי מרן רה"י, קבלנו והשריש בנו מושגים של אחריות, אנו יודעים שהעם היושב בציון בסכנה גדולה ולא רק בדרום ובצפון, וכ"ש אלו שבתוך לוע הארי, וגם בשאר המקומות, יש סכנת חיים ממשית!!

ומתוך חוש האחריות עלינו לראות מה ביכולתנו לעשות, והנה מרן זיע"א כתב והובא בס' "ימלא פי תהילתך" (בקובץ אגרות א' תל"ה) וכאשר רואים אנו כי גבר עלינו הסתר פנים, ואין אנו יודעים בשל מי הסער הזה, ואין לנו נביא שיאמר מה עלינו לתקן כדי לבטל מעלינו גזירה קשה זו, נחפשה דרכינו ונחקורה, ואולי לפי שרפו ידינו מן התורה וכו'.

ע"כ חוב גמור לעת כזאת לנצור מכל משמר על התורה ועמליה, ומבא בנפשה"ח (ש"ד פט"ו) אם ראית שישורין ממשמשים עליך, רץ לחדרי תורה, ומיד היסורים בורחים ממך, שנאמר (ישעיה כו, כ) "לך עמי בא בחדריך". **ובאנו בזה להציע** להתחזק ולהרבות בלימוד התורה ברציפות ובלא מפריעים, **ובפרט בימים שיש בהם רפיון כגון ימי שישי ושבת אשר הרפיון רב בהם**, ולקבוע בהם סדרים שיתחזקו בהם מאד בלימוד התורה"ק, ובנוסף לזה, עלינו להתחזק בתפילה ותחנונים לפני אדון כל לבטל מעלינו הגזירות. **וע"י שנתחזק בעסק התורה ובתפילה נקוה כי יסיר מעלינו כל גזירות רעות וקשות וכו'.**

ובנו זה תלוי, וזה מה שמרן רה"י רוצה, שנהגיש אחריות, וזו העצה שהוא נתן, ללמוד ברציפות! רצופות, רצופות, רצופות...! וכן בימי שישי וש"ק. כל אחד יקבל כמה שעות ע"ע ללמוד בלי בטלה. זה תלוי בנו!

זה מבט אמיתי.

דבר מעניין רואים היום: איך שאחר פטירת מרן הגרב"מ אזרחי זצ"ל עורכים עצרות מספד שלא היו גם על גדולי ראשי הישיבות שהיו עד היום... בקנה מידה עצום, שעוד ממשיך הלאה... למה?... כי הוא היה אדם עם אחריות. הוא הלך למחוזות שאף אחד לא הלך לשם!!! ודאג לכלל.

אנשים חושבים שזה היה קל לעשות את כל הקירוב עם הישיבות התיכוניות במסירות... וספרו שפ"א במחנה בני תורה בקשו לנעול את חדרו בשעה שלש וחצי בלילה שינוח קצת ולא הסכים בשופו"א ואמר אולי יהיה כעת בחור משיבה תיכונית שרוצה לדבר דווקא עכשיו. אבל הוא נכנס עם זה לחובות גדולים ובעצת מרן הרב שך הוא המשיך... היו לו הרבה קשיים... לא הבינו אותו... וגם נטל ע"ע עול והלך לרוסיה ואמר, מפה אני מביא בחורי ישיבה! והוא הביא...! המון בחורי ישיבה מרוסיה - בזכות!!! הוא הרגיש חוש של אחריות, אז הקב"ה נתן לו... שהכלל יחזירו לו.

גם היצה"ר חפץ שנעמוד בנסיון...

מרן רה"י זיע"א באיילת השחר עה"ת מביא דבר מאוד מעניין: כתוב בגמ' בבא בתרא (טז, א) ששטן נתכוין לשם שמים, כי הוא פחד שע"י אהבת הקב"ה לאיוב הוא ישכח את האהבה שלו לאברהם אבינו, לכן הוא ביקש רשות לרדת ולנסות את איוב.

שואל מרן רה"י, הרי כשאברהם אבינו הלך לעקידה השטן ניסה להפריע לו בדרכו, כמבוי במדרשים ונדמה לו כמו נהר ואברהם הלך במים עד צווארו, עד שאמר "הגיעו מים עד נפש"..." "אפפוני חבלי מות ומצרי שאול בעתוני"..." והקב"ה עזר לו. מה קרה פתאום שהשטן דואג לאברהם?... אלא אומר רה"י: השטן הוא מלאך ככל המלאכים, והוא רוצה שהבן אדם לא ישמע לו. רק התפקיד שלו הוא להכשיל, ואם אדם נכשל - הוא עולה ומקטרג מתוקף תפקידו כמקטרג, וכמו רוח הסכסוכא, שזו תפקידה. אבל הוא מלאך, ובאמת הוא רוצה שהאדם יתגבר עליו וכך הוא יוכל להליץ עליו טוב.

ואמר לי חדבני"א הגר"י ברלין שכאשר יעקב ניצח את המלאך, הוא אמר לו: "שלחני כי עלה השחר" והגיע זמני לומר שירה. למה בדיוק הרגע?... כי זה השפץ של השירה שלו... שהוא ניסה להחטיא, ונאבק, והבן אדם הצליח לגבור עליו, וכך הוא מלמד עליו זכות.

היום היצר הרע מגיע עם כל מיני נסיונות... לשמוע חדשות, לקרוא עיתונים... היום בא אלי אברך (שהיה נראה נורמלי...) ושואל אותי בתמימות אם יש ענין גדול לשמוע את הנייעס והחדשות?... אני אומר לו, לא! אסור לשמוע. אבל למה שיהיה עניין?... הוא אומר לי - זה מעורר... ככה אני מפחד ואני מתפלל יותר טוב...

אבל כבר הבאנו שבוע שעבר, "החשייתי מטוב וכאבי נעכר", ופרש"י אם אתה מפחד, אתה הרי לא בעל ביטחון הכי גדול... כך אתה פחות לומד, ואז מתגברים הצרות - וכאבי נעכר...

לא להתייחס לשום דבר, לא נייעס ולא חדשות. רק ללמוד ברציפות ולהרגיש חוש של אחריות... וכשזה אחריות על כלל ישראל - אין לכם מושג כמה הקדוש ברוך הוא משלם על זה... ככה גדלים מנהיגים!!! יהושע בסידור הספסלים נהיה מנהיג!! אדם צריך שיהיה לו חוש אחריות... כך אמר רה"י, וזו האמת!!!

להיות משוגע על תורה!!!

ונסיים בדבר אחרון:

כתוב בתורה שמשה רבינו במשך ארבעים יום שהיה בשמים לחם לא אכל ומים לא שתה. שואלים חז"ל איך אפשר להיות בלי זה?... אומרים חז"ל - אכל מלחמה של תורה, ושטה מיינה של תורה.

שאל הברכת מרדכי, אני לא מבין... כשהוא עלה לשמים ודיבר עם המלאכים - אין קושי. ורק מה שהוא לא אכל ומה שהוא לא שתה זה מה שאתה לא מבין...! איך בכלל הוא היה מסוגל להתנצח עם המלאכים?... אמר רבי ברוך מרדכי להיות מלאך?... אין לקב"ה שום מעכב מלעשות בן אדם למלאך... אליהו נהיה מלאך... זה לא הבעיה. אבל תורה נותנים לבני אדם לא למלאכים... לא בשמים היא. אם משה קיבל תורה סימן שהוא נשאר בן אדם, ואם כן איך הוא שרד בלי לאכול ולשתות?... אלא הוא אכל מלחמה של תורה ושטה מיינה של תורה. התורה ניתנה לנו, לא למלאכים...! רק התורה נותנת כח למי שדבק בה גם לחלק הגשמי שבו כי התורה ממלאה כל צרכיו של אדם, והפוך בה והפוך בה דכולה בה, אם תהיה שקוע בלימוד שום דבר לא יחסר לך רק תרגיש הנאה וסיפוק.

אנחנו צריכים כעת לנסות את עצמינו, ולחנך את עצמינו, שיהיה לנו גישמאק בלימוד... שלא יעניין אותנו דברים אחרים... והקב"ה יסובב שבאמת נזכה שייבקעו שערי שמים, וזכות התורה תגן עלינו, ורחמי שמים יתגלגלו עלינו, לטוב לנו ולזרעינו עד עולם! אמן.

בס"ד הועלה לקו השיחות הספדים על רבינו רה"י הגרב"מ אזרחי זצוק"ל שלוחה 4-1-4. כמו"כ ניתן לשמוע שיעור דף היומי שלוחה 7 (בב"ק 2-1)

לע"נ

מרת ברכה מירל הרבסט ע"ה

בת הר"ר מרדכי אברהם צוובנר זצ"ל

נלב"ע ג' כסליו תשפ"ב

תנצב"ה

לע"נ

האשה הצדקנית מרת יונה מגיד ע"ה

בת הגה"צ רבי יעקב משה קורלנדסקי זצ"ל

נלב"ע י"ט חשון תשפ"ד

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של 5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

מקום אחד לחסות תחת כנפי השכינה. אבל כאן בעולם הזה, שהוא מקום היגיעה והעמל, לא שייך אף פעם שיהיו שני זמנים דומים אחד לחבירו. לכל רגע יש תפקיד, אם לטוב ואם למוטב, והאדם נמצא כל הזמן בתוך עליות ומודרות, בתוך נסיונות ומלחמות, כשעליו מוטלת המטרה להתקדם ולעלות ממדרגה למדרגה. 'התקדמות' שייכת רק כשיש שלבים שונים, שלב אחרי שלב, והמצב משתנה כל הזמן על פי המקום שעליו עומד האדם.

על פי זה יבואר לנו ענינה של המשנה שלפנינו, שבאה לבאר את היסודות המרכזיים שעליהם מושתת בנינו של האדם, ומהו מצבו בעולם הזה בכל גיל מימי חייו, שעל פי זה הוא צריך לכלכל את מעשיו ולעלות את המדרגות שנדרשות ממנו. ואלו הם דברי התנא דבר דבור על אופניו, על יסוד הדברים שלמדנו רבותינו בפירוש הענין: הדבר הראשון הוא 'בן חמש למקרא', וביאור הדברים הוא על פי מה שכתב מרן הגר"י מוסלנט באגרותיו, ש'מקרא' אין הכוונה דוקא מילות התנ"ך, אלא הבסיס של התורה שמתוכו אנו לומדים את הכל. ואמנם בזמן חז"ל היה זה מקרא ממש, אולם בזמננו גם המשנה נקראת 'מקרא', כיון שהיא בסיס התורה שבעל פה, ומתוכה נבנית כל התורה המסורה עתה בידינו.

ועל זה אומרת המשנה שהגיל הראשוני שעליו ניתן לבנות את הבסיס של חכמת האדם הוא גיל חמש, שמגיל זה ואילך ניתן להכניס את הילד לתלמוד תורה וללמוד את תחילת לימודו, והיינו את עצם היסוד עוד לפני שהוא מתלמד להבין.

אך כאשר עוברות חמש שנים מגיע הגיל השני של 'בן עשר למשנה', שהמשנה היא תוספת על המקרא, וכמו שפירש הגר"י שם, שהמשנה היא הפירוש של היסוד והיא מלמדת כיצד להבין את מה שמונח לפני האדם, ואם בדורות מלפנים 'המשנה' היתה כפשוטה פירוש התורה שבעל פה, בדורותינו אנו איז גם הגמרא נקראת 'משנה', כיון שרק על ידה האדם זוכה לדעת היאך להבין ולמגמור מילתא.

ועל כך מלמדת אותנו המשנה, ששלב זה של לימוד שבו הילד כבר מתחיל ללמוד את הפירוש ואת הבנת הדברים, הוא שלב בלתי נפרד מגדילתו ובניית צורת האדם שבו. רק אחרי שהוא מגיע לגיל משנה ויושב ולומד במשך שלוש שנים, אז הוא יכול לקבל על עצמו עול תורה ומצוות ולהגיע לגיל הבא - 'בן שלוש עשרה למצוות', שגם זה הוא שלב בפני עצמו, כיון שבכדי לקבל את המצוות מוכרחים להיות בני דעת ולדעת לשם מי עושים, וזה יתכן רק אחרי שעברו ג' שנים שבהם הילד התחכם ולמד את ה'משנה' - להוסיף את הפירוש לעצם הלימוד.

וכאשר גדל הנער ונהיה בן חמש עשרה, מגיע הגיל הרביעי של 'תלמוד', שהוא הנקרא 'מקרא', וכבר ידוע מדברי רש"י בהרבה מקומות שבש"ס ש'גמרא' אין הכוונה מימדות בעלמא, אלא דרך הלימוד שהאדם למד מרביתו היאך לסבור סברא וכיצד להבין את הדברים עד תומם. לפיכך דוקא כשנהיה האדם בר חמיסר הוא יכול ליצור לשלב זה של 'תלמוד' שגדול יותר ממקרא וממשנה, שבו הוא מגיע לרמה מסויימת של הבנה מוכח עצמו וכעת ניתן ללמד אותו את דרך הלימוד, כיצד עליו ללמוד.

רק אחרי שהאדם כבר מתחיל ולומד את הבנת הלימוד, שומע את דרך ההבנה מפי רבותיו וקונה לעצמו קנינים בצורתא דשמעתא, יש בידי לבנות בתוכו קומה נוספת בבנין הנפש - 'בן שמונה עשרה לחופה'. כי כעין האמור לעיל, כאשר המשנה אומרת לנו ש'בן י"ח לחופה' אין זה בא דוקא לצוות את האדם באיזה גיל עליו להקים בית, אלא בא ללמד באיזו דרגה הוא אמור לעמוד בהיותו בן שמונה עשרה.

הדרגה של 'חופה' מבטאת את הדרגה שבה האדם נהיה בעלים על עצמו, הוא יכול לקחת לבד אחריות על חייו ואינו תולה עוד בדעת אחרים. זמן כזה הוא הזמן שממנו ואילך יכול האדם לבנות את ביתו, כי אלמלי כן אין לו כח לשאת אשה, כל עוד שלא יהיו לו כלים עצמיים מושלם ויוכל לעזוב את שולחנם של אחרים.

משום כך הגיל של 'בן שמונה עשרה לחופה' הוא ההמשך לגיל הקודם של 'בן חמש עשרה לתלמוד', שלאחר שהאדם מתחיל לקנות קנינים אישיים משלו כיצד ללמוד ועל איזה מקום להניח את ראשו, הוא יכול לפתח בתוכו את כוחות הנפש לתפוס אחריות ולנהל את חייו בכוחות עצמו, עד שיהיה מוכשר לעזוב את אביו ואת אמו ולעמוד תחת החופה.

ממילא דעת לנבון נקל שהמשנה לא באה לקבוע שיעורים במסמרות ולומר שדוקא גיל כזה ראוי לדבר כזה ולא גיל אחר, אלא רק מה היה ראוי לאדם להיות לפי סדר הגדילה שטבע בו הקב"ה. ואם הדברים אמורים בדורות הראשונים, מי יודע בזמננו אי זה מהם יכשר, ועל כל פנים הא ודאי שלא תמיד בן שמונה עשרה כבר ראוי לחופה, כשם שלא כל ילד בן עשר ראוי למשנה, ואף יתירה מזו כולי האי ואולי...

ג. יידע ויכור כי הימים קצרים:

על כל פנים אחר כל הדרגות האמורות עולה המשנה ומגיעה לדרגה הבאה - 'בן עשרים לרדוף', שעליה פירש רבינו יונה "שירדוף אחר התורה והמצוה לעשות ולקיים", ושאלנו בפתח דברינו דאטו מגיל הגיעו למצוות אין האדם צריך להיות בתוך הזריזין המקדימין.

אולם לדברינו הביאור הוא שגם זה הוא חלק מסדר עלייתו של האדם, שמשחר היותו ועד גיל עשרים הוא עולה ומתקדם שלב אחר שלב בשלבים הראשונים של פיתוח שכלו ובניית נפשו, אך בגיל עשרים הוא כבר נמצא בדרגה מסויימת שבה מה

"הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה בן שלוש עשרה למצוות בן חמש עשרה לתלמוד בן שמונה עשרה לחופה בן עשרים לרדוף בן שלשים לכח בן ארבעים לכינה בן חמישים לעצה בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה בן תשעים לשוח בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם" (ה' כ"א).

א. ימי שנותינו בהם:

בתחילת המשנה נראה שרבי יהודה בן תימא בא ללמדנו את סדר לימוד התורה, 'בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלוש עשרה למצוות, בן חמש עשרה לתלמוד, אולם אם אכן זו כוונת רבי יהודה לא מבואר לפי זה המשך דברי המשנה, 'בן שמונה עשרה לחופה, בן עשרים לרדוף' וכו', וכי מה בין זה לבין סדר תחילת הלימוד. מה גם שבתוך הדברים עצמם צריך ביאור מה נכנס 'בן שלוש עשרה למצוות', שלכאורה זהו דבר פשוט שאין ענינו לכאן, לגבי מה שהאדם צריך ללמוד בצעירותו.

והאמת היא שכל דברי המשנה מוקשים, מה חידוש יש בהם ומה בא התנא ללמדנו בכל אחד מהם, על המילים 'בן עשרים לרדוף' פירש רבינו יונה "שירדוף אחר התורה והמצוה לעשות ולקיים", והשאלה נשאלת מה היה קודם לכן, וכי מאז הכנסו למצוות ועד הגיעו לגיל עשרים לא צריך האדם לרדוף אחר התורה והמצוות, אלא רק להתנהל בצעלתיים...

והמשך המשנה הוא 'בן שלשים לכוח', ועל זה פירש רבינו יונה: "כמו שמצינו בלויים, שנאמר עליהם (במדבר ד', כ"ג) 'מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמישים שנה תפקוד אותם כל הבא לצבוא צבא', שאין כח האדם נגמר עד שלשים שנה", והיינו שבגיל שלשים משתלם כוח האדם ומגיע לשיא תוקפו, וכאן אין זה מובן מה נפקותא איכא לגבן כמה כח יש בשוקי האיש.

ובביאור המילים 'בן ארבעים לכינה' בפשטות הכוונה היא שבגיל ארבעים זוכה האדם לשלימות הכינה להבין דבר מתוך דבר, והלימוד שיש בזה הוא לכאורה לענין אחרים, שכעת יוכלו להוועץ עמו ולהינות מחכמתו. אך אם כן לא יובנו המשך דברי המשנה, 'בן חמישים לעצה', דמשמע שרק בגיל חמישים מגיע האדם לשיעור הדעת לעוץ לאחרים.

על אחת כמה וכמה שלא נתפרשו לפנינו המשך הדברים, 'בן שישים לזקנה, בן שבעים לשיבה', מה אכפת לן מאיזה גיל נקרא האדם זקן, ובפרט שהמשנה מחלקת ואומרת שתי דרגות שונות של זקנה - 'זקנה' ו'שיבה', ולענין מה נאמר לנו כל זה. את אותה שאלה יש לשאול על סיומא דמתניתין, 'בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה כאילו עבר ובטל מן העולם', ועל כל אלו פירש רש"י: "בן שמונים לגבורה - כלומר דבר גדול הוא אם יחיה אדם עד שמונים שנה, דכתיב ואם בגבורות שמונים שנה, שאם הוא חי יותר בגבורתו של מקום הוא חי ולא מרב כוח שבו, שהרי מכאן ואילך אין לו כח לאכול ולשתות".

[ואגב אורחא יש להעיר, דגמ' בשלהי שבת (קנ"ב, א') אמרינן שכך אמר ברזילי הגלעדי לדוד, "בן שמונים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע - מכאן שדעותן של זקנים משתנות, אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה - מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות" וכו', אולם על זה אמר שם רב גמ' שברזילי הגלעדי שקרן היה, שכן ההיא אמתא שהיתה בבית רבי היתה בת תשעים ושתיים ואף על פי כן היתה טועמת מהקדירה, ועל כרחך שנשאר לזקנים כח לאכול ולשתות. ושמוא יתכן שניתנו הדברים לשיעורין].

והמשך רש"י וכתב: "בן תשעים לשוח - הוא מהלך שחוח, שהרי מכאן ואילך הוא כפוף, ויש אומרים לשוח ראוי לקבורה, דשוב אין בו כח לצאת ולבוא, בן מאה כאילו מת - שכבר עיניו קמו וכהו ולחו נס ונשתנו פניו ומעין החכמה פסק ממנו והוא משתטה והולך".

ושוב לא נתבאר מה הלימוד שיש לנו בכל דברי המשנה, ואיזה דבר נוגע לגבינו מהשינויים שחלים על האדם כאשר עוברים ימיו והוא מגיע לימות הזקנה.

ב. אין זמנו של זה כזמנו של זה:

אלא שבאמת לגבי סוף דברי המשנה מצינו דברים ברבינו יונה בשערי תשובה (שער ב' אות ט'), בתוך הדרך השנייה, כמו שיובא להלן, ומדבריו ניתן ללמוד שהמשנה לא באה לכלול כללים בעלמא אלא להביא לפנינו מהלך שלם על בניית האדם, מהו סדר ההתקדמות של כל אחד מראשית ועד אחרית - אלו כוחות יש לו בכל גיל וגיל, ואלו דרגות הוא יכול לקנות בהיותו עולה ובהיותו איש שיבה.

בעבר כבר דיברנו על כך שהעולם הזה מורכב מהמוני זמנים שכל אחד מהן הוא בעל תפקיד אחר, ואין זמנו של זה כזמנו של זה. שלמה המלך כותב בקהלת כ"ח עיתין שונים, עת ללדת ועת למות, עת מלחמה ועת שלום וכו', ללמדך שאין זמן אחד שדומה לחבירו וכל שעה היא בעלת משמעות בפני עצמה.

כי הנה בשלמא אם היה מדובר על עולם הנצח, שם באמת היה אפשר לומר שכל הזמנים שווין לטובה - אין מהות אחרת לזמן חוץ מלהתענג על ה', והכל הולך אל

שנותר לו הוא רק 'לרדוף'. והיינו, שכעת הוא כבר הגיע למקום של שלימות, שממנו הוא מוכרח להתחיל ולרוץ כדי להשיג עוד ועוד. אין לו צורך עוד להתעכב על הבסיס ולבנות את היסודות של הבראשית, אלא הוא יכול לפרוש את כנפיו וכעת לפתוח במרדף אחרי כל מעלה שתמצא לפניו.

כאשר האדם צעיר לימים ועדיין לא בא בברית נישואיו, יש לו תחושה שאומרת שהחיים עוד לא התחילו. יש לפניו את התחנה ששמה 'חתונה', ולאחריה הכל ייראה אחרת... אך כל זה דוקא כשהאדם עדיין לא התחתן. אחרי החתונה כבר אין שום תחנה, והדרך מובילה ישירות עד לבית החיים... אמנם תוך כדי כך האדם זוכה להתקדם, לראות בנים ובני בנים ולהיות בעל תורה ומעשים, אך הכל צועד באותו מסלול אחד וישר שבו הוא מוליך את עצמו.

באה המשנה ואומרת שבגיל עשרים, אחרי שהאדם כבר בנה את היסודות, אין לו דרך אחרת לפתוח את מסלול חייו מאשר 'לרדוף'. שיידע ויזכור שהימים קצרים, וסופם הוא מה שאמור בהמשך דברי המשנה - 'בן שישים לזקנה' וכו'. אם ברצונו להשיג משהו, הוא מוכרח לרדוף, לרוץ ולמהר, ולהניח יד על כל מה שיוכל לחטוף. אחרת לא יעברו שנים מספר והוא ימצא את עצמו לאחר מעשה...

ישנו איזה פתגם בהונגריה עתיקה שמרן החתם סופר היה נוהג לאומרו, ומשמעות המשפט היא ש'השנים זוחלות, החודשים הולכים, השבועות רצים, הימים עפים והשעות טסות, והלואי שיקחו אתי עמם'... החיים חולפים ועוברים במהירות, כרוח נושבת וקענן כלה, ואם האדם לא תופס את החיים בידיים - הם יכולים לברוח ממנו כחלום יעוף.

הגיל הבא שבמשנה, 'בן שלושים לכוח', הוא כמו שפירש רבינו יונה המובא לעיל, 'שאין כוח האדם נגמר עד שלושים שנה', וכפי האמור למעלה, שבגיל זה מגיע האדם לשיא כוחו. אמנם ברור שאין כוונת המשנה רק לכוח גופני, אלא גם לכוח הנפשי שתלוי ומוחבר יחד עם כוחות הגוף, שבגיל שלושים נמצא האדם בגבורה הגדולה ביותר לכבוש ולהעמיד את כוחות נפשו.

וכאן מתגלה לפנינו עוד דרגה נוספת, שאחרי שהאדם כבר התחיל להעמיד את צורת חייו לרדוף אחרי התורה והמצוות, יעברו עוד עשר שנים אחרות עד שיגיע לשיא הגבורה, לנסע לעצמו מעלות נפשיות ולהעמיד את עצמו כצור ירום שאין דבר שלא יוכל להשיג. התחלת הרדיפה כבר היתה לפני כן, אבל בגיל שלושים האדם יכול לקנות מעלות נוספות שעוד לא היה בכוחו לקנות, ולמצוא את מה שיעג בו. כל זה הוא לענין בנין הנפש, אך לשלימות הדעת מגיע האדם דוקא בגיל ארבעים - 'בן ארבעים לבינה'. ועל כך הביאו הראשונים את דברי הגמרא בריש עבודה זרה (זה ה', ב'), 'יעיין בלשון רבינו יונה, "כמו שאמור משה ע"ה לישראל (דברים כ"ט, ג)', 'ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה', וכי עד היום ההוא לא ידעו ישראל התורה והמצוות, אלא רצה לומר שלא ירדו לסוף הדעת עד היום ההוא שהוא בסוף ארבעים שנה, ומכאן לתלמיד שאינו יורד לסוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה'.

כשהאדם נהיה כבר בן ארבעים הוא אומר שעברו עליו ארבעים שנה מאז שהתחיל להבין את העולם שסביבו, כל שכן לאחר מכן לענין מה שלמד בקטנותו. ובאה המשנה ומחדשת שכל עוד לא הגיע האדם לגיל זה עדיין הוא לא יורד לסוף מה שלמד ואין בידו הבנה שלימה, וגם אם עד אז היתה לו מחשבה שהבין - רק סופו יכול לבוא וללמד על תחילתו שבאמת הוא לא הבין...

ולענין מה הדברים האמורים, לענין קודם גיל ארבעים, שיידע האדם שכמה שהוא חושב שהוא מבין, ישנם אנשים חכמים יותר ממנו שכבר עברו את גילו, שהם מבינים יותר ממנו... ודאי שלעולם הוא צריך ללמוד כפי כוחו וכפי מסת ידו, שכן התורה ניתנה לכל אחד ללמוד לפי האמת שלו שאותה הוא משיג ולפי הבנת שכלו, אך כאשר רבותיו מלמדים אותו והוא מנסה להבין את דבריהם - עליו לבוא מתוך הנחה מוקדמת שגדול הרב יותר מן התלמיד, וכל מה שהוא יבין לא ישתווה לעומק ההבנה שאותה רק רבו מבין...

על כל פנים לאחר עשר שנים שבהם האדם מבין למפרע את מה שלמד ויורד לסוף דעת רבותיו, נוספת בו חכמה על חכמתו והוא רואה את כל הדברים באור אחר שמתחקה אחרי שורש הענין. לכן בהיותו בגיל חמישים הוא משיג את הדרגה הבאה של 'בן השישים לעצה', שכן כעת יש בידו חכמה גדולה כל כך שנותנת לו להשיא לאחרים עצה היתר להבין באמת בצורה הנכונה.

ד. ואם לא עכשיו אימתי:

מכאן ואילך הולכת המשנה ועוסקת בימות הזקנה, שכולם גם הם שלבים על שלבים בהתקדמותו של האדם בארץ החיים, כמו שכתב להדיא רבינו יונה בספרו שערי תשובה, וכפי המצויין לעיל, ובזה בא הגיל הראשון של 'בן שישים לזקנה' שהוא התחלת הימים המאוחרים שבהם עוזבים הכוחות את האדם.

בגיל זה הראשון באה המשנה בתביעה ומעוררת את האדם, להתחיל לעשות תשובה ולפשפש במעשיו. ויעיין בלשון רבינו יונה שם (אות ז') שקורא במילים נוקבות כליות ולב: 'יזמן התמיהה והפליאה כי יעמוד האדם בחצי ימיו, ורואה כי הימים הולכים ודלים, ותחל הריסות הבנין, ויחסר המזג בטבעו, ותראה בו היבשות, כענין שנאמר (תהלים ק"ב, י"ב) 'ימי כפי נטוי ואני כעשב איבש'. אין טח מראות עיניו ומהשכיל לבבו, ולא יראה כי נוסע הוא אל מקום בית עולמו, הלך ונסוע יומם ולילה?'...

זוהי הקריאה שקוראת המשנה: הנסיעה כבר מתקרבת לסופה, ואם לא עכשיו אימתי. בגיל שישים האדם מגיע לזקנה, ולאחר מכן בגיל שבעים לשיבה, שהיא זקנה מתקדמת יותר, כמו שפירש רש"י על אתר, ואם כן עליו לתפוס את עצמו בטרם יספה ויומו יבוא. 'אין טח מראות עיניו ומהשכיל לבבו כי נוסע הוא אל מקום בית עולמו הלך ונסוע יומם ולילה'...

זכור לי שפעם שוחחתי עם אשה זקנה אחת ויעצתי לעשות כך ולעשות אחרת. האשה נזעקה ואמרה לי (באידיש): 'הרכבת כבר צופרת...' אין זמן, החיים קצרים ואני מוכרחת להספיק, מהיכן אוכל לעשות כל מיני דברים אחרים...

בגיל זקנה ובגיל שיבה האדם מוכרח לעזוב את הכל ולהספיק לעשות גם את מה שלא הספיק לפני כן. הוא לא יכול להשאר עוד במה שהיה עסוק בו עד עכשיו, כי כעת הוא נמצא במגמה אחרת של 'הלך ונסוע', אין עוד הרבה זמן וחייבים לנצל כל רגע, רוח הולך ולא ישוב.

והיה אם האדם זכה והגיע לגיל גבורות, אזי התביעה עליו גדולה עוד יותר, וכדברי רש"י המובאים בתחילה ש'דבר גדול הוא, בגבורתו של מקום הוא חי ולא מרוב כוח שבו', ועל אחת כמה וכמה שכעת עליו לתפוס את עיתותיו בידיו ולהשיג עוד יותר ממה שנותר בידו.

ובהיותו של האדם בגיל תשעים, על כך כתב רבינו יונה בשערי תשובה שם, וכיצא בזה כתב כאן בקצרה, ש"מה שאמור בן תשעים לשוה הוא מלשון 'ישפוך שיחו', 'לשוה בשדה', כמו שפרשו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות כ"ו, ב') יצחק תיקן תפלת המנחה שנאמר ויצא יצחק לשוה בשדה, כי אחרי שהגיע לתשעים, ראוי לו להיות כל עסקו בתפילות ובתהלות ה' ולשיח בנפלאותיו".

זוהי דרגה נישאה עוד יותר, של עזיבת עניני העולם ועיסוק רק בתפילות ובתהלות ה', ולאחר מכן מגיעה הדרגה הגדולה מן הכל של 'בן מאה שנה כאילו עבר ובטל מן העולם' - כעת בגיל כזה כיון דאפליג, העולם אינו חשוב לפני האדם ולו כקליפת השום, הכל בטל ומבוטל כעפרא דעלמא, ומה שנותר לו הוא להקדיש את שארית חייו לגבורה.

וכמו שכתב רבינו יונה שם בשערי תשובה: "והיתה כונתם זכרונם לברכה בדברים האלה להזהיר על התשובה ושיחשוב האדם על קיצו בהגיעו לימי הזקנה, אם לא זכה לעשות כן בימי בחורותיו, ואחרי כי קרבה לבוא עיתו יעזוב חפצי הגוף ותאוותיו ויתקן נפשו, ובהגיעו לימי השיבה יוסיף לגרש מליבו ענין העולם. ולפי מיעוט השנים הבאות ימעיט בעסק העולם ויתחד תמיד להתבונן ביראת השם, ולחשוב עם נפשו, ולתקן מדותיו, ולבקש תורה ומצוות".

הלימוד שבאה המשנה ללמדנו בדברים אלו אינו נוגע רק למי שזכה לאורך ימים והגיע לגילאי זקנה, אלא לכל אדם בכל גיל באשר הוא שם, וכפי האמור לעיל, שכבר בתחילת החיים האדם צריך לרדוף ולהבין שהחיים קצרים, ועליו לחטוף ולאכול, לחטוף ולשתות, כי רק מה שיצליח לתפוס - זה מה שיעלה בידו.

אמנם רוב השומעים שאליהם מכוונים הדברים נמצאים בעשורים המוקדמים של חייהם, בתקופה שעליה אמרה המשנה 'בן עשרים לרדוף', ואין בתוכם את התחושה שהיום קצר, אך מכל מקום על כל אחד לדעת שהמלאכה מרובה. כבר מרן המשיגה הגר"נ קפלן שליט"א אמר לי בעבר שלא לדבר עם בחורים צעירים על יום המוות, כי בלאו הכי לא יוכלו הדברים להביא תועלת, אבל גם לפי דבריו ברור שאין מי שלא צריך להבין שהחיים הם דבר חולף שאינו חוזר על עצמו, וצריכים לנצל בו כל רגע.

אם האדם היה צריך בימי חייו להשיג רק מעלה פלונית או הבנה אלמונית, אז אולי היה לו מקום לשבת בניחותא ולהמתין לזמן שבו יבואו הדברים לידי. אבל אנחנו בימינו הקצרים צריכים להשיג את תורת ה', שהיא תורה אין סופית שאין לה התחלה ואין לה סוף, ואנחנו צריכים לקנות בתוכנו את המעלות הרוחניות - שהן מעלות נצחיות שאין להן גבול. גם אם האדם ינצל כל רגע מימי חייו עדיין הוא לא ישיג מאומה ביחס למה שהיה יכול. אם כן במקום להתמאמה האדם צריך לקלוט שאין רגע שחוזר בחזרה, בכל דקה הוא יכול להשיג עוד מעלה ולכבוש עוד הר, ותמיד הוא יכול להתקדם מעלות עוד ועוד בלי לומר די.

בסוף שער ב' שם בשערי תשובה (אות כ"ו) כתב רבינו יונה: "וכשאני לעצמי מה אני - גם כשאני לי להשתדל לתקן נפשי בכל כוחי, ואני הוגה בחכמה בכל עת, מה אני, כי השגת האדם קצרה ודלה, ועם הטורח והתיקון ישיג מעט מן המעלות, ראה מי אנכי ומה חיי כשאני אני לעצמי להשתדל ולטרוח לתקן נפשי".

והביא על זה רבינו יונה משל, "מן השדה שהיא זיבורית, כי עם רב הטורח בתיקונה ועם רב עבודה יוציא זרע מעט, ואם לא יטרוח בתיקונה לא יצמיח ולא יעלה בה כל עשב וכו', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות דרבי נתן פרק ט"ז) משל למלך שנתן שדה לעבדיו והזהירם לעובדו ולשומרו ולהביא לו ממונן שלשים כור בכל שנה, והם טרוחו בו ועבדו אותו היטב והביאו ממונו לפני המלך ממונא כורים. אמר להם מה זאת עשיתם, אמרו לו, אדוננו המלך, שדה שנתת לנו זיבורית היא, ואנחנו בכל כוחנו עבדנו אותה, ועם כל הטורח לא עשתה את התבואה יותר מזה השיעור".

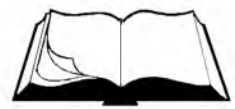
אם כן אפוא מוטל על האדם להבין שאם לא עכשיו אימתי, אין לו כוחות מיותרים ולא זמנים עודפים, ורק מה שיספיק להשיג זה מה שיספיק להשיג. המלך נותן לאדם שדה זיבורית, אך כאשר הוא 'בכל כוחו עובד אותה' אז נותנים לו עוד כוחות משמים להשלים את העבודה ולנצח המלחמה מכל הצדדים.

ניתן לראות את כל גדולי הדורות שהיו ושהינם עד היום הם הביאו את עצמם, ועל פי זה לקלוט את השגות יש לו לאדם להספיק בחי חיותו. ישנן רמות אין סופיות בידעית התורה, בהבנת התורה, באצילות המידות וברוממות הנפש, שגם אם האדם יעמול כל ימי חייו לא יגיע אפילו למקצתן, אך מכל מקום כאשר הוא עובד ומשתדל לעשות את מה שהוא יכול, יש בידו להשיג השגות נצחיות ולהיות בר מעלה אמיתי, שונה ואחר מן הקצה אל הקצה.

אצל חסידים ישנו משפט האומר שהבעל שם טוב לא השביע אף אחד שלא ייצא בעל שם טוב... כל אחד יכול וכל אחד מסוגל, והכל מטעם שבלאו הכי אין לאף אחד כוח 'אלמלא הקב"ה עוזרו'. האדם הושם כאן בזה העולם כדי לקנות קנינים בלי גבול ולהפוך את נשמתו לברת מעלה נצחית, וכל מה שיעשה הרי זה רק פעולה קטנה שמובילה אותו לזכות לסייעתא דשמיא, לרכוש עוד ועוד אוצרות שילוו אותו לעתיד ויסייעו בעדו לנצל את החיים עד רום המעלה.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 514

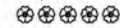
שאלות בזמן מלחמה, שאלות המצויות, ביאורי תפילה כסלו תשפ"ד

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה

רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקללה"ה

נלב"ע י' בסיון תשפ"ג

שאלות המצויות בזמן מלחמה

פדיון הבן והאב בחזית המלחמה

◀ **שאלה:** חייל נמצא בחזית המלחמה והגיע יום השלושים לפדיון בנו. האם עדיף לחכות כמה ימים עד שיחזור לביתו כדי לפדות בעצמו את בנו עם כהן וסעודה, או שיעשה מיד ע"י שליח. ואם יש לו בחזית כהן האם יעשה שם בינו לכהן ובלא בנו?

תשובה: כתב הרמ"א (יו"ד סי' ש"ה סעיף י') אין האב יכול לפדות על ידי שליח, ותמחו הש"ך והגר"א הרי קי"ל בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו, ע"י שם. ועכ"פ כיון שיש שיטה כזו בודאי לא כדאי לפדות ע"י שליח.

ולכן אם יש כהן בחזית, יפדה האבא את בנו שם שלא בפני הבן (כמבואר ברמ"א יו"ד סי' ש"ה סעיף ר'), שאפשר לפדות את הבן אפילו שלא בפניו, ולא להשהות את המצוה, ואת הסעודה יעשה כשיחזור לביתו לשלום בלא פגע ובלי נגע, ואדרבה זכות המצוה תעמוד לו. אבל אם אין כהן ימתין עד שיחזור לביתו ואז יפדה בפני כהן ובפני בנו (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

אזעקה באמצע שמונה עשרה

◀ **שאלה:** כשיש אזעקה באמצע תפילת שמו"ע, במקום שיש צורך לרוץ למרחב מוגן וכן להפסיק בדיבור, האם מותר לו לעשות כן, היות שיש ספק פיקוח נפש שדוחה את כל התורה שאפילו מחללים עליו שבת?

תשובה: איתא במשנה (ברכות ל'): כשמגיע נחש על רגליו לא יפסיק באמצע שמו"ע, ומבואר בגמ' (ל"ב). לא שנו אלא נחש אבל עקרב מפסיק. ומפרש רש"י שרוב נחשים לא מזיקים. ומקשה ב"קובץ שיעוריים" (ביצה אות ל"ב) סו"ס יש מיעוט מזיקים וספק פיקוח נפש נמי דוחה כל התורה, ומתיר מכיון שהרוב אינם מזיקים, הוי כמו לא שכיחא היזקא. ואיתא בגמרא (פסחים ח'). שלוחי מצוה אינם ניזוקים באופן שלא שכיחא היזקא. ולכן באמצע שמו"ע שהוא עוסק בדבר מצוה לא צריך להפסיק, עכת"ד "קובץ שיעוריים".

וחילק בזה הגרא"ל שטינמן זצ"ל שיש לומר שדוקא נחש ספק אם הוא בכלל מזיק ולכן נחשב לא שכיחא היזקא, אבל ט"ל, כל ט"ל וט"ל הוא סיבת מזיק והורס וודאי יש בו פיקוח נפש, רק שכל פעם הוא נס מחדש שלא מזיק, ולכן בזה אע"פ שע"פ רוב אינו מזיק, אולי לענין זה לא אמרינן שלוחי מצוה אינם ניזוקים, ומותר להפסיק אפילו בדיבור. וכל זה במקום שיש חשש פיקוח נפש, אבל במקום שלא מצוי כלל שהט"ל מזיק, כגון בבני ברק, אין להפסיק בדיבור, אבל אם רוצה ללכת בלי להפסיק בדיבור מותר, כמש"כ המשנ"ב שאפילו בנחש מותר ללכת בלי לדבר, ובפרט אם הפחד מפריע לו להתפלל, בודאי צריך ללכת כדי להתפלל בכוונה, כמש"כ המשנ"ב (סי' צ"ו ס"ק ז') שאם נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוון מותר להגביהו כשיסיים הברכה שהוא עומד בה.

מסירת שיעור במקום סכנה

◀ **שאלה:** רב שהבטיח לתת שיעור במקום פלוני וביום פלוני, ועכשיו יש במקום ההוא אזעקות, האם חייב משום נדרי מצוה ללכת לשם למסור את השיעור, או עכ"פ להתיר נדרי?

תשובה: ע"י שו"ת "שבט הלוי" שכתב להג"ר משה הברשטאם זצ"ל על הנדון ששאלוהו שלפני חמש עשרה שנה הבטיח לילד שהיה חולה שבע"ה יהיה בריא, וכשיגדל יבוא לסדר אצלו 'קידושין', ועכשיו עומד להתחתן בארצות הברית, האם חייב ללכת עד שם משום נדרי מצוה.

מזווה במקלט

◀ **שאלה:** מקלט שאין בו חפצים במשך כל השנים, ואין בו מזווה, אך באחרונה כיון שיש אזעקות נכנסים למקלט, האם צריך לקבוע שם מזווה?

תשובה: איתא בגמרא (יומא י'). לשכת פלהדרין שבה נמצא כהן גדול בשבעת ימי הפרישה קי"ל כרבנן שחייב במזווה מעיקר הדין משום דירה בע"כ שמיה דירה, ולענין בית סוהר פליגי הפוסקים דלכאורה צריך להיות חייב כיון שקי"ל דירה בע"כ שמיה דירה, ובכל זאת יש פוסקים משום כמה טעמים, שאין זו דירת כבוד, ועוד שיכולים להעבירו בבית האסורים ממקום למקום, וכן שאין זו דירת קבע ודומה לבית בספינה, ואפילו נמצאים שם יותר מל' יום פטור ממזווה (וע"ע "אור שמח" הל' מזווה).

והנה להלכה בהגה"ת רע"א (יו"ד ריש סי' רפ"ח) מביא פלוגתת הפוסקים לענין בית סוהר ולא מכריע, ע"י שם. ובמקלט מכיון שנכנסים לשם ולפעמים גם אוכלים שם בגלל המצב יש לקבוע מזווה בלי ברכה (הגר"נ קרליץ זצ"ל, והגר"ח קניבסקי זצ"ל).

אמבולנס הנוסע עם חולה מסוכן

◀ **שאלה:** אמבולנס נוסע עם חולה מסוכן לבית חולים (ויש חשש פיקוח נפש אם לא יגיע מהר), ובאמצע הדרך יש אזעקה, האם נימא כיון שיש ספק פיקוח נפש לנהג להמשיך לנסוע, עדיף שיעצור בצד וילך למקלט להציל את עצמו, וישאיר את החולה בתוך האמבולנס?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' שכ"ט ס"ק י"ט) בשם הרדב"ז, הבא להציל את חברו, אין המציל חייב לסכן עצמו כדי להציל את השני, ואפילו בספק סיכון ג"כ לא חייב לסכן עצמו, ומ"מ ישקול היטב אם באמת יש כאן ספק פיקוח נפש, ע"י שם.

אולם ע"י שו"ת "שבט הלוי" (ח"ח תשי"ז) שאין זה אלא בספק הקרוב לודאי או אפילו בספק השקול, אבל אם עפ"י רוב אין סכנה בדבר, ורק במיעוט המקרים יש סכנה, אפילו שדבר כלל בפיקוח נפש אין הולכים בתר רוב, מ"מ אם חברו בסכנה ודאי ולמציל יש רוב שאין סכנה, חובה על האדם להכניס עצמו למצוה זו של הצלה, ע"י שם.

ולפ"ז בנד"ד שהחשש שהט"ל יפול דוקא ליד האמבולנס הוא אחד מכמה מאות אלפים, יש להמשיך לנסוע באמבולנס ולהציל את החולה המסוכן.

שכר דירה בנתיבות ועזב

◀ **שאלה:** שכר דירה בנתיבות לשנה, ובאמצע השנה עזב לעיר מגוריו הוריו בגלל המלחמה, ועכשיו אינו רוצה לחזור, האם חייב לשלם עדיין שכירות עד סוף השנה?

תשובה: אם העיר נתיבות נעשתה מקום שאינו ראוי לגור בו, יש לדון בזה, אבל כיון שרוב אנשי העיר נשארו שם, וגם הרבה מאלו שעזבו כבר חזרו, הרי נחשב ראוי לגור, ולכן חייב להמשיך ולשלם עבור כל השנה, אבל יכול לחפש שוכר אחר שיגור במקומו.

תשלום למונית

◀ **שאלה:** נסע במונית, ובשעת אזעקה עמדה המונית בצד, אבל המונה המשיך לעבוד, על מי לשלם עבור זמן זה?

תשובה: כשהמונית עומדת ברמזור אדום זהו דרך של הנסיעה ועל הנוסע לשלם, אבל אזעקה בדרך הוי כמו אונס בדרך שלא קשור לנסיעה ועל הפועל לשלם, וכמבואר בשו"ע (ח"ו"מ סי' של"ד סעיף א') שכשיש אונס לא רגיל הפועל מפסיד, ע"י שם. ולכן אין הנוסע צריך לשלם את התשלום עבור זמן זה.

ומעשה שהיה כך לפני כמה שנים, ואמר הגר"ח קניבסקי זצ"ל שאם זה היה בבני ברק, היות שה"חזון איש" כבר אמר שלא יפלו טילים כלל, לא היה לנהג לעמוד, ופשיטא שהנוסע פטור.

כניסה לבית שלא ברשות

שאלה: ראובן עזב את ביתו מפני המלחמה וחזר לאחר שבועיים ומצא את שמעון בביתו, התברר ששמעון גר בבית שבועיים, ונימוקו עמו, שהבית של ראובן הוא חדש יותר ובטוח יותר ולכן נכנס לשם. ביקש ראובן משמעון שישלם לו דמי שכירות עבור השבועיים שגר שם. ענה שמעון שבין כך ראובן לא היה בביתו ולמה צריך לשלם לו. עם מי הדין?

תשובה: איתא בגמרא (ב"ק כ.). הדר בחצר חברו שלא מדעתו, בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר צריך לשלם לו שכר משום דזה נהנה וזה חסר, אבל אם היה חצר דלא קיימא לאגרא, זה נהנה וזה לא חסר, ואין צריך להעלות לו שכר משום "שאינה יוכת שער וביתא מיתבי יתיב" מסתמא נוח לו שידורו בתוכו, וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' שס"ג סעיף ו' ובסמ"ע שם) ולפי"ד שהדירה לא קיימא לאגרא שבין כך לא היה משכירו לאחרים א"צ לשלם לו כלום.

ועוד, שהרי בזמן המלחמה היו גניבות גדולות מהבתים הריקים שנשארו שם, ולכן בודאי בעה"ב נהנה ושמח שמישהו היה בתוך ביתו, ואינו צריך לשלם כלל (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

אלא דשוב טען ראובן, הרי מבואר בגמרא (שם) שאם זה נהנה וזה חסר, אפילו יש רק חוסר כלשהו כגון שהתלכלכו הקירות, חייבים לשלם על כל מה ש"נהנה" (תוספות כ"א. ד"ה ויהבי).

וא"כ כיון ששמעון השתמש בחשמל ובמים, בודאי יש כאן חיסרון וצריך לשלם על מה שנהנה היינו כל דמי השכירות.

אולם אין זו טענה דהנ"מ כשיש חסרון בעצם השימוש בבית, כמבואר שם (כ"ה), כגון שחרוריתא דאשייתא שמשחיר הכתלים, ולכן צריך לשלם הכל, משא"כ חשמל ומים שאין זה קשור לשימוש בבית, וראיה לכך שכששוכרים דירה צריך השוכר לשלם את המים והחשמל בעצמו, ואין זה כלול במחיר השכירות. נמצא שבעצם השכירות אין חסר כלל ופטור מלשלם.

שאלות המצויות

נתגייר או נקבר המת תוך זמן שיעור עיכול

שאלה: גוי שאכל כדי שביעה, והתגייר תוך שיעור עיכול, או מי שהיה אונן ר"ל ואכל בלי ברכה, ותוך שיעור זמן עיכול נקבר מתו, האם חייבים בברכת המזון?

תשובה: נכרי שאכל והתגייר תוך שיעור עיכול, פטור מלבדך אח"כ, כיון שלא היה בר חיובא כלל בשעת אכילה ("חזון איש" או"ח סי' כ"ח סי"ק ה').

אבל אונן שאכל בלי ברכה ונקבר המת תוך זמן שיעור עיכול, חייב לברך ברכת המזון ("ביאור הלכה" סי' ע"א סעיף א' ד"ה מ').

אורז ופרי משבעת המינים, מה קודם

שאלה: יש לפנינו ברכת "מזונות" על אורז ותמרים שברכתם "העץ", איזו ברכה להקדים?

תשובה:

א. הטעם שברכת "מזונות" קודמת לברכת "העץ" משום שהוא גם מחמשת מינים (שו"ע סי' ר"א סי"ו ומשנ"ב סי"ק ל"ה), אבל ברכת "מזונות" של אורז שאינו מחמשת המינים ולא עושים ממנו פת, ברכת "העץ" על שבעת המינים קודמת לו (פמ"ג שם א"א סי"ק י"ג). ויש חולקים שברכת מזונות אפילו של אורז, קודמת לכל, אפילו לין ולפירות משבעת המינים, משום שגם אורז משייך ומזין, ולכן אם יש לפנינו אורז ותמרים יברך קודם "מזונות" על האורז, ואח"כ "העץ" על התמרים ("לבוש" שם סעיף ד', וע"ע משנ"ב סי"ק כ"ה).

ב. אולם אם יש ברכת "מזונות" על אורז וברכת "העץ" על פרי שאינו משבעת המינים, לכו"ע ברכת "מזונות" קודמת כיון שהיא מבוררת יותר (פמ"ג שם).

כרטיס הגרלה שעלה בגורל בשבת

שאלה: קנה כרטיס הגרלה באמריקה, וההגרלה נערכה בשבת, וכרטיסו זכה בסכום גדול ביותר, האם מותר לו לקחת את הזכייה? יסוד השאלה הוא, היות שמבואר בשו"ע (סי' רמ"ה סעיף ו' ובמשנ"ב סי"ק כ"ד) שאם אפו גויים בתנורו של ישראל בשבת, אפילו אם היה בעל כורחו של הבעלים, ונתנו לו מעות, אסור לו לקבל מהם, והטעם שזה נחשב שכר שבת, ואסור לישראל להרוויח בשבת, א"כ האם גם כשנערכה הגרלה בשבת נחשב שכר שבת ואסור לקבל את הכסף?

תשובה: האיסור של שכר שבת, הוא רק כשמרוויח מחמת שכר על

פעולה שעשה עבורו, אבל אם גוי משלם לישראל את חובו בשבת וכד', לא נחשב כשכר שבת, שהרי נותן מה שחייב לו, ולא שכר פעולה, ולכן כשקונה כרטיס הגרלה, הרי אין זה שכר פעולה, רק בירור מי זוכה בכסף, ולכן מותר לקחת את הזכייה אף שעשו את ההגרלה בשבת.

ריבה מאתרוג שביעית

שאלה: בבית חולים מונחים קופסאות של ריבת אתרוג לסגולה שהיה לידה קלה, וכל אחת יכולה לקחת ולאכול, והתברר שהריבה עשויה מאתרוגים של שנת תשפ"ב שהם אתרוגי שביעית, וכבר עבר זמן הביעור, האם מותר לאוכלה?

תשובה: כל מי שלא הפקיר בזמן הביעור אסור לאכול, ואת ריבת האתרוגים לא הפקירו כלל, שהרי מי שאינה לפני לידה אסור לה לקחת, וזה מתנה רק למי שהיא לפני לידה, ולכן אם זה מאתרוגי שביעית נאסר משום שעבר זמן ביעור (הגר"י סילמן שליט"א).

שליח קנה ספרים וקיבל סט ספרים במתנה

שאלה: גבאי בית המדרש התרים את ראובן על סך 1,000 ₪ על מנת שיקנה ספרים עבור בית המדרש, וכשקנה היה מבצע בחנות שכל הקונה ב-1,000 ₪ מקבל סט משנה ברורה במתנה.

יש לדון למי שייך הסט של המשנה ברורה, האם לראובן שנתן את הכסף, או לבית המדרש שבעבורו נקנו הספרים, או אולי לגבאי שהחליט לקנות באותה חנות ולא בחנות אחרת, והמתנה היא בשבילו?

תשובה: איתא בשו"ע (ח"מ סי' קפ"ג סעיף ו'), שאם נותן כסף לשליח לקנות בחנות, ובעל החנות הוזיל את המחיר, ההוזלה שייכת לשניהם לשליח ולמשלח, וחולקין ביניהם, אמנם מסביר הש"ך, שהנדון מהו אומדנא של בעל החנות, למי התכוון להוזיל, ע"י שם. אבל בנד"ד זה ברור שהמבצע שעושה בעל חנות הספרים הוא לבעל הממון, שסו"ס בלי ממונו לא תתבצע הקנייה, ומסתבר שהסט של המשנה ברורה שייכת לתורם שהוא בעל הממון (הגר"י סילמן שליט"א).

כלב שהזיק בסוכה ברשה"ר

שאלה: קיבלו רשות מהעירייה לבנות סוכה ברשה"ר, וכלב של השכנים נכנס לשם ואכל מהמאכלים, בעל הכלב טוען שזה רשות הרבים, כיון שזה בעלות של הרבים, ומזיק ע"י שן פטור מרשה"ר (גמ' ב"ק ה'). עם מי הדין?

תשובה: אע"פ שבדיני ממונות עדיין שייך לרשות הרבים, מ"מ כיון שיש לו רשות לבנות שם סוכה, ממילא נחשב כרשות היחיד, ובעל הכלב חייב לשמור על כלבו מלהיכנס לשם, (ורק כשמונה במקום שמותר ללכת, נחשב רשות הרבים ופטור, משום שלא מונח על הבעלים לשמור כל רגע).

ביאורי תפילה

ברכת החודש

שאלה: בברכת החודש אומרים: "חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא", ובהמשך "חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים", מדוע מתפללים פעמיים על יראת שמים?

תשובה:

א. הפעם הראשונה היא תפילה על יראת שמים לפני שלומדים תורה, ולאחר שמתפללים על התורה, זוהי כבר מדרגה אחרת של יראת שמים (בשם "חזון איש" זצ"ל).

ב. לאחר שמתפללים "חיים של עושר וכבוד" צריך להתפלל פעם נוספת על יראת שמים כדי שלא יהיה מושפע מהנ"ל (הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל).

ג. מתפללים פעם שניה שתהיה לנו אהבת תורה ו"אהבת" יראת שמים שלא יהיו בגדר עול רק מתוך שמחה (הגר"ר דוד פוברסקי זצ"ל).

ד. מתפללים שאהבת תורה לא תהיה על חשבון יראת שמים, כגון שבגלל שלומד מאחר את זמן קריאת שמע או תפילה וכדומה.

חידה

◀ איך יתכן שבד' ימים ראשונים של חנוכה ידליקו א' ב' ג' ד' נרות דרך מוסיף והולך, ומיום חמישי ואילך ידליקו ד' ג' ב' א' דרך ירידה?

תשובה לחידה מגיליון 513

◀ **חידה:** איזה הלכה בשו"ע מתחילה מתאריך ב' כסלו?

תשובה: סימן תקע"ה ס"ב: "הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלשה תעניות על הציבור שני וחמישי ושני", אבל לא מתחילים בראש חודש כמבואר בשו"ע (ס' ת"ח סעיף ב' וס' תקע"ב סעיף ב') שאין גוזרין תעניות על הציבור בר"ח, א"כ התאריך הכי מוקדם הוא בב' כסלו.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

פרשת תולדות
תשפ"ד

שיחתו של עבדי אבות מלמדת – מיהו אדון כל המעשים!

גיליון מס' 126

יפה שיחתו של עבדי אבות

התורה מאריכה במעשה של אליעזר עבד אברהם, שהלך לחרון ליקח אשה ליצחק, והתורה מתארת את העובדות הפרטי פרטים, וחוזרת על כך שוב, כשיספר אליעזר לבתואל ולבן את השתלשלות הדברים. וצריך להבין מה המטרה באריכות זו, ומה זה בא ללמדנו. ואכן אמרו חז"ל (במ"ר פר' חיי שרה הובא ברש"י) "אמר רבי אחא **יפה שיחתו של עבדי אבות לפני המקום - מתורתו של בנימ**, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמזיה"

הרבה הלכות ודינים בתורה, נלמדו מאיזה דרשה או דקדוק כלשהוא, ואמנם כאן התורה רואה לנכון להאריך ולפרט את כל סדר הדברים, ואין זה אלא משום ששיחתו של עבדי אבות **יפה לפני המקום** וצריך להבין מה היופי המיוחד שיש בשיחת עבדי אבות, שהקב"ה כל כך מחבבה.

היופי בשיחתו של אליעזר – נקיון לבב!

וראיתי בשם תלמידי נובהרדוק, שבישיבת נובהרדוק היו אומרים ששיחתו של אבות מלמדת אותנו - מידות טובות, שהרי אליעזר הציע לאברהם שאולי אם לא תאבה האשה לילך אחריו, שיצחק ישא את בתו של אליעזר [וזה נרמז במה שאמר אליעזר 'אלי לא תאבה האשה' בלא וא"ו, שאם רבקה לא תאבה להינשא ליצחק, יצחק יוכל לבוא אלי, ואתן לו את בתי לאשה] וענה לו על זה אברהם אבינו, לא, אין ארור מידבק בברוך, כיון שאתה מצאצאיו של כנען, שנתקלל ע"י נח 'עבד עבדים יהיה לאחיו' אינך יכול לדבוק ביצחק שהוא ברוך.

והנה למרות ששמע אליעזר מפרשות מאברהם, שאין לו אפשרות לתת את בתו ליצחק, בכל זאת, היה יכול להתעצל ולהתעכב בשליחותו, בכדי שלא תימצא האשה הראוי ליצחק, ואז אולי יאלץ אברהם בלידת ברירה, להשיא את יצחק לבתו של אליעזר, ואמנם אליעזר לא עשה כך, אלא התעלה מעל האינטרסים שלו, וקיים את שליחותו של אברהם בזריזות על הצד הטוב ביותר, וזה מלמד אותנו לחיים, שלא לתת מקום לגינות ושיקולים אישיים להסיט אותנו מתפקידנו, אלא לפעול תמיד בנקיון לבב, לפי מה שנכון לעשות.

ואמנם נראה לי שכיון שבנובהרדוק היו מתעסקים הרבה בתיקון המידות, ולכן לפי שיטתם מצאו כאן איזה ענין של מידות, אבל לפי האמת לא נראה לי שזה כוונת חז"ל.

שיחתו של אליעזר מלמדת אותנו – אמונה בחוש מה היא?!

ונראה לי כוונת הדברים, שהנה כבר ביארנו בעבר, שאכן זה דבר פשוט וברור שיש בורא לעולם, ולזה אין צורך ראיות כלל, כמו שכל אחד מבין ששולחן פשוט לא נוצר מעצמו, ובוודאי היה כאן איזה נגר שחתך ופיסל אותו לפי מידתו וחברו להיות שולחן, וא"כ בוודאי שהבריאה העצומה והגדולה שלפנינו, לא נבראה מעצמה.

ואמנם החלק הזה לא מספיק - לדעת שיש בורא, אלא צריך להבין שהבורא עולם הוא המנהל של העולם, והוא המושל בכל מה שמתרחש בעולם, והכל תלוי רק ברצונו, וכמו שאנו אומרים באלוקי נשמה **"ריבון כל המעשים"** וכמ"ל אומרים בשבת בברכת יוצר **"א-ל אדון על כל המעשים"** והיינו שהשם הוא הריבון של המעשים של העולם, כולל מעשי בני האדם כמ"ש בחולין (ז, ב) **"אין אדם נוקף אצבעו למטה אא"כ מכריזין עליו למעלה שנאמר: 'מה' מצעדי גבר כוננו, ואדם מה יבין דרכו'** וההבנה הזו היא דרשה נוספת באמונה, ולחיות את זה בחוש – זה עוד דרגה, ואת זה אנו למדים משיחתו של עבדי אבות, כפי שנפרש, ומטעם זה שיחתו של אבות יפה כל כך בעיני השם.

למה לא הלך אליעזר מיד לבית של רבקה?

ראשית כל, ראוי לגולל בקצרה את השתלשלות הדברים של אליעזר, ומזה נראה מה אנו למדים משיחתו של עבד אברהם.

הנה אליעזר עבד אברהם קיבל תפקיד מוגדר וברור מאברהם אבינו – למצוא אשה ליצחק בנו. והנה אברהם עצמו כבר ידע מי היא האשה הראויה ליצחק, כמו שכתב רש"י בסו"פ וירא (כב, כ) מהו "אחר הדברים" האלה ויגיד לאברהם הנה ילדה מלכה גם היא, בניסן לחזור אחיך" שאחר העקידה התחיל אברהם להרהר, שלקחתי את יצחק לעקידה כשאין לי עדיין זרע, והיה ראוי יותר - קודם להשיאו אישה, שיהיה לו המשכיות של זרע, ואח"כ להעלותו לעולה, ולכן בישרו השם "הנה ילדה מלכה גם היא, בניסן לחזור אחיך" מלכה היתה בת הין אחי אברהם, ונישאה לחזור אחיו וילדה את בתואל, ובתואל ילד את רבקה. וכאן נתבשר אברהם שנולדה רבקה שהיא בת זוגו של יצחק.

ואנו למדים מזה, שאברהם ידע ברוח הקודש, מי היא הכלה המיועדת ליצחק, ולשם זה שלח את אליעזר לילך אל ארם נהריים [שנמצא כיום בדרום מזרח טורקיה, וגרים שם הארמנים] על שם המקום 'ארם', ומקום זה נמצא בין שני נהרות, נהר חידקל ונהר פרת] ושם נמצאים משפחתו ובית אביו של אברהם, ומשם אמר לו ליקח אישה לבנו.

והנה אם היו שואלים אותנו, מה היה צריך אליעזר לעשות עם השליחות שלו, לכאורה היינו אומרים, שהוא צריך ללכת לארם נהריים, לברר היכן גרים משפחתו של אברהם, צאצאיו של נחור אחי אברהם, ולבוא אליהם עם הצעה בפיו, יש לאדוני בן בשידוכים, והוא מחפש אישה, האם תסכימו ליתן את בתכם שתינשא לו או לאו.

ואמנם אליעזר לא עשה כך, אלא נכנס לעיר לפנות ערב "ויברך את הגמלים" והכוונה שהושיב את הגמלים לפניו [ונראה לי שהגמלים כשהם רובצים על הארץ הם מקפלים את ברכיהם, ועל שם זה נקרא 'וברך' שהם רובצים על הברכים, וכך זכור לי שראיתי פעם כשהייתי בפאס, שהעמידו שם גמלים בשורה, והם רבצו כך על ברכיהם] ועשה סימן להשם מי האשה שמתאימה ליצחק, מי שתאמר לו 'שתה ולגמליך אשקה' היא האשה אשר הוכחת לעבדך ליצחק, וצריך להבין לשם מה כל הסימנים הללו, ולמה לא הלך מיד למשפחתו של אברהם, להציע להם להשתדך עם יצחק.

שני תנאים הוצרכו להיות - בכלל של יצחק

והתשובה לכך נראה, שבכדי למצוא כלה ליצחק צריך שיתקיימו שני תנאים, האחד, שתהיה ממשפחתו של אברהם אבינו, השני, שתהיה צדיקה, ובעלת מידות טובות, שתתאים להשתדך עם יצחק.

ולכן לא הלך אליעזר מיד למשפחת אברהם, שחשש שמא הבת שלהם מקולקלת, הרי היא גדלה עם אביה בתואל, ואחיה לבן, שכל הראש שלו היה מונח בכסף, הרי לא בכדי לבן רץ מיד לאליעזר, והזמין אותו, יש מקום לנו ללון, תביא גם את הגמלים איתך! יש לנו תבן ומספוא! אה! איזה הכנסת אורחים! הרי לבן לא חשוד בחיבובות במצוות כל כך, אלא שהוא הריח שיש כאן כסף... וזה הקפיץ אותו... ורץ אחריו והזמין אותו הביתה, אולי הוא יוכל להוציא ממנו משהו... וזה היה החשש של אליעזר, שמא רבקה ג"כ למדה ממעשיהם של בני משפחתה, ואיננה מתאימה ליצחק. ומטעם זה החליט אליעזר לעשות מבחן מקדים, לראות אם הבחורה היא בעלת מידות טובות, וראויה להינשא ליצחק, ורק אחר שתאמר לו 'שתה וגם לגמליך אשקה' אז יידע שהיא ראויה ליצחק, ויצטרך לבחון את התנאי השני האם היא ממשפחת אברהם או לאו.

וכאן ביקש אליעזר בקשה מהשם, שבאותו מבחן שהוא עושה לנערה לראות את טוב ליבה ואת צדקתה, באותה הזדמנות יזמין לו השם, שהיא תהיה ג"כ ממשפחת אברהם אבינו, ולא יטרח לחינם, שיראה לפניו נערה צדיקה, ואח"כ יתברר לו שהיא מבנות הכנעני, ולכן ביקש שבאותו סימן שעושה לראות את מידותיה הטובות, יתברר גם הייחוס שלה, שהנערה הצדיקה שתזדמן לפניו, תהיה ממשפחת אברהם.

טרי יקראו – ואני אענה

ואכן השם נענה לתפילתו של אליעזר, ועוד לא גמר להתפלל להשם, והנה רבקה יוצאת, ובאה לשאוב מים, וביקש ממנה לשתות, ואמרה לו שתה, וגם לגמליך אשקה.

יש כאן דבר פלא, הרי לא מצינו שרבקה היתה גרה ממש על יד המעיין, וכנראה גרה במרחק של כמה רחובות משם, ולקח כמה דקות הליכה מביתה עד המעיין, ואם כן צריך להבין היאך הספיקה רבקה להגיע לאליעזר לפני שגמר את תפילתו, הרי לקח זמן מצאתה מהבית עד הגיעה למעיין? ובהכרח צריך לומר שרבקה יצאה מהבית שלה עוד לפני תפילתו של אליעזר, וכך הספיקה להגיע אל המעיין מיד כשסיים להתפלל, וא"כ יש לנו ללמוד מזה שהקב"ה ממלא את רצונו של הצדיקים ומוציא לפועל את בקשתם, עוד לפני שהתפללו על כך, שכיון שעתידי אליעזר להתפלל על כך שרבקה תזדמן לפניו, מיד היא יצאה הבית בכדי שתהיה מזומנת לו, מיד כשיגמור את תפילתו.

מה עושה אליעזר כשרואה שהתכנת מצליחה?

אחר שראה אליעזר שרבקה נענית לבקשתו, ומציעה גם לגמלו לשתות, עמד משתאה לראות, האם אכן נענתה תפילתו ובקשתו ויצליח השם דרכו, או לא, ואז הביא לה נזם זהב, ושני צמידים על ידיה, ושאל אותה בת מי את? ותען לו, אני בתו של בתואל בן מלכה.

אז הבין אליעזר שהשם הצליח את דרכו, שאכן הגיע לפניו הנערה ממשפחתו של אברהם אבינו, ואמנם עדיין אין שום הסכמה מצידם לשידוך, אבל חלק כבר הושלם, שהתברר לו שני הדברים בבית אחת, שהנערה שלפניו היא בעלת חסד ומתאימה ליצחק, וגם שהיא ממשפחת אברהם, ומיד כשראה אליעזר שהשם נענה לו, מה הוא עשה? **"ויקוד האיש וישתחוו לה"** אליעזר השתטח על הקרקע, באמצע הרחוב, מול כולם, בפיסוט ידים ורגלים, ואמר תודה להשם, שנענה לבקשתו!

אליעזר הרגיש את הקב"ה עימו, הוא הבין שהשם מולך אותו ומכוין אותו, ולכן מיד כשהצליח דרכו, הוא השתחוה ואמר **'ברוך השם אשר לא עזב חסדו ואמיתו ונחני בית אחי אדוני'** למרות שלא ידע לאן השידוך יתפתח, אבל השם עזר לו לברר אישה ראויה ליצחק, ממשפחת אברהם, ועל זה לבד הוא משתטח על הארץ ומודה להשם!

השלב האחרון בשליחות יצאה לפועל

אחר כך מגיע אליעזר לבית בתואל, הזמינו אותו לסעודה והתחילו לאכול, אמר להם אליעזר, אני לא אוכל עד שאמרחי דברי, הרי אני באתי כאן בשליחות, קודם אעשה את תפקידי ורק אח"כ אהיה פניו לאכול. ואכן פתח את דבריו ואמר "עבד אברהם אנכי, והשם בך את אברהם בכל." יגדל אותו בעושר גדול, ולעת זקנותו נתן לו השם בן משרה, והוא כעת בשידוכים, ואני מבקש מכם את רבקה, שתהיה לו לאשה, ויענו לבן ובתואל "מה יצא הדבר" הרי כולנו רואים שזה יצא כך משמים "הנה רבקה לפניך, קח ולך"

מיד כששמע אליעזר את ההסכמה שלהם, הוא הבין שזה מגיע מהבורא עולם, שהוא שם את הדברים בפה שלהם להסכים לשידוך, זה לא היה לבן ובתואל שהסכימו, אלא הקב"ה הוא זה שהסכים לשידוך, שהוא האדון והריבון של כל המעשים, וכל מה שעושים בעולם מתייחס אליו, ומחמתו בתואל ולבן הסכימו.

מיד קם אליעזר באמצע הסעודה, בסלון הבית של בתואל, משתטח על הרצפה, ומשתחוה שוב להשם, בפשוט ידיים ורגליים, ומודה לו על כך שאכן משפחתה של רבקה הסכימו לשידוך, והצליח לקיים את שליחותו להשיג שידוך ליצחק.

נתבונן, איזה דביקות אנחנו רואים כאן! איזה הכרה מוחשית היתה לו לאליעזר, שאין כאן בני אנוש! אין יד אדם נוגעת במה שמתרחש בעולם, אלא הכל מהשם יתברך, ואם הם הסכימו לשידוך, הוא מיד מתמלא רשמי הכרת הטוב להשם, שהרי אתה השם - עשית את ההסכמה הזו לשידוך, ולכן אני משתחוה אליך, ומודה לך על כך!

למחרת בבוקר, אמרו לבן ואימה של רבקה, אולי תשב איתנו הנערה ימים או עשור, ואח"כ היא תלך איתך, ויען להם אליעזר הרי אתם רואים שהשם הצליח דרכי, ולמה תעכבו אותי? ואמר בא נשאל את פי הנערה, ושאלו את פיה ואמרה נלך, ושלחו אותה בברכות "אחותינו את היי לאלפי רבבה!"

כולם אליך ישרון - לתת אכלם בעיתו

כמה כח טעון בגידולי הקרקע, איזה יכולת יש בהם, לגדל את הצומח ואת החי, לממדים כאלו עצומים!

ודבר זה אין לו הסבר והבנה, אם לא שיש מנהל לעולם, שהוא דואג שכל בעל חי יוכל לגדול ולהתחזק כפי כוחו הראוי לו, ויהיה לו מספיק מזון מהצומח כדי שיספיק לו למזון הנדרש לו לגדלת גופו.

זה חם גדול ורחב דים - שם רמש עד אין מספר

כיו"ב מציעו שאדונינו דוד המלך עמד על כל פלאי הבריאה, במזמור ברכי נפשי, ושם הוא מתבונן בבריאה הנפלאה שהשם ברא, ומשבח את השם על כל חלק מהבריאה בנפרד, על חלק היבשה ועל חלק הים, על החיות ועל העופות, על השמש היחד.

חבה נראה מה אומר דוד המלך על הבריאה העצומה של חם: "זה חם גדול ורחב דים, שם רמש ואין מספר, חיות קטנות עם גדולות" יש בים כ"כ הרבה בעלי חיים, והרבה מיני דגים, בכמויות גדולות מאד, הרי כידוע שהדגים הגדולים אוכלים למחייתם את הדגים הקטנים, והקב"ה ברא שיחיו כל כך הרבה דגים קטנים שיהיה מספיק גם כדי להאכיל את הגדולים, וגם בשביל לקיים את המין, שהדגים הקטנים יהיו גדולים ויבטיחו את המשך קיום המין.

זכורני שהייתי פעם בידקון ליד הירידה, ושכשכתי את רגליי במים, והרגשתי ברגליי שעוברת בחיך היקון כל הזמן לחקות יש דגים קטנים, נאמר בכל להקה יש 100 חתיכות דגים בערך, וכך עברו עוד לחקות ועוד לחקות, ככה כל הזמן ללא הפסק, וזה דבר מדהים, איזה כמויות אדירות של דגים יש שם! וכמה יש בשאר הנחרות והימים בעולם!! וזה כוונת דוד המלך "שם רמש ואין מספר..." ישנם כמויות עצומות של דגים ויחיות בים עד שאין להם מספר! ובכל יום נבראים בים רבבות דגים, גם בשביל מזון לחיות בים, וגם כדי שיגדלו בעצמם לחיות חזרו הבא של הדגים.

ממשך דוד המלך ואומר "כולם אליך ישרון - לתת אכלם בעתו" כל היצורים הללו משכרים אל השם לקבל את מזונם, הרי הדגים הגדולים צריכים דגים קטנים, והדגים הקטנים צריכים ביצי דגים שמהם הם ניוונים, וכך כל בעל חי זקוק למזון הייחודי שלו, וכולם צריכים את האוכל בזמן, לא יום אחד ולא יומיים, אלא דבר יום ביומו, כל יום, כל דג במים מקבל מספיק מזון כפי שראוי לו, כולם צריכים את האוכל בזמן, ואכן "תתן להם ליקוטון - תפתח ירך ישיבעון טוב" השם נותן לכל בריה לפי צרכה, שתוכל ללקט ולקבל את אוכלה כפי שצריכה.

וכשהאדם מתבונן בכל זה, הוא מבין מיד, שיש כאן אלוהים גדול! שזן את כל הבריות כולם, מבני האדם עד החיות והבהמות, כולל כל מיני הרמש, כולל כל הבריות שבים, וכל רבבות הדגים שנבראים מדי יום, כולם מקבלים מזון! לא מולד ניתן לראות שיש צלע גדול ששולט בעולם ודואג לכל צרכי בריאותו, ורואים במוקדם את העובדה שהקב"ה מנהל את העולם, משגיח עליו והוא ריבון כל המעשים כולם.

ישראל - שלא נתקדשו בקדושה שניה

כיון שקי"ל קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא, הרי הוא פטור ממצוות אר"י, ולכן אסור לצאת לשם.

ומקור לזה יש להביא משלהי כתובות (קרב, א) דאמרו שם "כשם שאסרו לצאת מאר"י לחו"ל, כך אסור לצאת מבבל לאר"י" ופירשו"י לפי שיש שם בבבל ישיבות המרביצות תורה תמיד. וממה שאמרו "כשם" יש ללמוד שמאותו הטעם שאסרו לצאת מבבל [שמפקיע את עצמו מתורה] הוא עצמו הטעם שאסרו לצאת מארץ לחו"ל [שמפקיע את עצמו מהמצוות] ובה מובן שיטת התוס' הני"ל, שכל מקום שלא נתקדש בקדושה שניה, אסור לצאת אליו, כיון שאין בו חיוב מצוות של אר"י. וכן כל הלוכח ממה שאמרו שהחכמים נפטרו מחבריהם בעכו, וש"מ שמצפון לעכו אסור לצאת, ואף שמבואר להלן (ח, א) שעד טורי אמנון הוי חלק מאר"י, וזה צפוני הרבה יותר מעכו, ומוכח מזה, שכיון דלא כבשו עולי בבל אלא עד עכו, אסור לצאת משם לצפון, כיון שלא נתקדש בקדושה שניה.

ואמנם ידעת בעל הכתור ופרח שמותו לראות מאר"י לערים אלו שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, שלא אסרו חכמים לצאת למקום שהוא בתוך גבולות אר"י, אעפ"י שלא נתקדש. [ועי' בעוטה אור גיטין א' בהערה]

הגיליון נודר לזכות הלוהמים וכל בני ישראל התונים בצרה ובשביה, המקום ירחם עליהם ויציאם מצרה לירוחה ומישעבור לגאולה, השתא בעגלא ובזמן קריבו!

גליון זה נכתב על פי הכנת הכותב בלבד, ניתן לתרום דרך נדרים פלוס בחיפוש 'עוטה אור' וזכת תורומים יעמוד להם בזה ובבא.

מתוך שיחה הנאמרת בבית מורינו הרב שלישי"א רח' מתתיהו 25 מורי מוצאי שבת בשעה 19:15 ניתן לראות לשיחה גם בשידור חי בקו 'עוטה אור' 0733-718-148 או במערכת 'קול יהודי מורק' 0747-962-835 בכל ענייני הגיליון יש לפנות לטל' 05485-20-936 במייל ניתן לקבל את הגיליון במייל 6082566@gmail.com

אדמוני

אדם נולד עם שלל תכונות, כוחות, טבעים ומאפייני אישיות. הוא יכול לקבע את עצמו מראש במסגרת הנוחה לו, והוא יכול להגדיר לעצמו איזה כוחות מתעצמים ישלטו ויעצבו את אורח חייו. תלוי רק בו

דהיינו על שם היותו עשוי ולא על שם היותו אדמוני (אף כי ארצו נקראה אדום, ושמו זה על שם הנזיר, מכל מקום שם האיש היה עשו ולא אדום).

המזלות והכוחות

נקדים הקדמה.

בעולם שמחוץ לבית המדרש, יש עולם שלם של אסטרולוגיה, מזלות ועתידות. אנחנו מדגישים שזה בעולם שמחוץ לבית המדרש, לאפוקי מסברא שכך היא מידתה של תורה, וכבר מצינו מזלות וכוחות וטבעים לפי זמן שאדם נולד בו. לא נרחיב כעת מדוע זה לא המזל שהובא בדברי רבותינו, ומה היגיון יש בקריאת עתידו של אדם משום שנולד בתאריך פלוני, אם באותו יום נולד אחיו התאום, ומזלו הפוך לגמרי בכל אשר יתעסק.

ועוד זאת; כלל מסור בדינו, כי כאשר יש מסורת בו שניים או שלושה מקראות שבים על אותה תיבה, אות היא כי ראויים להידרש. תיבת 'אדמוני' מופיעה פעמיים, אצלנו וגם אצל דוד המלך, 'אדמוני עם יפה עיניים' (בעל הטורים). וכנראה, ראויים השמות להידרש.

אדמוני, עם יפה עיניים

דוד המלך, מלבד היותו מלך על כלל ישראל, זכה לתואר נוסף – ראש הסנהדרין.

איננו הפוסק היחיד בסנהדרין, וגם לא מצאנו שיהיה כוח השפעה לראש הסנהדרין על פסק הדין, יתר על חבריו, אבל לו יהי שהיה לו. ובכל זאת לא מצאנו שהמיתו הסנהדרין בתקופת דוד המלך, מלבד את יואב בן צרויה ואולי שבע בן בכרי.

קבלה בדינו כי הנולד במזל מאדים יהיה שופך דמים. לא בהכרח ממקום של רציחה, אלא יכול להיות שוחט או מוהל (שבת קנ:).

דיברנו לא אחת על משמעות השמות, ידענו כי לכל שם יש משמעות איתנה הנשזרת לכל אורך חי האדם.

דורות הראשונים היו יודעים לכוון לשם המאורע, יודעים לכוון את השם שניתן כנגד כל התמונה הכוללת (ברכות ז:), החל מאדם הראשון שכל בעלי החיים עברו לפניו והוא נתן בהם שמות לפי אופיים וטיבם וטבעם.

ועצם זאת שהתורה מרחיבה ושוקלת את חלק קריאת השם, כחלק מרכזי מחיי האדם – ולפעמים כל חיי האדם אינם אלא 'ויקרא שמו' – אין זאת אלא כי השם הוא מהות האדם.

כולו באדרת שער

ואף אנו, נייחד את הדיבור על השם שניתן לעשו, על שם היותו עשוי.

יעקב, כך אמרה תורה בפירוש, נקרא על שם ש'ידו אוחות בעקב עשו', משום כך 'ויקרא אותו יעקב'. איננו שואלים מי קרא, האם הוריו או הקדוש ברוך הוא, או שכך נקרא בפי הבריות. אבל את עשו כולם קוראים בשם 'עשו' (ראה כלי יקר). גם לא נעמוד בשאלה מה בכך שידו אוחות בעקב עשו, הן היה זה מקרה חד פעמי שהיה ונגמר ומה שייכות בו לדורות (ראה דעת זקנים).

אבל עשו, זה שנקרא בן על שם היותו עשוי ומוכן, דורש הרחבת יתר.

התורה מלמדת שתי עובדות על עשו, גם שיצא אדמוני וגם שיצא באדרת שיער. אנשים הביטו וראו תינוק אדמוני מצד אחד, וגופו עשוי כאדם גדול מצד שני (גם שיער וגם שיניים, כמבואר בתיב"ע), והעדיפו לייחד את השם של הנער על היותו עשוי.

איננו שואלים למה הוא נולד עם שיער ושיניים, כי לא על זה התמקדה התורה. המבט שלנו על נתינת השם, שמו נקבע לדורות על שם ה'משונה' האחד, ולא על שם ה'משונה' השני,

בשביל להיות נשיא, מוכרחים לחלום להיות נשיא! בשביל
לצאת להוראה, מוכרחים להיות אחד מאלף הנכנסים לתלמוד!

ברך א'

בחורים צעירים היינו כשהופיע הספר הראשון של ראש
הישיבה הגרב"מ אזרחי זצ"ל, כבר אז נחשב כאמן ההסברה
בעולם הישיבות. וכבר הספיק להדפיס ב' חלקים של 'והגית'
בו הוא מלמד איך לכתוב מערכות חידושי תורה. עם שאלות
הנחיה ושורות ריקות המדריכות איך לכתוב, ובמחנה 'בני
תורה' היו הבחורים יושבים ומלמדים את מוחם לחשוב מה
ואיך לנגוע בנקודה.

הספר עצמו יצר דריכות. ואות אחת כבשה את הלבבות. לא
ההקדמה יוצאת הדופן הסוללת את תכנית העבודה של תכנית
'בני תורה', ולא המערכות עצמן – על דופן הכריכה הוטבעה
האות א'. זה הלהיב את חושינו, יש כאן קריאת פתיחה הלאה!
הבנו שמשם הדרך סלולה לכל חלקי אורח חיים ואחר כך יורה
דעה, ואחר כך המועדים שהתפשטו לשמונה כרכים נוספי צוף.
האות א' בישרה הכל!

עשוי ומוכן

גם אם איננו יודעים מזלות, ואיננו יודעים, ברור שיש כוחות
מסוימים לכל נפש באשר היא. לא דומה ראובן לשמעון, ולא
יששכר לזבולון.

דבר אחד מכנה משותף, היכולת שלך לסחוט את כל
הכוחות ולייצר את עצמך 'עם יפה עיניים', למקם את עצמך
בראשות הסנהדרין.

ועשו החליט למקם את עצמו בין חיות השדה, בין החץ
והקשת ובין הנויד וארבע מאות איש. לא חשב להתקדם לשום
מקום, כבר הרגיש עצמו עשוי שלא צריך להגיע לכלום.

לא יאות לך, איש שדה, השם 'אדמוני'. אם אינך מתכוון
לקדם את אישיותך.

ואתה, מה השם שיאות לך?

עשו נולד אדמוני, וכנגדו דוד המלך נולד אדמוני. שניהם
מסוגלים להגיע למדרגה דומה, למקום אחד, מי יותר ומי פחות.
אבל עשו משך את האדמוניות למקום הכי נמוך שאפשר לפרש,
ודוד המלך לקח את האדמוניות הזו למקום הכי גבוה שאפשר,
אדמוני עם יפה עיניים, למקום של הסנהדרין, עיני העדה.

שיתברר ויתאמת

מיומו הראשון של האדם בהיכלי הדעת, כבר שינן את אמרתו
הראשונה של הלוצאטו, כי חובת האדם להתברר ולהתאמת מה
חובתו בעולמו. ובתחילה ההוראה הזו נשמעת פשוטה ומובנת
למדיי, ורק מעידן לעידן, ככל שידכוק העובד בעבודתו, יגלה עד
כמה הבירור והאימות הזה לוקח מאמץ כביר.

אדם נולד במזל מאדים, לכאורה התברר אצלו כי הוא
שופך דמים. ראה את עשו וראה את מעשי עשו, מבין מה אופיו
לדורות, ובסוף מתברר שהוא לא התעמק להבין באמת מה
חובתו בעולמו. לא התבונן על דוד המלך שגם היה אדמוני,
אבל ניכס זאת ל'דוד ברבבותיו', והיה מכניע ומדביר את שונאי
ישראל תחתיו. הוא ייעד את עצמו, עם האדמוניות שלו, לעשות
את רצונו של מקום הכי גבוה שיכול.

והוא יכל!

מוכרחים לחלום

סיפרנו בעבר אודות רבי משה פיינשטיין שהיסס האם
להשתיל בגופו קוצב לב, מחשש שמא הדבר יהווה פסול
לישיבה בסנהדרין. ההיסוס הזה נפלא כל כך, וכלל לא משנה
מה הכריע לבסוף. עצם ההרגש שאתה מייעד את עצמך כל
החיים לדבר הגבוה ביותר, אתה נמצא שם עד התת מודע ועד
הזמן שבו אדם מסוגל לסכן את בריאותו, בגלל עומק הידיעה.

הוא הרגיש צורך להיות מונח הימב, לא רק בהלכות שבת
או בגיטין וקידושין, בהם יישאל גם עתה, אלא על עצם בניית
המזבח, האם נרות המנורה צריכים לדלוך גם בשעות היום
כדעת הרמב"ם והרס"ג או כבויים כדעת רש"י. הוא צריך
להכריע בדיני קידוש החודש, האם הלכה כדברי הרמב"ם או
הראב"ד, הררים תלויים בשערה!

חכמה בגוים תאמין, וכך מרגלא בפומייהו, 'לא כל מי
שרוצה להיות נשיא ארצות הברית, יתמנה לנשיא. אבל כל
שהגיע לתפקיד, בהכרח רצה להיות נשיא'.

לעילוי נשמת
מרבץ תורה ומוקיר רבנן
גומל חסדים טובים ולב אלמנה הרנן
רבי מסעוד שרביט זצ"ל
יום היא צ"ג כסליו
ת.נ.צ.ב.ה.

אחינו כל בית ישראל הנתונים
בצרה ובשביה העומדים בין בים
ובין ביבשה המקום ירחם עליהם
יוציאם מצרה לרוחה ומאפלה
לאורה ומשעבוד לגאולה השתא
בעגלא ובזמן קריב

עשה למען הרוגים ושרופים על יחוד קדושת שמך
לעילוי נשמת
האשה החשובה והצנועה
מרת מירה ע"ה הי"ד
בת הרה"ח מנחם נחום שליט"א
נפלה בידי מרצחים ארורים בני עוולה
יום היא צ"ג א כסליו
ת.נ.צ.ב.ה.

פרשת תולדות תשפ"ד

מישבטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

ב"ק יא

מכונית שפגעה ברכב וגרמה להשבחתו

שאלה

נהג פגע קלות בפגוש הרכב שנסע לפניו באשמתו. הניזק העריך לאחר התאונה את הנזק בארבע מאות שקל, והמזיק שילם לו מיד סכום זה, והם נפרדו לשלום, כאשר הם מחליפים ביניהם פרטים אישיים. כשהגיע הניזק עם רכבו למוסך, התברר לו להפתעתו מהמתקן, שמחמת פגיעת המזיק נגרמה תועלת רבה לרכבו, בכך שאחת מדלתות הרכב שלא נפתחה עד כה מחמת כיפוף מסוים שהיה בה, כעת מחמת המכה שקיבל הרכב - נפתחת כראוי.

והנה עלות תיקון הדלת, אם היתה נעשית - היתה מסתכמת באלף שקל. נמצא שכנגד הנזק בסך ארבע מאות שקל שנגרם לפגוש, הושבח הרכב מחמת המכה באלף שקל. כך שבפועל אם למשל הרכב שניזק היה שווה לפני התאונה שלושים אלף שקל, כעת לאחר התאונה הוא שווה שלושים אלף ושש מאות שקל.

לאור האמור שואל הניזק, האם עליו להחזיר למזיק את הארבע מאות שקל שקיבל ממנו, או לחילופין האם עליו לשלם לו שש מאות שקל מאחר וע"י מעשהו התייקר שוויית רכבו בסכום זה?

תשובה

א. הניזק צריך להחזיר למזיק את הארבע מאות שקל שקיבל ממנו. אולם הוא פטור מלשלם לו שש מאות שקל, למרות שרכבו הושבח בסכום זה מחמת הפוגע.

מקורות

מבואר בגמ' ב"ק (יא.) ובשו"ע (ח"מ סי' שפג, א וסי' תג, א) ששומת נזיקין כדי לדעת כמה הנזק שצריך המזיק לשלם לניזק, נעשית כדלהלן: שמין כמה החפץ שניזק היה שווה לפני הנזק, וכמה הוא שווה לאחר הנזק - ואת ההפרש ישלם המזיק.

לפי זה בנידון דנן, אם המכונית לפני הנזק היתה שווה שלושים אלף שקל, ומחמת הנזק היא שווה שלושים אלף ושש מאות שקל, נמצא שלא רק ששוויות המכונית לא הופחתה מחמת הפגיעה, אלא אדרבה היא עוד הושבחה מחמת המכה שקיבלה. ומתברר שהוא לא הזיק למכונית כלל. לפיכך צריך הנפגע להחזיר לפוגע את ארבע מאות השקלים שקיבל בשעתו בטעות,

רק בגלל שסברו שהפוגע הזיק והפחית את ערך שווי המכונית בסכום זה.

אמנם מצד שני - פטור הנפגע מלשלם לפוגע את שש מאות השקל שהושבחה מכוניתו מחמת המכה שקיבל. על פי המבואר ברמ"א (ח"מ סי' רסד, ד), שהחייב שקיים לנהנה לשלם כסף לגורם לו את ההנאה הינו - רק אם היורד לשדה חברו או מי שעשה עבודה לחברו והשביח לו, התכוון בשעת העבודה להועיל לחברו. אבל אם עשה את עבודתו רק עבור עצמו, וממילא נגרם מחמת מעשיו רווח ממוני לחברו - לא מגיע למשביח שום שכר מחברו, מאחר ולא עבד עבורו, וע"ש בפ"ת ס"ק ג.

לפי"ז בנידון דנן, ודאי שהפוגע לא התכוון להשביח את ממון חברו, ואדרבה בפשיעתו בנסיעתו הלא זהירה, פגע שלא כדין במכונית שלפניו, ולכן הוא גם שילם מיד לניזק עבור הפגוש שהזיק לו. כי ידע באותו הזמן - שמעשה הפגיעה נחשב כאדם המזיק בפשיעה. אלא שלבסוף התברר להם שכתוצאה ממכה זו נעשתה תועלת ממונית. לפיכך מאחר וברור שהפוגע לא התכוון כלל להועיל לנפגע, לכן לא מגיע לו שכר מהרווח הממוני שנגרם לנפגע לבסוף מפגיעה זו.

ב"ק יד:

שמאי שכתב בכוונה שומה שגויה לדירה שנמכרה

שאלה

ראובן שגר בחו"ל, ירש דירה מקרובו שגר בארץ ישראל. באחד הימים פנה אליו שכן שגר באותו בנין בארץ ישראל, שמעוניין לקנות את הדירה שירש, וראובן הסכים. אבל מכיון שהוא מתגורר בחו"ל ואינו מתמצא במחירי הדירות בארץ ישראל, לפיכך סיכם עם השכן שישכרו ביחד שמאי מוסמך שישום להם את שווי הדירה, וכפי שומתו - ישלם הקונה עבורה.

הלך הקונה ומצא שמאי מוסמך והבטיח לו בחשאי, שיתן לו עוד שלושים אלף שקל מעבר לשכר טירחתו על השומה, כדי שירשום בשומתו מחיר הנמוך בשלש מאות אלף שקל משווי הדירה. וכך אכן עשה השמאי, והדירה נמכרה לקונה במחיר הנמוך שקבע השמאי בשומתו השיקרית. והצדדים שילמו לשמאי עבור עבודתו, כפי הסכום שנקבע ביניהם מראש.

ביאור המושג - אין אונאה לקרקעות

המושג של אונאה במחיר הינו, כאשר החפץ שנמכר, בין אם הוא חפץ מטלטל, ובין אם הוא קרקע או דירה שמחוברת לקרקע שנמכרה במחיר שגבוה או נמוך בשש עשרה אחוז ממה שמקובל למכור חפץ דומה באותו איזור. שבמקרה זה טוען המתאנה למי שהונה אותי - למה הונית אותי במחיר, הלא הייתי יכול להשיג חפץ דומה באותו איזור במחיר האמיתי שלו, ולפיכך מעולם לא הסכמתי לקנותו במחיר גבוה כזה. או שלא הסכמתי למכור במחיר נמוך כזה את החפץ. ובוה אמרו חז"ל, שאם החפץ שנמכר הינו מטלטלין - המקח בטל. אולם אם נמכרה קרקע או דירה שמחוברת לקרקע - המקח קיים למרות האונאה - מאחר ואין אונאה לקרקעות.

הדין של מכירת קרקע, כשסוכם על שמאות מקצועיות

אולם אם סיכמו ביניהם המוכר והקונה, שמחיר הדירה או הקרקע תלוי רק לפי מה שישום לנו שמאי פלוני או בי"ד פלוני מבחינה מקצועית. נמצא שגמירות הדעת של שניהם היתה, שהמכירה כפופה ומותנת לשמאות מקצועיות של אדם מומחה מסוים, שצריכה להיות מדויקת בכפוף למציאות הקיימת בשוק. ולכן אם היא נעשתה שלא כראוי, ואפילו אם בשגגה טעה השמאי, כמו בנידון שבשו"ת הרא"ש - המקח בטל ואפילו אם מכרו קרקע. כי על דעת שומה מוטעית - לא הסכים המתאנה לקנות או למכור את הקרקע.

והוסיף על כך הנתיבות בביאורים (סי' רכז, ס"ק יז) שאפילו אם הטעות היתה לבי"ד מומחים ששגגו בשומת הקרקע, ואפילו אם טעו בסכום שהינו פחות משש עשרה אחוז - בכל זאת המקח בטל. כי גמירות הדעת של בעל הקרקע לסמוך עליהם היתה - רק בגלל שהם בקיאים בשומה.

למה בנידון השאלה המקח בטל

לפי זה כל שכן בנידון דנן, שהמוכר אמר שהוא סומך רק על שומת שמאי מוסמך שבקי היטב במחירי השוק, ורק על דעת קביעתו המקצועית הוא מוכן למכור את הדירה, ולבסוף מתברר שהשומה היתה שקרית, והדירה לא נמכרה על סמך שומה מקצועית, אלא על סמך מסמך שיקרי שאינו משקף כלל את המציאות. והרי על דעת כן מעולם לא הסכים המוכר למכור את דירתו, ולכן המקח בטל מעיקרו, ולא נעשה כלום ביניהם. והדירה נשארת בבעלות המוכר, והוא במקביל צריך להשיב לקונה את הכסף שקיבל ממנו.

לאחר קניית הדירה, ביקש השמאי מקונה הדירה שישלם לו את שלושים אלף השקל הנוספים כפי שסוכם ביניהם. אולם הקונה טוען לו, היות ועשית מעשה חמור שהתורה אסרה לעשותו - לא מגיע לך את הכסף.

מה הדין?

תשובה

א. למרות שאין אונאה במחיר לקרקע או לדירות שמחוברות לקרקע, אולם בנידון השאלה - המכירה בטלה, והדירה נשארה בחזקת היורש, ועליו להשיב לקונה מה ששילם לו עבורה.

ואם לאחר שנודע למוכר מהתרמית, למרות זאת הסכים להשאירה בידי הקונה, בתנאי שיוסיף לו עוד שלש מאות אלף שקל, והקונה התרצה לכך - צריכים הצדדים לכתוב ולחתום על חוזה חדש למכירת הדירה, שבו יכתב המחיר החדש של הדירה.

ב. השמאי חייב להשיב למוכר את שכר הטירחה שקיבל ממנו עבור עבודת השמאות השיקרית שעשה.

ג. אם הקונה הינו אדם אלים, ולא שילם למוכר את שלש מאות שקל שחייב לו, ובנתיים הדירה עברה לבעלותו בטאבו ולא ניתן לבטל זאת - חייב השמאי מדינא דגרמי לשלם למוכר מכספו הפרטי שלש מאות אלף שקל, כפי הסכום שהפסיד לו.

ד. למרות שהשמאי והקונה עשו איסור חמור ביותר - בכל זאת חייב הקונה לשלם לו שלושים אלף שקל כפי שהתחייב עבור שומתו השיקרית. חיוב זה קיים, אפילו אם לבסוף הצדדים לא הסתמכו על שומתו או שהמקח התבטל לפני או לאחר שנודעה התרמית.

מקורות

כתוב בגמ' בב"ק (יד:) שכוונת המשנה במילים "שום כסף" - ללמדנו, שאין בי"ד נוקקין לפרוע מהמזיק רק אם יש לו קרקע. כי קרקע שוה כל סכום כסף, מאחר ואין אונאה לקרקעות כמבואר במשנה ב"מ (נו.), שנפסקה להלכה בשו"ע (ח"מ סי' רכז, כט). ולכן גם אם הקונה שילם עבורה הרבה יותר משוויה - אינו יכול לבטל את המקח בגלל שהתאנה במקח. וכן אם המוכר התאנה וקיבל הרבה פחות משוויה - לא יוכל לבטל את המקח בטענת אונאה במחיר, ועיין שם בגמ' בב"מ הטעם בזה.

לאור האמור לכאורה בנידון השאלה דנן, צודק הקונה בטענתו, שלמרות שהונה את המוכר במחיר הדירה - המקח נשאר קיים, כי אין אונאה לקרקעות. אולם למעשה - טענתו אינה נכונה כלל כמבואר בשו"ת הרא"ש (כלל קב, ג) שנפסק להלכה בשו"ע שם (סי' רכז, כה), ונבאר זאת בס"ד.

חיוב התשלום לשמאי - אינו קשור כלל למכירת הדירה או לביטול המכירה

ונראה שהחיוב הזה של הקונה לשמאי קיים - אפילו אם לבסוף המקח יתבטל והדירה תחזור למוכר, ואפילו אם מסיבות כל שהן העיסקא הראשונית לא היתה יוצאת לפועל, והדירה לבסוף לא נמכרה לקונה למרות השומה השקרת שעשה עבורו השמאי. מאחר ועבודתו של השמאי לא היתה קשורה כלל לקיום המקח. כי התשלום שמגיע לשמאי הינו עבור השומה שמגיע לצדדים. ולאחר שעשה את מלאכתו והגיש להם את שומתו - מגיע לו שכר עבור עבודתו כמסוכם ביניהם, ואין עבודת השמאות תלויה בשום אופן אם לבסוף מקח הדירה יתקיים או לא.

ולכן אפילו אם לאחר קבלת הקונה את השומה השקרת, הוא מצידו החליט מסיבות שונות שלא יקנה את הדירה, הוא חייב לשלם לשמאי גם את הסכום שסוכם עם המוכר לשלם לו עבור עבודתו, וגם את השלושים אלף שקל שסיכם בנפרד להוסיף לשמאי. כי כאמור התשלום לשמאי הוא עבור מלאכתו שהיתה להגיש לצדדים מסמך של שמאות, ולאחר שעשה כך - נגמרה מלאכתו שעבורה מגיע לו את שכרו. וכל מה שיקרה אח"כ עם מכירת הדירה אינו קשור כלל לשמאי.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

מעט מגדלותה של רבקה אמנו

"ויקח את רבקה, ותהי לו לאשה" (כד, יז)

כתוב בזוהר הקדוש (פ' חיי שרה דף קלג), וברבינו בחיי (בהקדמתו לפ' חיי שרה, ובפירושו בסוף פ' חיי שרה כד, יז), וכן בספר מגלה עמוקות (פ' חיי שרה) שנשמתה של שרה אמנו התגלגלה מיד עם פטירתה בעת עקידת יצחק, ונכנסה לגופה של רבקה אמנו שנולדה באותו הרגע כדברי המדר"ר שם (ג, נג) שהוזכר ברש"י סוף פ' וירא (כד, כ) וע"ש. ולכן המראה של רבקה, ומעשיה הטובים - דמו לשרה אמנו. וכלשונו של רש"י (ס"פ חיי שרה כד, יז) על הפסוק "ויבאה האהלה" - והרי היא שרה אמו.

ההבדל המהותי בין משפחת שרה אמנו, למשפחת רבקה אמנו

והנה בעוד ששרה נולדה לאביה - הרן הקדוש, שמסר נפשו למות על קידוש השם כמבואר ברש"י ס"פ נח (יא, כח) וע"ש. והיה לה זכות אבות. לעומתה נולדה רבקה לבתואל, שמבואר בילקוט שמעוני (פ' חיי שרה כד, פסוק מב) שהיה פרוץ במיוחד בעריות. וכן

ולכן גם חוזה המכירה שנעשה ביניהם בטל, ואם הצדדים מסכימים למכור ולקנות את הדירה בתוספת שלש מאות אלף שקל, יצטרכו לעשות ביניהם חוזה חדש שבאמצעותו ייעשה קנין מכירת הדירה. וצריך לרשום שם את המחיר החדש בו נמכרת הדירה, ולאחר שיחתמו הצדדים על חוזה המכר החדש - יחול קנין המכירה מדין קנין סיטומתא.

חיוב השמאי לשלם את ההפסד הכספי

כמו כן מבואר שם בתשובת הרא"ש, ובסמ"ע (ס"י רכז, ס"ק מד), שאם לא ניתן לבטל את המקח כגון: כשהקונה אדם אלים או מסיבות אחרות - חייב השמאי לשלם למי שהתאנה מחמתו מדינא דגרמי, את ההפסד הכספי שנגרם לו מחמתו, כמו הדין שנאמר לגבי מראה דינר לשולחני וכו' בב"ק (צט:), ובשו"ע (ח"מ ס"י שו, ו-י). ואם בנידון הרא"ש שהשומה השגויה נעשתה בשגגה, הוא חייבו בתשלום, אם כן - כל שכן בנידון דנן, שהשומה השקרת נעשתה במזיד, ועל ידי שמאי שקיבל שכר עבור עבודתו - שהשמאי הנוכל חייב לשלם למוכר מדינא דגרמי שלש מאות אלף שקל מכספו הפרטי, בכל מקרה שהמוכר לא יוכל להוציא מבעלות הקונה את הדירה, או שלא יקבל ממנו את שלש מאות השקל שעשק ממנו במירמה.

חיוב הקונה לשלם לשמאי שלושים אלף שקל

אמנם למרות כל האמור לעיל, ביחס לשלושים אלף שקל שהתחייב הקונה לשלם לשמאי עבור שומתו השקרת - חייב הקונה לשלם לשמאי, וזאת מלבד שכר הטירח ששכר שילם לו. והטעם לכך הוא, על פי המבואר בגמ' ראש השנה (כב:), ובנתיבות (ס"י ט, ס"ק א) לגבי עדים שנשכרו תמורת שכר כדי להעיד שקר בב"ד וקיימו זאת, והעידו שקר בפני ב"ד. שלמרות שעברו בכך על כמה איסורי תורה - בכל זאת מגיע להם שכר מהמשלח כפי שסוכם ביניהם. כי האיסור באמירת השקר של העדים קיים, בין אם יקבלו כסף תמורתו או שיעשוהו בחינם. נמצא שהכסף הינו דבר צדדי שאינו קשור כלל לעצם האיסור של עדות השקר. והיות והם עשו את מלאכתם כמו שנדרשו לעשות - מגיע להם את השכר תמורתו כפי שסוכם ביניהם מראש.

ולפי זה גם בנידון דנן, מכיון שהשמאי עשה את המלאכה שעבורה התחייב לו הקונה שלושים אלף שקל - מגיע לו ממנו שכר עבור מלאכתו כפי שהתחייב לו.

התנהג כרוצח שפל, עד שרצה להרוג את אליעזר עבד אברהם, שלמרות שהגיע לביתו כאורח כדי להציע שידוך לבתו, ולתת לו ולמשפחתו מתנות רבות כמבואר שם (כד, נג), בכל זאת שם לו בתואל סם המוות בקערה שהגישו לפניו כדי שיאכל וימות, כמבואר שם (כד, נה) בתרגום יונתן ב"ע, ובפ' רש"י.

כמו כן בעוד שלאחיה של שרה - לוט, היו מעלות רבות, כמבואר ברש"י פ' וירא (יט, כט). וכן מבואר שם בפרשה (יט, ב-ג) שסיכן את חייו כפשוטו כדי להכניס את המלאכים שבאו אליו לסדום. לעומת זאת אחיה של רבקה - לבן הארמי, היה רמאי ורשע גדול, שרימה בנוכלותו את יעקב אבינו מאה פעמים, ורץ אחריו כדי להורגו כמבואר בארוכה בפ' ויצא. והנה למרות הכל התבדלה רבקה מהם ומהתנהגותם - מחמת גדולתה העצמית - וללא כל מורה דרך. וכבר בגיל שלש שנים הגיעה במעשי הצדקה והחסד שעשתה עם אליעזר ואנשיו, וכן בדבקותה בבורא ית"ש, לדרגתה הרוחנית הגבוהה של שרה אמנו כמבואר שם במד"ר (ס, טז), שהובא בקצרה ברש"י (כד, טז), והשכינה הקדושה שכנה מעתה על האהל שלה כל ימי חייה, כשם ששכנה על האהל הזה כל ימי חיי שרה אמנו.

למה העדיף הקב"ה את תפילת יצחק על פני תפילת רבקה

והנה לפי מה שהתבאר על גדולתה של רבקה אמנו, למרות כל הקשיים הרבים שניצבו בפניה ממשפחתה, מהראוי להבין את האמור בפרשה (כה, כא). שכאשר יצחק ורבקה התפללו לה' שיפקוד אותם בילדים, הקב"ה נעתר לתפילת יצחק ולא לתפילת רבקה. והטעם לכך כתוב ברש"י שם, כי אינה דומה תפילת צדיק בן צדיק [יצחק], לתפילת צדיק בן רשע [רבקה]. ולכאורה אנו היינו חושבים, שדווקא רבקה שהגיעה לדרגתה ע"י עבודה עצמית מיוחדת במינה, היה צריך להיות שהקב"ה ישמע לתפילתה. וודאי שאין בכך מלגרוע מאומה מגדלותו של יצחק, אלא היה צריך להיות, לפי השכל הדל שלנו, שתפילת שניהם ובקשתם תיענה באופן שווה. ולמה לא זכתה רבקה שגם תפילתה תישמע?

ונראה לעניות דעתי, שודאי שבגלל מסירות נפשה של רבקה למען הבורא ית"ש, עד שזכתה מעצמה להגיע כבר בגיל שלש לדרגת שרה אמנו, אכן מגיע לה שהקב"ה ייעתר לתפילתה. ואדרבה היותה בגדר - צדיק בן רשע - אולי היא מעלה עצמית

גדולה יותר. אולם נראה שחז"ל לימדו אותנו דבר עמוק יותר, ויתכן שזוהי הסיבה שמחמתה תפילת רבקה לא נשמעה, למרות גדולתה. וביאור שורש הדברים כתוב בגמ' בברכות (כז:).

שבגמ' מבואר, שמסיבות מסוימות שכתובות שם, החליטו החכמים שבאותו הדור להעביר את רבן גמליאל מנשיאותו. וכשחיפשו לו מחליף, חשבו תחילה על רבי עקיבא שהיה הגדול בתורה בדורו. אולם הם ביטלו את הרעיון הזה, מאחר ורבי עקיבא היה בנם של גרים, ולא היתה לו זכות אבות. ופי' רש"י שם, ושמא יעניש אותו רבן גמליאל בגלל הקפדתו עליו - והעונש יחול, כי מול קטרוג וקפידה - גם הגדול ביותר בתורה ויר"ש בדורו - צריך הרבה זכויות כדי להגן עליו. והזכות הגדולה שמועילה לכך היא - זכות אבות. דבר שלא היה לרבי עקיבא, והיה לשאר החכמים שבדורו, ובפרט לרבי אלעזר בן עזריה שהתמנה בסוף במקום רבן גמליאל, שהיה דור עשירי לעזרא הסופר, וע"ש בגמ'.

לאור האמור, מאחר ומהעיבור הזה של יצחק עם רבקה צריך לצאת יעקב אבינו שהיה בחיר האבות, ועמוד התורה. וממנו יצאו שנים עשר השבטים שהם - עם ישראל, ולבסוף מחמתם יעקר מהעולם כל כח הטומאה כולל הס"מ. וכלשון התפילה בימים נוראים: וכל הרשעה - כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ. הרי ברור שהס"מ היה מקטרג בכל כוחו שתפילת רבקה לא תתקבל. ואפילו אם קטרוגו לא היה מתקבל, ורבקה היתה מתעברת ויולדת לבסוף את יעקב, הוא היה מצליח חלילה לפגוע אחר כך לרעה ברבקה בגלל שלא היתה לה זכות אבות. כי למדנו מהגמ' בברכות, שלגבי דבר זה שלא להינזק מקטרוג או מקפידה - זקוקים לזכות אבות - כשם שרבי עקיבא היה זקוק לזכות אבות, כדי להינצל מקפידתו של רבן גמליאל וזהו דבר שלא היה לרבקה.

א"כ אולי זו הסיבה שהקב"ה לא נעתר לתפילת רבקה. אבל לא שיש חיסרון כל שהוא באיכות תפילתה וגדלותה של רבקה. אלא הדבר נעשה רק לטובתה - כדי להציל את חייה, וחיי יעקב בנה שיוולד, שממנו עתידים לצאת אח"כ כל עם ישראל שיקבלו את התורה וילמדוה, ודבר זה ימגר לבסוף את כח הטומאה מהעולם.

פרשת תולדות

מעריב החיזוק

מאת הרב שמעון פרג שליט"א

בפרק כ"ה פסוק כ"ז, כתוב ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו ורבה אהבת את יעקב, וראיתי בספר אבן ישראל שהביא בשם החיד"א בשם רבי חיים ויטאל זצ"ל, שכל מטרתו של יצחק זה להחזיר את עשיו בתשובה, וכדבריו מבואר בספורנו שיצחק חיפש לתת לעשיו מצוות כיבוד אב, שע"ז יקבל את הכח של מצוה גוררת מצוה, וע"ז יחול הברכות עליו, דהיינו שיצחק יודע שעשיו הוא רשע ויצחק מחפש דרכים איך להחזיר אותו בתשובה, ומצא עצה לזכות אותו בכיבוד אב שזה היה המדרגה של עשיו, כמו שמבואר בחז"ל שהתנאים קנאו בעשיו בכח המצווה שנתיחד בכבוד אב, והיה מוכן יצחק לתת את כל הברכות לעשיו כדי שיתקרב אל הקב"ה ובזה מתורץ קושית האבן ישראל שהקשה איך יצחק סומך על שחיטתו של עשיו, הרי עשיו היה מומר שברח ממצות מילה, ומומר שחיטתו פסולה ולפי הנ"ל מבואר היטב שיצחק היה בטוח שעשיו ע"י ריבוי במצוות כיבוד אב ומצוה גוררת מצוה בודאי יחזור בתשובה, וידוע דברי הגמ' בבבא מציעה דף ל"ב שגדולה מצות כיבוד אב, שהוקדש כבודם לכבוד המקום וזה חיפש יצחק עד כדי כך שסמך על שחיטתו, ובודאי שצריך לחזור על מה שמובא בספר מכתב מאלוהו דברי הזוהר בפרשת השבוע שכתב שהקב"ה העלים מיצחק את מעשה עשיו כדי שיתברך יעקב שלא מדעתו של יצחק אלא מדעתו של הקב"ה,

וכתב המכתב מאלוהו ג"כ על דרכו של רבי חיים ויטאל זצ"ל שיצחק שבא מכח מידת הגבורה, ראה בעשיו שכלו אדמוני שכולו בא מכח הגבורה וראה בו את כח היצה"ר השולט בו שאם עשיו יתגבר על היצה"ר יוכל להגיע לכוחות העל טבעיים לשבור מחיצות גדולות ולחזק את ריבוי התורה והמצוות וע"י יתגדל ויתקדש שמיה רבא, ובודאי שלענינו החיזוק הגדול שבודאי כל אחד הן הורים והן מחנכים רוצים בנים כמו יעקב אבינו,

שכל כולו זה חסד ומידות טובות, ושקיעות בלימוד אבל לפעמים הקב"ה מזמן לאדם אחד שכל כולו גבורות ודינין וצריך ללמוד מיצחק אבינו איך שראה בבנו עשיו אתגר איך לנצח את הכח של היצה"ר שאם עשיו חוזר בתשובה יכול להגיע בכח הגבורה שלו למקומות גבוהים ביותר ואכמ"ל

**יבואר כמה דברים
במה שיצחק אוהב את
עשיו פרק כ"ה פסוק
כ"ז ויבואר דברים
נפלאים בגודל הענין
של קרוב רחוקים**

**יבואר דבריו של בעל
המכתב מאלוהו
להגאון הרב דסלר
זצ"ל**

**יבואר שהמקור לזה
כתוב בשמונה פרקים
להרמב"ם פרק שישי
בהפרש אשר בין
החסיד המעולה לבין
החסיד הכובש את יצרו
והמושל בנפשו**

**יבואר עוד דרכו של
החת"ס בויכוח של
יצחק ורבקה:**

**יבואר דברי האבן
עזרה שיצחק לא ירש
בממון מאביו כלום**

**יבואר בגודל הכח של
הדיבור, שיעקב אבינו
מוכן ללבוש בגדי עשיו**

בשמונה פרקים להרמב"ם הנמצא בש"ס וילנא אחרי ע"ז הריות ואבות חולק הרמב"ם על הפילוסופים שאמרו שהמושל בנפשו אם יש לו תאוות, והוא כובש את יצרו הוא קטן יותר מאדם שאין לו יצה"ר, ושיטתם שאדם שיש לו תשוקה לרע ותכונה לרע היא תכונה רעה בנפש, והרמב"ם חולק עליהם וכתב שאחרי החקירות בזה העניין נמצא שהמתאווה לעבירות ונכסף עליהם הוא יותר חשוב ויותר שלם כמו שאמרו במסכת סוכה כל הגדול נ=מחברו יצרו יותר גדול ממנו ואמרו לפום צערא אגרא והוסיף הרמב"ם ואמר ויותר מזה ציוו להיות האדם מתאווה לעבירה, עד שהזהירו מלומר שאני מטבעי לא אתאווה לזה והביא רעיה מהתורת כהנים בשם ר' שמעון בן גמליאל לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר וחלב אי אפשי ללבוש שעטנז וכו' אלא אפשי ומה אעשה אבי שבשמיים גזר עלי, ועיי"ש דאעריך במצוות השכליות לבין מצוות שאמרו חז"ל שהכובש את יצרו, בחת"ס פרשת השבוע כתב שבדאי יצחק יודע את כח הרע של עשיו ושיעקב אבינו הוא איש תם וכו' רק יצחק רצה לתת את הברכות לעשיו, שהיה בטוח שעשיו יהיה הזבולון של ישכר ועי"ז יעקב יוכל לעסוק בתורה, ולא יצטרך להוליד את זבולון שיפרנס את יעקב, ורבקה רואה בעשיו שאם העוה"ז יהיה שייך לו, אז יעקב ימות מרעב, ולכן בתחבולות שדלה את יעקב לקבל את הברכות, וידוע מה שכתב בתרגום יהונתן בן עוזיאל שאותו היום היה ער"פ ורבקה אומרת ליעקב שהלילה שזה ליל הסדר שבו טללי ברכות מושפעים ובקשה מיעקב אבינו שיקח שני גדיי עזים שאחד הוא קרבן פסח ואחד הוא חגיגה, ידוע מה שכתוב באבן עזרא בתחילת הפרשה שיצחק אבינו לא לקח מעושר אביו כלום לעצמו, והיה עני וידוע שתפילת מנחה זה קרבן של עניים וזה שייך ליצחק אבינו ומה שרבקה מבקשת מיעקב שיביא ליצחק קרבן פסח וחגיגה, שזה דומה למן שזה לחם אבירים, ועי"ז יצחק ירגיש שהעוה"ז של יעקב זה כולו רוחניות, ולא ירגיש ח"ו שהברכות של ויתן לך זה שייך לעולם הזה, וידוע מה שאומרים שעשיו בא ליעקב ורואה אותו עושה סעודות גדולות ואומר לו העולה"ז שלי ויעקב אומר לו שזה סעודות שבת כמו שאומרים מעין עולם הבא וכן ר"ח וסיום מסכת שכל ההנאה של יעקב בעולה"ז זה בחינת עולה"ב ועי"ז יצחק מסכים לתת את הברכה ליעקב, ואף שראה שיש כאן סתירה מהידים שהם ידי עשיו והקול קול יעקב, ידוע מה שמקשים העולם איך יעקב אבינו מוכן לשנות את בגדיו ולא את קולו הרי בודאי יצחק מבחין בקולו של יעקב כמו שמבואר בגמ' שסומא מותר באשתו בהבחנת הקול וראיתי ברשב"ם שכתב שהיו תאומים וקולן דומה, אבל ברש"י מבואר שעשיו דבר בגסות יקום אבי ויאכל מציד בנו ויעקב בלשון תחנונים, וא"כ קשה הרי יעקב אבינו מסתכן בכל ההמשך של עמ"י אם ח"ו יצחק במקום לתת לו ברכה נותן לו קללה ח"ו, ומזה רואים כמה יעקב אבינו מוכן לוותר על הכל העיקר לא לשנות את קולו ולדבר ח"ו כמו עשיו וכמה צריך להתחזק בזה שצריך האדם לשמור על הדיבור לדבר כמו יעקב אבינו אפילו שעי"ז יכול להפסיד הרבה.

לזכות ידידינו הרב יונתן חיים בן מלכה הי"ו שכל העלונים הם בזכותו ע"י ידידו משה בן שרה ומשפחתו

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

תולדות תשפ"ד ❖ גליון תקנ"ג

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

א. הקדים הבשר להיין

וַיֵּשׁ לוֹ וַיֹּאכַל וַיֵּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשֶׁת (כ"ז כ"ה)

הנה איתא בקרא שיעקב אבינו ע"ה הביא לאביו הבשר ואכלו ואחר כך הביא לו היין ושתאו.

ותיקשי הרי בעלמא באופן דאיכא בשר ויין, ודאי מברך על היין ואחר כך על הבשר, דעל היין מברך בורא פרי הגפן ועל הבשר מברך שהכל, וברכת הגפן קדים. ואם כן אמאי הכא הקדים הבשר.

תירוץ א' - ואת הלחם אשה עשתה

הנה יש ליישב דהיה בתוך הסעודה ואז רשאי להקדים הבשר ליין, אף שמברך על היין, ובאמת איתא בקרא (כ"ז י"ז) ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה, חזינן דהיה לחם.

אמנם כתב רש"י במקום אחר (בראשית ל"א י"ד) דכל דבר מאכל קרוי לחם. ומכל מקום יש לומר דבקרא דידן דכתיב לחם הוא כפשוטו. [א"ה. עיין בפירוש רבינו אפרים (ע"ה"ת בראשית כ"ז י"ז) שפירש קרא דידן "ואת הלחם" כלומר התבשיל כי כל מיני מאכל קרוי לחם].

אלא יש לעיין אמאי לא אהדריה קרא שיעקב נתן ליצחק את הלחם. ויש ליישב דבשלמא המטעמים אהדריה משום דמחמת זה בירכו, ולענין היין הא יש כאן רבותא כמו שכתב ביונתן בן עוזיאל (עיין לקמן אות ב') אבל הלחם פשיטא שהגישו ליצחק.

תירוץ ב' - הביאם בזה אחר זה

עוד יש לומר שהביא בזה אחר זה, קודם הבשר ואחר כך היין, וממילא קדם הבשר.

אך אכתי יש לעיין אם על המביא ראוי שיביא קודם את הקודם במעלה.

אמנם הראוני בתרגום יונתן בן עוזיאל (כ"ז כ"ה) דבשעה שנתן הבשר לא היה לו יין ואחר כך בא מלאך והביא לו יין מגן עדן. וזוהי לשונו, ואיזדמן לה מלאכא ואיתי מן חמרא דאצטנט בענבוי מן יומי שרוי עלמא ויהבה ביד יעקב.

וכך כתב בדעת זקנים על התורה (שם). וזה לשונו, מהיכן היה לו יין, שלא מצינו שמסרה לו אמו, אלא שמיכאל הביא לו יין בגן עדן.

נמצא דבשעה שהביא לו הבשר, אף ליעקב לא היה היין, ורק אחר כך קיבל היין מהמלאך.

תירוץ ג' - מאכל קודם למשקה

וכי תימא דהבשר קודם ליין דהרי מתבאר מדברי תהלה לדוד (ס"י קס"ז ס"ק א') דמאכל לעולם חשיב גדול יותר ממשקה, דמשקה לעולם אין לו מעלת גדול, דהנוזל נידון כחלקיקים נפרדים.

אך אינו נוגע לנידון דידן, דכל זה בברכותיהן שוות, משא"כ בכגון נידון דידן הרי בורא פרי הגפן קודם לשהכל, דהוי ברכה מבוררת וגם הוי שבעת המינים, ואם כן ודאי הבורא פרי הגפן קודם להשהכל.

[הנה יש לעיין ביין קפוא ויין נוזל, להסוברים (א"ה. עיין פרי מגדים פתיחה

להל' ברכות אות י"א ד"ה התנאי שני, כף החיים ס"י ר"ב ס"ק י"ד ט"ז, שבט הלוי ח"ט ס"י ל"ט, מנחת יצחק ח"ח ס"י י"ז) דקפוא נמי מברכין בורא פרי הגפן, אם כן הקפוא קודם דחשיב גדול לגבי הנוזל. אך אם היין הנוזל חביב יותר שוב קדים. אמנם באמת אינו כן, דאף אם הקפוא חביב יותר, בכל זאת יש להקדים המשקה שהוא לדברי הכל בורא פרי הגפן.

תירוץ ד' - נעביד ביה מצוה אחריתי

הנה יש לדון אם בבשר נתקיים מצוה, כגון מצוות כיבוד אב, אם יש לו קדימה מפאת הואיל ואתעביד ביה חדא מצוה.

וכגון בהא דאמרינן (ברכות ל"ט ב') לענין פת עירוב, שעדיף לבצוע עליו לסעודת שבת, דהואיל ואתעביד ביה מצוה חדא דעירוב נעביד ביה מצוה אחריתי דסעודת שבת, ודן בראש יוסף (ברכות ל"ט ב') אם משוי קדימה ולא הכריע.

ולפי זה באמת יתחדש שאם יש על השלחן תפוח והאב ביקש מבנו שיביא גם תפוז, האם התפוז קודם, ולא מצאתי מפורש. [אך מנא לן דיקדים למין שבעה].

מעתה האי בשר דיצחק הוי קרבן פסח או חגיגה (כמו שהבאנו לקמן מרש"י) ונימא דמהאי טעמא קודם ליין. אך זה חידושא רבא.

תירוץ ה' - קרבן פסח וחגיגה

הנה ברש"י (כ"ז ט"ז) מבואר שהיה בליל פסח, והגדיים היו חד לקרבן פסח וחד לחגיגה, ואם כן בלאו הכי היה יין לפני הסעודה דקידוש וד' כוסות, ואם כן באמת בירך קודם על יין.

ב. אם יש מעלת גדול במשקין

הנה הבאנו לעיל (תירוץ ג' הנ"ל) הא דכתב בתהלה לדוד (ס"י קס"ז ס"ק א') שאם יש לאדם שני כוסות משקה גדול וקטן, אין צריך להקדים הכוס הגדול, מכיון שהטיפות נידונים כפרודים ואינם מצטרפים ליחשב כדבר אחד גדול.

ויש לדון בדבריו בכמה גווני:

א. אוכל מרק בכף

הנה נפקא מינה מדבריו, באוכל מרק בכף, שאין צריך להשאיר הכף בתוך המרק בשעת הברכה כדי שיהיה כגדול, דבלח אינו חיבור ואינו נחשב על ידי זה כגדול יותר.

ב. לא להופכו למשקה לפני הברכה

עוד נפקא מינה, שהאוכל לָבֵן לא יערב אותו לפני הברכה, דאז הופכו למשקה ואז הוי קטן, והרי חזינן במשנה ברורה (ס"י קס"ח ס"ק ה') דיש להעדיף גדול אף כשכוונתו לאכול רק מאחד מהם, וקל וחומר בנידון דידן שרצונו לאכול לָבֵן זה.

וכל זה כד נימא כתשובת הקהילת יעקב (נדפסה בכתבי הקהילת יעקב

החדשים לברכות ס"י ט"ו) דלָבָן מוצק חשיבא אוכל.

[ואגב, יש לעיין לענין מעלת שלם, אם יש מעלת שלם בלבן שנמצא בבית קיבול מהמקום שמוצא בו. ויותר היה נראה דאין כאן מעלת שלם. ומכל מקום צריך תלמוד. וכמו כן יש לעיין לענין עיגול של גבינה צהובה או חפיסת שוקולד שלימה האם חשיב שלם].

והנה זימנין יש גם מצוה לבחוש את הלבן, וכגון באוכל פת ואין לו משקה רק לָבָן, והשתא אם יבחנו הוה משקה ויקיים ברכת המזון דאורייתא להני דסברי (עיין רמ"א ס"י קצ"ז סע' ד') דרק כששותה הוה דאורייתא.

ג. מאכל קטן גדול ממשקה הגדול ביותר

הנה לפי דברי התהלה לדוד עולה שהמאכל הקטן ביותר שהוא מוצק, תמיד דינו כגדול יותר ממשקה הגדול ביותר שהוא נוזלי, וצריך להקדימו מדין גדול.

אמנם יש לחוכיח מהפרי מגדים והמשנה ברורה דלא סבירא ליה הכי, דהרי כתב בפרי מגדים (ס"י רמ"א משב"ז ס"ק ו') פתיחה להל' ברכות סוף אות ה' והביאו במשנה ברורה (סוף ס"י רמ"א) שאין קדימה למאכל על פני משקה.

ועוד עיין בתשובות גינת ורדים (ח"א ס"י ו' ואילך) שכתב דאין הבדל בין מאכל למשקה לענין קדימה, וכן דעת רבי יוסף הלוי (שם ס"י ז'), אמנם דעת רבי משה ויטאל (שם ס"י ה') דמאכל קודם למשקה. וכן כתב בעיקרי הד"ט. [ויש לעיין מהו היכא דהמשקה חביב יותר].

[הנה הנידון שם לדעת הרשב"א (מובא ברמ"א ס"י רמ"א סע' ה') דהיכא דבדיני הקדימה יש להקדים השני אינו נפטר בסתמא על ידי הראשון, דאינו בדין שהאינו חשוב יפטור את החשוב אלא אם כן כוון בהדיא, מעתה האם בסתמא משקה פוטר למאכל, או דילמא מסתמא אינו פוטר כיון דנחשב המאכל לחשוב יותר שאינו נפטר בסתמא. ויש לומר דגם אם כהתהלה לדוד דמאכל גדול, מכל מקום יפטור בסתמא, דהרי דנו רבנן בתראי אם דינא דהרשב"א גם לענין מעלה דגדול].

ד. אכילה ושתייה שני ענינים

הנה הראוני לדברי הריטב"א בברכות (מ"א א') דאכילה ושתייה שני ענינים חלוקים לגמרי הם ואין להקדים זה לזה כלל אלא יעשה כמו שירצה.

והנה לכאורה משמע דסובר הריטב"א דבמשקה יש נמי מעלת גדול, דאם לא כן הרי מאכל קודם מדין גדול.

אבל מלשון הריטב"א משמע דאין כלל קדימה, ואף לענין שאר דיני קדימה, כגון בחד חביב וחד אינו חביב, [נדקא אמאי דסליק מיניה לעיל]. ואם כן אין ראיה ממנו להאי נידון דהתהלה לדוד. [א"י. היינו דאף דבאמת אם אחד מהם חביב, מכל מקום ליכא כלל דיני קדימה לענין להקדים אכילה לשתייה או שתייה לאכילה].

אך מכל מקום מאי דכתבנו לדון לענין מעלת גדול, שכל מאכל דינו כגדול לגבי משקה, לכאורה לדברי הריטב"א אודא.

ה. כוס ובתוכה פירות

הנה מתבאר מדברי התהלה לדוד, דבאופן דיש כוס ובתוכה פירות גדולים וקטנים, לא נימא דהכוס מצרף כל הפירות לאחד, ואם כן עדיף להשאיר הפירות בכוס דכך הוה יותר גדול, אלא אמרינן דיש לו להוציא הגדול מהכוס ולאכול, דהרי להאמור אפילו טיפות מים שהם ביחד בכוס לא עושהו גדול

ג. לבטל הקדימה כשאי אפשר לקיימה

הנה יש לדון לענין מעלת קדימה שנדחתה האם בטלה לגמרי. ויש לדון בזה בג' גוונים.

א. מעלת חביב לאחר שלם

הנה קיימא לן (משנה ברורה ס"י רמ"א ס"ק ד') דשלם קודם לחביב. ויש לעיין בגוונא שלפניו שלם ואחר כך יכול לאכול חביב או אינו חביב, ואין לו נפקותא איזה מהן יאכל, מי נימא דלאחר אכילת השלם יאכל מה שירצה, או דילמא יאכל דוקא האינו חביב, דבזה גורם שבהקדמת השלם לא ביטל מעלת חביב כלל.

ולענין כיון דשלם עדיף מחביב בטלה לגמרי חשיבות החביב ואם כן יאכל לאחר אכילת השלם איזה מהן שירצה.

וכן לענין קדימות שבעת המינים לחביב, לאחר אכילת המין שבעה, אם יכול לאכול או מאכל חביב או שאינו חביב, נמי יעשה מה שירצה.

ב. החשוב חייב מספק והאינו חשוב בודאי

אמנם בגוונא שיש קדימה וצריך לילך כנגדה, כגון להקדים האינו חביב לחביב, למשל, באופן שהחביב ספק חייב בברכה והאינו חביב ודאי חייב בברכה, וצריך להקדים האינו חביב ומוציא החביב, בזה יש לעיין מהו באופן שאין לו נפקותא אם יאכל אחר כך עוד מאכל שאינו חביב, או יאכל מאכל שחביב. האם דינו לאכול דוקא האינו חביב כדי לא לבטל דין הקדימה של האינו חביב לחביב.

כגון אם לפניו שלש צלחות, ורוצה לאכול שתיים, והני שתי צלחות עם גזר חייב בברכה בתורת ודאי, וצלחת אחת עם בוטנים ספק חייבת בברכה, ואין לו נפקותא איזה שתיים יאכל, והבוטנים חביבים יותר מהגזר, אם נימא ליה שיאכל תחילה צלחת גזר אחת ואחר כך בוטנים כרצונו או דילמא יאכל שני צלחות הגזר וכך לא יבטל דין הקדימה. וטעם הנידון, דאמנם רשאי להקדים הגזר לבוטנים כיון דהגזר ודאי חייב בברכה, אך יש לומר שלא יעשה כן דאם הבוטנים חייבים בברכה שינה דיני הקדימה. על כן עדיף שלא יאכל מהבוטנים כלל ולא יבטל דין הקדימה.

ולכאורה בלאו הכי אין איסור דהרי יתכן שפטורים ואם כן הוי רק ספק אם עבר על דיני הקדימה, אך מכל מקום נימא דראוי שלא להכנס לספיקות.

ג. החשוב חייב מכח ספק ספיקא

הנה משכחת לה הנידון גם באיסור גמור, [ולא רק משום דראוי שלא להיכנס לספיקות], כגון שיש ב' צדדים לחייב הבוטנים בברכה, ומכל מקום אינו מברך על הבוטנים, כמו שכתב במשנה ברורה (ס"י רמ"א ס"ק כ') דגם בספק ספיקא לחומרא לא מברכין, והשתא אם יקדים הגזר הא ודאי ביטל דיני הקדימה, דהרי לענין הדין להקדים החביב, בזה נימא דאיכא ספק ספיקא לחומרא.

והיינו כד אמרינן דבספק ספיקא לחומרא מחמירין בדרבנן, כמו שכתב במשנה למלך (פ"ח מהל' אבות הטומאה ה"ה), אמנם בתשובות הרמב"ם (ס"י ש"ח, מובא ברמ"א ס"י ת"ד סע' א') מבואר לקולא, כמו שבאר במשנה ברורה (ס"י ת"ד שער הציון ס"ק י') ובשער המלך (פ"י מהל' מקואות ד"ה כלל ה').

אם לחומרא עדיף שלא יאכל

יש לבאר דין הנ"ל, דהנה תחילה יש לשאול היאך הדין בדבר החייב בברכה מכח ספק ספיקא לחומרא, כגון ספק אם שמע מחבירו הברכה, ואף אם שמע ספק אם חבירו אכל, דילמא לא אכל חבירו בגלל סיבה, דאסרינן ליה לברך, והשתא יש לעיין אם שרינן ליה למיכל.

ולכאורה יש לדון דאסור לאכול כיון דרוב צדדים דחייב בברכה, [כד אמרינן כהמשנה למלך הנ"ל דספק ספיקא לחומרא מחמירין בדרבנן], ונדמה זאת לדבר שחייב בברכה בודאי אך אם יברך יגרם לחבירו נזק, דבזה ודאי דאסירא ליה לברך, אבל לא שרינן ליה לאכול, דמבטל חיוב הברכה, והכי נמי בספק ספיקא לחיובא. [לדעת המשנה למלך הנ"ל].

והשתא נימא נמי בנידון הנ"ל דאיכא בהבוטנים ב' צדדים דחייבים בברכה, יהא אסור לפוטרו בדבר שאינו חביב שהרי מבטל דיני הקדימה בתורת ודאי מדין ספק ספיקא. [א"י. והיינו דבאופן הנ"ל יברך על האינו חביב דהוא הגזר, ואחר כך יאכל רק הגזר ולא הבוטנים וכך לא ביטל דיני הקדימה].

אמנם כל זה כשאין לו שום נפקותא ויכול לאכול אחר כך מאכל אחר בלא לפגוע בדיני הקדימה, דבכהאי גוונא באופן שחייב לברך מכח ספק ספיקא, מחוייב מדינת לעשות כן כדי שלא לפגוע בדיני הקדימה. [אמנם בגוונא שאין לו רק ספק אחד שמבטל דיני הקדימה אי אפשר לחייבו]. אך אם יש לו נפקותא, כגון שחפץ במיוחד בתבשיל זה, לא חלים כאן כלל דיני הקדימה.

עניני שבת - צידה ענף א'

א. השני פטור דלא עשה מעשה

הנה לכאורה תיקשי בעיקר דינא דהמשנה, דאם יושב הראשון ומילא הפתח, ואחר כך בא השני, והלך הראשון, אמאי השני פטור ומותר, הא השתא הצידה מחמת השני, ויש ליישב, דמה שעומד השני ושומר שלא יצא הצבי, לא חשיב שעושה מעשה, ואינו אלא שב ואל תעשה.

והנה איתא בגמרא בבא מציעא דנחלקו רב ושמואל (צ"ג א') לענין משמר פרדסים אם דינו כפועל שאוכל, דדעת רב דמשמר כעושה מעשה דמי, ודעת שמואל דלאו כעושה מעשה דמי, וביאר האבני נור (שם) דתלמיא בהאי פלוגתא אם המשמר בפתח חשיב מעשה, ולדעת שמואל שפיר יש לבאר דמותר מחמת דלא חשיב מעשה.

ולפי"ז כתב האבני נור, דאי אפשר ליישב כהאמור, דהרי בהאי גוונא השני עושה מעשה, דמונע בפועל מהצבי לצאת, ואם כן לא שייך כלל דינא דהמשנה.

ב. אף בגוונא דהתוי"ט השני לא עשה מעשה

ונראה, דאתי שפיר תירוצא דאבני נור אף אם נימא דהפטור דהשני מחמת דחשיב דלא קא עביד מעשה, דבנידון דידן נמי השני לא עביד מעשה, דבשעה דהשני פונה ימינה, והראשון אכתי ממלא הפתח, השני אכתי לא צד, וכשהראשון הולך שמאלה, דממלא השני חצי הפתח, אכתי הוה בהיתר, דעודנו ניצוד מחמת הראשון, וכשהראשון גומר לילך שמאלה, אין כאן מעשה מהשני, דכבר עמד במחצית הפתח בהיתר, ואחר כך בהא דממשיך השני להיכנס לתוך חלל הפתח, לית בזה איסורא, דלא קא עביד מיד, נמצא דמקצת גופו משוי לה כניצוד, וליכא איסורא כיון שהראשון ישנו.

ויש לדון דאינו כן, אלא אמרינן דכיון דדעת הראשון עכשיו ללכת, חשיבא הליכת השני פעולה אחת, וחשיב דהשני צד עכשיו, אע"פ דהראשון עדיין ממלא חלק מהפתח, ואע"פ דבפשוטו מותר לשני לישב בפתח אף כשיודע שהראשון עתיד לילך, וכן לסגור הדלת כשדעתו להתיר הצבי הקשור, מכל מקום אולי בגוונא דידן גרע, דהראשון הוה באמצע ההליכה רק שעדיין ניצוד מחמתו, אבל לא אדע מקום לזה.

ג. אף בגוונא דהמשנה השני עושה מעשה

אך נראה דלא מסתבר לומר האי ביאור בהמשנה, דשאני במלאכת שבת דאף לדעת שמואל משמר חשיב מלאכה, ואף בגוונא דהמשנה, מכיון דהשני נשאר בעמידתו הקודמת ושומר שלא יצא הצבי, עצם עמידתו בפתח חשיב כעשיית מלאכה, [וע' מה שביארנו לקמן בס' ג'].

ד. השני פטור מחמת דהצבי חשיב ניצוד

וכתב האבני נור דיש לבאר טעמא דהמשנה בדרך אחרת, דאע"פ דחשיב דהשני עושה מעשה, מכל מקום השני פטור, דאיכא הכא סברא מיוחדת, דהצבי חשיב כבר ניצוד, דאין שעה אחת דהצבי יכול לצאת, [ולא אמרינן דכל שבגופו גורם שעל ידו צד חשיב כצדו עכשיו], ולפי"ז כתב האבני נור דשפיר יש ליישב קושיית התוי"ט כהנ"ל, דהרי אע"פ דהשני עשה מעשה למנוע הצבי מלצאת, מכל מקום הצבי חשיבא כל הזמן כניצוד. [ויש לעיין אם דינא דמתניתין הוא נמי כשחיה ניצודה ביד אדם, ובא אחר ומחזיק בה, והראשון מוציא את ידיו, האם אמרינן דהשני פטור ומותר].

ה. צבי קפץ לתוך הבית

הנה בגוונא דממלא אדם את הפתח, ורואה צבי שרוצה לקפוץ לתוך הבית, יש לדון אם צריך האדם לעזוב, ולכאורה תליא בבי' דהרכיס הנ"ל, דהרי להסברא דאינו עושה מעשה פטור, דגם בכהאי גוונא אינו עושה מעשה, משא"כ להסברא דניצוד, לכאורה חייב, דהרי הצבי קפץ לתוך החצר רק אחר כך, ולא היה ניצוד קודם.

והעירו דיש לומר דגם לסברא דניצוד נימא דפטור, דהרי קודם הצידה, לא קא עביד מאומה, ואחר כך כשהצבי נכנס, כבר ניצוד, איברא התוספות בשבת (י"ז ב' ד"ה א"ן) כתבו דבמחזיק המלכות בידו חייב מיד, ותמה במנחת חינוך (מוסד השבת אות כ"ח) מאי קא עביד, הא החיה נכנסה מעצמה, ועל כרחך חזינן מתוספות כדברינו, דבכהאי גוונא דשומר שלא יצא, חשיב צידה, אע"פ דהחיה נכנסה מעצמה, אך יש לחלק דשאני בהא דהתוספות, דמקרב המלכות לדג.

הנה אחת מל"ט מלאכות הוא מלאכת צידה, והיה במלאכת המשכן, דהיו צריכין לצוד בהמות כדי לקחת עורותיהן להיריעות.

והנה איתא במשנה בשבת (ק"ז ב') דבגוונא דצבי נכנס לבית, וישב הראשון על הפתח ומילאהו, הראשון חייב, דזהו צידת הצבי, ואם אחר כך בא השני וישב בפתח, ואחר כך הלך הראשון, השני פטור, ואמרינן בגמרא (ק"ז א') דפטור ומותר, דהשני לא עשה הצידה.

והקשה התוי"ט הא כשהראשון הולך החוצה, במציאות אינו יכול לצאת מהפתח אלא אם השני מפנה לו מקום, ואם כן באותה שעה הצבי אינו ניצוד, דגם הצבי יכול לצאת החוצה, וכשהשני חוזר למקומו הרי השתא השני צד, ואם כן גם השני חייב, [ואין ליישב דהצבי רחוק ולא יכול לצאת עד אשר השני ימלאו, דאכתי חשיבא הצבי בן חורין באותה שעה].

ויש לדון ליישב קושיית התוי"ט בכמה אנפי:

דרך א' - חידושא דמגן אברהם דפותח וסוגר אינו צידה

המגן אברהם (סי' שט"ז סק"א) מיישב דלא קשה מיד, דבכהאי גוונא ליכא צידה כלל, דאטו מי שיש לו תרנגולת בתוך ביתו ונפתח הפתח יהא אסור לסותמו, אלא על כרחך אמרינן דכיון שהוא כבר ניצוד שרי, והכי נמי בגוונא דידן, דהליכת השני לפנות מקום להראשון הוה כפותח הדלת וסוגר, ולא חשיבא צידה.

אבל האחרונים נחלקו על המגן אברהם וסברי דחשיבא צד, וכך נקט המשנה ברורה, (שם סק"ה), רק דצידה דרבנן כתב בביאור הלכה בשם הפמ"ג דבהא יש לומר כהמגן אברהם, דחכמים לא אסרו בכהאי גוונא.

ובאליה רבה (מובא בשער הציון שם סק"ט) אייתי דכן מבואר בתוספתא (שבת רפ"ג), דאיתא התם דבית שיש בו שתי דלתות, וסגר הראשון ואחר כך השני, הראשון פטור והשני חייב, פתח הראשון וסגר, הראשון גם כן חייב, חזינן דפתיחה וסגירה חשיבא צידה.

ואולי יש ליישב דעת המגן אברהם, דאיירי דוקא בגוונא דדעתו לסגור בעת שפתח, משא"כ התוספתא איירי באין דעתו לסגור, ורק אחר כך החליט לסגור, אמנם גם בלא התוספתא, תיקשי דמסברא נראה דחשיבא צידה, ותו תיקשי מהו הסברא לחלק, דאם נימא כהמגן אברהם, על כרחך מתפרש דכבר היה ניצוד, ואם כן אף בגמלך.

תו יש ליישב, דהביאור הלכה (שם סי' ו' ד"ה והלך) אייתי בשם נהר שלום דלא קאמר המגן אברהם אלא בגוונא דאין דעתו לצוד העוף אלא לשמור הבית, רק הוה פסיק רישיה דיצוד העוף, אבל בגוונא דדעתו לצוד העוף ודאי חשיב צידה, ולפי"ז יש ליישב דהתוספתא איירי בגוונא דדעתו לצוד, אך תיקשי, דעיקר חילוקא דנהר שלום צריך ביאור, דהא בעלמא אסרינן בפסיק רישיה, ואם כן אמאי בנידון דידן לא אסרינן, [ותו תיקשי, דאם נימא דהתוספתא איירי בדעתו לצוד, אס כן נימא דגם המשנה איירי בדעתו לצוד, ואפילו הכי קאמר המגן אברהם דלא חשיב צידה].

דרך ב' - השני אינו צריך לפנות מקום

התוי"ט מיישב, דאיירי דאין השני צריך לפנות לו מקום, דהראשון אינו יוצא החוצה אלא נכנס פנימה, וכעין זה מיישב התורת חיים באופן הפוך, דהראשון היה החיצון, והשני הפנימי, ועכשיו כשהראשון הולך, השני נשאר במקומו, והובאו שני התירוצים במשנה ברורה (שם).

הרש"ש (שם) כתב גוונא אחריתא, דחלל הפתח היה במכוון שיצא הצבי בו, והראשון ישב רק בחצי רוחב הפתח, ואפילו הכי עושה דהצבי לא יכול לצאת, דהצבי רחב יותר מהאדם, והלכך הראשון חייב, והשני דבא וישב בחצי השני דחלל הפתח, פטור, והשני לא צריך לפנות מקום להראשון לצאת, דהרי כל אחד יושב בחצי השני דחלל הפתח. [ובדעת התוי"ט יש לבאר דסובר דדוחק לומר דאדם יותר מצב].

דרך ג' - תירוץ האבני נור

האבני נור (או"ח סי' קצ"ג) מיישב, דאיירי דהשני מפנה מקום לראשון לצאת החוצה, אך כל הזמן סמוך לו, שהשני יוצא מחלל הפתח ונמצא לפני הפתח, דאכתי ניצוד, והולך לפני הפתח הצדה, כגון לצד ימין, והראשון הולך לפני הפתח הצדה לצד שמאל, והשני נשאר צמוד אליו, נמצא דאין הפתח פתוח אף לרגע, ולכן אע"פ דהשני נתן לראשון לצאת, מכל מקום השני פטור.

ענינים שונים [א']

ותיקשי הרי בסח בין ב' הברכות הוה הפסק ומברך שנים, ואם כן הרי הכא סח, דהרי כשהתחיל לברך על התפילין של ראש הוה הפסק, ואם כן כבר נתחייב בהברכה השניה לכל הדעות, ואמאי יאמר 'ברוך שם וכו' אלא חזינן דלא אמרינן דודאי נתחייב בהברכה השניה.

[א"ה] והיינו או משום דכיון הוה מעניינא לא הוה הפסק, או משום דבתחילת הברכה כשאמר תיבת "ברוך" עדיין לא נתחייב בברכה השניה, נמצא שלא יצא ביה ידי חובת ברכה השניה כיון דחסר בו תיבת "ברוך". עיין מה שהבאנו בגליון פרשת ואתחנן תשע"ז.

ג. נמצא שלו מים ושל השני יין

תו העירו דשפיר מוציא, דהנה אמרינן במשנה ברורה (סי' ר"ט ס"ק ח') שמי שבידו על יין להוציא עצמו וחבירו, ונמצא שהוא מים, מכל מקום חבירו שיש לו יין יצא ידי חובת ברכה כי חשב על עצמו.

אמנם יש לדחות מתרי טעמי, חדא, דאין נפקא מינה בכל זה, דלענין פלוגתת המחבר ורמ"א בנפל המאכל, רק מספק קאמר הרמ"א שלא יברך שנית, ואף דינא דמשנה ברורה הנ"ל הוי נמי רק ספק, כמו דכתב בשער הציון (שם ס"ק ט') דהמגן אברהם פקפק על זה מאד. (והרי בשלמא באופן שבידו כדיו ואחר נשפך היין או שדיבר או שמלך, בזה נקטין (משנה ברורה סי' ר"ג ס"ק ט"ו) דמהני ברכתו לאחרים, אבל בסי' ר"ט דמתחילה לא עלתה לו מנא לן דתועיל בחבירו מכח טעותו).

מעתה בנידון דידן הרי ברכת המברך שמברך שנית בלאו הכי הוה ספק ברכה גם לרמ"א ומכל מקום הנוהג כרמ"א לא יכול לצאת ממנו מספק, אם כן היינו גם אם איכא עוד ספק שמא חל הברכה.

תו טענו דכל דברי הפוסקים (במשנה ברורה הנ"ל) היינו רק כיון דכוונתו לשתות עוד יין, אם כן כיון דחל הברכה לאחרים, חל גם למברך על היין שישתה אחר כך, ושוב חל לאחרים ברצונו ושוב, משא"כ בנידון דידן שלדעת הרמ"א לא היה צריך לברך על מאכל השני, אם כן לא חייל כלל כלפי המברך. ונכון.

ענינים שונים [ב']

מצה בפסח, כיון דבעינן מצה הראויה לשבעה, ותודה נאכלת רק ליום ולילה, מעתה מאי שייך עשה דוחה לא תעשה במצה של חדש, הרי אף אם האיסור ידחה מפאת דהעשה ידחנו, מכל מקום אינה מצה הראויה לשבעה.

ודן ליישב בחידושי הרי"ם (תשובות יו"ד סי' י"ט) דנימא דשרינן לאוכלה בתוך שבעה כיון דבלא זה לא יקיים העשה. אך דעתו נוטה דאינו כן, דלא שרינן כיון דלא חשיבא בעידינה ושוב אינו ראוי לשבעה.

ג. שרי לטלטלו בבין השמשות

אמנם לאידך גיסא הרי אשכחן לענין עירוב לא כך, דהנה שרינן בעירובו בכרמלית כיון דיכול לטלטלו בבין השמשות, דכל דבר שהוא משום שבות שרינן בבין השמשות לצורך מצוה והרי מערבין רק לדבר מצוה.

חזינן דאע"פ דאין עליו חיוב להביאו מהכרמלית מכל מקום אם ירצה יביא. [א"ה] היינו משום דאם לא יהא אפשרות לטלטלו אם כן לא יהא עירוב ולא יתקיים הדבר מצוה.

אם כן יש למילף לנידון דידן. אלא נצטרך לחלק בין דיני דאורייתא לבין דיני דרבנן.

ענינים שונים [ג']

ומסברא יש לומר דשרי, וכי תימא הא חזינן במשנה בפיאה (פ"ד מ"ג) שאם נפל על הפיאה או פירש טליתו עליה, מעבירין אותה הימנו, שקנסינן ליה, חזינן דאסירא ליה לכסותה כיון שעדיין לא קנאו. אך יש לחלק דשאני התם דהוא ממון עניים.

מברך לדעת המחבר

הנה עובדא הוה במי שהחזיק בידו פרי ורצה לאוכלו ואחר כך לאכול עוד פירות ונפל ונאבד, ונהג כהמחבר (או"ח סי' ר"ז סע' ו') ובירך עליו שנית. [אמנם כתבו הפוסקים דגם לנוהגים כהמחבר הוי ספק ברכות].

והנידון היה האם בברכתו השניה יכול להוציא אדם אחר שאוכל מתחילה אבל הוא הוה כהרמ"א (שם) דסובר שאין לברך על פרי השני.

א. ליכא ערבות להוציאו

הנה יש לדון דכיון דלדידיה שנוהג כרמ"א, אין לברך שנית, אם כן ברכת המברך לא נתפסה, אם כן לא יוכל להוציאו, דהרי בברכת הנהנין אין דין ערבות שאע"פ שיצא מוציא.

ב. בטלה ברכה הראשונה מחמת הפסק

הנה העירו דמכל מקום שפיר דמי, דנהי דלהרמ"א הברכה הראשונה בתוקף, אך בשעה שבידו פסע שנית, בטלה הברכה הראשונה מחמת ההפסק, ואם כן חיילא רק השניה, ואם כן שפיר יוציא.

אך הא חזינן לא כך, דהנה כתב ברמ"א (או"ח סי' כ"ה סע' ה') שמניח תפילין של יד תחילה ומברך להניח תפילין, ואחר כך מניח של ראש ומברך על מצות תפילין. ומוסיף ברמ"א, שטוב לומר תמיד אחר הברכה השניה 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. וביאר במשנה ברורה (שם ס"ק כ"א) דהיינו משום דחיישינן דאינו חייב אלא ברכה אחת על שתיהן, ונמצא דהברכה השניה הוה ברכה לבטלה, ואע"פ דאין נקטינן להלכה שמברך ב' ברכות, מכל מקום להוציא עצמינו מידי כל פקפוק נוהגין לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

תנאי המצוה

הנה יש לדון אם אמרינן דיני דחיה, כגון עשה דוחה לא תעשה, לענין תנאי המצוה שעושה לאחר קיום המצוה, שהתנאי ידחה לא תעשה, באופן דבלא התנאי לא תהא המצוה.

א. שורש הספק

שורש הספק, דהנה קיימא לן דדינא דעשה דוחה לא תעשה הוה רק בעידינה, ואם עובר הלאו קודם שעשה העשה, לא דחינן להלאו, מעתה יש לעיין היכא דיעשה הלאו לאחר קיום העשה, ועל ידי זה יגרום לעשה שיחול למפרע, מי אמרינן דבכהאי גוונא לא הוה בעידינה כיון דאינו מקיים העשה בשעת הדחיה. או דילמא חשיב בעידינה, כיון דבשעה שדוחה הלאו מתקיים העשה למפרע.

ב. מצה הראויה לשבעה

הנה אמרינן (קידושין ל"ח א') דבשנה הראשונה לכניסתם לארץ ישראל לא אכלו בני ישראל מצה בליל ראשון דפסח, מפאת דחיה להם רק מצה של חדש. ודינינן בירושלמי (חלה פ"ב ה"א) והובא בתוספות (שם ד"ה אקרו) דנימא דעשה דאכילת מצה ידחה לא תעשה דאכילת חדש. [עיין שם בתוספות מה שתיירצו].

ותיקשי הא אמרינן (פסחים ל"ח ב') מצה שבתודה אינו יוצא בה חובת

הרואה מציאה ומכסהו

הנה יש לעיין ברואה מציאה ואינו מגביהו, האם רשאי לכסותה שאדם אחר לא יקחנה והוא יקחנה לאחר מכן.

לרפואה שלימה

חנה בת שרה

בתוך שאר חולי ישראל

לעילוי נשמת

האברך הרה"ח

ר' יחיאל יהושע זצ"ל בן יבלהמ"א

יוסף דוד הי"ד

נלב"ע י"ג אב תשפ"ב תנצב"ה

זאת למודעי הדברים אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים. לקבל הגליון מייל L5703949@gmail.com

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת תולדות תשפ"ד

"ויבז עשו" - ההזדמנות שהוחמצה

תוכן

א' - החטאים שלא נכתבו / א

ב' - החטא שכן נכתב / ג

ג' - הזדמנויות אבודות / ה

אולם התוספות מקשים קושיא על האשמה זו: "ואם תאמר, והלא לא נצטוו בני נח על נערה המאורסה כדאמרינן בפרק ארבע מיתות, בעולת בעל יש לה, נכנסת לחופה ולא נבעלה אין לה?!" קודם מתן תורה, לא היתה כלל מציאות של 'קידושין'. לא היה מושג שהאשה 'נקנית' לאיש על ידי מעשה קידושין, אלא האופן היחיד של נישואין היה כאשר איש ואשה חיו יחד כבעל ואשה, וזה מה שהפך את האשה לאשת איש. ההגדרה של 'נערה המאורסה' היא אשה שלא נעשה בה דבר מלבד מעשה קידושין, ודבר זה היה חסר משמעות לפני מתן תורה. מהי אפוא כוונת חז"ל שעשו "בא על נערה מאורסה"? זה הרי לא יתכן. זוהי קושית התוספות.

והנה, אין ספק שבעלי התוספות לא חיפשו דרכים ללמד זכות על עשיו, אבל מה אפשר לעשות? התוספות רוצים להבין פשט בדבריהם של חז"ל, והם יודעים שקודם מתן תורה אין מושג של אירוסין בבן נח. מכח קושיא זו מתרצים התוספות כי "אף על פי שלא נצטוו, מכל מקום מכוער הדבר". פירוש, אכן, קודם מתן תורה לא היה שום תוקף הלכתי למושג 'אירוסין', נמצא ש'אירוסיה' של נערה זו היו לא יותר מאשר הבעת הסכמה להינשא לאדם אחר, ועשיו הלך ונשא אותה. לא היה כאן איסור שחייבים עליו סקילה, אלא 'דבר מכוער'.

לחסל את הצורך

דוגמא נוספת לאחת מאותן חמש עבירות שעליהן עבר עשיו באותו יום היא "הרג את הנפש". עשיו רצח משהו. אבל את מי הוא רצח? חז"ל מגלים לנו שהוא רצח את נמרוד. נמרוד! נמרוד הוא זה שניסה להשמיד את אברהם אבינו, סבו של עשיו. נמרוד היה רשע אמיתי, והוא המריד את העולם נגד הקב"ה. מצוה גדולה היא להרוג אדם כזה, על זה נאמר "וּבְעֶקֶף הָרֶעַךְ מִקְרָבָךְ". אנחנו מחויבים לבער את הַרְשָׁע מתוכנו.

א' - החטאים שלא נכתבו

ללמוד את הסיפור

סיפור מכירת הבכורה הוא מאורע מיוחד במינו. אנחנו יודעים שבמקומות אחרים בתורה, לא מסופקים לנו פרטים רבים אודות מקרים שאירעו. חלקים נכבדים מחייהם של גדולי האומה כלל אינם מוזכרים בתורה. לדוגמא, התורה אינה מספרת לנו דבר אודות שבעים וחמש השנים הראשונות לחייו של אברהם אבינו, וכך גם לגבי שמונים שנותיו הראשונות של משה רבינו. ואילו כאן - התורה מאריכה בפרטי פרטיו של סיפור מכירת הבכורה. ניתן להסיק מכך שהתורה מצפה מאיתנו להפיק לקח חשוב מהסיפור הזה, שכן מטרת התורה כאן, כמו בכל אחד מסיפורי התורה, אינה לספר לנו סיפורים מעניינים, כדי ללמד אותנו משהו.

אין בכוחי לגלות את הלימודים הללו. אין לי ספק שיש הרבה מאוד מה לומר בענין זה; אני מניח שאפשר לחבר חיבורים שלמים שיעסקו רק בנושא הזה של מכירת הבכורה. אני איני ראוי למשימה כה גדולה, אבל ברצוני לשוחח אודות פרט אחד מתוך הסיפור הזה, פרט שהוא חיבור בפני עצמו.

קושית התוספות

נפתח בהקדמה. חז"ל אומרים כי "חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום" (בבא בתרא טז, ב) - הגמרא מונה חמש עבירות חמורות, שזיכו לעשו את התואר המפוקפק "עשו הרשע".

אחת העבירות היא "בא על נערה מאורסה". "נערה מאורסה" היא נערה שקיבלה קידושין מאחר, כלומר אשת איש גמורה. העונש על עבירה זו - לנערה ולמי שבא עליה - הוא סקילה. יש כאן אפוא האשמה חמורה ביותר נגד עשו.

חטאי המלכים

זהו הביאור גם במה שנאמר על כמה מבין המלכים, "וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו ה'" - בעיני ה' דייקא, לא בעינינו. אנחנו לא היינו רואים את מעשיהם כרעים כלל וכלל, אבל בעיני ה' הם היו רעים. בכל מקום שבו כתוב כך על מלך כלשהו, עלינו להבין שהכוונה אינה למעשים שהיו נתפסים כרעים בעיני בשר ודם. אלא שממלך שמוֹלֵךְ על עם ישראל תובעים הרבה יותר, ונדרשת ממנו שלמות בדרגה הרבה יותר גבוהה, וכלפי המדרגה שנדרשה ממנו, הוא היה רע בעיני ה'. נמצא שהביקורת הזו, "וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו ה'", היא ביקורת מסוג נדיר ביותר. כמובן שזוהי ביקורת שיש לנו בה תפיסה, ואנחנו מסוגלים להבינה, כי אחרת היא לא היתה נכתבת בתנ"ך כלל, אולם עלינו להבין שלא מדובר במעשים שאנחנו היינו רואים כרעים.

מה שאתם שומעים כעת הוא כלל גדול בהבנת התנ"ך. המלכים הללו אינם רעים כפי שהם מצטיירים בעינינו, ובוודאי שכאשר חז"ל מספרים אודות מעשים נוראים שמלכים אלו קיימו בסתר, עלינו להבין שהדברים אינם כפשוטם. כל מה שנכתב אודותם, צריך להיות מובן במישור שונה לחלוטין. הכתוב מגנה אותם רק כפי מה שהיה מצופה מהם להשיג.

כן הוא הדבר כאשר חז"ל אומרים שעשיו בא על נערה מאורסה והרג את הנפש. הגיוני הזה על עשיו נאמר במישור שונה לחלוטין. לא לפי מדרגתנו, אלא לפי מדרגתו של בנם של יצחק ורבקה, ורק ביחס לשלמות שהיתה מצופה ממנו. בדומה לכך, גם שאר העבירות שעבר עשיו באותו יום, שנמנו שם בגמרא בבבא בתרא - כולן צריכות להתפרש באופן דומה.

זה מסביר מדוע 'עבירות' אלו לא נכתבו בפירוש בתורה. אמנם המדרשים מביאים להם רמזים מהפסוקים, אולם הדברים הללו אינם מוזכרים בפסוקים באופן מפורש. הסיבה לכך היא שהתורה לא רצתה לכתוב גינוי כזה שאנשים לא היו יכולים להבין, או שהיו מבינים באופן מוטעה. אמנם חכמינו ז"ל הורשו להציץ אל תוך הנעשה בבית דין של מעלה, ולספר לנו מה נחשב להאשמה שם, אבל כאן בעולם הזה האשמות אלו הן מדי דקות ועדינות עבור רבים, ולכן הן אינן כתובות בתורה.

מילים של מעלה

עם זאת, מבין חמשת העבירות שבהן מואשם עשיו, ישנה אחת שנכתבה בפירוש בתורה. לא רק שהתורה כותבת את זה במפורש, אלא שהיא אף מאריכה ומפרטת אודות עבירה זו - "שט את הבכורה". עבירה זו מפורשת בפסוק "וַיָּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה". לא יכול להיות יותר מפורש מזה. והסיבה שהתורה כן מספרת לנו אודות עבירה זו היא משום שטמון כאן הלימוד החשוב ביותר עבורנו.

מה היה קורה אילו מישו היה מתנקש בחייו של היטלר ימ"ש, ומיד אחר כך מגיע לארה"ב? אין ספק שהוא היה זוכה לתשואות מכל עבר. הוא היה מקבל את 'אות כבוד הנשיא'. אמנם היום ה'אות' הזה לא שווה הרבה, והוא ניתן לכל מיני יצורים שפלים וטורוריסטים, אבל בימים עברו, האות הזה ניתן רק למי שראוי לכך.

המתנקש היה זוכה לקבלת פנים ממלכתית. אלפי אנשים היו יוצאים לרחובות כדי לחגוג את חיסולו של הצורר הנאלח. ה'רוצח' הזה היה זוכה להערכה לא רק בקרב המון העם. אין לי ספק שכל הרבנים וראשי הישיבות היו מכבדים אותו עבור המצוה הגדולה שקיים!

אני זוכר את קבלת הפנים שנערכה לגנרל פרשינג כאשר חזר לארה"ב מצרפת לאחר מלחמת העולם הראשונה. אילו תרועות הוא קיבל - המטירו עליו פרחים, ואפילו לא ידעו מה לעשות בשבילו מרוב ששמחו בו. יתכן והצעירים מבינכם זוכים את איזנהאואר ששב כגיבור מלחמה לאחר מלחמת העולם השנייה. אנשים ממש 'השתגעו' מרוב שמחה!

אנחנו מאשימים את עשיו בשפיכות דמים, אבל למעשה הוא ראוי למדליית כבוד. בחברה שלנו, עשיו היה זוכה לנסיעה בלימוזינה פתוחה בשדרות ברודוויי, בעוד הקהל ממטיר עליו פרחים, ואילו כעת, שמו של עשיו מוכתם בתור אדם ש"הרג את הנפש", כביכול הוא עבר על איזו עבירה.

שופט צדק

ביאור העניין כך הוא: הקב"ה שופט את האדם על פי מניעיו. אילו עשיו היה הורג את נמרוד למען כבוד ה' יתברך, זה היה סיפור אחר, אבל במעשה ההריגה שלו, עשיו גם הרגיש רמה מסוימת של סיפוק, והוא נהנה משפיכות הדמים, ולכן הקב"ה דן אותו כשופך דמים.

אצלנו, מי בכלל היה מדקדק על מניעים של מחסל הצורר? נניח והאיש הזה היה רוצח שפל שהצליח לחדור לגרמניה ולהתנקש בחייו של היטלר, אין ספק שהיינו שוכחים מכל העבר שלו. אז מה אם הוא עשה את המעשה שלו לשם שפיכות דמים? אנחנו היינו מוכנים למחול לו על הכל!

אבל זה רק בגלל שאנחנו לא בוחנים את המניעים שמאחורי המעשים. אולם כאשר מדובר באדם גדול, בבנם של יצחק ורבקה, הקב"ה תובע ממנו הרבה יותר, והוא כן בוחן את מניעיו. אם הוא היה בנם של הורים אחרים, הקב"ה לא היה תובע ממנו מניעים טהורים כל כך. אולם מעשיו, בנם של ענקי עולם, נביאי ה', הקב"ה תובע הרבה יותר, ולכן הקב"ה דרש ממנו דרגה גבוהה מאוד של שלמות. כאשר עשיו נשפט על ידי הקב"ה, הוא נשפט על מחשבותיו, לא על מעשיו. אותן עבירות שעשיו נתבע עליהם, בעינינו לא היו נתפסות כעבירות כלל וכלל.

הזדמנויות מבוזבות

אין לי ספק שהיו לעשיו כמה וכמה תירוצים טובים מדוע ויתר על הבכורה. "כך אוכל להסתובב בשדה ולצוד בעלי חיים עבור אבי. זה ממש כיבוד אב!" "אוכל להתבונן בעצים, בציפורים, ולראות את נפלאות הבורא. זה ממש חובות הלבבות, שער הבחינה!" שיערי תירוצים לא נגעלו - בפרט כשמדובר בעבודת ה'. ולכן מכירת הבכורה לא העיקה על מצפוננו. שיעקב יהיה הבכור - מה יש? העיקר שהעבודה תימשך הלאה, ואני אני אוכל לצאת אל היער ולצוד ציד.

זהו החטא! לבזבז הזדמנויות! הזדמנויות לעבוד את ה'! וגם אם פירוש הדבר הוא שתצטרך להישאר בבית, כי יהיו זקוקים לך לעבודת הקרבנות; לא תוכל לצאת לכל הטיולים שליבך משתוקק לצאת להן, אלא תצטרך להישאר בבית ולעשות משהו עם עצמך. כמובן שלכל טיול יש הצדקה: "מדובר בטיול למפלי הניאגרה - זה נפלאות הבורא!" או "זה לא סתם טיול, זו נסיעה לארץ ישראל!" או מה שזה לא יהיה. אבל אתה מבזבז הזדמנויות. זה התירוץ האמיתי.

הכותל האמיתי

יהודי מחליט לנסוע לארץ ישראל, ומצדיק את הזמן שהוא מבזבז על נסיעה זו, בכך שהוא נוסע לארץ הקודש, ומתכנן להתפלל בכותל המערבי. אתה מוכן להקריב את הלימוד הקבוע מדי ערב, את החברותות, את השיעורים, רק כדי לנסוע ולעמוד במקום שהוא רק זכר לימי תפארתו של עם ישראל? איני מזלזל בכך, אבל זוהי הזדמנות מבוזבת. לוותר על לימוד התורה כדי לנסוע מארצות הברית לכותל? היתכן?

דע לך שהש"ס שבביתך הוא הכותל האמיתי. הפוך את ארון הספרים עם התלמוד בבלי לכותל שלך. זוהי ההצלחה שלך.

הצלחה בחיים פירושה להעביר את הש"ס אל תוך הראש שלך. עמוד על יד ארון הספרים, והפוך אותו לכותל המערבי הפרטי שלך. כשאתה סוגר את הגמרא בערב, תוכל להניח קוויטלך בין כרכי הגמרא, וכך להתפלל לה'. הש"ס הוא הכל עבורנו! אין בעולם דבר קדוש ואהוב יותר בעיני השי"ת מאשר ד' אמות של הלכה. מאז חורבן בית המקדש, אין בעולמו דבר חשוב יותר מהש"ס ושאר הספרים. אז מה אתה חושב לעצמך? לוותר על לימוד התורה בתמורת נסיעה לארץ ישראל?

הקולעים שלא חטאו

כשאני נותן דוגמאות מעין אלו, אנשים רואים בי אדם קיצוני, אבל מבט זה נובע מהעובדה שאיננו מעריכים נכונה עד כמה חמור החטא הזה של ויתור על הזדמנויות. בכדי להבין את גודל האשמה שבדבר, ועד כמה זוהי עבירה חמורה, עלינו להקדים ולהבין מהו פירושה של המילה 'חטא'.

למען האמת, גם בעניינה של עבירה זו, אין זה פשוט כל כך להבין מה היה כל כך גרוע בזה. אז הוא ביזה את הבכורה - אז מה? למעשה, אילו בני אותו דור היו קוראים את תיאור הפרשה, ללא משפט הסיום שלה, הם היו רואים בעשיו איש קדוש, אדם שבוח מן הכבוד. הלא בדומה לכך מצינו אצל יהודה בן טבאי, שכאשר ביקשו למנותו לנשיא, הוא ברח למצרים (ירושלמי חגיגה ב, ב). והדבר נחשב לשבת. אם כן, גם את עשיו היו משבחים על רצונו לברוח מהכבוד.

המילים של עשיו היו יכולות לשמש כסמל עבורנו: "הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לְמוֹת" - אלו מילים שנאמרים על ידי צדיקים. "העולם הזה הוא מקום ארעי. יום אחד אנחנו נעזוב אותו, ואם כן איזו תועלת יש בכבוד בעולם הזה?"

מי שהיה שומע את המילים הללו, היה מעריץ אותם ללא גבול; ואין לי ספק שעשיו העריץ את עצמו עבור כך. אני בטוח שבכל פעם שהוא נזכר במעמד זה, הוא השתבח בעצמו על כך שהוא ויתר על הכבוד שהיה מגיע לו בעולם הזה. עשיו לא אמר את המילים, "וַיֵּצֵא עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה" - הוא אמר הכל עד למילים אלו, ורק כאשר הקב"ה הקריא למשה רבינו את התורה, הוא ציווה עליו לכתוב את המילים הללו, מכיון שזוהי המסקנה של הסיפור כולו. עשיו ביזה את הבכורה - זוהי שורת המחץ של פרשה זו.

ב' - החטא שכן נכתב

הקסם שבחופש

השאלה אפוא היא, מאי קמשמע לן? מה התכלית של סיפור זה? אנחנו לא כל כך מבינים את שורת המחץ - אז מה אם עשיו ביזה את הבכורה? מה אנחנו אמורים ללמוד מכך? זוהי שאלה חשובה, כי ככל שנבין טוב יותר את מהותו של החטא הזה, כך נוכל לקחת ממנו לימוד מעשי עבורנו.

עלינו להבין שפירושה של הבכורה היא הזדמנות; היתה זו הזדמנות לעבוד את ה', משום שבאותם ימים, בכור המשפחה היה זה שעבד את עבודת המזבח. כל משפחה בנתה לעצמה במה שעליה הם עבדו את ה' בהקרבת קרבנות, והבכור היה זה שהוביל את המשפחה בעבודה זו. הוא שימש כמורה דרך, כעין כהן המשפחה בעבודת ה'.

אולם עשיו חשב לעצמו: "למה שאהיה כבול למזבח?" תפקיד כהן המשפחה היה תפקיד בעל דרישות רבות. היה צורך ללמוד את מלאכת הקרבת הקרבנות. מדובר בתהליכים שדורשים זמן כדי ללמוד ולבצע אותם, ועשיו לא היה מעוניין בכך. "אני רוצה להיות אדם חופשי".

"אוי ויי! מה היתה שווה עבורי כל הנסיעה? שלחתי אותך ללוס אנג'לס רק כדי להימנע מתאונות דרכים ומקבלת דוחו"ת?"

כך אומר ה': "האם שלחתי אותך לעולם רק כדי לא לעבור עבירות?" בוודאי שחייבים להימנע מעבירות. כשנוהגים על משאית, בהחלט צריך להיזהר לא לפגוע ולא להיפגע. אולם אם חוזרים לבוס בידיים ריקות, ללא שום הישגים, רק עם העובדה שלא היו שום בעיות, אזי הנסיעה כולה היתה לריק. זה מה שאומר השי"ת: "היכן היא הסחורה שהיית אמור להביא אתך? 'להשיב אֶמְרִים אֶמֶת לְשִׁלְחֶיךָ' (משלי כב, כא)! כל המצוות, כל ההישגים - היכן הם?" ברור שמי שלא ינהג בזהירות במשאית ויגרום לתאונות דרכים, גם לא יוכל להביא אתו שום סחורה, אולם לא באנו לעולם הזה רק כדי להימנע מתאונות.

העולם הבא

ומדוע? כי אדם שעובר עבירות, הגרוע ביותר שיקרה לו זה שהוא ייכנס לגיהנום. כמובן שגיהנום הוא מקום בכלל לא נעים, לא מדובר באתר נופש; אבל בדרך כלל, כל עוד מדובר ביהודי מאמין, יהודי שמאמין בקב"ה ובתורה מן השמים, אזי הגיהנום יזכך אותו מכל העבירות שעבר. אכן, זה תהליך כואב מאוד. משתמשים שם בכל מיני חומרי חיטוי וניקוי שכלל אינם נעימים, אבל בסופו של תהליך, הנשמה יוצאת כשהיא מזוככת וטהורה מכל חטא.

"משפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודש" (עדות ב, י). לאחר פרק זמן זה, האדם יוצא מהגיהנום כשהוא טהור ונקי, והוא מוכן לאושר הגדול של העולם הבא, להתענג מהמצוות שקיים וההישגים שהשיג. שכר המצוות אינו מוגבל לשנים עשר חודש. המצוות, התורה, ותיקון המידות, מקנים לאדם שכר לנצח נצחים. על עבירות יש עונשים, עונשים נוראים ואיומים, אולם לעונשים אלו יש קץ ותכלית, ובבוא העת העונש מסתיים והאדם נכנס לחיי האושר בגן עדן, ששם יזכה לשכר לנצח נצחים.

הזדמנויות אבודות

הבה נתאר לעצמנו כעת מה יקרה אם האדם מגיע לגן עדן, והוא מגלה שהיו הזדמנויות כל כך רבות שהוא הפסיד. "אי, אני נזכר כעת במכתב ששלח אלי יהודי תלמיד חכם מירושלים, יהודי צדיק שיושב ולומד יומם ולילה, שעמד לפני נישואי בתו העשירית. השלכתי את המכתב הישר אל פח האשפה. הפסדתי. חטאתי."

או: "אני זוכר שכששמעתי שהרב מוסר שיעור תורה בבית הכנסת מדי ערב, שכנעתי את עצמי שאני מדי עסוק בשביל זה". זה דבר נורא ואיום! לימוד תורה הוא אחד הדרכים הגדולים ביותר לנצל את החיים בעולם הזה.

אנחנו מרבים להזכיר את המילה הזו בתפילה - "סלח לנו אבינו כי חטאנו", ועוד, ואם כן ראוי לנו לחקור ולתור אחר משמעותה האמיתית של המילה. אני יודע שרובם חושבים שהם יודעים את התשובה, אבל הם טועים. הסכיתו ושמעו, כי כעת אתם עומדים לשמוע חידוש. משמעות המילה 'חטא' אינה כפי שסברנו עד כה - לקום ולעבור עבירה. הפירוש של המילה 'חטא' אינו 'עבירה', אלא 'חוסר עשייה'. זו המשמעות האמיתית של 'חטא'. התרגום של 'חטאנו' אינו 'עברנו עבירות' אלא 'החסרנו עשייה, בזבזנו הזדמנויות'.

כך מבואר מהפסוק בספר שופטים (כ, טז), המתאר את קולעי המקלעים של שבט בנימין כמי ש"קָלַע בָּאֶבֶן אֶל הַשָּׁעָרָה וְלֹא יָחֻטָּא". זו היתה מומחיותם - לקלוע בדיוק אל המטרה, מבלי להחטיא. מבואר מכאן ששורש המילה "חטא" אינו קשור לעבירה ועוון, אלא ל"החטאה" של המטרה.

היורש שלא חטא

דוגמא נוספת לכך מוצאים אנו בדבריה של בת שבע, שבאה אל דוד המלך וקבלה בפניו על כך שהוא הבטיח ששלמה בנה ימלוך תחתיו, והנה קם אדוניהו בן חגית ומכריז על עצמו כמלך העתידי, "וְהִיָּה כְּשֹׁכֵב אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו וְהִיָּיתִי אִנִּי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים" (מלכים א' א, כא).

מהי משמעותה של המילה "חטאים"? האם זה קשור לעבירה ועוון? לא ולא. "חטאים" פירושו "המפסידים". אם לא תטפל בעובדה שאדוניהו מתעתד למלוך, הרי שאני ושלמה בני נפסיד את ההזדמנות למלוך. אנחנו נהיה ה'חטאים' - המפסידים.

אז הנה, גילינו את משמעותה המקורית של המילה 'חטא'. זהו מושג חדש עבורנו, אבל זו האמת: 'חטא' פירושו להפסיד. לא לעשות רע, אלא להפסיד הזדמנות לעשות ולהשיג טוב.

הנהגה שלא חטא

אני תמיד ממשיך את אותו משל, אבל אחזור עליו שוב, בפעם העשירית. היה הֵיָה בעל משאית ששכר נהג כדי לנסוע מניו יורק ללוס אנג'לס, ולהביא משם סחורה בחזרה אל ניו יורק. הנהג נסע בכבישים במשך מספר שבועות, וכשחזר סוף סוף, שאל אותו המעסיק: "נו, איך היה?"

"מצוין! הנסיעה עברה בשלום. זו היתה נסיעה חלק לגמרי". היתה תגובתו של הנהג. "לא היו שום תאונות דרכים, ולא קיבלתי אפילו דו"ח אחד. לא היו פנצ'רים, כלום! נסיעה ממש נפלאה".

"ומה עם הסחורה שהיית אמור להביא? הבאת אותה?" שואל בעל הבית.

"אה, שכחתי להביא אותה", עונה הנהג.

יעקב, מאידך, חי עבור מטרה - להשיג שלמות, ולנצל כל הזדמנות שנקרית בדרכו. זו היתה השקפתו. "יעקב!" הוא אמר לעצמו תמיד. "יש כל כך הרבה מה להשיג בחיים!"

כמובן שבלתי אפשרי עבורנו לעמוד על כל מה שיעקב השיג כתוצאה מהשקפה זו, ההשקפה שהחיים הם רצף יקר ערך של הזדמנויות להשגת השלמות. אין לנו את היכולת להבין ולהסביר את היקף ההישגים האדירים של יעקב אבינו. הדבר דומה לנמלה המנסה לאמוד את גובהו של בן אדם. אני לא מנסה אפילו לעשות זאת. אני בכלל לא מסוגל לכך.

אולם חז"ל, הם כן היו מסוגלים, והם תיארו לנו את אחד ההישגים של יעקב. יעקב ניצל את ההזדמנות שניתנה לו להקים משפחה, ליצור אומה. זוהי הזדמנות שלא היתה לא לאברהם ולא ליצחק.

הזדמנות משפחתית

הגמרא (סנהדרין יט, ב) מביאה פסוק המדבר אודות יעקב אבינו: "כֹּה אָמַר ה' אֶל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבְרָהָם" (ישעיה כט, כב), ושואלת הגמרא: "וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם? אמר רב יהודה, שפדאו מצער גידול בנים".

במשך כמעט מאה שנה, אברהם אבינו היה פטור מגידול ילדים. מדוע זה היה כך? אל תחשבו שזה היה במקרה, שהיתה כאן טרגדיה מצערת. הסיבה לכך היתה שהקב"ה רצה שזמנו של אברהם יהיה פנוי לחשיבה. זו היתה ההזדמנות המיוחדת של אברהם - לא לגדל ילדים אלא לגדל את עצמו.

שימו לב כעת. לשם מה אנחנו בכלל זקוקים לילדים? האם אנחנו ילדות קטנות שזקוקות לבובות משחק? זה בלתי הגיוני בעליל, וזה גם אנוכי. בשביל זה נועדו ילדים - כדי לספק לנו תעסוקה וסיפוק?

התשובה היא, שהילדים ניתנו לנו על ידי השי"ת בתור הזדמנות ואחריות - אנחנו מגדלים את עם ה'. ואין לנו כל זכות להישמט מחוב זה. כל אדם צריך להינשא בגיל צעיר ולהוליד כמה שיותר ילדים, ובכך לקיים את מצוות "פרו ורבו". זוהי חובה גמורה.

היו משתגעים

הילדים נולדים, ואתם מתחילים להשתגע משני ילדים, אז אם כבר - תשתגעו מעשרה. זוהי טעות גדולה שיש נשים שטועות בה. הן חושבות שאם לא יולדו להן ילדים נוספים, הם לא ישתגעו. זו טעות. אני ראייתי נשים שטענו שהן משתגעות מתינוק אחד או שנים. אז שכבר ישתגעו מעשר.

האם אתם מעלים בדעתכם את גודל המעלה של לימוד שורה אחת של גמרא? ללמוד שורה אחת, ולדעת אותה היטב! אתה אומר את המילים של חז"ל הקדושים, האנשים הגדולים ביותר שבאו אחר הנביאים. אתה אומר את המילים, אתה יכול לחזור עליהם, ולפעמים אתה אפילו מבין פחות או יותר את העניין כולו! ואם למדת שתי שורות, שלוש שורות, או ווה! למדת דף שלם? אתה מיליונר!

לקנות את המסכת

אם תלמד עמוד אחד של גמרא, ותחזור עליו שוב ושוב עד שתדע אותו כמו 'אשרי', גם אם אינך מבין היטב את הפשט, אתה רק מתרגם פחות או יותר את המילים ויודע לחזור עליהם כמו 'אשרי', זהו הישג גדול. יהודים לומדים דף גמרא חדש בכל יום, והדפים הישנים נמחקים עד מהרה מזכרונם. אך לא זוהי הדרך ללמוד. לא כך מנצלים את הזדמנויות החיים. צריך לשבת ולחזור על אותו עמוד ארבע פעמים. ומי שירצה לעשות מעבר לזה, יחזור על השקלא וטריא בעל פה - לא מילה במילה - אלא לחזור על מהלך דברי הגמרא במילים שלך.

אם יש לך חמש דקות ללמוד, שתי דקות ללמוד - זוהי הזדמנות נהדרת! שתי דקות של לימוד התורה! לעולם לא תוכל להשלים את שתי הדקות הללו! גם אם תלמד במשך שעות, ימים ושבועות, אבל אותן חמש דקות אבדו לך. זהו חטא! הפסדת את ההזדמנות!

ובגן עדן, אתה תבכה בכי תמרורים: "למה לא ניצלתי את חמש הדקות הללו?" אולם שום תשובה ושום גיהנם לא יעזרו. תשובה וגיהנם אינם יכולים להשיג הישגים עבור האדם. הם יכולים לטהר ולזכך אותו מהעוון של חוסר ההשגה, אולם הם לא יוכלו למלאות את ההישגים שחיסר וביזה. הוא הפסיד אותם, והוא לא יוכל להשיב אותם לעולם.

ג' - הזדמנויות אבודות

ויבז את ההזדמנות

זה מה שאנחנו לומדים מעשיו. עשיו חטא בחטא הגדול ביותר שיכול האדם לחטוא, החטא הטראגי ביותר בחייו. וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה. מה הפירוש שהוא ביזה את הבכורה? במילה אחת, הפירוש הוא שהוא ביזה את ההזדמנות. זה היה חטאו הגדול. הוא השליך את ההזדמנות הגדולה של ניצול חייו להגיע להישגים בעבודת ה'.

מערכת תורת אביגדור זקוקים לעזרתכם.

לפרטים נא ליצור קשר

ey@torasavigdor.org | 02-9665295

ויצחק אבינו הוסיף לזה. המדרש אומר שיצחק הוסיף עוד יותר מאברהם אבינו. הדבר דומה ל"ננס על גבי ענק". אברהם היה הענק, אולם כאשר הננס יושב על כתפי הענק, הוא יותר גבוה ממנו. נמצא שיצחק קנה יותר ידע ברעיונות הגדולים הללו, מאשר אברהם אבינו. עלינו להבין שאברהם ויצחק גדלו להיות ענקים בעבודת ה'.

ואז הגיע יעקב שירש את כל זה מאבותיו. הוא ירש את כל ההשקפה, כל התורה, כל החכמה שאברהם אבינו חידש, וכעת אמר לו הקב"ה: "הואיל ושני אבותיך גילו את כל סודות החיים ואתה עומד על כתפיהם, וכבר יש באמתחתך את יסודות האמת של החיים, כעת משימתך היא לגדל ילדים. קח את כל התורה הזו, וצור ממנה אומה!"

גידול ילדים

וכך אכן עשה יעקב - הוא החל לעסוק בבניית משפחה. ואיזו משפחה! אל תטענו: "ליעקב היו רק שנים עשר בנים ובת אחת. לעשיו גם כן היו ילדים רבים". אבל יש הבדל גדול ביניהם. אמנם לעשיו היו ילדים, אבל הוא לא גידל אותם. הם גדלו מעצמם, כפי שגדלים שיחי בר. יתכן והוא לימד אותם כמה דברים, אין לדעת, אבל הוא ביזה את ההזדמנות שניתנה לו, וכעת כבר היה מאוחר מדי.

יעקב, מצד שני, חטף את ההזדמנות. יעקב גידל אומה, ולכן כל פרט ופרט היה חשוב, והוא השקיע את כל כולו בחינוך ילדיו. כשאני אומר "יעקב", כוונתי כמובן לבית יעקב, וכפי שאומר הפסוק. גם האמהות, רחל ולאה, השקיעו לא פחות בחינוך ילדיהן.

איש ואשה שזוכים לילדים, ומקדישים את חייהם לחינוכם, זהו הישג אדיר ביותר. וכל אחד מילדיהם יהיה יום אחד סבא למשפחה גדולה. חישבו על מה שיקרה בעתיד: אם תגדלו ילד בדרך הנכונה, הוא יהיה עובד ה', והוא ילמד את ילדיו ללכת בדרך ה'. הם ימשיכו הלאה לדורות הבאים את המסורת שקיבלנו מהקדמונים.

ולכן, אמא שמגדלת ילדים, מאכילה אותם, ומתמודדת עם כל מיני אתגרים, מחלות, ולפעמים גם קשיים נוספים, וממשיכה לגדל אותם, לא כגויים אלא כבני עם ה' - איזו זכות אדירה יש לה! זהו הישג גדול מאין כמותו. אין דבר יותר טוב מזה!

יותר מהראש ישיבה

כיום יש בחורות שמחליטות החלטה אווילית ביותר - לוותר על הקריירה של אם בישראל. "אני אתגורר במנהטן. תהיה לי דירה משלי. אעבוד במשרד, ואהיה אישיות חשובה מצד עצמי".

רחמנות עליהן. מה את משיגה בזה? בסוף ימיך תיזכרי בחיך ותגלי שהיית לא יותר מבורג קטן במכונת התעשייה.

אולם מה קורה למי שלא חננו השי"ת בילדים. כמה נואלו אלו שמבזבזים את חייהם בצער ועצבות. אין ספק שזה עצוב מאוד, אולם אם זה מה שה' נתן לכם, אל תיתנו לעצבות להשתלט עליכם. להיפך, עליכם לנשום לרווחה, ולהודות לה' על כך שכעת זמנכם פנוי לעשות דברים גדולים בחיכם. כך כותב החובות הלבבות. שמעתם דבר כזה?! עליכם להודות לו על כך שהוא פטר אתכם מהחובה לגדל ילדים.

אשה יכולה להגיע לדברים גדולים ביותר, אם עול גידול ילדים אינו רובץ על כתפיה. לכמה נשים יש זמן ללמוד את ספר הכוזרי או את החובות הלבבות? אפשר גם ללמוד את התרגום לאנגלית. האם אתן מעלות על דעתך איזה שינוי עצום יחול בכן אם תלמדו מסילת ישרים עשר פעמים? האם אתן מבינות את המשמעות של ללמוד חומש, משלי וקהלת? זוהי חוויה משנה חיים! אין ספק שאשה שתנהג כן, תהפוך לאשה אחרת.

הזדמנויות מגוונות

אמהות למשפחות ברוכות ילדים - תבוא עליהן הברכה על המטלות הרבות שהן עושות! הקב"ה בוודאי ישלם להן שכר גדול ועצום, שהרי הן עוסקות בדבר החשוב ביותר בבריאה! אולם החובות הלבבות מלמד אותנו שאם הקב"ה שחרר אותך מחובת גידול הילדים, את יכולה להספיק ולהשיג דברים שאשה שיש לה ילדים אינה מסוגלת לעשות.

אם תבזבזי את חיך באבל על מצבך, זה מראה שאינך מבינה את תכלית החיים. תכלית החיים היא לעבוד את ה'. כיצד עובדים אותו? בצורה שהוא דורש ממך. אם הוא הביא לפתחך ילדים, הרי שזה מה שנדרש ממך. ואם לא, אז הוא דורש דברים אחרים. החיים מלאים בדרישות ומשימות, ואף פעם אין זמן מיותר.

המבט החשוב ביותר הוא לא לבזבז לשום הזדמנות שנקרית בדרכנו, בין אם מדובר בגידול ילדים, גידול ילדיהם של אחרים, גיוס כספים כדי לסייע לאחרים בגידול ילדיהם, או בגידול הדעת לגבהים של עבודת ה', על ידי יצירת דעת מלאה בדעות וערכי התורה.

ליצור דעת

זה מה שעשה אברהם אבינו. הוא חשב לעומק ופיתח את יסודות התורה, ויצר את שכל התורה שהיווה את היסוד לדרכו והשקפתו של עם התורה. יעקב אבינו פדה את אברהם מלגדל את האומה הזו, וכך היה לו פנאי להתבונן ביד ה' המתגלה בטבע הבריאה. הוא ראה את נפלאות הבריאה, ובחן את התכנית והמטרה של כל פרט בבריאה, והתבונן בחסדו וטובו של הבורא יתברך, כיצד עושה הכל מתוך מטרה להטיב לאנושות. אברהם ניצל את ההזדמנות שניתנה לו, וכך הגיע לגבהים עצומים של הכרה בבורא יתברך כמקור החסד.

בואו נהיה מעשיים

חיים של הזדמנויות

יעקב אבינו נבחר על פני עשיו משום שהוא יקר והעריך את ההזדמנויות שניתנו לו, במקום לבוז להן. השבוע נרגיל את עצמנו ללכת בדרכיו של יעקב אבינו ולחטוף כמה שיותר הזדמנויות לעבוד את הקב"ה. בתור תזכורת, בכל יום, כאשר נתפלל תפילת עמידה, נעצור בלי נדר לרגע אחד לפני המילים "אלקי יעקב", ונזכיר לעצמנו שאנחנו אומרים כך, ולא "אלקי עשיו", משום שיעקב הוא זה שש על ההזדמנויות שניתנו לו. נקבל על עצמנו לחטוף על הזדמנות בעבודת ה' שתיקרה בדרכנו, ונתבונן האם מאז התפילה הקודמת, היו הזדמנויות שהחמצנו.

שאלה:

האם זה מתאים שבחור ילך להופעה (קונצרט)?

תשובה:

תלוי איזה סוג הופעה. אם זו הופעה שמתקיימת בישיבה עבור בני ישיבה, אזי במקרים מסוימים התשובה היא שכן, זה מתאים. בפורים זה בוודאי מתאים; כך גם באירועים נוספים. אולם בכל הנוגע להופעה שנערכת לקהל הרחב, מזה אני מסתייג. שכן לפעמים במופעים הללו, ה'חרדיים' כביכול, קיימת אווירה בלתי ראויה. יש שם הרבה תערובת וליצנות, ובמידה רבה המקום נראה כמו מופע 'רוק' לכל דבר. ולכן, הרעיון של להתאסף יחד רק כדי לשמוע שירה, אינו תואם את רוח התורה.

לא הייתי אומר שזה אסור, אבל אין זה דרכו של עם ה' להתאסף יחד למטרת שירה וזמרה. כאשר שרים תוך כדי קיום מצוות, זה כבר סיפור אחר - זוהי עבודת ה'. לשיר זמירות שבת, לשיר בשמחת בית השואבה או בשמחת יום טוב - זה משהו אחר. אבל להתאסף במיוחד באולם אירועים למטרת שירה, זו אינה דרך יהודית. זהו חיקוי של אומות העולם, ולכן אני לא כל כך מתלהב מזה.

בזבזת לגמרי את חיך. היכן הם כל הילדים שיכולת ללדת? ילדים, נכדים ונינים. חישבי על כל המשפחות שהיו יוצאות ממך, שהיו מתקיימות בזכותך. יכולת לגדל אותם לשם שמים. היית חיה חיים של עשייה בעבודת ה'. אבל במקום זאת, בזת להזדמנות להרבות חיילים בכלל ישראל, לחזק אותנו להעצים את השראת השכינה בקרבנו.

זהו חטאו של עשיו - הוא בז הזדמנויות. אם את אשה - אל תבוזי לזכות הברוכה והמופלאה שניתנה לך. אל תתני לאף אחד לשכנע אותך שיש דרך אחרת שטובה לא פחות מזכות זו, ושבמשרד במנהטן תמצאי דברים טובים וגדולים יותר. זה שקר וכזב! אין בעולם דבר טוב כמו להיות אמא יהודיה. אין עיסוק מרומם יותר מאשר לגדל משפחה ברוכה של יהודים שומרי תורה ומצוות!

אשה העוסקת בגידול ילדים צריכה לדעת שהיא חיה ועוסקת בצורה של עבודת ה' המובחרת עוד יותר מזו של ראש ישיבה. היא בונה את בני התורה. היא מולידה, מאכילה, ומגדלת אותם.

זכות הבכורה שלך

זהו הלימוד הגדול של "וַיִּבֶז אֶת הַבְּכֹרָה". זה היה החטא הגדול של עשיו! הוא הרג את נמרוד? בסדר, זה לא נורא כל כך. הוא שכנע נערה שכבר נתנה את מילתה לאיש אחר? בסדר, זה אמנם מעשה מכוער, אבל זו לא העבירה החמורה ביותר. אבל לוותר על הזדמנות? לבוז להזדמנות לעבוד את ה'? אין דבר גרוע יותר מכך!

התורה מזהירה אותנו: אל תתנו לאף אחד - כולל לעצמכם - לעשוק מכם את זכות הבכורה. נולדת יהודי? ה' קורא לך "בְּנֵי בְכֹרֵי יִשְׂרָאֵל"! שאף אחד לא יספר לך שההצלחה נמצאת במקום אחר. הצלחתך היא להיות יהודי שומר תורה ומצוות. הצלחתך וגדולתך נמצאת בבית המדרש, בבית הכנסת, בבית שבו אתה מגדל ילדים, בשבתות ובימים טובים, בגמילות חסדים וקיום המצוות, בש"ס ובחומש ובספרי המוסר.

אין בעולם דבר טוב יותר מאשר להיות יהודי עובד ה' שמצליח ומשיג בעולם. זוהי הבכורה שלך! שם נמצאות כל ההזדמנויות שלנו, ואסור לנו לזלזל אפילו בחלק קטן מהן - ולא משנה עם איזה נזיד עדשים מנסים לפתות אותנו!

שבת שלום ומבורך!

שאלות מוסר

שאלות מתורת המוסר בנושאי הפרשה ותשובותיהם הלקוחות מתוך תורת שיחותיו של המשגיח

הגאון הצדיק רבי משה אהרן ברוורמן זצוק"ל על פרשיות השבוע

פרשת תולדות

וילנא' תשס"א

'אין אדם נוקף אצבעו' – בפרט ובכלל

שיחת השקפה שמסר המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן זצוק"ל אחר אסון הבנים קיץ תשמ"ה בישיבת גרודנא ועניינה התעוררות על אסון שקרה לאנשים רחוקים משמירת תורה ומצוות, הנוגעת לנו, ומתאימה לאשר התרחש באסון שמחת תורה השנה.

הנה אף שכולנו מאמינים בני מאמינים, צריך לעורר ולהזכיר את האמת ואת הידוע לנו מרבתינו. מאורע כזה שהתרחש בשום אופן אינו עניין פרטי, אלא זה מאורע שקרה לכלל כולו, לכל בני ישראל בכל מקום שהם, ובפרט לבני ארץ ישראל, כלומר זה לא קרה - להם, ולא קרה שם, אלא זה קרה לנו וזה קרה כאן. בהצטרף ב' הבנות אלו, הרי כך הוא המבט, לא שקרה מאורע ל'מישהו' ש'ממילא' אתה יכול להתעורר, אלא שיד שלוחה מלמעלה אלינו ישירות לעוררנו, זה מכוון אלינו לטפוח על גבינו טפיחה מעוררת ומזכירה.

במציאות רוחנית אין הפרדה

'עם ישראל' הוא מציאות אחת ממש, ההבנה בכך היא בהתבונן מהי המציאות האמתית של האדם (הפרט היחיד מכלל ישראל), לא גופו הוא מציאותו האמתית, גופו וענייני גופו הם רק המעטה החיצוני שלו, בו הוא מופיע בעולם הזה שאין מובחן ואין נתפס ומושג בו רק הופעות חיצוניות של גוף וענייני הגוף, אלא מציאותו האמתית היא נפשו שנתונה בתוככי גופו, שהיא מציאות רוחנית שאין לה צורך בכל ענייני עולם הגשמי והחומרי, ממילא שאין גם את הסיבה המפרידה בין אחד לחבירו בין היחיד לרבים, כי במציאות רוחנית אין הפרדה, עניין של נפרדים וחלוקים יש רק במקום שיש מציאות של גוף ושל חומר.

דוגמא מסבירה, מבחוץ נראה האדם כבעל איברים שונים רבים, אשר שייכים לגוף אחד, אך לא נראה הקשר והשייכות ההדדית בין האיברים כולם, והנה אם נחלש ונחלה אחד הרי זה משפיע על כל האיברים כולם, מדוע? היות שהקשר והשייכות ביניהם לא נבחנים בעין רגילה ופשוטה, רק כשכואב חשים את הקשר.

הכאב מורה על הקשר

במבט הזה, הרי כך הוא ממש, כשהאצבע מקבלת מכה, הרי לא תאמר שהאצבע קיבלה אלא שאני קיבלתי מכה, כשאחר מכה על ידי על רגלי, כשאחר נוגע באצבע שלי, הרי האמת היא לומר שהוא נוגע 'בי' ולא סגי לומר שהוא נוגע באצבע שלי בלבד, אלא שכביכול הוא פגע ונגע בי.

כך המציאות הרוחנית של עם ישראל, הינה אחת, אמנם כלפי חוץ נראים כל אחד בפני עצמו אבל כשכואב זה כואב לכולם, השם יתברך מטלטל אותנו טלטלה, הרי חובה להיענות לאותה נגיעה לאותו טלטול, צריך להתייחס לזה. אם נמשיך הלאה בשגרה ובהרגל הרי זה חוסר התחשבות במדבר אליך, במי שמדבר ופונה אליך.

מכריזים עליו מלמעלה

בכך נבין מאמרם ז"ל (חולין ז:): 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה'.

'מכריזין' משמעותו הודעה ומעוררת תשומת לב, אבל צריך להבין מהו עניין 'הכרזה' לכאן? ולמי מכוונת ההכרזה שישמע אותה? ואיך שומעים אותה.

הביאור הוא כאמור שההכרזה באה להפקיע שאין מדובר בנקיפת האצבע לבדה, אלא בכל האדם כולו, שאין נקיפת אצבע

עניין מקומי ופרטי לאותו אצבע בלבד, אלא זה עניין של כל הגוף כולו, הרגשת הכאב שיש לאדם בזמן נקיפה אינו מקומי באצבע אלא בעצבים הקשורים למח ששם הוא המרכז והשורש לכל הרגשות האיברים כולם, והכאב מעורר את האדם לעשות למען רפואת האבר הניקף, וזאת כי אם לא ירפא את המקום הפגוע עלול ח"ו להיגרם היזק לכל הגוף כולו לשאר איברים, הכאב הוא הכרזה לפרסום שמביא לידיעת האדם את המציאות שהוא עצמו הניקף וזאת משום שזה נוגע לכל הגוף כולו.

ההכרזה של נקיפת אחד מישראל

כך בנקיפה שביחיד מתוך כלל ישראל, הנקיפה היא לכל הגוף כולו, לכל עם ישראל. אמנם בכאב של אבר מגוף האדם, הכאב מורגש באופן טבעי לכל הגוף כולו, מה שאין כן בנקיפה של יחידים מכלל ישראל, הכאב מסור לבחירתו של האדם כמו בכל עניינים הרוחניים שאין דבר בא מעצמו, ורק למתבונן ולמעין יושג הדבר, וכמו"כ הוא כאן, הכרזה היא מלעילא, שכוללת את כולם מי שומע אותה, מי שמטה לבבו ואזנו הוא שומע.

ומי שומע את ההכרזה ולימי היא מיועדת, שומע אותה מי שפותח אזניו ולבבו לשמוע, למי שכואב לו, למי שלכל הפחות מבין שצריך לכאוב לו.

רפואת היחיד חוזרת על הכלל

צריך להוסיף כאן עוד נקודה, לכאורה אותם שצריכים בעיקר להתעורר הם עצמם הרי רחוקים כל כך מלהתעורר ומלתקן, וא"כ מה הכוונה בנוקף אצבעו 'מכריזין עליו'? כרוז זה לאיזו אוזן ערלה היא נשמעת?

אמנם אדרבא כפי שנתבאר, שמשום שעם ישראל הוא גוף ומציאות אחד, הרי שזה מכה על הגוף כולו, בזה עצמו יש מין התיקון, שאם אנחנו נתעורר ונתחזק, הרי מכוח זה בכלל כולו תבוא התעוררות אם ניכרת או אין ניכרת וגלויה, ואין זה הולך לאיבוד, כמו שמושפע כל הגוף כולו, ממכת אבר וכאבו, הרי כך מושפע הגוף כולו מרפואת אותו איבר ומהבראתו.

פלטרין שלי לא כבשת

נסיון המחשבה מה תובעים מאיתנו ורצים מאיתנו, מוכרח להביאנו לידי מסקנות הנוגעות לנו בכלל, ציבור בני התורה שיש לו תפקיד מסוים ומיוחד. בדרך כלל התביעה היא על כל אדם על עיקר תפקידו ותכליתו, וזה מה שצריך בראשונה לתקן, ורק אחר כך ילך לשאר עניינים, כמו שנאמר לדוד המלך ע"ה 'פלטרין שלי לא כבשת' התביעה עליך היא בדבר שאתה צריך לתקן.

יתכן שצריך להזכיר לעצמנו דברים פשוטים, אך אמיתיים מאד, והוא כי ההרגל והשיגרה משכחת אותם מאיתנו, ומחלישה את החיובים שמתחייב מכך, דומה ששוררת איזה שהיא תפיסה אצל בני ישיבות, שהעניין היום בישיבה הוא בגדר שינוי כתובת בלבד, מקודם ה' מקום מושבם בבית הוריהם, עכשיו לזמן מסוים הכתובת שלהם הוא כאן בישיבה, כמובן שבאים לישיבה משום 'הוי גולה למקום תורה', אך זה נשאר כעניינם הפרטי בלבד, לעלות ולהתעלות בתורה כפי שמאפשר ונותן 'מקום תורה' שבחרו בו ולפי ההרגשה הזאת מכוונים את כל הנהגותיהם ואורח חייהם בישיבה, אך לא היא!

'בית גדול' שמגדלין בו תורה

אין זה כך, ה'ישיבה' היא האמור בפסוק על נבזראדן ונתפרש בגמ' (מגילה כז.) 'וישרוף את בית ד'.. ואת כל 'בית גדול' שרף באש', מבארים חז"ל: 'בית ד' - זה בית המקדש וכו', 'בית גדול' - בית שמגדלין בו תורה. וחכמים אומרים: בית שמגדלין בו תפילה. עיי"ש.

לא נאמר בית שלומדים בו, או שלומדים שם, אלא בית שמגדלין בו תורה ותפילה. ביאר המהרש"א: "שמתקבצים בו רבים מתרבה ומתגדל התורה, כמו שכתוב 'מרבתי ישיבה מרבה חכמה', בתפילה בקיבוץ הרבים".

זהו ממש שמו העצמי של 'ישיבה' 'בית שמגדלין בו' דווקא ע"י ריבוי הלומדים בו, וכל מיעוט בציבור בריבוי הרי מקטין את הבית הגדול שלו הוא זקוק, וממילא החובה הפשוטה ביותר, הקובעת ממושכל ראשון של יושר והגינות שמוטלת על כל אחד ואחד שבא לישיבה לנהוג ע"פ המתחייב מעצם בואו לכאן והוא שירגיש שהוא חלק מציבור שלם אחד ומאוחד, הוא אבר מגוף שלם, הוא מחויב לשמור על הבית הגדול, שהוא חלק ממנו ולשם כך הוא בא לכאן, כי ברור ומובן שאיך נהי' הבית 'בית גדול' ע"י צירוף הרבים וכל אחד ואחד הוא חלק מאותו רבים, גם בתורה גם בתפילה.

'עשו עמי היום בטובה'

השקפת התורה לעת כזאת

כפי שנכתב בשעתו על ידי המשגיח הגאון הצדיק רבי משה אהרן ברוורמן זצוק"ל

כאשר הננו עומדים בפני יוזמות שונות שנוגעות ליחס בין בני התורה לבין הרחוקים ובפרט השלטון וגרורותיו, עלינו לדעת שכל פעולה גם היא בתחילה מכוונת לדבר קטן ומועיל התוצאות יכולות להיות התערות והתערבבות מוחלטת, ולכן בכל פעולה צריך לדעת התורה מגדולי הדור ובוודאי שאין הדבר מסור לקטנים ושועלים קטנים המחבלים בכרם בית ד'.

הנה בבואנו להבין איך עם ישראל הגיע לידי שיעבוד מצרים, נראה שזה היה מכוח גזירת פרעה, אם כן יש לשים לב איך דווקא שבט לוי ניצל מהשיעבוד והרי לא היה שבט זה חזק יותר משאר שבטי קה שלא ניצלו מהשיעבוד הקשה והשפלתם?

הז"ל מגלים לנו דברים אחרים.

והתשובה על כך היא בחז"ל בגמ' ובמדרשם, בגמ' (סוטה יא.) 'וישימו עליו שרי מסים, עליהם מיבעי ליה, תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד, שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו, וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם 'איסטניס' אני, אמרו לו: 'כלום איסטניס אתה יותר מפרעה?' וזה ביאור הפסוק: 'שרי מסים' דבר שמישים (אותו מלבן שתלו לו לפרעה היה לישראל רידי של השמה, רש"י). 'למען ענותו בסבלותם', למען ענותו לפרעה - בסבלותם דישראל (הוא התענה בשביל סבלותם דישראל שיטו שכם לסבול).

ובילקוט שמעוני: (קס"ג) 'קבץ פרעה את כל ישראל ואמר להם בבקשה מכם עשו עמי היום בטובה היינו דכתיב בפרך בפה רך, נטל סל ומגרפה וכל מי שהיה רואה פרעה נוטל סל ומגרפה ועושה בלבנים היה עושה. מיד הלכו ישראל בזריזות ועשו אומנות עמו כל היום לפי כחן לפי שהיו בעלי כח וגבורים'.

משמעות הדבר, דרך מחמת שקדם לזה שהנהיגו על עצמם ומרצונם מלכותו וחשיבותו של פרעה, זה גרם שאחר כך כבר לא יכלו לעמוד נגדו והוצרכו לעבוד עימו, הטענה 'מי שרואה פרעה נוטל סל ומגרפה נוטל סל גם הוא וכו', הוא רק כלפי מי שרואה וכך מנהיג את הליכות חיי של פרעה יש חשיבות ועליונות, שמכיר בערכו ורוצה בקרבתו (= כביכול בשלטון המדינה) ובשייכות עימו ועם כל המצריים, והוא מרגיש חסרון שאין הוא נמנה על עובדי פרעה, על אלו משפיעה הנהגתו של פרעה וכל מקורביו ועמו, באשר קשה לו להיות אחרת מידידיו ומאלו שמקורב עמהם כל ימות השנה.

אבל מי שנוהג עצמו שאין לו שייכות עם פרעה ומצרים רק מה שמוכרח לקיומו, ורואה בהם גויים שפלים מגושמים וגשמיים, הרי גם הגוי מרגיש זאת, ואין לו את האפשרות ואת הפנים לבא ולבקש 'עשה עמי בטובה' ולא מושפע מכך ש'פרעה יוצא לעבוד במלבן על צווארו'.

זהו חידוש נורא שגזירת פרעה ומצרים היה רק כאשר התקרבו אליהם עד כדי שחשו עצמם בחיסרון שאין הם שותפים למעשה ועבודת פרעה ועמו, וזה הביא את השיעבוד עליהם, והיינו שכיון שהרגישו את המצריים עליונים עליהם, ואת עצמם טפלים ונחותים מהם, זה עצמו הוא תחילת השיעבוד למצרים ומזה הלך והתפתח השיעבוד המוחלט עד כדי 'כל עבודה בשדה'.

והראייה היא מה שהוזכר ששבט לוי לא נשתעבד ומעולם לא עבד עבודה זרה, והיינו שהם היו רחוקים מהם ומהשפעתם ומקירוב הדעת עמהם.

המרום בדברים הוא, שאם נראה את עצמינו כעליונים מאותם המשרתים בצבא, ולא בקשר ובשייכות עמהם, אלא אנו על מקומינו בנכבדות ומכובדות שלנו, נושאים בנטל שלנו נטל התורה, אז גם ה'גוי אשר בקרבך' כביכול יבין את זה, ולא יראה לדרוש ליטול חלק עמהם ולשאת בנטל דהיינו גיוס בני הישיבות, עד כדי שליטה מוחלטת של השלטון החילוני על חיי ציבור החרדים לדבר ה'.

שיחות

הגה"צ ר' משה אהרן שטרן זצוק"ל

משגיח ישיבת קמניץ

ביטחון ותשובה בעת מלחמה.

[שיחה שנאמרה במלחמת המפרץ תשנ"א].

קיבל את הסכמתם. התחיל את דבריו עם השאלה ששאלנו בפסוק הזה, "ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו" מדוע מרים עומדת שם? והתשובה, למרים הנביאה היתה האמונה שלימה שמשה רבינו לא יטבע במים, היא ניבאה שהוא המושיע, וכל הבית התמלא אור, אי"כ לא היה לה שום ספק שהוא יחיה, רק רצתה לדעת למי למי תהיה הזכות להציל אותו, כמו כן לעניינינו אמר ר' אליעזר בטוח אני ששיבת טעלו תמשיך להתקיים כל השאלה היא למי תהיה הזכות להחזיק אותה, זה האמונה שלמדנו משך הדורות, שבודאי כלל ישראל לעולם, רק צריכים לפתוח את העיניים לראות מי יציל אותנו, צריכים לזכור וללמוד את זה, לא רק על הכלל אלא לכל יחיד ויחיד יש השגחת ה'.

מסופר על החזו"א זצ"ל [בערך לפני כארבעים וחמש שנה – תש"ו], שישב בבית מדרשו, באחד ממי הקיץ החמים, ולמד עם החברותא שלו ר' שמריהו, החוס שרר בחוץ והחלון היה פתוח לרוחה כדי שיהיה קצת רוח, הגיע זבוב ונח על ידו של החזו"א, שואל החזו"א את ר' שמריהו: אתה יודע מי שלח את הזבוב הזה? וכיצד הגיע דווקא לידי, אענה לך בראש השנה האחרון נכתב ונגזר שביום פלוני זבוב זה יגיע אל אברהם ישעי' וינחת על יד ימינו, הזבוב כביכול שואל איפה הוא גר וכי' עד שסוף סוף הגיע לביתו וידו, וכך ביצע את השליחות שהוטלה עליו, אם נזכור יסוד זה ועל פיו נחיה את חיננו, בלי כל ספק יפתרו לנו הרבה בעיות, וחיינו יהיו קלים יותר.

הגמרא בב"ב דף י' מספרת שרב פפא ירד בסולם ומעד וכמעט נפל, הדבר היה מאוד מסוכן, אך הצליח להינצל, ורב פפא אמר: כמעט נענשתי כמו מי שחלל שבת או עבד ע"ז, מפני שמי שעבר על עבירות אלו חייב סקילה, ומה שעבר עלי גם כן דומה לסקילה, כי מי שחייב סקילה, דוחים אותו ונופל משתי קומות, ואף אני כמעט וצנחתי משתי קומות, ורב פפא שואל את רב חייא בר רב הריאני כל כך רחוק מעבירות הללו ומדוע איתרע לידי? עונה רב חייא בר רב לרב פפא אולי עבר עני ולא נתת לו צדקה, והקשר בין עבירות אלו הוא, שבניהם נאמר בתורה "בלעיל" בצדקה נאמר "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר וכי' ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו" ובעבודה זרה נאמר: "יצאו אנשים בני בליעל" ואנו לומדים היקש בליעל – בליעל צדקה – מעבודה זרה, האמת שבדף הקודם מוזכר בגמרא שהגיע עני ליד פתחו של רב פפא ובקש צדקה מקופה של צדקה ורב פפא ולא נתן לו צדקה בנימוק שעני שעובר על כל פתח ופתח, לא צריכים לתת לו מקופה של צדקה, מפני שהוא דואג לעצמו, והעירו לו לרב פפא, שהדבר אינו נכון, צריכים לתת לו מקופה של צדקה, אבל לא את כל צורכו, **שמעתי ממורי ר' אליהו לאפיין זצ"ל** הסבר יפה לגמרא הזו, אם רואים מישהו מחליק ונופל בחוץ, דבר ראשון בודקים ושואלים מה גרם לו ליפול, קליפת בננה, או שמן? אנחנו מסתכלים למטה, אבל חז"ל מסתכלים למעלה, מדוע ה' גרם לאדם שהוא יפול. וכך גם רב פפא שואל את שאלתם של שבטי י-ה "מה זאת עשה אלקים לנו" מדוע ה' גרם שאפול ואסתכן, כך הוא מבטא אמיתי של יהודי המאמין.

בשנת תש"ח ילדיו של ר' שמואל גריינימאן גיסו של החזו"א שהו בארץ ישראל אצל דודם החזו"א. המלחמה עמדה לפרוץ בכל רגע, הרב גריינימאן שלח ויוזות לכל ילדיו כדי שיחזרו לארצה"ב, והוא שלח מברק לגיסו החזו"א, ומבקש לשלוח אותם אליו, הוא מפחד מסכנת המלחמה הקריבה, **החזו"א שלח לו בזה הלשון: ליבי אינו כללך, אין כאן שאלה של יחודי אחד, יש כאן שאלה על כל כלל ישראל**, (יתכן דהיינו בארץ ישראל שעליו אמר הפסוק "עניי ה' אלו קדך בה" וכי' שרואים באופן מוחשי את ההשגחה המיוחדת של הקב"ה) ולכן בניך ישארו פה בארץ ישראל. ובאמת הם ב"ה נשארו, ולא אירע להם כל נזק, **באותו זמן הייתי זוג צעיר וטרי, (בערך כשמונה חודשים לאחר נישואי) הייתי בירושלים שהייתה מופגזת ע"י הערבים, רובכם לא טעמתם טעם מלחמה בחיים, הדבר נורא, שהינו אני ואשתי במקלט בגודל ארבעה על ארבעה מטרים, הצטופפנו שם ארבעים וחמשה איש, למשך עשרים וארבע שעות רצופות, לא יום ולא יומיים אלא למשך שבועות, בחצי חדר ישנו הגברים, ובחצי חדר השני ישנו הנשים, המזרונים היו עשויות משתי חלקים חלק אחד**

התאספנו כאן הערב בזמן שהוא עת צרה לישראל, תקופה קשה וקריטית עוברת עלינו אבל כידוע אין זה דבר חדש שהרי כבר בעבר ניסו להשמיד את כלל ישראל בכל מיני דרכים, והקב"ה הצילנו מידם חז"ל אומרים לנו ששנאה זו החלה מיום שכלל ישראל קיבלו את התורה בהר סיני, אז אומות העולם החלו לשנוא אותנו, (ולכן נקרא שמו הר סיני שירדה שנהא לעולם) כמו שאנו אומרים בליל פסח והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, היה פרעה, היה המן הרשע עד לדורנו אנו, הנאצים ימח שמם וזכרם, מבהיל ומפחיד, אבל אין לנו לשכוח, שאנו יותר חזקים מהם ומכל שאר האומות, ובמה כוחנו שיש לנו את הקב"ה שמצילנו מידם, בורא העולם עומד ומשגיח עלינו בכל הדורות, צריכים לזכור ולשנן זאת עוד פעם ועוד פעם, אבותינו וסבינו וכו' ידעו את הסוד הזה. האמונה בה' והביטחון החזיקו את עם ישראל משך כל הדורות.

בעל התפארת ישראל מפרש את דברי ההגדה בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, וכתב עוד יתבונן שמירתו יתברך עלינו, והוא ע"פ המשל שהמשילו חז"ל את קיום עם ישראל בין האומות לכבשה בין שבעים זאבים, ויתאר לעצמו, עומדת כבשה רכה וענוגה בין שבעים זאבים סביב לה, חורקי שנים ונועצי צפרניים לבלעה, וכל אחד מאותם שבעים זאבים רוצים לבלעה, אין אף אחד שהוא רוצה בקיומה, והלא הוראה מראה כזה, אומר לעצמו, כהרף עין וכבר כבשה זו אינה בעולם, ובכל זאת עומדת ונשמרת אותה כבשה, בריאה ושלומה, וזה לא נמשך יום או יומים, אלא אלפי שנים כך הוא אותו המצב, כן הוא ממש קיום ישראל בין העמים.

הנביא אומר "אתם עידי נאום ה'" אתם העדים הגדולים ביותר שיש לי המעידים שאני משגיח עליכם ומגן עליכם, כבשה אחת בין שבעים זאבים, כל אחד מהם לחוד, יש לו כח להשמיד את הכבשה הקטנה הזו, ובכל זאת הארכנו חיים יותר מהם במשך כל הדורות, וכן היה במצרים, כאשר עומד להיוולד מושיען של ישראל נגזרה הגזירה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" וזאת על פי הצעתם של איצטגנני של פרעה שאמרו לו עתיד להיוולד מושיען של ישראל, החליט פרעה חיבים למנוע זאת, וגזר את הגזירה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

חז"ל מספרים, שמעולם לא ברח עבד ממצרים, לא הייתה אפשרות לברוח, היום עם כל הטכנולוגיה המתקדמת, עדיין ניתן לברוח מכל מדינה בעולם, אבל אז במצרים לא יכלו לברוח, וכלל ישראל הצליחו לצאת בהמוניהם, והיו בהם מליונים, ונשאלת השאלה הכיצד? והתשובה היא אם הקב"ה רוצה, הוא יכול להוציא את כולם, כשיוכבד התעברה עם משה, באו איצטגנני פרעה ואמרו לפרעה, אמו של מושיען של ישראל כבר התעברה, הכריז פרעה וגזר על כל בן זכר של בני ישראל שיוולד, היאורה תשליכוהו, וביום לידתו של משה, פחד פרעה וחשש שמא המושיע הוא מצרי, וממילא הכריז שכל זכר, אפילו מצרי יישלח ליאור, אבל כידוע משה רבינו נולד בתחילת חודש השביעי וככה ניצל. אך כשהגיע הזמן המשווער (סוף התשיעי) לא היה לה ליוכבד עוד ברירה, עשתה לו תיבה קטנה והכניסה אותו לתיבה, ושמה אותו על שפת היאור, חז"ל מספרים שיוכבד דאגה, מי יודע אם תזכה להיות בחופתו, עשתה לו חופה קטנה על התיבה, וכך נשארה לה התיבה ליד היאור.

הפסוק מתאר "ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו", מרים אחותו, שניבאה שעתידיה אמה להוליד את מושיען של ישראל, עומדת לראות מה יעשה לו, ונשאלת השאלה, מדוע היא עומדת שם לראות? האם זו סקרנות גרידא? **ראש ישיבת טעלו ר' אליעזר גורדון זצ"ל** מסביר את הדבר על פי מקרה שקרה לו בעצמו, היתה תקופה קשה שהמצב הכלכלי של ישיבת טעלו היה בכי רע, והוא נסע ללונדון, כדי לגייס כספים לישיבה, ככלל האנשים לא הבינו את החשיבות של ישיבה, ולא קלטו את חשיבות לומדיה, וכאשר ר' אליעזר בא להתפלל בבית המדרש הגדול שמה, ביקש מהגבאי לדבר אחרי קריאת התורה לפני מוסף, ולעוררם לתמוך בישיבה, כמובן הם לא הסכימו לתת לו לדבר, רק לאחר שהוא הבטיח שלא יערוך שום התרמה, וגם הבטיח שלא יאריך וידבר לא יותר מחמש דקות בדיוק,

משתי שלישי וחלק ב' שלישי, שני גברים ישנו על מזרון שגודלו שתי שלישי, ומים ניתן במשורה, כל אחד קיבל חצי פח מים עבור כל צרכיו ממש במשך כל היום, וחישבונו כיצד להשתמש במים במשורה לכל הדברים הנצרכים כמובן כולל לנטילת ידיים, אבי זצ"ל שהיה באמריקה, שלח לי ולאשתי ויה על מנת לנסוע לארה"ב, החלטתי לשלוח מכתב לחז"ל עם שליח שנסע ברכב משוריין לתל אביב, ושאלו מה עלי לעשות? שמענו פצצות כל הזמן מסביב, והיה פחד נורא, ובנוסף הסכנה לאשתי שהייתה במצב מיוחד, הערבים ירו גם על רכבים משוריינים, ענה לי החז"ל תישאר בירושלים ואני לוקח אחריהם עליכם שתצאו אתה ואשתך והתינוק בשלום בלי פגע, הכל בידי שמים, לכל דבר יש כתובה, זה לא רק טבע מה שקורה, הכל ניסים, עיין ברמב"ן פרשת בא שכתב יש ניסים נסתרים ויש גלויים, אם נדע שהכל מן השמים, נוכל לנוח בשקט, וח"ו לא לדאוג כלל.

את הענין של ביטחון ניתן להסביר ולהבין כפי שאנו מתנהגים, כאשר ילדינו מגיעים לגיל חמש או שש ואנו מלמדים את הילדים כיצד לחצות כביש סואן בבטחה, אנחנו מלמדים אותם להסתכל ימינה, ואח"כ שמאלה, ושוב ימינה, ורק אז לחצות את הכביש, הוא מבין חומרת העניין ונוהג לפי ההוראות, אבל כאשר הוא הולך עם אבא או אמא, הוא לא מסתכל כלל, ולמה? כי הוא יודע ומבין שיש מי שדואג לו ומטפל בו, אביו ואימו אחראים, והוא כלל לא צריך להסתכל, ובדיוק באותו אופן אנחנו צריכים לדעת שאנחנו חיים עם אבינו שבשמים ואין לנו מה לדאוג, הוא אחראי, מה ה' כן רוצה מאיתנו, ואומר לנו הנביא "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו!" השופר הוא קול ה', הוא איוזה צבא שנשלח על ידו, כדי שתעורר ונחזור בתשובה, וזה תלוי רק בנו.

הגמרא בקידושין דף מ' אומרת, לעולם יראה אדם עצמו כאילו יש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות, והם תלויים על המשקל, עשה מצוה אחת הכריע עצמו לכף זכות וכו' ואשרי לו, ח"ו הפוך, אוי לו, ור' אלעזר ברבי שמעון אומר שיש לו לאדם לראות כאילו כל העולם חציו זכאי וחציו חייב אם האדם עושה מצוה אחת, הכריע את כל העולם כולו לכף זכות. וח"ו להיפך, ונשאלת השאלה הרי רוב העולם הם גויים, ויש הרבה מאד מעמינו שאינם שומרי מצוות, ואם כן מה שייך בכלל שיהיה חציו זכאי, **התשובה היא על פי דברי הרמב"ם שכתב שאין לנו מושג מהו משקל איכות המצוה, יכולה מצוה אחת להכריע אף עבירות**, והאמת היא שאין להם מושג אלו שאינם הולכים בדרך התורה מה זה מצווה מה זה מצוות הרי אף מעולם הם לא טעמו שמחה של מצוה, מה זה טעם שבת, פסח, יום טוב, הרי הם כתינוק שנשבה. רבות נשים שנמצאות כאן, בעליהם יושבים ולומדים תורה כל היום, וגם אלו שעובדים לפרנסתם יכולים להרוויח ולהשתכר פי כמה וכמה בחוץ לארץ, ואעפ"כ החליטו לגור כאן בארצנו הקדושה, וזאת למה כדי שיהיה לילדיהם חינוך טוב ואמיתי, ויזכו לשאוף אווירא דארץ ישראל, **כל יום שהם גרים כאן, כל מצוה שהם עושים מכריע פי עשרות אלפים עבירות שהרחוקים עושים בלי דעת**, ואני אביא לכם הוכחה מהגמרא במסכת שבת הגמרא במסכת שבת בדף ס"ט אומרת, הדין הוא שאם אדם עשה עבירה במזיד, לא תועיל לו קרבן לכפרה, הכפרה בקרבן הוא רק לעושה בשוגג, הזיד בלאו אבל שגג בכרת הרי הוא שוגג לפי שיטת ר' יוחנן, וכך נפסק ברמב"ם [הלכות שגגות, ב, יב] וההסבר הוא, הגם שהוא לא יודע מה זה נצח, מה זה גן עדן, כמה רגע אחד שמה שווה יותר מכל העולם הזה. ועי' עבירה זו שעומד לעשותה יפסיד את כל חיי הנצח, אם הוא יודע ומבין מה שעומד להפסיד ובכל זאת הוא חוטא, הרי הוא מזיד, אבל גם אם הוא יודע שחייב כרת, אך אינו יודע בדיוק מה זה כרת, הרי זה שוגג ויכול להביא קרבן ויתכפר לו החטא, לפי דברים אלו, אם כך כל העבירות של אלו החוטאים מחמת אי ידיעתם והבנתם בחומרת האיסור, אין להם הרבה ערך ומשקל, אבל אנחנו שידעו את חומרת האיסור העבירה שוקלת הרבה, ומאידך גם המצוות שלנו מאוד חזקות, שהרי מידה טובה מרובה, **אני פונה לכולכם, מי יהיה האדם שיזכה ויעשה את המצוה שתכריע את כל העולם לכף זכות, ויצילו ממלחמה וכדומה, אני מקנא בו, אבל הפוך... אינני מקנא, אני זוכר כשלמדתי בישיבה בארה"ב לימודי חול (לא עלינו)**, ובין היתר למדתי בהיסטוריה שהיה אדם אחד שרצח את הנסיך של אוסטריה, הדבר גרם לפיצוץ אדיר וגרם למלחמת העולם הראשונה, מליוני אנשים סבלו, והכל נגרם בגלל אותו אדם, על אותו יחיד מוטלת האחריות עבור הסבל של כולם, זהו כוחו של יחיד, אי"ה מישוה יגרום להכריע את העולם לכף זכות, ואנו תולים את עינינו ותקוותינו למעלה להקב"ה, לא פה למטה לנשיא בוש או סאדם חוסיין.

בשנה שעברה שהייתי בלונדון, נכנסתי לביתו של תלמיד חכם גדול, והוא אמר לי יש לי שאלה שמטרידה אותי כבר חמש שנים ועדיין אף אחד לא הצליח לענות לי תשובה מתקבלת על הדעת, אולי אתה תהיה השליח לענות, הגמרא במסכת גיטין בדף נ"ו: אומרת אונקלוס רצה להתגייר, והעלה באוב את טיטוס הרשע שהיה דודו, ושאלו: האם כדאי להתגייר? וטיטוס ענה לו: לא כדאי לך להתגייר יש להם הרבה מצוות ולא תוכל

לעמוד בהם, אבל נתן לו עצה ואמר לו אם אתה רוצה להיות חשוב בעולם, תגרום ליהודים צער וייסורים, ואז תהיה חשוב בעולם, שנאמר "היו צריה לראש" פירושו של הפסוק כל המיצר לישראל נעשה ראש (מלך). שאל אותי אותו תלמיד חכם, מדוע מגיע לצריה להיות ראש, הרי זה חוטא ונשכר? עניתי לו אנסה לתרץ לך, כל אדם יש לו בחירה, וכל אחד אם הוא רוצה באפשרותו להזיק לשני, וזהו "בחירה", שנתנה לאדם מן השמים להיטיב לזולת או לצער את זולתו משא"כ מלך. "לב מלכים ושרים ביד ה'". כאשר האדם עולה בדרגה ונהיה מלך, או ראש ממשלה, ביכולתו להזיק להרבה אנשים הנמצאים תחת פיקודו, ולכן הקב"ה צריך לשלוט בו. רק ה' יכול להחליט, לא הקונגרס, הנשיא וכו' ומה שהקב"ה יחליט כך יהיה, וכיצד הקב"ה קובע ומחליט הכל כפי דרכי האדם והתנהגותו, ואם כך הדבר בודאי שאנחנו צריכים לתקן את דרכינו, אף אחד מאיתנו איננו מושלם, ואי אפשר להיחפך להיות מושלם בבית אחת, אלא שלב אחר שלב, צריכים לפחות להתחיל לתקן משהו שידוע לנו שחסר לנו וללכת בכיוון הנכון, ואם נראה להקב"ה שבאמת אנחנו רוצים לתקן את עצמינו נזכה לדברי חז"ל שלמדנו פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם.

חז"ל אומרים לנו ששאל המלך יצא למלחמה והפסיד, אף על פי שהיה צדיק וטהור, כבן שנה בלא חטא, לעומת זאת אחאב רשע גדול, עובד עבודה זרה הוא ניצח במלחמות, ומדוע? אומרים חז"ל משום שלא היה ביניהם מספרי לשון הרע, עובדיה הנביא מחביא מאה נביאים במערה, בגלל גזירת איובל הרוצה להרוג את נביאי ה', ועובדיהו מחביאים ומצילים מידה, ואף אחד מבני ישראל שידעו על כך לא הלשינו עליהם למלכה, משא"כ בזמן שאול, היו דואג ואחיתופל שהלשינו על דוד בשביל ששאלו יהרגוהו, **המסקנה היא שאחדות מביאה להצלחה. אחדות מצילה מכל מיני גזירות רעות אכזריות, להרבה אנשים ישנו שכן או קרוב משפחה שאינם כ"כ ביחסים טובים איתם, כדאי ורצוי להתגבר על הקטנוניות ולסלוח להם, אפילו אם הוא דבר גדול, ונדמה שאין מחילה למה שעשו, אנא נהוג עמם לפני משורת הדין, וגם בשמים יתנהגו איתנו לפני משורת הדין, וכמו שאמרו חז"ל במידה שאדם נוהג נוהגים עמו**.

במלחמת תשכ"ז ירושלים הופגזה ע"י הירדנים והיינו חייבים לשהות במקלטים, ומאחר שהיה בישיבת מיר מקלט גדול (החדר אוכל), נוספו עליהם גם ממשפחות השכנים שהגיעו למקלט, לאחר המלחמה, נמצאו כמה וכמה פצצות (טילים נגד טנקים) שנחתו על גג הישיבה, ובדרך נס לא התפוצצו, התבטא ר' חיים שמואלביץ ואמר בתחילה חשבתני שהנס המיוחד קרה בזכות הישיבה שלומדים בו הרבה תורה, ותורה מגנא ומצלי, אבל במחשבה שניה הגעתי למסקנה שהיתה לנו זכות נוספת, והיא: בשהותינו במקלט שמעתי מפיה של אשה עגונה שישבה מאחוריי והיא פונה להקב"ה ואומרת: רבש"ע היו לי ג' או ד' ילדים קטנטנים, וביום בהיר, בעלי קם יום אחד וברח, והייתי צריכה לבד לעשות את הכל, לפרנס את כולם ולדאוג שהבית והייתי צריכה לבד לעשות את הכל, לפרנס את כולם ולדאוג שהבית ימשך להתנהל וחלילה לא יתמוטט, וככה המשכתי בדרכי הקשה עד שזכיתי לראותם מקימי בית נאמן בישראל, "רבש"ע, הבה ונעשה הסכם, אני מוחלת לבעלי על כל מה שעשה בלב שלם, ואני מבקשת ממך בורא העולמים, שתמורה תסלח לי ולכל ישראל הנמצאים. עתה בצרה ובצוקה, כן אמר הגר"ח ז"ל מה שהציל את הישיבה והגן עלינו. בסוף תרי עשר שנה נאמר: "הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא", **שואל החפץ חיים** מדוע נאמר שולח לשון הווה היה לו לכתוב לשון עתיד "אשלח לכם", לשון עתיד, ולא לשון הווה, **מתרץ החפץ חיים ומסביר אליהו הנביא נמצא תמיד במצב של הליכה אלינו, כאשר אנו עושים מצוות, הוא מתקדם אלינו ופוסע פסיעה כלפינו, אנחנו פונים להקב"ה ומתפללים, הקב"ה שולח אותנו עוד פסיעה קדימה, א"כ הבה וניקח פסיעות גדולות יותר, עד כדי ריצה, כדי שגם אליהו הנביא יפסע פסיעות גדולות יותר, וירץ לגאלנו**.

מן השמים לא מבקשים מכם דברים גדולים כאלה, אבל בזעיר אנפין, לפחות לוותר לשכנים וכו' על דברים קטנים, וזהו תהיה זכות גדולה עבור עם ישראל הנתונים בצרה ובשביה, **שכנס שיחה זו עם מאמר מר' חיים וואלין, בספרים הקדושים ובוזוהר מוזכר שיש מידות בהם ה' מנהיג את העולם, כאשר הקב"ה מנהיג ברחמים נמשל הוא לאמא המרחמת על בניה. אומר הגר"ח: לאבא ואמא יש ילד, אוהבים אותו אהבת נפש בלי גבולות, שניהם מרעיפים עליו חום ואהבה, ההבדל בינם הוא כאשר הילד מתלכלך, מזעיק האבא וקורא לאמא קחי את התינוק, רחצי אותו וטפלי בו, והאמא מטפלת בו מנקה אותו וכו', זהו ההבדל בין אבא לאמא, ולכן נמשלת מידת הרחמים דווקא לאמא, מפני שאנו זקוקים למידת הרחמים כאשר אין אנו נקיים, והרי הקב"ה אוהב אותנו תמיד, גם שאיננו ראויים, וגם כשאנו חוטאים, לפחות כמו אמא המטפלת בילדה המלוכלך, ישמרנו ה' בימים טרופים אלו, והשוכן איתם בתוך טומאתם, ימחר לגאלנו ויושיענו במהרה בימינו, אמן.**

נשמח לקבל הערות והארות: ls05336150@gmail.com

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר

"כשנמצאים במצב של לפני ה' התביעה יותר גדולה"

הלכה, וזה המקום של השראת השכינה. ומלשון חז"ל "אין לו להקב"ה בעולמו אלא" וכו', יש ללמוד שזהו המקום המוכן להשראת השכינה במקום ביהמ"ק, ושיטת היראים שהציווי של מקדשי תיראו נוהג גם במקדש מעט זה גם מקום של "מקדשי", זה גם מקום של השראת השכינה.

ונראה לבאר מה המיוחד במקום הזה של בית הכנסת ובית המדרש; אנחנו הלא ידעים שכל העולם כולו זה עלמא דשיקרא, יש רוחות זרות בכל העולם, אבל יש מקום אחד שהוא מיוחד בכך ששם שומעים רק את קול האמת; זה בית המדרש, מקום שמייוחד כולו לתורה, שם שומעים רק את קול ה', קול ה' בכה קול ה' בחדר, המיוחד במקום הזה שהוא מנותק משאר העולם, המחיצות של בית המדרש "כותלי בית המדרש יוכיחו" זה הכתלים האלה המבדילים בין כל העולם לבית המדרש. בית המדרש זה מקום שמנותק ומובדל מכל העולם, רק מקום כזה ראוי להשראת השכינה... ויש לנו כלל שקדושה לא סובלת שותפים, קדושה לא סובלת תערובת של דברים אחרים, קדושה פירושו כולו קודש ובהיכלו כולו אומר כבוד, הכותלי ביהמ"ד מבדילים את הבית מדרש כדי לקבוע שבמקום הזה יש רק תורה, רק דבר ה', זה מקום של השראת השכינה, זה מקום של קדושת ביהמ"ד

בדור שלנו שלחו לנו מן השמים את הכלים החדשים, הח"ח כבר אמר בזמנו שהתחדשות כל הדברים הללו הוא כדי לחזק את האמונה בחוש כל הכלים הללו מראים לנו בחוש את ה"עין רואה" ואת ה"אוזן שומעת", אבל הכלים הללו בשנמצאים בתוך בית המדרש, מה אומר הכלי הזה? הכלי הזה שובר את ההבדלה בין הבית המדרש לעולם החיצון. נמצאים בתוך הבית מדרש אבל בתוכו שומעים קול אחר, זה לא קול של התורה, לא הקולות של הבית מדרש, העולם החיצון מתחבר לתוך המקום של הבית מדרש, זה פוגם ביסוד הבית מדרש, "ופרצו חומות מגדלי" החומות של הבית מדרש שהם חומות בשביל שרוחות זרות לא יכנסו לבית מדרש, החיבור הזה של המכשיר הזה אם משתמשים בו בבית המדרש גם אם זה דברים חשובים, (כרגע איננו עוסקים בנושא של דברים בטלים בביהמ"ד שהוא איסור חמור ביותר ונפסק בשו"ע), עצם הדבר שמדברים עם העולם החיצון בתוך הבית מדרש, ההבדלה שיש בבית מדרש אינה הבדלה מושלמת, העולם החיצון עדיין מחובר לבית המדרש, הבית המדרש לא מנותק מהעולם החיצון, זה פגם בכל החפצא של ביהמ"ד. כל החפצא של ביהמ"ד הוא שהמקום הזה מובדל משאר העולם, אבל אם הוא מחובר לעולם, חסר כאן בקדושה של הבית מדרש, הדיבור באופן הזה פוגם בקדושה של הבית מדרש אשר נמצאים בו לפני ה'.

ונתאר לעצמנו אדם נמצא בבית המקדש, כהנים עבודתם לויים בדוכנם וישראל בעצמם, היעלה על הדעת שבאותו זמן הוא יתקשר לעולם החיצון? הוא נמצא עכשיו לפני ה'! הוא לא בעולם בכלל, הוא לפני ה'! המקדש מעט הוא ג"כ על דרך זה, נמצאים כאן לפני ה', מקום כזה כל כולו לפני ה', אין כאן מקום לחיבור לעולם החיצון.

ויה"ר שנתחזק כולנו בשמירת קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות ונזכה לבנין ביהמ"ק בב"א.

ביחורי הלכה

ושינה ועשית חשבונות הרשות וכד', שלמרות שהם תשישים הנצרכים, מ"מ לעשותם בביהמ"ד זהו תשישים גנאי (וכ"ש שחוק ודחיתול שבעצמותם הם גנאי וללא קשר לביהמ"ד). ב. דברים שבעצמותם אינם גנאי אמנם איסורם מצד השתמשות בביהמ"ד שלא לצורך וכדוגמת הכנסת לביהמ"ד מפני החמה והגשמים או קפדנריא, שלמרות שלא עושה פעולת גנאי בביהמ"ד אבל עצם ההשתמשות בביהמ"ד שלא לצורך זוהי קלות ראש.

ומעתה יש לדון בענין הטענת פלאפון הן מצד תשישים גנאי והן מצד תשישים שלא לצורך. ואמר מור' הגרמ"מ לובין שליט"א, דיש לדון האם הטענת פלאפון בביהמ"ד היא תשישים גנאי אבל אם מטעינו בצנעה אין זה גנאי, אבל הדגיש שבדאי אסור להטעין פלאפון בביהמ"ד 'ובית הכנסת אינו תחנת דלק' (=דהוי תשישים שלא לצורך וגרוע מכך).

ב- אמנם יש לדון האם יהיה אפשרות להטעין פלאפון לצורך מצוה כגון שרוצה להטעין הפלאפון בכדי לשמוע שיעור תורה או להקליט שיעור, דהאם

דברי חיזוק בענין הרכחת מכשיר הפלאפון מכותלי ביהמ"ד, מאת הגאון הגדול רבי אשר אריאלי שליט"א מרבני ישיבת 'מיר' בענין החומרה של פלאפון בביהמ"ד [השיחה המלאה התפרסמה בגליון 'חומות מגדלי' תש"פ]

...נתבקשתי לעורר על חיזוק בדק הבית של בית ה', לחזק את ההנהגה בבית ה', את ההנהגה הראויה בבית המדרש ובית הכנסת, ובמסוים בענין החמור של דיבור בפלאפון בבית המדרש..

תחילת הפרשה (אחרי-מות) עוסקת בעבודת יוה"כ ולפני-כן כתוב בפסוק הראשון "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו". והפסוק הבא הוא "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש" וגו', והמפרשים שואלים מה היה הדיבור בפסוק הראשון, כתוב רק מתי הקב"ה דיבר עם משה אבל לא כתוב מה היה הדיבור.

ובחידישי מהר"ל דיסקין מפרש שהמכוון הוא כך; בגמ' ביומא מבואר שהחטא של נדב ואביהוא היה שהורו הלכה בפני רבן, ויש עוד כמה וכמה דרכים בחז"ל מה היה החטא (וכמובן שהחטא שלהם היה דק מן הדק לפי הדרגה שלהם), אומר רבי יהושע לייב, שלפי כל הדרכים יש להבין למה היה כזה עונש שתיכף ומיד ביום הקמת המשכן הגיע העונש ומתו, וזה בא הפסוק לבאר, אומר הקב"ה למשה רבינו "בקרבם לפני ה' וימותו", הם היו במצב של לפני ה', לפני ה' זה שרע אחר, זה דין אחר, לפני ה' זה בהיכלו של מלך, שם יש יותר הקפדה, כשנמצאים במצב של לפני ה' התביעה היא תביעה יותר גדולה עד כדי כך שתיכף ומיד הם קיבלו את העונש החמור הזה, ולכן, ממשיך רבי יהושע לייב, זה בא הפסוק הבא להזהיר "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש", זה מסוכן כשבאים אל הקדש, שם צריך להיזהר יותר, שם יש יותר קפידה, לכן מיד בא הציווי "אל יבא בכל עת אל הקדש" יש זמנים מיוחדים והכנה מיוחדת אין נכנסים אל הקדש.

נדגיש שוב שמדובר פה בנדב ואביהוא שהיו הגדולים שבישראל כמו שאומרים חז"ל, אבל לפי המדרגה שלהם ולפי ההשגה שלהם ב"לפני ה'" היתה עליהם תביעה שהיה חסר בשלמות הנדרשת כשמתקרבים לפני ה', וזה באמת עומק הדין שאנו מוצאים במיתת נדב ואביהוא.

אותו יסוד כתוב ג"כ באיגרת הגר"א שכתב הגר"א "כשנזכר לבוא לארץ ישראל שם צריך להתנהג בדרכי ה' מאוד" א"י זה מקום שהוא יותר קרוב לקב"ה, יותר קרוב לשכינה, זה מחייב הנהגה אחרונה הנהגה שנהגו בחז"ל מתאימה לחז"ל, אבל א"י מחייבת הנהגה יותר נעלה, יותר קדושה.

כרוח הדברים האלה מובא במש"ב בהל' בית הכנסת על ביהמ"ד ובביהמ"ד, כשהוא מדבר על הזהירות, על חומר הענין לדבר בביהמ"ד ובביהמ"ד, הוא מבאר שהרי זה פלסטיק של מלך, פה ההקפדה צריכה להיות יותר גדולה, לכן הגר"א מביא שם מהזוהר הקדוש שמי שמדבר דברים בטלים בבית הכנסת אין לו חלק באלוקי ישראל! כך הלשון של הזוהר הקדוש, והגר"א מסיים שלבית המדרש יש אותו דין כמו בית הכנסת לגבי זה!

...ומשחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, מקומות התורה, קדי' אמות של הלכה הוא מקום קטן, אבל זה ד' אמות של

בענין הטענת פלאפון בבית הכנסת

יש לדון האם מותר להטעין פלאפון בביהמ"ד?

ולכאורה יש לדון בזה בתרתי: א. מצד הדברים המותרים והאסורים לעשותם בביהמ"ד, ודינים אלו מבוארים בטוש"ע בס' קנ"א. ב. מצד נהנה מהקדש וגזל ביהמ"ד, ודינים אלו מבוארים בטוש"ע בסימן קנ"ד.

א- בענין הדברים המותרים והאסורים לעשות בביהמ"ד, השו"ע בס' קנ"א ס"א כתב וז"ל, בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה ואין אוכלין ושותין בהם ולא מתקשטין בהם ולא מטילין בהם ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכו' ואין מחשבנין בהם חשבונות א"כ הם של מצוה. ולכאורה איכא שני סוגי איסורים א. דברים האסורים מצד תשישים גנאי בביהמ"ד כגון שיחה בטילה (עיין משנ"ב דאיירי בשיחה המותרת כדוגמא לצורך פרנסה) ואכילה ושתיה

יחשב כחשבונות של מצוה שהותרו בביה"נ, או דיש לחלק דעצם ההטענה אינה מצוה והוי רק גורם למצוה, ואמר מ"ר הגר"מ לובין שליט"א, דאם מטעינו לצורך לימוד תורה יש להתיר כיון שזהו מצורכי ביהמ"ד (ואם מטעינו בכדי לשמוע את השיעור מחוץ לביה"נ ראו להחמיר, ולת"ח אפשר להקל כדלקמן).

ג- ויש לדון לענין ת"ח שהותר לו הקלות מסוימות בביהמ"ד, דלשיטת המחבר מותרים לאכול ולשתות בהם מדוחק, ובמשנ"ב סק"ו ובשעה"צ סק"ח כתב, דה"ה לישן ולכל תשמישי ת"ח שמותר כשהמקום דחוק לו, אבל לא קפננדיא וליכנס מפני החמה והגשמים וכ"ש שחוק והיתול ושיחה בטילה דאטו ת"ח אינו מוזהר על מורא מקדש.

ושיטת הרמ"א, דבביהמ"ד אפילו שלא מדוחק שרי. ובמשנ"ב סק"ח כתב, ה"ה לכל תשמישיהם שרי. ובביה"ל ד"ה ו"א כותב, דהרמ"א לא תפס את שיטת הר"ן לגמרי, דהר"ן התייר דווקא בבית המדרש כיון דהויא ביתא דרבנן אבל בבית הכנסת אין היתיר אפילו במקום הדחק (מלבד אם התנו באופן ובמקום המועיל) ומדלא הזכיר הרמ"א את דעתו בביה"נ משמע דלענין זה תפס להקל כדעת המחבר. ושיטת המג"א, דלאנשים הלומדים בקביעות לעולם שעת הדחק הוא דאם יצטרך לילך לאכול ולשתות בביתו בודאי יתבטל מלמודו אבל אם אין לומדים שם אסורים לאכול ולשתות. (והיתיר זה הוא דווקא לענין אכילה ושתיה). והמשנ"ב (סק"ט) כתב דכשיטת הרמ"א נקטו ג"כ הלבוש והב"ח, וכן נראה שאין להחמיר לאנשים שלומדים שם כל היום.

ומעתה יש לדון לענין פלאפון האם הותר לת"ח כדמצינו שהותר לת"ח לעשות תשמישי ביה"נ (למחבר רק מדוחק ולרמ"א גם בשלא מדוחק ולמג"א אם יגרם לו ביטול תורה), ומאיזן חזין דדברים שאינם לצורך לימודו לא הותר וכמבואר במשנ"ב סק"ו דלא הותר לת"ח ליכנס מפני החמה וכו' דאטו ת"ח אינו מוזהר על מורא מקדש.

ומ"ר הגר"מ לובין שליט"א השיב: דלכאורה יש להסתפק האם לת"ח שמותר לו לאכול בביהמ"ד ולהכניס ג"כ כלי אכילה (ביה"ל ס"ו ד"ה סכין ארוך), האם כמ"כ יהיה מותר לו לבשל או דילמא חמיר ואסור לו, ולענין סוכה מבואר שאף שמצוה לאכול בסוכה מ"מ אסור לבשל בסוכה, ויתכן שביהמ"ד דומה לזה שאף שמותר לת"ח לאכול יהיה אסור לו לבשל, אכן מצינו חילוק בין סוכה לביהמ"ד לענין הכנסת הקדירות שבסוכה אסור ולת"ח מותר בביהמ"ד וא"כ עדיין צ"ע אם יש לדמות ת"ח לסוכה או לא, ומעתה יש לדון שהטענת פלאפון דמיא לבישול ותליא בה"ל. ולדינא פסק מ"ר: דלהטעין פנס לצורך

לימוד בביהמ"ד ודאי שמותר, וכן מותר להטעין הפלאפון לצורך לימוד (וגם ללימוד מחוץ לביהמ"ד יש להקל) וראוי להטעינו בצנעה. אך להטעין לצורך תשמישו הפרטי אין להתיר כיון שאין עיקר מטרת הפלאפון אלא לצורך תשמישו הפרטי.

ד- ועתה יש לדון בענין של נהנה מהקדש וגזל ביה"נ, ובמושכל ראשון היה נראה לדמות למה שכתוב בשו"ע בסי' קנ"ד ס"ד: אין מדליקין נר הדיוט מנר בית הכנסת וכו'. ובמשנ"ב ס"ק נ"ג, דיש קדושת בית הכנסת עליהם. (וברמ"א מיהו לא נהגו ליזהר בכך ומדליקין בהן נר שהוא לצורך גדול, ואפשר ג"כ שדעת ב"ד מתנה בכך וכו'). ובסעי' י"ג כתב המחבר, נר של ביה"נ מותר להשתמש לאורו. ובמשנ"ב סק"ב כותב, והנ"מ בדברי תורה ולא בקריאה של חול וכו' דכוונת הנודד היה רק כדי להרבות מאור ביה"נ לפיכך כל כמה דקרו אינשי לאורו בדברי תורה טפי איכא מצוה ומקבל שכר, ומיהו זה דוקא במי שנגר נר לביה"נ וכנ"ל אבל במקומות שעושין הגוברים נרות והדדי ליקח במוציא שבת כל אחד נר לביתו אפילו משתמש בהן תשמיש חול שרי דה"ל לב ב"ד מתנה עליהן, אבל באותם שעומדים על המנורה אסור לקרות בהן דבר של חול. עכ"ל. (ודברי המשנ"ב דמה שמותר לקרוא זהו בדברי תורה זהו כדעת המג"א, אבל הב"י והמור וקציעה ס"ל דאפשר לקרוא גם דברי חול, ואכמ"ל) וא"כ לכאורה היה מקום לדון האם דעת הנותני צדקה והוראת-קבע לביה"נ היא ג"כ על דעת שיטעינו פלאפונים, שאם אין דעתם אדהאי א"כ אין להטעין כדוגמת לקרוא לאור הנרות. וזה יהיה נפק"מ אפילו אם ירצה להטעין הפלאפון בחצר שלפני היכל ביה"נ, שאפילו שאין בו דיני קדושת ביה"נ אבל זהו ממון ביה"נ.

ומ"ר הגר"מ לובין שליט"א טען, דאין נידון דידן דומה לנרות של ביה"נ, דבזמנינו שהשימוש הוא בחשמל התהליך הוא הפוך, דהיינו שהנותני צדקה הם פורעים את החוב שיש לביה"נ לחברת חשמל ואין הם נותנים חשמל לביה"נ, וא"כ ההכרעה האם אפשר להשתמש בחשמל הביה"נ תלויה בהכרעה של גבאי ביה"נ.

ולענין מי שתרם נציב-יום, האם שייך לומר שכיון שמשלם מראש את החשמל של אותו היום חשיב כאילו הוא זה שמביא את החשמל או דילמא שהוא רק פורע את החוב של החשמל שיהיה באותו היום וכדלעיל? **השיב מ"ר שליט"א:** דכיון דמחיר ה'נציב יום' הינו מחיר אחיד לכל יום ויום, ואינו משתנה לפי כמות החשמל שהשתמשו בפועל א"כ ה"ז דומה למקרה הנ"ל.

[הדברים נכתבו ע"י י. ס. כולל חזו"א]

חיזוקים בבתי הכנסת

בבית הכנסת זה נהגו מורא מקדש ביראה גדולה ולא דיברו שם כלל וכלל. וכשהיה אדם זר נקלע לשם והיה מדבר בתפילה, היה יגיש אליו שמי בית הכנסת עם פתק שבידו שהיה כתוב בו: **"לא מדברים בתפילה ובבית הכנסת"** ואם היה אותו אדם ממשיך לדבר היה השמש מוציאו החוצה.

בית הכנסת זה הוא היחידי באנטוורפן שלא נחרב בשואה, ולא היה לגרמנים שום שליטה עליו, ונשארו כל הספרי קודש ותשמישי קדושה במקומם ללא שום נזק. ה"בית ישראל" תלה את הצלת ביה"נ בזכות הזהירות המופלגת בכבוד ביה"נ שנהגו בה ושנזהרו שלא לדבר דברי חולין.

בס"ד בית הכנסת פעיל מאוד עד היום, ומתקיימים בה תפילות ושיעורי תורה ערב ובקר וצהריים והכל ע"פ מסורת ומנהג אשכנז ושמירת כבוד בית הכנסת כפי הנהלים שהנהיג בהם ר' יעקב אייזמן זצ"ל. [סיפר לנו אברך חסידי המתגורר באנטוורפן, שלמרות היותו משתייך לקהילות החסידיות בעיר ולא מזדמן לו להתפלל בביה"נ אייזמן, אבל הדבר מפורסם שבביה"נ אייזמן שומרים מאוד מאוד על קדושת ביה"נ].

לאחרונה זכתה ביה"נ להכתיר את הג"ר אליעזר פרייפלד שליט"א ר"מ בשיבת עץ חיים-ווילרייק לדומ"ץ הביה"נ, שקבע שם מקום לתפילתו ומרביץ שם תורה ברבים. יה"ר שזנכה כולנו להתחזק בשמירת קדושת ביה"נ.

בית הכנסת "אייזמן" אנטוורפן, בלגיה

[הדברים מאת הספר 'עיר ואם בישראל' אשר מבואר בו על ביה"נ]

לפני כ-120 שנה הגיע הר"ר יעקב שמואל אייזמן [אשר היה תלמיד רבי משמשון רפאל הירש זצ"ל] מפרנקפורט לאנטוורפן. מכיון שבאותה תקופה היגרו לעיר הרבה יהודים ממזרח אירופה והיו רוב יהודי העיר, לא מצא ר' יעקב ביה"נ בה יוכל להמשיך במנהגי גרמניה, וביותר כאב לו הענין של כבוד ביה"נ שלא היה כפי שהכיר אצל רבו רבי שמשון רפאל הירש.

גמר בלבו ההחלטה ליסד ביה"נ עם מנהגי גרמניה, וביותר בהקפדה גדולה מאוד על כבוד ביה"נ. בתחילה שכר בית קטן ושם התחיל ביה"נ, עד שמחר מאוד המקום נהיה צר מהכיל את המתפללים. החליט ר' יעקב לבנות ביה"נ לכבוד ולתפארת. ואכן קנה מכספו שני בתים, ובשנת תרס"ח הקים במקומם ביה"נ מכובד. חנוכת ביה"נ התקיימה ברוב פאר והדר במעמד השתתפו רבני ובני העיר, הספרי תורה הובלו במרכבה רתומה לשני סוסים ומקהלה של ילדים שרו לפניו.

ביה"נ זה זכה להיות מקום תפילה ותורה גדול באנטוורפן. בתקופה שלפני השואה ביה"נ היה מתמלא בכל יום שני לשמוע שיעור משניות הגאון רבי שמואל יוסף ראבינאווי זצ"ל שהיה דיין ומ"צ, ואלה שלא מצאו מקום בתוך ביה"נ עמדו מבחוץ לשמוע.

סיפור השבוע

השדרה. הרופא אמר, שגם אם אשאר בחיים, אין סיכוי שאוכל לצאת מהמיטה, אבל גם אין מדי הרבה סיכויים שאשאר בחיים... מאז, פעם בכמה חודשים אני הולך לבדיקות, וברוך ה' - הכל תקין!
דיוע, שפוסק הדור הגדול ש' וואזנר זצ"ל אמר עשרות פעמים - בעת שבאו להזכיר בפניו על דבר המחלה הקשה - שבא הדבר לעורר אותנו על זהירות (כבוד בית ה')

סיפר הרב גרינוואלד שליט"א, על ישועה מהמחלה הנוראה: כאשר הייתי בחו"ל יגיש אלי בחור ואמר לי "לפני שנתיים נפגשתי איתך. לא רציתי לספר לך ממה אני סובל, ורק שאלתי אותך במה חשוב ונכון להתחזק. אמרת לי, שאקבל על עצמי להתחזק בכבוד ביה"נ ולא לדבר בתפילה. באמת קיבלתי מיד את הקבלה על עצמי, וב"ה אני מקיים אותה מאז. עכשיו אני יכול לספר, שלפני שנתיים, בערך בתקופה שפגשתי אותך, **אבחנו אצלי את המחלה בעמוד**

לעילוי נשמת מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דחרי זצ"ל

י"שר-כח לכל אלו שתרמו בעין יפה למען הרחבת הגליון, ישלם ה' כפעלם ויזכו בעז"ה לסייעתא דשמיא. עדיין מבקשים אנו מכל מי שנשא ליבו ולבוא ולשאת בהוצאת והפצת הגליון באופן קבוע ובאופן חד-פעמי, נא לפנות לטלפון 0527176420, 0527101970 בשעות בין הסדרים ניתן להנציח לרפואה וישועה. לשליחת חומר ולקבלת הגליון: פקס: 15335748722

הגאון רבי אהרן דרייזין שליט"א ממונטריאול

בעמ"ס "חסד לאברהם"

פרשת תולדות

ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה. (כה, כ)

פירש"י: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה מומעשיהם.

לכאורה צריך להבין מדוע הקפיד אברהם אבינו כל כך שיקח אשה ליצחק ממשפחתו וממולדתו דוקא, ולא מבנות הכנעני, עד כדי כך שהוצרך להשביע עבדו הנאמן בשבועה דאורייתא בנקיטת חפץ על כך, הלא גם משפחתו היו רשעים, ובפשטות גם אברהם ידע מזה.

העולם מתרצים שהכנענים היו מושחתים במדות ולכן אברהם לא רצה להשתדך עמהם. והראוני שכן נמצא בדרשות הר"ן דרוש חמישי (עמוד ס"ט בדפוס מכון ירושלים) וז"ל, ולזה מאשר היו בנות כנען מוטבעות בתכונות רעות¹, היו בוחרים האבות לה' תרחק מהם, ולהתדבק במי שאינו מוטבע באותן התכונות הרעות גם כי היה עובד עבודה זרה, לפי שאותן התכונות מתעב' רות ונמשכות בזרעם, והם כמו חולי הגוף נקראים בספרי הרפואה חלאים ירושיים, ע"כ. וע"ע בכלי יקר כאן שכתב כעין זה.

והראני הגאון ר' ישראל לרר שבספר מאור ושמש כתב (כד, מט) באריכות שאברהם ידע שמזיווג זה יצא יעקב אבינו שמדתו מדת האמת כדכתיב תתן אמת ליעקב וכנען צוה את בניו אל תדברו אמת נמצא שמאס במידת האמת וציווה לידבק במדת השקר לכך מאס בהם אברהם כי הוא השתדל להמשיך מדת האמת בעולם ע"י הזרע שיצא מיצחק².

ובעצם דבריהם יש להעיר מהא דאיתא במסכת סנהדרין (מד:): בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל לך אמור להם לישראל, (יחזקאל טז, ג) אביך האמורי ואמך חתית, אמרה רוח פסקונית לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך, אתה אומר להם ומקללים אותם, ועי' פירש"י שפירש שתרם ואבותיו מכנען באו. הרי מבואר דגם תרח היה מכנעני³, וא"כ לכאורה גם משפחתו היו מושחתים במדות⁴.

והנה הקשו האחרונים⁵ שהרי בסוף פרשת נח (יא, י-כה) איתא להדיא שתרם היה מצאצאי שם בן נח, ולא מבני כנען שהיה בנו של חם. ותירצו שתרם ואבותיו היו יורשים רוחניים של כנען, ועבדו ע"ז כאמוריים וחיתיים ועשו ככל תועבותיהם⁶.

וא"כ שפיר מתורצת גם השאלה הנ"ל דאח"כ תרח ואבותיו עשו מעשה כנען אולם מ"מ הם לא היו מבני כנען, והמעשים הרעים שעשו לא היו מושרשים בהם כבני כנען, ולכך בחר אברהם להשתדך עמהם.

והראה לי ידידי הר' אבנר סיני ברגר דברי הרמב"ן (כט, ט) שמבאר מדוע דוקא רחל היתה רועה את צאן לבן ולא לאה, וז"ל שהיה לבן צנוע (ממנו) כי משפחת אברהם כשרה וצנועה, ורחל היתה קטנה ואין לחוש לה עכ"ל. נמצא לדבריו משפחת לבן היתה להם מדת הצניעות, וא"כ שפיר מבואר מדוע בחר גם אברהם בהם משום שמדת הצניעות זו היא יסוד ביהדות.

והראני הגאון ר' ישראל שבספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו (במאמר מאה קשיטה סימן סח) כתב דלכך נזכרה בתורה (יא, כט) מלכה כי היתה אישה כשרה, ואפשר שהוא טעם נוסף, למה צוה אברהם להשתדך דוקא למשפחתו דהיינו מבנות מלכה, כי היא היתה צדקת⁷.

1. וכ"כ בספר לב אליהו וז"ל, כי הכנענים מושחתים במדות רעות שהם זרעו של חם אבי כנען, אשר השחית והתעיב עלילה לפני אבינו נח הצדיק וגו', וקללו בארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, כלומר כי חם השריש בקרבו ובקרבו לב בניו, מדתו הרעה וכו', ונשארו כולם בעלי מומין עד עולם וכו' ורק עבד עבדים יהיה לאחיו.
2. ואע"פ שגם לבן היה רמאי אבל הרמאות שלו היתה בגלוי כמו שמצינו בפרשת ויצא (הרה"ג צבי ליכט).
3. עי' פרשת נח (יא, לב) בשם האמרי אמת שאברהם אבינו הפריד והמית מעצמו את כל החלק שהיה לאביו בעצמותיו.
4. אי לא דנימא דגם נחור ואולי גם בתואל נולדו באור כשדים וזה הכשרם. ויל"ע שם, ועיין ברמב"ן (יא, כה) בענין מקום לידתו של נחור.
5. ערוך לנר, סנהדרין קטנה, מרגליות הים ועוד.
6. וכן פירשו ביחזקאל (שם) המצודת דוד והרד"ק, מהר"י קרא ומלבי"ם.
7. וע"ע מש"כ לעיל (כד, טו).

פירש"י: ויתרוצצו. רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עכו"ם עשו מפרכס לצאת.

וביאור הדברים, דרש"י מבאר דעת רבותינו דשורש המלה ויתרוצצו הוא מלשון רץ⁸. וצ"ב אמאי נקט הכתוב לשון רץ בעודו במעי אמו. דהלא בודאי אין זה כפשוטו דאין שייך לרוץ בעודו במעי אמו.

ויש ליישב על דרך הדרוש, ע"פ מה דאיתא במסכת ברכות (ו:), אמר רבי חלבו אמר רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט שנאמר (הושע ו, ג) נרדפה לדעת את ה'. וכן פסק הרמב"ם בפרק ח' מהלכות תפילה (הלכה ב) שמצוה לרוץ לבית הכנסת וכו' ובהלכה ג' כתב שבית המדרש גדול מבית הכנסת. וא"כ ק"ו שמצוה לרוץ לבית המדרש. וכן כתב בפרק כ"ד מהלכות שבת (ה) שמותר לרוץ בשבת לדבר מצוה כגון שירוף לביהכ"נ או לביהמ"ד⁹. א"כ שפיר מובן למה נקט הלשון רץ דוקא כשעוברת על פתחי בתי מדרשות להראות את גודל רצונו של יעקב לצאת.

וידידי הרב שמואל שמעלקא קליין הוסיף דעפ"ז מדויק היטב לשון רש"י דכשעוברת על פתחי עכו"ם עשו מפרכס לצאת ולא כתיב רץ ומפרכס לצאת, דהלשון רץ הוא לדבר שבקדושה מטעם מצוה לרוץ לבית הכנסת ולבית המדרש וכו"ל.

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב. (כו, ט)

פירש"י: שני גדיי עזים. האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים.

כאשר אהב. כי טעם הגדי בטעם הצבי.

הקשה הגאון רבי מאיר סאלאווייצקי¹⁰ שצריך ביאור מהו כפל הלשון מטעמים וכאשר אהב.

והנה המקור של רש"י הוא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב) ושם מבואר שגדי אחד הקריב יצחק לשם קרבן פסח, וגדי אחד עשה לשם קרבן חגיגה, שהרי במסכת פסחים (ע) תניא שקרבן החגיגה באה עם הפסח כדי שיהא הפסח נאכל על השובע.

והא דפסח נאכל על השובע מבואר ברש"י מסכת פסחים (פו). ד"ה אין מפטירין דהיינו משום דינא דלמשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין וכדאיתא במסכת חולין (קלב:), ומבואר מדבריו דגם בחלק הבעלים יש דין למשחה, ולפ"ז מבואר הא דקרי לחגיגה מטעמים, דגם באכילת החגיגה נאמר דין למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים בצלי ובחרדל, והיינו מטעמים¹¹.

ומה שנאמר כאן כאשר אהב, נראה לבאר דהנה במסכת חולין שם אמר רבי חסדא דמתנות כהונה אינן נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל. הקשה התוס' מהא דתנן במסכת זבחים (צ:): וכולן הכהנים רשאים לשנות באכילתם לאכלן צלון ושלוקין ומבושלין, ותירץ תוס' דודאי כמו שטוב לו ונהנה יותר מצי אכיל להו, אבל אדם שאצלו צלי שלוק ומבושל הם אותו דבר, צריך לאכול צלי בחרדל משום שהוא יותר דרך גדולה משלוק ומבושל. ולפי זה מדויק מה שכתוב כאשר אהב, שהכוונה שרבקה תעשה את החגיגה מטעמים, כמו שיצחק אוהב, כמו הדין של למשחה לגדולה שתלוי לפי מה שערב על האוכלן.

8. אלא שצ"ע שכיון דכתיב ויתרוצצו הבנים א"כ צריך לפרש לשון ריצה גם על עשוי, ומדוע כתב רש"י רק ביעקב רץ ומפרכס, ואילו בעשו כתב רש"י רק מפרכס. ואולי בגלל שאלה זו כתב רש"י עוד פירוש למילה ויתרוצצו, שהיו מתרוצצים דהיינו נלחמים ורבים על נחלת שני עולמות. וע"ע במדרש רבה (סג, ו) שאומר ההיפך שיעקב היה מפרכס לצאת לבית הכנסת ובית המדרש, ועשו רץ ומפרכס לצאת לבית ע"ז, ור' יוחנן אומר זה רץ להרוג את זה, וזה רץ להרוג את זה.

9. אע"פ שהמצוה לרוץ היא גם בכל המצות כמבואר בשו"ע או"ח סימן צ (סעיף יב), שמצוה לרוץ כשהולך לביהכ"נ וכן לכל דבר מצוה. אך מ"מ המצוה לרוץ נאמרה במיוחד לרוץ לביהכ"נ ולבית המדרש (ובפרישה שם כתב דסמוך לביהכ"נ ס' עליו לרוץ משום דמינכר דהוא עושה כן לשם מצוה).

10. נכתב ע"י תלמידו הרה"ג ר' דוב הכהן אייכארן, חן חן לו.

11. עיין בפרקי דרבי אליעזר שמשמע שהוא מפרש דמטעמים קאי על קרבן חגיגה הבא כדי שיהא הפסח נאכל על השובע, ולדבריו נפרש כאשר אהב שעשתה רבקה את הגדי בטעם דומה לצבי שהרי יצחק ביקש וצודה לי ציד.

מבית עצמך עמדות מוסדות דז'קוב

לעצמך בריא יקירא

ממשנתו של מרן אדמו"ר שליט"א

האם מותר להושיט לגוי אבר מן החי שאסור מדרבנן

יעו"ש, וצ"ע הדתינה לדעת הרמב"ן ז"ל בחי' לקידושין ל"א א' דחיוב חינוך רמי על האב, אבל לדעת הר"ן ז"ל במגילה ו' ב מדפי הרי"ף דחיוב חינוך רמי על הקטן עצמו מאי איכא למימר. תו קשיא לי, דהנה גורד בשערים דברי רש"י ז"ל בתמורה ב' ד"ה ה"ג דבעי' קרא לחייב נשים בתמורה משום דהוי לאו שאין בו מעשה יעו"ש, והנה הפמ"ג ז"ל בפ"ח אות י"ד והמנחת"ח ז"ל במצוה ח' אות ד' באורח הוציא מדברי רש"י ז"ל דנשים אינן מזהירות על לאו שאין בו מעשה, דריבוי דקאמר רב יהודה אמר רב מאיש או אשה כי יעשו מיירי רק בלאו שיש בו מעשה, והמהרי"ט ז"ל בחי' לקידושין ל"ד א' תוד"ה מעקה כ' כן לענין לאו הניתק לעשה, יעו"ש.

והנה החינוך ז"ל מצוה רמ"א כתב דכל מצוה שאפשר לעבור עליו בלא מעשה נחשב בלאו שאין בו מעשה והמנחת"ח ז"ל במצוה ל"ז אות ב' הוכיח דה"ק דעת הרי"ף ז"ל והאריכו בזה רבנן בתראי ז"ל, והנה לאו דלא תסור נמי משכ"ל לעבור עליו בלא מעשה וכוון מי שאינו מודיק נר חנוכה אין מצוות פורים, ובאיסורים נמי משכ"ל כגון מי שאינו מבקר חמץ שהוא חמץ רק מדרבנן או בשעות דרבנן, ולפי"ז נמצא דאשה אינה מצווה על לאו דלא תסור, ומעתה אם נימא דכל הפטור מאיסור לא תסור אינו חייב לשמוע לדרבנן ה"ן מן הדין דנשים אינן מצוות לשמוע לדרבנן, והא ודאי ליתא.

תו קשיא לי, הנה חידוש גדול השמיענו רבינו הסמ"ק ז"ל בס"ר ר"א, דאבר מן החי שאסור רק מדרבנן אסור לתתו לבן נח דאסור להכשילו, והש"ך ז"ל דתנין הלכה ביור"ד סי' נ"ה סק"א, והנה הפרי חדש ז"ל סבי' נ"ה סקט"ז תמה הרי נכרי אינו מזהיר לשמוע לאיסור שהוא מדרבנן ואמאי אסור לתת לו אבר מן החי שאסור רק מדרבנן, ות' דהוי גזירה שמא יביאו לתת לנכרי גם אבר מן החי שאסור מה"ה, אמנם המהרש"ם ז"ל בשו"ת ח"א סי' קע"ט הוכיח מדברי הסמ"ק ז"ל הנ"ל דב"ב נמי מזהיר על איסור מדרבנן ב' מצוות דילי', והמנחת"ח ז"ל סוף מצוה כ"ז הוכיח כן מדברי הלחם משנה ז"ל בפ"י ממלכים ה"ט, הא קמן דגם גוי שאינו מצווה בכל תסור חייב לשמוע לדרבנן.

ונלע"ד עני' להביא אסור נפלאה דגוי חייב לשמוע לאיסורים דרבנן, ובואו חשבון. הנה לדעת הרמב"ם ז"ל דספיקא דאורייתא מותר מן התורה ואסור מדרבנן, אי"כ אחר שהוא ספק ישראל ספק נכרי, ה"ן מן הדין דיהא מותר לו לאכול בנבילות, דהרי מן התורה ה"ן ספק לקולא, ואע"ג דמדרבנן לתומא מ"מ להצד לשמוע לגוי אינו חייב לשמוע לדרבנן דהא אינו מצווה בלא תסור, והתייבנה להסבירים דסד"א מה"ת לתומא י"ל דהתורה חייבתו משום ספק ישראל שבו שלא לאכול בנבילות וחייב לשמוע לאורייתא אף אי נימא דמדרבנן לתומא בזה י"ל דעל הצד שהוא גוי לית לו חוב לשמוע לדרבנן דהוי ספק. ול"ל דבגוי לא נאמר ההלכה דספק איסור מן התורה לקולא, דז"א דהא קי"ל דליכא מדי

קושיא רבותינו בעלי התוס' ז"ל במושב זקנים עה"ת בפרשתינו, אמאי לא הוכיחו בחולין ד' ב' דישאל מומר מותר לאכול משחיטתו מהא דיצחק אכל משחיטת עשיר, והרי עשיר דין ישראל מומר ה' לו וכדאי' בקידושין י"ח א'. ולחנ"ל יש ליישב דהמדרש אתיא כר' יהודה דסומא פטור מן המצוות, וכיון דבלא"ה ה' מותר לו לאכול בנבילות דה' פטור מכל המצוות, ורק מדרבנן אסור לו לאכול בנבילות, באיסור דרבנן שפיר ניתן לסמוך על המומר וא"א להוכיח מזה לאיסור תורה.

והנה הטו"א ז"ל במגילה כ"ד א' והגרע"א ז"ל בתשו' קמא סי' קס"ט ובתנינא סי' קנ"ג כתבו להוכיח דסומא חייב בלאוין לדעת ר' יהודה, דאל"כ אמאי חייבין לשמוע למילי דרבנן, הא אמר' בשבת כ"ג א' דהחיוב לשמוע לרבנן היינו משום לא תסור, וכיון דסומא פטור מלאוין ה"ן אינו מצווה בלא תסור. והנה כבר רמז לזה הרשב"א ז"ל בב"ק פ"א א' ד"ה וכן, ומכאן זה כ' דסומא פטור מכל המצוות אפי' מדרבנן יעו"ש. והנה בדברי הטו"א והגרע"א ז"ל קשיא לי קושיא עצומה.

ובהקדם הא דתנן ברה"ב ל"ב ב' "שופר של ראש השנה און מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה", ואמר' עלה בגמ' "מאי טעמא שופר עשה הוא ויום טוב עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה". והיינו דאיסור יו"ט ה"ו עשה ולא תעשה, ואע"ג דהאיסור ה"ו מדרבנן כ' הר"ן ז"ל שם וז"ל, "פי' וחכמים עשו חיזוק לדבריהם הכא כש תורה דכיון דלא דחי מלאכה דאורייתא אף שבות דדבריהם לא ידחה".

והנה נלע"ד דבר ברור מסבאר, דכי היכא דמי שאינו מזהיר על לא תסור אינו חייב לשמוע לדרבנן, אי"כ ה"ה אם נמצא מצות עשה שדוחה לא תעשה דלא תסור נמי אינו חייב לשמוע לדרבנן בענין זה, ועתה בואו חשבון, בהא דשופר אינו דוחה עשה ול"ת דשבות ביור"ט, קשיא טובא אמאי הוצרכנו להעמיד עשה דרבנן נגד עשה ול"ת דשבות ביור"ט, אמאי לא נימא דעשה דשופר עומד נגד לא תעשה דלא תסור וכיון דהל"ת נדחה ממילא אינו חייב לשמוע בזה לרבנן, ומה יוסיף הא דאיכא עשה ול"ת מדרבנן הא מכיון שנשמט הבסיס שחייב לשמוע לדרבנן שוב מנין האיסורים מדרבנן לא מעלה ולא מוריד, ומה שמצינו עשה ולא תעשה בדרבנן היינו היכא דחייב לשמוע לדרבנן והבא ית"ש נתן כח ביד החכמים לחדש מצוות עשה ומצוות לא תעשה.

תו קשיא לי, דהנה הטו"א ז"ל שם כ' לסתור דבריו מהא דמצינו דקטן חייב מדרבנן בכל המצוות ובזה נמי תיקשי אמאי חייב הקטן לשמוע לדרבנן לא אינו מצווה בלא תסור, ודחה דהתם לאו אקטן רמו חיובא אלא על אביו לחנכו במצוות והאב חייב לשמוע לדברי תנאים,

בפרשתינו כתוב "שא נא תליך וקשתך" ואמר' בבראשית רבה פרשה ס"ה אות י"ג "שחז מאני זינך שלא תאכילני נבילות וטריפות". ורש"י ז"ל דה"ל כתב דרשיון לה מהא דכתיב "שא נא" בפרשן השחז והיינו דאמר לו לשחוט כרי שלא יאכילו נבילות.

וקשיא לי בזה, הרי יצחק באותו זמן ה' סומא וכדכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכחין עיניו סומא, ועי' בדברי רש"י ז"ל בפר' ויצא עה"פ והנה ה' ניצב עליו. והנה דעת ר' יהודה בב"ק פ"א א' דסומא פטור מן המצוות יעו"ש, ונחלקו האחרונים ז"ל, האם לדעת ר' יהודה, הסומא מופקע לגמרי ממצוות ואפי' באיסורים אינו מזהיר או דפטור רק ממצוות עשה אבל במצוות לא תעשה שפיר חייב. דעת הפמ"ג ז"ל בפתיחה כוללת ח"ג אות כ"ט כתב דחייב בלאוין, וכ"כ הטו"א ז"ל במגילה כ"ד א' ד"ה וקצת, וכ"כ הגרע"א ז"ל בגליון ל"ור ד"ס י"א.

אמנם דעת המקנה ז"ל בקידושין ל"א א' [כ"ה בתוספת ד"ה דלאן], והגר"ש לנדא ז"ל בנודע ביהודה תנינא א"ח ח' קי"ב דפטור נמי מלאוין, והמקנה ז"ל כ' להוכיח כן מהא דבב"ק פ"א א' ממעטין סומא ממצוות מהא דכתיב אלה העדות ותחכים והמשפטים, והמנחת"ח ז"ל במצוה ב' הביא דכן איתא להדיא בספר המכריע להתוס' ר"ד ז"ל סי' ע"ח דסומא פטור נמי מלאוין, אמנם הרב המגיד ז"ל שם [שה' דקטון] העיר מגל דפטור מלאוין.

והשתא תיקשי, כיון דיצחק ה' באותו זמן סומא אמאי הזהיר את עשירי שלא יביא לו נבילות וטריפות, הא אינו מזהיר ע"ז לדעת ר' יהודה. וליכא למימר דה' אינו מזהיר מ"מ רצה להתחיר על עצמו, הא ליתא, דאכתי תיקשי לאיזה צורך השמיענו התורה שרצה להתחיר על עצמו כיון דאין זה גוגע להלכה. וליכא נמי למימר דהמדרש הנ"ל אתיא לדעת ר' שמעון דסומא חייב במצוות, דזה אינו דאכתי תיקשי לר' יהודה אמאי כתוב בפסוק "שא נא" מיינה דרש' שאמר לו לשחוט ולא להאכילו נבילות. ונלע"ד עני' ליישב הקושיא בב' אופנים.

[א] התוס' ברה"ב ל"ג א' כ' דמדרבנן הסומא חייב בכל המצוות גם לדעת ר' יהודה דאל"כ ה"ו הוא כגוי לכל דבריו יעו"ש, ומעתה לפי"ז י"ל דהא דאמר לו יצחק אבינו ע"ה שישחוט היינו כדי שלא לעבור על איסור דרבנן של אכילת נבילות, דהרי האבות הקדושים ע"ה קיימו כל מצוות התורה ואפי' מצוות מדרבנן, וכדחזינו דאע"ה קיים עירובי תבשילין דהוי מצוה מדרבנן, דמה"ת שרי לבלש מיו"ט לשבת ע"י פסחים מ"מ ב'. מהו לדעת הרשב"א ז"ל בב"ק פ"א א' ד"ה וכן, דלדעת ר' יהודה סומא פטור מכל המצוות אפי' מדרבנן אכתי קשיא.

ואנ"ג דבבבא עסקינן ולא שייך לומר דקאי ארבנן, מ"מ שפיר י"ל דהתורה תק' השמיענו שיצחק אבינו עליו השלום התחיר בזה ורמזה לנו על דרך דרבנן שקיים בזה, ועי' כעין ז' בדברי האיט"א ז"ל ר"ה ט"ז א' לענין אסמכתא. וריוח גדול יעמד לנו בע"ה בזה, ליישב

לדגכרי אסור ולישראל שרי וכיון דבישראל ספק איסור מותר מן התורה לא יתכן דאצל גוי יהי אסור מן התורה, ונשי"מ כן כחש' ח"ו ס' כ"ה]. והנה בתשובות ט"ו ב' איתא דתינוק שגולד בעיר שרובה כותים הוא כותי ואמר' דנפק"מ להאכילו נבילות ומשמע דבמחצה על מחצה אסור להאכילו נבילות, ותיקשי א"י כנים אנו בחשבון הנ"ל כיון דלגוי עצמו שרי לאכול נבילות אמאי יהא אסור להאכילו, אלא מוכח דגם גוי חייב לשמוע לאיסורים דרבנן וכיון דבספק איסור אמרו רבנן להחמיר, חייב גם הגוי לבטוח להם ב' מצוות דילי, ונמצא דהגוי אסור לו לאכול נבילות כשהוא ספק גוי ושפיר אסור לנו להאכילו.

איכרא, ה' מקום לדחות הרא"י ולצדד כיון דהישראל הבא להאכיל נבילה להספק גוי הרי חייב לשמוע לדרבנן, ונהי דהגוי עצמו שרי לאכול כיון דאינו חייב לשמוע לדרבנן מ"מ לא גרע מוטע דאע"ג דשרי לו לאכול מ"מ אסור לספות לו כדא"י בב"י אהע"ז ס' א' ס"ו [בש"מ] ומקורו מחש' מהר"ל ז"ל ס' קצ"ה, וה"ג בנידונינו אע"ג דלהגוי עצמו מותר לאכול כיון דהוא ספק גוי מ"מ אין כיון דאנו מצויים לשמוע דבריה חכמים אסור להאכילו נבילה.

והנה נידון ה' לכא"י תליא בטעמא דאיסור ספיה דהנה דעת התורה"ד ז"ל בפסטים ס' א' דטעמא דאסור להאכיל את הקטן דבר האסור לו הוי משום שלא יתרגל באיסור בעלדו ולפ"י נראה דכיון דמדינת שרי לו לאכול נבילות אסור ספי' וא"כ בנידונינו יהא מותר להאכילו נבילות ושוב הדינן לכל הנ"ל.

אבל למאי דמוכח מדברי הרשב"א ז"ל בנדה ס"א ב' וביתר למש"כ בפ' לאגדות הש"ס דטעמא דר' אמי דמטיילין ציצית בבגד של מת ופליג אדר' יוחנן היינו משום איסור ספיה דגם למת אסור לספות איסור יעו"ש ומוכח דטעמא דאיסור ספיה אין זה משום שלא יתרגל באיסור דזה לא שייך במת אלא שאסרה התורה להאכיל לאדם דבר איסור, ולפ"י ז"ל לזון בנדי"ד דכיון דעל הישראל להחמיר בספק ה"ה דחייב להחמיר דשמא ישראל הוא ואסור לספות לו מדיד איסורא, אע"ג דלתינוק עצמו שהוא ספק גוי שרי לו לאכול. וראה זה חדש.

[וכונן] הדין דתינוק שגולד בעיר שרובה עכו"ם שרי להאכילו נבילות ילע"ל לדעת הגר"ש ז"ל ברי' דהנב"א ז"ל כנב"י אהע"ז תנינא סמ"ה, דבגוי לא אולי' בתר רובא, א"כ מאיזה טעם אלא מותר לו לאכול נבילות, דהרי לילי' שגולד התורה דין רוב חי' הדין דגם באיכא רוב להיתר ה"ה שמוע ספק ולהסבורים דספקא דאורייתא לחומרא מה"ה ה' אסור מה"ה, וא"כ בנדי"ד הרי על צד שהתינוק הוא גוי כיון דאינו יודע בודאות שהוא גוי ה' דינו להחמיר ע"ע דבגוי ליכא דין רוב ועל הצד שהוא ישראל ודאי אסור בנבילות, ומה תאמר דגם אם לעצמו אסור לאכול מ"מ אין לדידן מותרין להאכילו דלדידן איכא דין רוב וכדכ' הגר"ש לגרא ז"ל כנב"י הנ"ל, אמנם לטעמא דהתורה"ד ז"ל שלא יתרגל א"כ כהא יתחבר הדין דכיון דלדיד' אסור איכא נמי איסור עליו להאכילו.

שו"ד דא"י דעל הצד שהוא גוי א"כ הרי נקטת הצד דהוא דאינו גוי ואינו נגזר להכרית הרוב ולא שייך לזון בזה דעל הצד שהוא גוי אין דינו לילך בתר הרוב דכ"ז בספק אסור שהתורה צוה שהוא גוי בהכרח והכונה דאמת מוטע הספק דהוא גוי ולא הוצרכנו בזה להכרעת הרוב. גם בלא"ה הא איכא גלגל החורר דממ"א אם אינו יכול לסמוך על רוב וצריך

לחשוש לצד המיעוט שהוא ישראל א"כ בדיני ישראל אזלי' בתר רוב שהוא גוי.

ומכל הראיות הנ"ל נראה בע"ה להוכיח דמצות לא תסור היא מצוה כללית והוא גילוי לרצון התורה שישמעו לקול החכמים, ושנתן הבורא ית"ש כח לחכמים לקבוע ולחייב כל בראי תבל, ושו"ד דהגא"ר ז"ל בדברי סופרים ס"א אות כ"ב כ' וז"ל "דכל מה שצוו חכמים אנו יודעין שכן הוא גם רצון ה' ודבר זה לעשות רצונו ית"ש כל באי עולם מצווין ועומדין מתחלת ברייתן ע"ז דכל הנמצאים נבראו לעשות רצון קונם וכל פעל ד' למענהו והא דקטן פטור מכל המצות הוא משום שכן הוא רצון ה' לפטורו אבל מכיון שגזרו חכמים עליו ואנו יודעין שהסכימה דעתן לדעת המקום ב"ה ממילא חייב לעשות כדבריהן שכן הוא רצונו יתברך".

[ב] תו יש ליישב בע"ה הקושיא הנ"ל בריש הואמר אמאי הזהיר יצחק את עשיו על איסור נבילה הא הוי סומא, ונעל"ד ליישב הקושיא בדרך התייחד ובהקדם ג' הקדמות.

[א] המנחת"ח ז"ל במצוה ב' אות כ"ה כ' וזה ימים כבירים ביארתי דאף אם נאמר דפטור מכל המצות אף מלאוין, וכל"ה אותן מצות שב"ג מזהירין עליהם גם הוא חייב, דאין סברא שהי' גרע מב"ג. נהי דלא נתקדש בהר סיני אבל לא נפיק מן מקדושת ב"ג, ובב"ג משיטא חייב הסומא גם כן דליכא גבי' קרא לפטורו.

והנה יש להוציא בע"ה מדברי המנחת"ח ז"ל, דסומא מזהיר על איסור אבר מן החי גם לדעת ר' יהודה דסומא פטור מכל המצוות, דהרי גם בן נח מזהיר על זה וכדאמר' בסנהדרין נ"ו א' וא"כ סומא חייב בזה מדין בן נח.

[ג] בחולין ל"ג א' דעת רב אחא בר יעקב דבשר הפרוש מן החי בעודה מפרקסת אסורה לבן נח. ואמר' התם דהרואה שייבריא חותך כזית בשר מבית שחיטתה של בהמה בעודה מפרקסת, ומילוחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה וממתין לה עד שתצא נפשה. אמנם כ"ז מותר רק לישראל, אבל לבן נח כיון שחיטתה אינה מותרת לו, א"כ מה שחתך מן הבהמה בעודה מפרקסת אסורה לעולם משום אבר מן החי ואפי' לאחר שחיטת הבהמה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט ממלכים ח"ב. וגם לדעת הרשב"א ז"ל [שהביא מרן הכ"מ ז"ל שם ה"ג] דשחיטת ישראל בבהמה טהורה מותרת נמי מפרקסת לבן נח וכדעת רב פפא בחולין ל"ג יעו"ש, מ"מ כ"ז בשחיטה, אבל בנתיירה לכו"ע אסור לבן נח לאכול ממה שנתלש מהבהמה בעודה מפרקסת.

[ג] גם להסבורים דסומא פטור מלאוין ומותר לו לאכול נבילות, מ"מ נראה דשחיטה מותרת לגבינו ומותר לאכול בשר שנתלש בעודה מפרקסת, דס"ס בן ישראל הוא, ובישראל נאמר היתר שחיטה ואין דינו כגוי לענין שחיטה.

ואביא ראי' בע"ה דמהני היתר שחיטה לגבי עצמו, דהנה במנחות מ"א א' אמר' "וכל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלי. א"ר יוחנן מרשה זו אליהו עתי' לדורשה. רבינא אמר כהנים איצטריך ליה, ס"ד אמינא הואיל ואשתרי מלקיה לגבייהו שתתרי נמי נבילה וטרפה, קמ"ל".

ומעתה, אי נימא דכל שאינו מזהיר על השחיטה אין השחיטה מותרת אצלו, נמצא

דלהס"ד דכהנים מותרים לאכול נבילות ה' מן הדין דאין השחיטה מותרת אצלו. ומעתה צ"ע הי"א מזהירים הכהנים לאכול בשר קדשי קדשים ולא להותר, ושומע דגם הריאות והבני מעיים של הבהמה מצויים לאכול ולא להותר, ותיקשי לדעת רב אחא בר יעקב בחולין [הג"ל אות ב'] כיון דאין השחיטה מותרת אצלו הרי הוי הריאה והבני מעיים אבר מן החי, וכדאמר' בחולין הנ"ל לגבי נכרי דמה"ט אסור הנכרי לאכול מהריאה והבני מעיים של בהמה שנשחטה, דמיד בתחילת השחיטה הוי הריאה כמנחה דיקולא וכתלשל מהבהמה בעודה מפרקסת דמי יעו"ש, והיאך מצויים הכהנים לאכולם.

אלא מוכח, ונהי דאינם מזהירים על השחיטה ומותרים לאכול נבילה, מ"מ השחיטה מותרת גם לגבייהו וכסברא הנ"ל.

ולכא"י הוי מצינן לחלק דשאני קדשים דעכ"פ בעי שחיטה משום עבודת הקרבן וממילא מותר השחיטה לכהנים הבני מעיים, אבל סומא דלא מזהיר על איסור נבילה תמצות שחיטה נימא דאין השחיטה מועילה כלל לגבינו.

מיהו נראה דהא ליתא, דהנהר רש"י ז"ל בחולין ע"ד ב' ד"ה דגמר, כתב דבן פקועה פסול לקרבן פסח משום דהוי יוצא דופן, והתוס' שם ד"ה דגמר כתבו דאין זה טעם הפסול אלא משום דבן פקועה דינו כשחוט, וכו' התורה חיים ז"ל שם בחולין ליישב דעת רש"י ז"ל וז"ל "הא בפסח גופיה לא קים לן דבן פקועה פסול מטעם שחיטה דאיכא למימר שחיטת פסח אינה מעקבת מצד עצמה דלא בעי שחיטה אלא משום דלדם הוא צריך לזרוקו על גבי המזבח".

והשתא לפי"י נראה דאע"ג דקדשים בעי שחיטה משום עבודת הקדשים, מ"מ כיון דאין השחיטה באה להיתר אלא משום דלדם הוא צריך, לא סגי בזה להיתר הבני מעיים, וגם להתוס' שם דפליגי וס"ל דשחיטה נצרכת בפני עצמה, מ"מ אינה באה להיתר אלא נצרכת מדין עבודת הקדשים. [ומשכ' בפר' נח דשחיטת קדשים מותרת נמי לבן נח ומותר באכילת בני מעיים של קרבן היינו רק לדעת התוס' בחולין שם דטעמא דבן פקועה פסול לקרבן היינו משום דא"ל לעשות בו שחיטה והיינו דשחיטה הוא המותר בקדשים יעו"ש].

ומדאית' להכי יש ליישב בע"ה באופן נפלא שחיטת הנ"ל בריש דבריו לדעת ר' יהודה הרי יצחק ה' מותר לאכול נבילות, ולמאי דכתיבנא בע"ה השתא ניתא מאד, דיל' דר' יהודה יפרש דא דכתיב' שאנ' דהוי לשון השחיטה הוי, שהזהירו שישחוט שלא יניא לו אבר מן החי, דכיון דבשר מבית השחיטה בעודה מפרקסת הוא טוב לחולל כדי שייבריא י"ל שיצחק כזית זקן רצה להבריא ולחזק גופו ע"י שיאכל כזית בשר מבית השחיטה בעודה מפרקסת, ע"כ הוצרך להתזהיר שישחוט ולא ינחור דרך ע"י השחיטה ה' מותר לו לאכול מה שנתלש מהבהמה בעודה מפרקסת, ואע"ג דאינו מצווה על השחיטה מ"מ השחיטה מותרת לגבינו וכדכתיבנא בע"ה.

ודע, דצמצא דאיתא בפרקי דר' אליעזר פל"ב דליצחק אבינו עליו השלום ביקש לאכול בשר כנגד קרבן פסח יש ליישב בפשיטות הא דהזהירו על השחיטה, דהרי קרבן בעי שחיטה משום עבודת קדשים שבו, וגם לדברי התנ"ח ז"ל הנ"ל מ"מ משום דדם הרי בעי שחיטה, וגם סומא המביא קרבן טעון שחיטה.

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

תולדות תשפ"ד

לומר, מה בכך היאך אני נראה, והרי אני ירא שמים וכו', ומה בכך שלא אראה כצדיק, או כבן תורה זה וכו', שאי יתלבש, כפי הפושר ברוחניותו, כך יהיה ותיקבע מהותו, עכ"ד. ואיתא במש' קידושין (פב, א) "הכשר שבטבחים שותפו של עמלק", וביאר שם המהרש"א וז"ל "לפי שלעולם הטבחים משונים בבגדיהם מזהמים גם שהם אנשי שחץ ליתן דופי בשאר בני אדם וע"כ אמר וגם הכשר שבהם לשנות לשונו לדבר בנחת עם הבריות אל תאמין בו כל זמן שבגדיו המזהמים של הטבחים עליו והרי הוא ממש שותפו של עמלק שנאמר בו וישמע הכנעני וגו' יושב הנגב דעמלק היה בבגדיו ושינה לשונו לדבר בלשון כנען כפרש"י בחומש ודו"ק". מבואר דעמלק לעולם לא משנה את בגדו רק את לשונו, כי עמלק יודע כמה כוח יש בבגדים שלו. ומצאנו בגאולת מצרים שזכו בזכות שלא שינו לבושים, רואים עד כמה חשיבות יש לדבר הזה. שאפי' שזה לא איזה דין דאורייתא או דרבנן, אלא רק צורת הלבוש, זה נתן להם פתח לגאולה.

הבגדים מראים מי הוא האדם

עוד תוספת יש בבגדים שמעתי מהגאון רבי משה שפירא זצ"ל שבגד זה מלשון בוגד, למה הוא בוגד, כי הוא מגלה מיהו האדם, האדם מתחבא כביכול ואתה לא יודע מי הוא, וכשהוא לובש בגדים אתה מגלה על הפנימיות שלו. וכן כותב המהרש"א (שבת עז:): סודרא סוד ה' ליראיו כו' בגדי אדם מרמזים על מדותיו של אדם כמ"ש בכל עת יהיו בגדי לבנים וגו' ובמעלות המדות היא היראה וע"כ שם הסודר המורה ע"ז הוא מיוחד לירא ה' וק"ל.

והנה אנחנו נוהגים ללבוש בגדים שחורים, ואי"ז סתם כך. אלא כותב המהריק (שו"ת סי' פח) נלע"ד דמפרש שהגויים היו עושי' אדומ' וכו' והיהודי' שחורות וכו' דדווקא בכה"ג הוא דיש להקפיד שאין דרך הצנועים להיו' אדום ללבושם וצבע השחור הוא דרך צניעו' והכנעה וכדאמרין מי שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויתכס' שחור' וכו' ומשום כך היו נוהגי' בשחור' שלא ילבשו מלבוש נכרי דהיינו צבע אדו' כי תועב' ישראל הוא.

הבגד מרומם את האדם

ומלבד זאת יש בכח הבגדים לרומם את האדם ולתת לו תזכורת מאין הוא בא, ומה מעלתו.

דהנה אנו לובשים בגדי שבת והנה הרמ"א (שא טז) כותב ולא יצא אדם בשבת כמו שהוא יוצא בחול בלתי דבר אחר שיזכור על ידו שהוא שבת ולא יבא לחללו (כל בו).

והיינו שהמקור שלו לטעם בגדי שבת הוא מהראשונים (כל בו) כותבים. ומחליף בגדי החול ולבוש בגדי שבת לכבוד שבת ושיזכור שהוא יום קדוש ואסור בעשיית מלאכה.

והבגד הוא מזכיר ומעורר אותנו לקדושת השבת, לכן ראוי ללבוש את הבגדי שבת עם העניבה שזה עיקר התזכורת שלנו עד סוף שבת.

אבל גם לת"ח מצינו בגמ' בנדרים כ, ב שהיה להם לבוש מיוחד, והטעם לזה כותב הכת"ס בפר' תצוה "ועוד יש תועלת לאדם שמתוך שהוא מצוין לא שוכח מעלתו ומצבו ואינו מתערב עם אחרים ואינו לומד ממעשיהם ותמיד נזכר בבגדיו".

ולכן שבחור לובש כמו בן תורה ברחוב, זה שומר עליו מהרחוב, כי הוא מתבונן ושם לב מי הוא ומה מעלתו.

שמעתי בשם רבי יצחק לנדא זצ"ל שהיה אומר על בחורים שהולכים ברחוב שלא בצורה מכובדת, שהנה אדם בביתו הולך כך,

בגדים

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן. [תולדות כז, טו]

אדם משפיע על הבגדים

הנה בפרשה כתוב שרבקה הלבישה את יעקב את בגדי עשו החמודות. ובפשטות זה כדי שיצחק ירגיש את השערות, ואז לא יחשוב שזה יעקב.

אמנם החתם סופר מגלה לנו סוד נפלא, (להלן כז, לו) וז"ל "הנה כת' את בגדי עשו בנה החמודות, מה משמיענו בזה, אבל נלע"ד דמשמע בירושלמי ר"פ ואלו מגלחין דבמלבושיו של אדם נאצלים מקדושתו של הלובר וה"ה בהיפוך והלובר אחריו יאצל עליו מאותו הרוח לטוב ולמוטב בסוד אשר ילבשם תחתיו מבניו. והנה טומאתו של עשו ה' בלאו דלא תחמוד אשת רעך וביתו עבדו ואמתו וכל אשר לרעך, וידוע כי כבד מכוון בלוח ראשון נגד לא תחמוד בלוח שני (רש"י שה"ש ד' ה') לכן ה' קצת ניצוץ קדושה בעשו מעשה דכבד אבל כל טומאת לא תחמוד היה בו, ומזה היו בגדיו מטומא' וקראו החמודות דייקא, ולפי שעה כשבא יעקב איש תם לרמאות אביו והוא לא יכול להוציא דבר מפיו שאינו כלו אמת אך צורך שעה ה', ע"כ הלבישתו אמו בגדי החמודות כדי שלפי שעה יאציל עליו מבגדי עשו אותה מדה לבוא במרמה".

למדנו מכך כמה זהירות יש בלבישת בגדים כמה השפעה יש מהלובר אותם על הבגד, וממילא מי שילבש אח"כ אותם מקבל את השפעה.

וגם בדור האחרון היה מעשה על יהודי שהיה לו שגעון ללבוש חולצה רק פעם אחת, ולא הסכים בשום אופן ללבוש חולצה אחרי כביסה. והצטברו לו אלפי חולצות ורצה לתרום אותם. ושאל עסקן אחד את מרן הגרא"ל שטינמן והגר"ח קניבסקי זצוק"ל, וענו לו פה אחת שזה לא כדאי, כי יש השפעה של השגעון שלו על הבגדים וזה יעבור לובשים את זה אח"כ.

וגם להיפוך, היה פעם יהודי שנכנס לדכאון ובאו להגר"א גינחובסקי לעצה, ואמר להם תקחו איזה בגד שלי ותלבישו אותו. כי אני יהודי שמח וממילא יש השפעה על הבגדים שלי של שמחה, ואז זה יעבור ליהודי.

הבגדים משפיעים על האדם

ומלבד זאת מצאנו גם כוח השפעה של הבגדים לשנות את מהות האדם. דהנה בפרשת חוקת [חוקת כא, א] כתיב וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי.

ופרש"י "וישב הנגב - זה עמלק, שנאמר (במדבר יג, כט) עמלק יושב בארץ הנגב. ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו נתפלל סתם, שנאמר אם נתון נתן את העם הזה ביד".

ומקשים למה לא שינו גם את לבושיהם ככנענים, והיו ישראל טועים בהם, והרי יותר קל לשנות לבוש, מאשר לשנות שפה ולשון, [והרי וודאי עמלק הסתמכו על כך, שישייכו אותם לפי לשונם, שזו ראייה גדולה]. ואמר החי' הרי"ם זצ"ל, דאי היו לבושים ככנענים, הרי שהיו באמת כנענים, שכפי לבושם, כך הוא באמת מהותם.

למדנו מזה, גודל כח ההשפעה של הלבוש, שכפי שאדם מתלבש, וכפי שנראה בחיצוניותו, כך הוא נהיה באמת, וא"כ לא יכול אדם

וברחוב אדם הולך מכובד. ואם הוא גם ברחוב הולך לא מכובד, כנראה שהוא חושב שהרחוב זה הבית שלו. ר' יענקלה גלינסקי היה מספר שהיה קצין אחד שנפל בשבי הרוסי ושנים רבות היה כלוא שם בתנאים הידועים לשמצה באכזריות הנוראה של הרוסים לימים כאשר השתחרר מן הכלא שאלו אותו איך החזיק מעמד ואיך לא נשברה רוחו כשנפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, על זה השיב שכאשר נכנס לבית האסורים ביקש שיביאו לו את בגדי הקצונה שהיה לו ואת הדרגות הגבוהות שהתעטר בהן ועשה לו מנהג קבוע מידי יום ביומו היה מסתגר בתאו במשך שעה לובש את המדים ומתעטר בדרגות מביט במראה הצדיע ואמר לעצמו זה מה שאתה באמת ולא מה שלפי שעה זה נתן לו את הכוח שרוחו לא נפלה והחזיק מעמד כל אותם השנים. זה דבר שצריך לחזק אותנו שאנו לבושים כת"ח לדעת מי אנחנו להצדיע לעצמנו.

נסיים במעשה נפלא שסיפר רבי אורי זוהר, היה לי קשה מאוד בעניין הבגדים כבר שמרתי מצוות אבל לא יכולתי להחליף את הבגדים בשום פנים ואופן. ואז עלה לי רעיון לבשתי חליפה וכובע ויצאתי החוצה לרחוב זה היה ביפו כל השכונה עמדו ברחוב זה היה אחה"צ ופתאום הם רואים דוס לפני שלושים שנה, מי ראה דוס ביפו. ופתאום הם מזהים אותי שאני יורד במורד הרחוב פשוט אנשים השתטחו על הרצפה מרוב צחוק היו בטוחים שאני עושה איזה קאמרה - הצגה למישהו הם צוחקים ואני מתייבש. לאט לאט התחלתי גם אני לחייך, הם שואלים מה העניין ואני אומר אני לא יכול לספר זה הרבה כסף הם שומעים כסף, אמרתי אני לא יכול לספר זה הדוסים אני לא יכול, הבטחתי לא לגלות תראו אמרו לי אם אתה הולך לשלושה חודשים ככה בתור דוס אתה מקבל מיד עשרת אלפים דולר. האנשים התלהבו גם אני מוכן תסדר לנו אפילו בחמשת אלפים דולר.

אמרתי אם ככה תשמעו משהו, אם אדם הולך ברחוב עם כובע אדום על הראש זה מקובל, ענו לי זה לא נורמלי, אמרתי אבל הצנחנים הולכים עם כובעים אדומים הם לא מתביישים זו עבורם גאוות יחידה. ובכן רבותי הבגדים השחורים שלי זה גאוות יחידה. נילך עם הבגדים שלנו עם הגאוות היחידה שלנו, שאנו בניס למקום המובחרים שבעם.

כאשר אהבתי

כותב הרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א: כתוב בפסוק [כ"ז, ד'] "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות".

הנה מו"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל שאל שיצחק היה קדוש וחסידי, ולא נראה מתאים שיקבש מטעמים הערבים לחכו? ועוד שרביקה אמרה ליעקב לקחת ב' גדיי עיזים [כ"ז, ט'] והנה מו"ח זצ"ל בירר אצל מומחים כמה משקלו של גדי קטן ואמרו לו שהוא כשבע קילו ובירר אצל הגויים הגסים ביותר מהי כמות הבשר שמסוגלים לאכול בסועדה אחת וענו לו עד קילו אחד ואם כן זקן כיצחק מדוע צריך 14 קילו בשר בסועדה אחת? ועל כרחק הביאור ככריז דרבי אליעזר המובא ברש"י שהאחד היה לפסח והשני לקרבן חגיגה [והוצרך לכזית אחד צלוי מהפסח וזית אחד מבושל מהשלמים].

ובזה מתבאר גם הלשון כאשר אהבתי, דהיינו, שאתה עשוי שודד שאוכל בצליה כמאכל בן דורסאי, ובפסח יש דין שיהיה צלוי כל צרכו לכן אבקשך לצלות כמו שאני אוהב שיהיה צלוי כל צרכו.

גדול הצער

כ"ח. [כ"ז, מ"א] "וישטום עשיו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשיו בליבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את עשיו אחי".

שמעתי מהג"ר אריה פינקל זצ"ל שאמר דבר נורא, שכאן רואים את גדול כיבוד אב של עשיו, שהרי עשיו הוא אבי הרוצחים, ויעקב לקח לו את הברכות, וא"כ הוא אמור להורגו תוך כדי דיבור ועכ"ז הוא עוצר הוא את עצמו רק כדי לא לצער את אבא!!! ומאידיך אצל שבטי ק-ה שאין להם אופי של רציחה, מצינו שאע"פ שידעו כמה שיצער את אבא שיוסף ימות ניסו להורגו ולולא ראובן היו מצליחים להורגו [וזו בושה נוראה לנו]. (מחזה אברהם)

ענין התמימות

ב'. [כ"ה, ל"א] "ויאמר יעקב מכרה כיום את בכרתך ל". וכתב רש"י ב"ה "מכרה כיום" וז"ל, "כתרגומו כיום דילה, כיום שהוא ברור, כך מכור לי מכירה ברורה". ובביאור מה שהדגיש לעשיו שרוצה שהמכירה תהיה כמו יום שהוא ברור, שמעתי לבאר ממ"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל ע"פ

מעשה שהיה עמו, שבעלותו לארץ היה צריך פרנסה, ולכן הלך ולימד בקרית נוער, ושם קיבלו כל הנערים תנ"ך [קורן] מהמדינה, ומו"ח זצ"ל מאד רצה ו"כ תנ"ך ולכן ביקש מאחד הנערים שהתנ"ך לא היה כ"כ חשוב בעיניו האם הוא יוכל למכור לו את התנ"ך שלו, והנער הסכים בשמחה ומכר לו את התנ"ך בסכום מסוים.

והנער הזה חשב שהמורה הזה הוא 'תמים' ולכן הוא החליט לנצל אותו, ולמחרת בא ואמר לו שהוא חשב על ענין המכירה ובאמת המחיר הוא יותר בעוד כמה פרוטות ומו"ח זצ"ל נתן לו עוד כמה פרוטות [כן היה דרך מו"ח זצ"ל שהרבה ניסו לרמות אותו, ואף פעם לא הראה שמבין שמנסים לרמותו ונתן לאנשים את מה שדרשו ממנו ברמאות] ולמחרת בא בעזות פנים ואמר שחשב עוד פעם והמחיר הוא יותר, ואז אמר לו מו"ח זצ"ל אתן לך את מבוקשך אבל עכשיו אני רוצה שנחליט סופית שזה הסכום בצורה ברורה ולא יותר.

ואמר מו"ח זצ"ל שגם יעקב שבא לעשות 'עסק' עם עשיו אמר לו שאני רוצה שהמכירה תהיה ברורה ובהחלטה גמורה כלפי השווי ללא שום חרטות בעניין. (שם)

יצירת רבקה

"ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה" (כ"ה).

יש לעיין מדוע נאמר בפסוק שתי פעמים "הארמי", שמתחילה נאמר "בת בתואל הארמי", ושוב נאמר "אחות לבן הארמי", ולכאורה היה די שיאמר פעם אחת על שניהם "הארמי", ואם רצון התורה להדגיש בכל אחד ואחד שהיה ארמי, א"כ מדוע אצל רבקה לא נאמר "בקחתו את רבקה הארמית".

ומעשה ביהודי שנסע באוטובוס, וישב על יד המשגיח הרב שלמה וולבה זצ"ל, ושאל את הרב וולבה מהי עיר הולדתו, והשיב לו הרב וולבה שנולד במיר, ותמה אותו יהודי שהרי ידוע שהרב וולבה היה ייקה ונולד בברלין ולא במיר, ושאל את הרב וולבה אם באמת נולד במיר, והשיב לו הרב וולבה שבאמת בפועל נולד בברלין, אך מהותו ויצירתו היתה במיר, שם למד ונתעלה בעבודת ה'.

ולפי זה יש לבאר אף את הפסוק בפרשתנו, שאמנם גם בתואל ולבן וגם רבקה נולדו בארם נהריים, אך מהותה של רבקה לא היתה מארם נהריים, אלא יצירתה ומהותה היתה כאשר נישאה ליצחק אבינו, ונחשב לה הדבר כלידה מחדש, ולכן אצל רבקה לא נאמר "רבקה הארמית", ורק אצל לבן ובתואל מוזכר שהיו ארמים. וכעין זה מצינו באברהם אבינו שאמר לאליעזר עבדו כאשר שלחו ליקח אשה לבנו יצחק (כ"ד ז') ה' אלוקי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דיבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם", ופירש רש"י וז"ל 'ומארץ מולדתי. מאור כשדים, עכ"ד רש"י.

ולכאורה יש להבין שהרי אברהם אבינו לא נולד באור כשדים, אלא נולד הוא בחרן, כמבואר בפסוקים בסוף פרשת נח, וא"כ מדוע פירש רש"י ש"ארץ מולדת" היינו אור כשדים.

אמנם הביאור הזה הוא שאברהם אבינו אכן נולד בחרן, אמנם ארץ מולדתו אינו נחשב המקום שבו נולד בפועל, אלא המקום שבו מהותו ועיקר יצירתו, וכיון שבאור כשדים מסר אברהם אבינו את עצמו במסירות נפש לתוך כבשן האש למען האמונה בהש"ת, לכן נחשב אור כשדים כארץ מולדתו, ששם נחשב שהיתה לידתו מחדש. (שם)

מספר הרה"ג ר"א קופרמן שליט"א: שמעתי מידי הגאון ר' עמיהוד קליין שליט"א [והמעשה מאומת ע"י הגאון ר' שלום גלבר שליט"א] בבעל תשובה יקר שחזר בתשובה לפני כמה שנים, ומתגורר בארץ מיישובי עוטף עזה שאירע בו טבח נורא ר"י, ובליל שב"ק שמח"ת חולם הוא חלום שבו נגלה אליו הרב שהחזירו בתשובה ואמר לו קום אתה במקום סכנה קח את אשתך וצא מהמקום הזה מהר, והתעורר ולא התייחס לזה, וחזר לישון ושוב נגלה אליו רבו בצורה ממש מאיימת ואמר לו אתה יוצא עכשיו מיד זה סכנה ופיקוח נפש, והתעורר ולא ידע מה לעשות, ולבסוף לקח את אשתו ונסעו בשבת ויצאו מביתם, ולמחרת התברר הנס הגדול שארע להם שהם ניצלו מהטבח הנורא. ע"כ המעשה. ויל"ע בהלכה למעשה האם היה מותר לו לחלל שבת על סמך חלום שהיה ממש ברור לו.

וחזר ואמר לי הגאון הנ"ל, שהתשב"ץ חלק ב' [סימן קכ"ח] דן בסתירה בגמ' אם מתייחסים לחלום או לא, והסיק שאם זה ע"י שד עליו נאמר אין חלום ללא דברים בטלים, ואם ע"י מלאך הוא חלום אמת. ובכל חלום זה ספק, ולכן בממונות המוציא מחבירו עיו הראיה, משא"כ באיסורים לחומרא, וממילא הסיק הרב עמיהוד שליט"א שספק פקוח נפש דוחה שבת ושפיר עבד.

כניסת שבת ב"ב 4:18

יציאת שבת ב"ב 5:18

פרשת תולדות

גיליון 76

שנה ב'

תשפ"ד

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

הזכות בכיבוד אב ואם

עניני חינוך בראי הפרשה

חנוך לנער על פי דרכו

בפרשתינו נאמר "ויגדלו הנערים ויהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים". וכתב רש"י: כל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהן, משנעשו בני י"ג זה פרש לבתי מדרשות וזה לע"ז.

הרש"י הירש זצ"ל ביאר שיעקב ועשיו שניהם נתחנכו בתורה אחת ולא שמו לב להבדל שביניהם, ונשכח הכלל "חנוך לנער על פי דרכו". וכתב "המושיב את יעקב ועשיו על ספסל לימודים אחד ובאותם הרגלי חיים, ומחנך אותם לחיי לימוד ומחשבה, מובטח לו שאת אחד מהם הוא מקלקל. יעקב ישאב ממעיין החכמה בחפץ גובר והולך, ואילו עשיו יצפה ליום בו ישליך מאחורי גבו את הספרים הישנים. אילו העמיקו בחינוכו היו הופכים את הגיבור שלעתיד לא יהפוך לגיבור ציד, אלא לגיבור לפני ה' באמת" עכ"ל [כמובן שאצל האבות הדברים בדקות התביעה ולא בהשגתו כלל, ומ"מ אנו לומדים מכך לדרגתו אנו].

לכל ילד שנולד יש טבעים שונים, וכוחות רוחניים שירש מהוריו, וצריך לפתח אותם ולכוין אותם באופן אישי. וכמו שכתב בספר "חובת התלמידים" שעקשן אם יכוונו אותו כראוי, תהיה כל עבודת ה' שלו בעקשנות ובמס"נ. וכן כעסן אם יטופל כראוי יעבוד את ה' בהתלהבות. וכך יש לכוין ולנתב מוטיבציה של כל בן-תלמיד לפי כישרויו ותכונותיו.

שח אחד ממרביצי התורה שליט"א: נתבונן, כי כמה תלמידים גדולים העמיד מרן הגר"ח מבריסק זצוק"ל. בנו מרן הגר"י, מרן הגר"ש שקאפ, מרן הגר"ד ליבוביץ, מרן הגר"א וסרמן ומרן הגר"א ז"ל מלצר. כל הבא בשערי בית המדרש יודע ומכיר, כי אין דרכם שווה ותואמת אחד לרעהו, אלא כ"א בדרך ייחודית לו, ולא כדרכו של הגר"ח בדיוק. כי רב אמיתי איננו כזה המאלף את תלמידיו לחזור אחריו, ולהעתיק את צורת מחשבת לימודו. אלא מעורר ומדריך את תלמידיו לחשוף את יכולותיהם שלהם, לפי דרכם, כישורם והבנתם אשר חוננו בה.

לא היתה בשלימות וכונתו לא היתה לשם שמים כמשנ"ת, אבל מכיון שהמעשה כשלעצמו היה מעשה טוב, זכה בגללו למלכות וממשלה עד אחרית הימים.

והנה אם כך גדול הוא שכר דבר טוב אחד של אדם חוטא ופושע, עאכ"כ שכר מצוות הנעשות על ידי ישראל כשרים שמחשבתם לשם שמים, מה גדול ערכם ומה רב שכרם...

לעומת כיבוד אב דעשיו, אנו למדים בפרשתינו על כיבוד אב של יעקב אבינו שהיתה מתוך התבטלות גמורה, שכאשר רבקה אמו ציותה עליו לבוא אל אביו לקבל הברכות, דבר שהיה מנוגד למידת האמת הטבועה בו, ואף חשש להסתכן כמו שאמר "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע, והבאתי עלי קללה ולא ברכה", בכל זאת ביטל דעמו ועשה זאת.

יצחק סמך על אביו בשידוכו ולא התעסק בזה כלל

"ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה" (כ"ה)

התורה באה ללמדנו צדקותו של יצחק, שאף שהיה בן ארבעים לבניה ונתגדל, מכל מקום לא נתעסק בלקיחת אשה אלא סמך על אביו. ובכל פרשת חיי שרה לא תמצא שיצחק ציוה להעבד בעסק האשה, רק הכל עשה אברהם כאילו יצחק היה רך וקטן ונשען על דעת אביו, וזהו לגודל צדקתו. ("תפארת יהונתן" לר"י אייבשיץ)

כלי יראת שמים אינו אדם

"ותקח רבקה את בגדי עשיו... אשר אתה בבית" (כ"ז, טו)

וכתב רש"י והלוא כמה נשים היו לו והוא מפקיד אצל אמו?! אלא שהיה בקי במעשיהם וחשדן.

אמר הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל: גם הרשעים מודים בסופו של דבר, שאיש אשר יש בו יראת שמים ומקיים מצוות ה', הוא איש המעלה. לפיכך עשיו אשר לו כמה נשים היכולות לשמור לו את בגדיו החמודות, אינו מוסרן בידי אף אחת מהן, משום "שהיה בקי במעשיהן וחשדן", ולא היה לו אימון בהם שלא ימעלו בפיקדון, ולכן הוא מפקידם אצל אמו הצדקת בלב שקט ובטוח שלא יאונה לבגדים כל רע.

הנה כי כן, גם רשעים רואים ויודעים שיראת שמים מעלה היא. אלא שלדעתם מעלה היא ולא יותר. ואילו שלמה המלך השמיענו בקהלת, שאין כן הדבר: "את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם". פשוטו כמשמעו, מי שאין בו יראת שמים כלל, אינו בכלל אדם, אלא כאחד מבעלי חיים.

כיבוד אב דעשיו לא נבע מרגש טהור של הכרת הטוב

חז"ל מפליגים במצוות כיבוד אב שכיבד עשיו את אביו יצחק. המדרש (ב"ר ס"ה טז) אומר "אמר רבי שמעון בן גמליאל: כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא שימשתי אותו אחד ממאה ששימש עשיו את אביו. אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכים ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עשיו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות, אמר: אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות".

ויש להבין, איך יתכן שאדם כה רשע כעשיו, בעל מידות מושחתות שהיה רוצח (אחד העבירות שעשה ביום פטירת אברהם כדאמרין בגמ' ב"ב טזב, ובגדי המלכות ששימש את אביו גזל מנימרוד אחר שהרגו) יכבד כך את אביו, הרי כיבוד אב שורשו במידת הכרת הטוב? האין יתכן כזו סתירה בכוחות הנפש?

מבאר הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 95) שהכיבוד אב של עשיו לא נבע מרגש טהור של הכרת הטוב או אהבת חסד, אלא נבע משקולים אנוכיים, שרצה לשמש דוגמא לבניו כיצד מכבדים אב, כדי שגם הם יכבדוהו ביום שיצטרך להם [או כדי שאח"כ יברכנו וכד'], וכשהמגיע הוא נטילה ולא נתינה, האדם עושה זאת בהתלהבות יתירה.

גודל השכר על מצוה אפילו כשלא נעשית בשלימות

וכתב בספר "נתיבות מוסר" שמפרשת עשיו יש ללמוד כמה גדול הוא השכר שהאדם זוכה לו בעשותו דבר טוב. ואפילו אם אינו עושהו בשלימות ולא לשם שמים. שהרי במה עשיו זכה לרדות ולהשתעבד בישראל כל אותן דורות, ולמשול על העולם עד הזמן שבו יקויים היעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו"? בשביל מצוות כיבוד אב שכיבד את יצחק אביו (דב"ר פ"א), והרי מצוה זו

גזל ושואל שלא מדעת אצל יעקב ורבקה

"ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת ויקרא את עשיו בנו הגדול..."

שא נא כליך תליך וקשתך וצודה לי ציד" (כ"ז,ג)

ה' תירוצים היאך רבקה גנבה את בגדי החמודות א. הבגדים שייכים לבכור ב. עשיו היה סמוך על שולחנם

ג. מותר לקחת מבין נח ד. לעשיו היה דין 'עבד' של רבקה ה. לא היה שייך לעשיו

של עשיו, הרי שואל שלא מדעת גזלן הוי, השיב הקה"י **"מי אמר שבן נח מוזר על שואל שלא מדעת, אולי חיובם רק על גזל גמור"**, (ולאבות עד מתן תורה היה להם דין ב"נ). {יעוי' יד רמה בב"ב טז. דלגוי שרי לגנוב ע"מ לשלם. אמנם יש לחלק דשואל שלא מדעת הוא גזלן מסבאר, משא"כ ע"מ לשלם דבעי קרא להכי. ודו"ק.}

ד. **רבי יעקב קמינצקי זצ"ל** בספרו "אמת ליעקב" תירץ ע"פ הרמב"ם בהלכות עבדים (פ"ט ה"ב) שעכו"ם יכול למכור בניו ובנותיו שנאמר "מכם תקנו וממשפחתם אשר עמכם" וכך נפסק בשו"ע, הרי שעכו"ם יש לו קנין הגוף בבניו ובנותיו והרי הם כשאר עבדים שלו. - לפ"ז י"ל דלשיטות הראשונים שקודם מתן תורה היה לזרע יעקב דין ב"נ, א"כ יתכן שרבקה סברה שבניה הרי הם כעבדים ומה שקנה עבד קנה רבו ושוב הוו הבגדים שלה, ואין דינה כ"שומר" עליהם.

ה. **"ה' אילת השחר"** תירץ דאיתא במד"ר (פס"ג פ"ג) שנמרוד לקח את בגדי החמודות של אדם הראשון ועשיו חטף את הבגדים מנמרוד, ואז נמרוד רדף אחר עשיו להורגו וזהו שאמר עשיו ליעקב "הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה". - לפ"ז י"ל שאע"פ שגזל עכו"ם מותר ועשיו שלקחם מנמרוד לא עבר באיסור גזל, מ"מ לדעת ה"יראים" סימן תכ"ב א"י נעשה שלו ולכן היה מותר לרבקה לקחתם.

מדוע דווקא בפעם הזאת יצחק הזהיר את עשיו על הגזל

פרש"י "וצודה לי" מן ההפקר ולא מן הגזל.

א. **"כלי יקר"** מבאר שהזהירו בדוקא בפעם הזאת על הגזל יותר מכל הזמנים, משום שחשב שע"י מטעמים אלו יבוא לידי שמחה ואז תשרה עליו רוח הקודש, דאם יביא מן הגזל לא תשרה השכינה. ומטעם זה הזהיר על הגזל ביותר בתחילת פרשת הקרבנות שנאמר "אדם כי יקריב מכם", מה אדם לא הקריב מן הגזל אף אתה לא תקריב מן הגזל, יען כי הקרבן מקרב השכינה והגזל מרחיקה.

לדבריו מיושבת גם מדוע היה צריך להזהירו, והרי בלאו הכי בני נח הוזהרו על הגזל. והביאור דיצחק לא הזהירו כדי שעשיו לא יעבור על איסור גזל שנצטוו, אלא כדי שיצחק לא יאכל מטעמים גזולים משום שאז לא תשרה עליו רוח הקודש.

בקרבת פסח כתוב "משכו וקחו לכם" ובעיני שיהיה משלכם

ב. **תרוץ נוסף תירץ** ע"פ המבואר בפרקי דר"א (פל"ב) ששני גדיי העיזים האחד עשאו פסח, ובקרבת פסח כתיב "משכו וקחו לכם" משלכם להוציא הגזל, ומשו"ה הזהיר יצחק את עשיו כאן ביותר שלא יצוד מן הגזל כדי שיוכל לקיים מצות קרבן פסח כהלכתו משלו.

ג. **בספר "רינת יצחק"** תירץ דלפי מה שציידד ה"פרשת דרכים" (דרך האתרים) שהאבות יצאו מכלל בני נח להיות כדון ישראל אף לקולא, א"כ למד"ב בב"מ (ק"א,ב) שגזל עכו"ם מותר ל"ה צריך יצחק להזהיר את עשיו על הגזל.

אולם כשביקשו להביא לו שני גדיי עיזים לצורך קרבן פסח שפיר הזהירו על הגזל, דאף דגזל עכו"ם מותר ואין לפוסלו מטעם מהב"ע, מ"מ יש לפוסלו מטעם דלאו ידידה הוא דכתיב בק"פ "משכו וקחו משלכם" וכמש"כ ה"יראים" בסימן תכ"ב (שהובא במג"א סימן תרל"ז ס"ק ג') דאינו נעשה שלו, ולכן קרבן הבא מגזל גוי ל"ה הקרבן שלו ופסול.

היאך רבקה נתנה את בגדי החמודות ליעקב

"ותקח רבקה את בגדי עשיו בנה הגדול החמודות אשה אתה בבית, ותלבש את יעקב בנה הקטן" (כ"ז, ט"ו)

פרש"י "החמודות" שחמד אותן מנמרוד, "אשר אתה בבית" והלוא כמה נשים היו לו והוא מפקיד אצל אמו? אלא שהיה בקי במעשיהן וחשדן.

צ"ב מאחר ובגדי עשיו הופקדו ביד רבקה לשמירה בלבד, היאך לקחתן להלביש בהם את יעקב, הא שואל שלא מדעת גזלן הוא והוי נמי שליחות יד בפקדון? (ע' חת"ס)

א. **הגרי"ד סולוביצ'יק זצ"ל** כתב ליישב ע"פ המבואר במד"ר (פרשה כ', י"ב) עה"פ "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", ר"ש בן לקיש אמר גלי קסינון ובהם היו בכורות משתמשים ופרש"י במדרש לעבודה, והוסיף שם בפרוש מהר"ז כי עד המשכן היו הבכורות מקריבים, וכל מי שהיה בכור זכה בבגדים אלו לעבודה. - לפ"ז תירץ שמכיון שיעקב קנה את הבכורה מעשיו, א"כ מעיקר הדין היו הבגדים שייכים לו, ושפיר נתנה לו אותם רבקה (הגם שנתנה לו אותם כעת שלא לצורך עבודה).

העבודה לא היתה אצל ה' בכור' אלא אצל ה' גדול והחשוב

על דרך זה נראה ליישב שאף בלא מכירת הבכורה היו הבגדים שייכים ליעקב, דלכאורה יש לתמוה מה הועילה מכירת הבכורה לעבודה, וכי ישראל שקנה כהונה מכהן יוכל לשמש בכהונה? הרי הבכורה תלויה במציאות של פטר רחם? - מיישב ה"גור אריה" שדוקא בכהונה שזיכתה התורה לכהנים אז ישראל הוא זר, אבל כשהעבודה היתה בבכורות סברה היא שהגדול והחשוב עובד.

וכדבריו מבואר במד"ר במדבר (ד', ח') שעבודה בבכורות לא תלויה בפטר רחם אלא בצדיק והחשוב, שהרי אברהם אבינו ויעקב אבינו שלא היו בכורות גם הקריבו, ולכן עשיו שביזה את הבכורה הפסיד את חשיבותו ושוב לא היה ראוי לעבודה. לפ"ז גם בלא המכירה זכות העבודה היתה לחשוב והצדיק יעקב אבינו וממילא גם בגדי החמודות שלו, וכל המכירה היתה רק ערמה שעשיו יסתלק מהעבודה.

ואפשר דלזה רמזה התורה "בגדי עשיו בנה הגדל" "גדל" בכתיב חסר ולא "בנה הבכור", דבאמת קטן ובזוי הוא משום שאיבד את מעלתו כבכור וגדול שבאחים.

ב. **ה"חתם סופר"** ב"תורת משה" תירץ דאיתא בב"מ (י"ב,ב) דגדול וסמוך על שולחנו זה קטן, א"כ כל אשר לעשיו היה של יצחק מחמת שסמוך על שולחנו היה, ומותר לאשה להנות הנאה מועטת שלא מדעת בעלה דהיינו הנאת לבישת בגדים על זמן קצר. ואע"פ שעשיו כבר היה נשוי חשיב סמוך על שולחן אביו אם אוכל על שולחן אביו, כמבואר בעירובין (סוף ע"ב,ב) ובשו"ע או"ח סימן ש"ע סעיף ה'.

[לפי שני תרוצים אלו מיושבים הקושיות דלעיל גם לשיטות שלאבות וזרעם גם קודם מתן תורה היה דין ישראל, כדאמרין בקידושין דף י"ח,א' גבי עשיו "ודלמא ישראל מומר שאני", וכן לתירצו של ה"אילת השחר" לקמן תשובה 5 א"ש.]

ג. הקה"י 'מי אמר שבן נח מוזר על שואל שלא מדעת'

בספר "עובדות והנהגות" לבית בריסק (ח"א עמ' רפ"ז) מובא שה"קהילות יעקב" זצ"ל כשנשאל כיצד לקחה רבקה את בגדי החמודות

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב' ע"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה

שואלים ודורשים בהל' קידוש לבנה

לע"נ הבחור יצחק רוב ז"ל בן יבלחט"א הר"ר משה ארי' הלוי במברגר שליט"א

סגולתה וחשיבותה

- א. כתב בספר מגיד מישרים [דברי המגיד להבית יוסף]: 'סימן זה יהי בידך, בחודש שתברכו ברכת הלבנה במוצאי שבת, תמצאו הצלחה, וכשתתכסה ותתעלם ולא יוכלו לברך, אותו החודש לא יהי מוצלח ח"ו' (מ"ב תכו ד) יש סגולה גדולה באמירת ברכת הלבנה להינצל מאויב ומכל רע, אם יאמרנה כתיקונה (חיד"א במורה לאעבע קפת. ועי' הת"ס ס"י קב שכ' 'ואולי יש באמת רפואה למחלה בקבלת פניה, דהוי בקבלת פני השכינה, וכתוב באור פני מלך חיים, כמ"ש רמב"ן ר"פ וירא') [הגרא"ל שטינמן שמע מהגר"ר גדליה רבינוביץ בשם הגר"א, דמי שיש לו כאב שיניים, אחר שאמר "כשם שאני רוקד" וכו' יוסיף המילים "ולא יכאב לי שיניים". וכן יכול להוסיף "לבני ביתו". וכו' בארחות רבינו מהסטייפלר]

נוסח וסדר קידוש לבנה

- ג. בדיעבד אם בירך רק "בא"י אמ"ה מחדש חדשים" בלי שאר נוסח הברכה, יצא (ביאזה"ל ד"ה אשר. ויש לדון במי שרואה את הלבנה וחושש שיפסיד, ואין לו סידור, האם יכול לברך רק החתימה. ושמעתי מהגר"ע פריד והגר"י כהן שאין להקל) ד. אם חתם בטעות "מקדש חדשים" יצא (עמק ברכה. וכן יש נוסח זה במדר"ר פ' בא ובמס' סופרים פ"ב. וכן נהג הגר"א) ה. אומר שלום עליכם לחבירו ג' פעמים, ומשיב הוי כשואל (רמ"א סעי' ב, וכוונת הרמ"א דאם כבר אמר ג' פעמים עליכם השלום א"צ לומר שלום עליכם. ועי' דרך ישרה מהגר"ש דבליצקי, דיכול לומר ג' פעמים לאותו אדם, וכן הוא משמעות הראשונים. ועי' אשרי האיש מהגר"ש"א, דיכול לומר שלום עליכם גם למי שבאמצע הברכה, דאין צריך שיענה לו, אלא העיקר שנותן שלום. ועי' שו"ת הגר"ח קניבסקי דיכול לומר שלום עליכם גם לילד) ו. נוהגים לומר "עלינו" אחר קידוש לבנה (ביאזה"ל סעי' ב ד"ה ומברך) [עי' ביאזה"ל שם, דהטעם שאומרים עלינו הוא, שלא יטעו שאנו נותנים כבוד ללבנה, לכן אומרים עלינו שיש בו "כי" ה' הוא האלוקים.. אין עוד". ועי' אמרי יוסף בשם החזו"א, דמי שאומר ביחוד, אינו אומר עלינו. ובכאיל תערוג מביא מהגר"ש אלישיב, דהסיבה שאומרים עלינו אחר קידוש לבנה, כיון דהיו אומרים אותו לפני עלינו בתפילה (וכן בברית מילה) וכן אמר הגר"ח קניבסקי להגר"ג הוניגסברג. וכו' דלפי"ז לא צריך לומר קדיש אחר עלינו הראשון]

אופן קיומה

- ז. צריך לברך מעומד (רמ"א תכו ב) ויש לזהר אפי' מלסמוך על המקל (הגה' רע"א שם, מובא בביאזה"ל. אבל סמיכה מועטת באופן שלא יפול בלי"ז מותר, כ"כ בתורת חיים ע"מ סנהדרין שהוא מקור רע"א) אבל מי שאינו יכול בלי לסמוך, שפיר דמי (ביאזה"ל שם) ח. מה שכתב השו"ע שצריך לומר מעומד [והוא מהגמ' הלכך צריך למימרא מעומד], חיינו גם שלא ילך בשעת הברכה, אלא יעמוד במקום אחד (דינים והנהגות להחזו"א פט"ז) ט. יש ליישר רגליו כשמברך (שו"ע תכו ב ממסכת סופרים) [עי' יסוד ושורש העבודה ובא"ח פ' ויקרא דהכונה שיעמוד כמו בשמו"ע. אמנם הגר"ש אלישיב לא היה מיישר רגליו-אשרי האיש. והגר"ש דבליצקי היה מיישר רגליו-דרך ישרה. והגר"ח קניבסקי אמר דאין המנהג ליישר רגלים, וכוונת המסכת סופרים הוא שלא יש-הגר"י כהן] י. י"א דיעמוד לכיוון מזרח (יסוד ושורש העבודה שער ט, אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי) וי"א דיכול לעמוד לאיזה כיוון שרצוה (שו"ת אבני ישפה מהגר"ש אלישיב-מובא באשרי האיש ח"ב עמ' קו. וכן לא הקפיד בזה הגרא"ל שטינמן-כאיל תערוג) יא. יש להגביה עקביו [לרקוד] כשאומר ג' פעמים "כשם שאני רוקד" (רמ"א ומ"ב סעי' ב) [עי' מ"ב דלא יכרע ברכיו לרקוד, שלא יהא נראה ככורע ללבנה, אלא יסמוך על אצבעות רגליו וירקוד. ע"כ] יב. עושים שמחות וריקודין בקידוש לבנה, דוגמת שמחת נישואין (רמ"א סוף סעי' ב) [ברמ"א ברכי משה כ' דענין הריקודים יש לו סוד גדול ברבר הקבלה. ועי' תשובה"נ דלכן המנהג לרקוד אחר קידוש לבנה, ואין לנהוג כבוד בעצמו לא להשתתף, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה ונקלוטני עוד מזאת וכו'. ועי' סוד ממסכת סופרים, דאחר קידוש לבנה ילך לביתו בלב טוב. ועי' דרך ישרה מהגר"ש דבליצקי, דלא נהגו לרקוד ולשיר אצל הפרושים בירושלים. וכן אצל החזו"א והגר"ז והסטייפלר לא נהגו]

מקום קיומה

- יג. אין לקדש הלבנה תחת הגג (רמ"א תכו ד) אלא תחת כפת השמים (מ"ב ס"ק כא. והטעם כיון דהוא קבלת פני השכינה, ואין דרך כבוד לעמוד תחת הגג, לפיכך יוצאים בדרך שיוצאים לקראת מלכים-כ"ז במ"ב שם. ובמהרי"ל הל' ר"ה מביא ממהר"ח או"י, דהטעם משום מקום טהרה, שלא יאהיל עליו שום טומאה. וטעם זה מובא גם במג"א. ולפי"ז כ' בא"ר דאם מקדשין בבית הקברות צריך להתרחק מהקברים ד' אמות. ועי' מה שהק' ע"ז באג"מ ס' קמד. ונפק"מ בין שני הטעמים הוא, אם יכול לעמוד

בחזוץ תחת אילון, דלפי טעם הראשון מותר, אבל לפי הטעם של טומאה, גם באילון שיין חשש טומאה. אמנם ראיתי בשם הגר"ח קניבסקי, דלמעשה יכול לקדש תחת האילון)

יד. אפשר לעשות קידוש לבנה תחת מטריה (אליבא דהלכתא מהגר"ח קניבסקי)

טו. בדיעבד אם אינו יכול לעצת, כגון שהוא חולה, או המקום אינו נקי לברכה, או שהוא בין הגויים, יכול לקדש דרך החלון (מ"ב שם. ועי' ארחות רבינו שהחזו"א והסתייפלר קידשו בהמרפסת [מקורה] בעת חולשתם)

טז. אם מקדש דרך החלון, לכתחילה יש לפותחו, ואם אינו יכול, כגון מפני הקור [או שאינו יכול לקום ממיטתו ורואה את הלבנה מהחלון], יכול לקדש גם כשהוא סגור. ומ"מ צריך להיות ברור שמה שמאיר נגדו הוא הלבנה, ולא זהירות בעלמא בעין דמות הלבנה (שעה"צ ס"ק כה. אבל חולה שאינו רואה מהחלון ואינו יכול לקום ללכת לחלון, לא יקדש כלל. ועי' מ"ב דרשו בשם זרע אמת מה שחילק בין חולה לסומא) [מבואר מהשעה"צ, דיכול לברך גם נגד זכוכית שלא שקופה ממש. וכן מבואר במ"ב סק"ג גבי מסך שמבדיל עי"ש]

יז. יש לזהר לא לקדש במקום שיש ריח מהפחים וכדומה. ואם אין לו מקום נקי בחוץ, עדיף לקדש מתוך הבית (מ"ב סק"ב) והנזהר מלהזכיר דברי קדושה במקום שאינו נקי, עליו הכתוב אומר "ובדבר הזה תאריכו ימים" (מ"ב סי' עט סק"ה. ועי' באמרי נועם מהגר"א ברכות דף כד ע"ב, דמי שאינו נזהר בכך, נענש בכרת, ועליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה.. חכמת תכרת. וכ"ה בשו"ע הרב סי' פה)

זמן קידוש

יח. אין מקדשין אלא במוצאי שבת, כשהוא מבושם ובגדיו נאים (שו"ע תכ"ב) וכן במוצאי יו"ט (מ"ב סק"ה) וממתינין למוצאי שבת דוקא אם הוא לפני י' לחודש, אבל אם מוצי"ש הוא כבר י"א לחודש לא ממתינים, שמו לא יוכלו לקדש אח"כ מפני העננים (רמ"א שם ומ"ב ס"ק ו')

כ. מקומות כמו ארץ ישראל, שבימות הקיץ אין חשש לכמה ימים מעוננים, י"א דיכול להמתין עד מוצי"ש גם כשהוא אחר י' לחודש (ספר קידוש לבנה, עי"ש שמדייק דין זה מלשון הלכט יושר)

כא. שיטת המחבר הוא, שאין מקדשין את הלבנה עד שיעברו שבעה ימים (שו"ע תכ"ב ד. וכ"כ בהת"ס סי' קב, חיד"א, בא"ח פ' ויקרא, כה"ח) ושיטת רוב הפוסקים דאפשר לקדש אחר ג' ימים (מ"ב ס"ק ב) ויש להמתין ג' ימים מעת לעת (מ"ב שם. דלא כסידור יעב"ץ)

כב. אם קידש לפני ג' ימים, בדיעבד יצא (הליכות שלמה) ולכתחילה יש לבקש מאחר שמברך אחר ג' להוציא, ואם אין אחר אינו חוזר ומברך (זה"ש מהגר"ש דבליצקי) וי"א דלא יצא, ויחזור ויברך כשמגיע זמנה (אליד"ה מהגר"ח) כג. אין להחמיץ המצוה, אא"כ הג' ימים הוא בימי השבוע, דאז יש להמתין למוצאי שבת (מ"ב סק"ב) וי"א לא להחמיץ את המצוה בכל אופן, ויש לברך מיד אחר ג' ימים (מ"ב שם מהגר"א. וכן נהג החזו"א והגר"ש"א והגר"ח"ק) והנוהג כן, בודאי יש לו על מי לסמוך (מ"ב שם) [והגר"ש אלישיב אמר לא להמתין למנין יותר גדול, אלא יש לקדש מיד עם מנין מצומצם משום זריזות-אשרי האיש. ועי' דינים והנהגות להתחזו"א, דאם הלבנה היה מאוחר קטן אחר ג' ימים, לא היה מקדש, וכן מובא כך מהגר"א"ל שטינמן שלא קידש אם היה מאוחר קטן]

כד. בימי החורף שקשה לראות את הלבנה מפני העננים, המזדרז לברך מיד אחר ג' ימים הרי זה משובח (מ"ב סק"ב. וכן שמעתי מאמור"ר שליט"א שכך הורה בעל המנחת יצחק צוק"ל בעיר מנשטער שבאנגליא, שלא ימתינו לו' שלימים. ואא"ז הגה"צ רי"צ הלוי דינר לא המתין למוצי"ש, אלא אמר מיד אחר ג' ימים, כיון דעירו-לונדון הוא מקום גשום-מהרי"צ הלוי)

כה. לאלו שממתינים שבעה ימים, י"א דלא צריך שבעה ימים מעת לעת (א"ר, פמ"ג) וי"א שצריך (ברכי יוסף, כה"ח) כז. אין מקדשין את הלבנה אלא בלילה (רמ"א תכ"ב א) ובבין השמשות אין לברך (מ"ב שם)

כז. י"א דבשעת הדחק, כגון שמעונן כל הזמן, ואינו יכול לברך רק ביה"ש, יכול לברך אז (דעת תורה ממהרש"ם)

כח. אחר עלות השחר, כל זמן שחשוך והלבנה נראית היטב, יכול לברך (הוש שני מהגר"נ קרליץ)

כט. אם עבר ובירך ביום, כיון דאינו נהנה מהלבנה, הוי ברכה לבטלה, וצריך לברך שוב (הגר"י כהן ע"פ מ"ב סק"ג) ל. גם אם עבר לילה האחרון, ויש עוד זמן מעת לעת מהמולד, לא יברך ביום (פשוט מסתימת הפוסקים)

לא. זמן קידוש לבנה הוא עד חצי החודש. ודעת המחבר הוא, שמברכים עד סוף יום ט"ו, מעת לעת מהמולד (שו"ע תכ"ב ג) ודעת הרמ"א הוא, עד י"ד יום י"ח שעות ושצ"ו חלקים מהמולד, שהוא חצי מב"ט ימים וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים, שהוא חודש בדיוק (רמ"א שם)

לב. י"א דגם בני ספרד יקפידו לברך כשיטת הרמ"א (כה"ח סק"ג)

לג. בדיעבד שלא בירך עדיין, גם בני אשכנז יכולים לסמוך על שיטת המחבר ולברך עד סוף יום ט"ו (ביאור"ל שם) [דעת החכמת שלמה שם, דבכה"ג דלא יכלו לברך עד ליל ט"ו אחר הזמן של הרמ"א, שאחר יברך לכולם ולא יכנסו כולם לספק ברכה, ואח"כ יאמרו כולם בלי שם ומלכות, וכן הורה למעשה בעירו בראד. אבל דעת הביאור"ל הנ"ל שכולם יכולים לברך ולסמוך על שיטת המחבר]

לד. אם עבר גם הזמן של המחבר, בליל ט"ז יברך בלא שם ומלכות, כיון דיש ראשונים דס"ל דעדיין הוא בתוך הזמן (ביאור"ל ד"ה ולא) וי"א דבכח"ג מנהג העולם הוא לקרוא מתוך הסוד (ס"י תכו) או דמב"ם (הל' ברכות פ"י הט"ז), שיש שם את נוסח הברכה עם שם ומלכות, ויתחיל כמה מילים לפני הברכה, "הרואה לבנה בחידושה אומר ברוך אתה ה' וכו'" (אלף המגן על המט"א ס"י תקפא. בגמ' חסר ברוך אתה ה' אמ"ה בהתחלה, לכן עדיף לומר מהסוד או הרמב"ם) [ע"י קובץ שו"ת הת"ס מילואים לס"י י"ד, דכשהתח"ס הקביל את פני הגאון רבי משולם איגרא זצוק"ל, פתח ואמר "ת"ר הרואה חכמי ישראל אומר ברוך אתה ה' אמ"ה שחלק מהכמתו ליראיו. וע"י שו"ת אבני נזר או"ח ס"י טפ"ג בענין חולת שאינו יכול לאכול כזית מרור, שילמד את הרמב"ם בענין ברכת מרור. וע"ע שו"ת ציון אליעזר חי"ז ס"י י"ח. עוד עיצה מעינו בפתחי תשובה יו"ד ס"י שכח לומר את הפסוק ויברך דוד... ברוך אתה ה' אלוקי ישראל, ואח"כ לסיים את הברכה. אמנם בדרך אמונה הל' ביכורים פ"ה בעיון ההלכה אות קסב כ' הגר"ח"ק על העיצה של הפת"ש, דהמ"ב לא הביא עיצה זו, ומשמע דלא ס"ל הכי כיון דנראה כברכה לבטלה. וע"ע מה שמאריך בזה ברעת נוטה ח"ב עמ' קיט-קכ. אמנם הגר"א"ל שטינמן היה משתמש בעיצה זו. ע"ע בשו"ת הת"ס ס"י קב דמתיר בשעת הדחק לברך עם שו"מ בליל ט"ז, אמנם חלקו עליו כל האחרונים]

לח. י"א דסוף זמן קידוש לבנה בכל העולם, הוא לפי זמן ירושלים, למשל, אם בירושלים סוף הזמן [לפי חשבון חצי חודש מעת לעת מהמולד] הוא מוצ"ש בשעה 7 בערב, א"כ גם במקום כמו ארה"ב שהוא 7 שעות אחורה, יכולים לקדש עד מוצ"ש 7 בערב (הגר"י מרעבך קובץ מוריה תשכ"ב) וי"א דכל מקום הוא לפי מקומו, וא"כ בכח"ג ש' בערב בא"י הוא 12 בבוקר בארה"ב, א"כ סוף הזמן בארה"ב הוא 12 בבוקר, ולכן אי אפשר לקדש רק עד לילה לפני זה, כי אין מקדשין ביום (ספר קידוש לבנה בשם הגר"י אלישיב)

ראיית הלבנה

לו. צריך להסתכל בלבנה לפני הברכה (שו"ע תכו ב' ויתולה עיניו... ומברך) ויש דיעות בין הפוסקים כמה להסתכל בה, אם כל הזמן, או בשעת הברכה, או רק לפני הברכה (מ"ב ס"ק יג) [הגר"י אלישיב הסתכל רק בתחילת הברכה-אשרי האישי. והגר"ש דבליצקי נהג להסתכל בכל הברכה-דרך ישרה]

לז. בדיעבד, אם בירך בלי להסתכל על הלבנה, כגון שהציבור היו מברכים וידע שיש לבנה, יצא (שבט הלוי ח"ה ס"י קכה, ספר קידוש לבנה בשם הגר"י אלישיב)

לח. אין מברכים על הירח אא"כ יכול להנות ממנה. ואם מכוסה בענן דק שעדיין נהנה ממנה, יכול לברך. ואם הוא ענן עבה אינו מברך (מ"ב תכו א) ואינו צריך בפועל להנות ממנה, אלא אילו היה חושך היה ראוי להנות ממנה (ברכי יוסף) [ע"י הליכות שלמה דאם רואה את הלבנה דרך משקפת, צ"ע אם יכול לברך עליה]

לט. אם משער שהלבנה יתכסה בענן באמצע הברכה, לא יתחיל לברך (מ"ב סק"ב. וע"י ביאור"ל דאי אפשר לברך בשיעור תוך כדי דיבור לראיית הלבנה, ודלא כהגר"ח צאנזער. וק"י הוא מדברי המ"ב כאן)

מ. אם נתכסה באמצע הברכה, גומר את הברכה (מ"ב שם)

מא. י"א שאף שמעיקר הדין יכול לברך גם כשיש ענן דק, וכנ"ל, יש להמתין עד שתיראה בבחירות ומאירה יפה (כך מובא מהחיד"א והאר"י"ל בשער הכוונות, בא"ה, כה"ת. וכן מוכיח המהרש"ם ברעת תורה ממה שפוסק הרמ"א שימתין עד מוצ"ש משום הירור, וכן משו"ת הכ"צ ס"י מה. אמנם פשוט דאם יש חשש שלא יוכל לברך, לא ימתין)

מב. אם מקצת מהלבנה מכוסה בענן, ומקצת מגולה, יכול לברך (לקט יושר מתה"ד, הליכות שלמה, א"א בוטשאטש)

ציבור או יחיד

מג. לכתחילה מצוה לקדש הלבנה ברוב עם, לכן אם יודע שיהי' לו מנין אחר כמה ימים, ימתין לומר במנין, אבל אחר ליל עשירי לא ימתין יותר (ביאור"ל סעי' ב ד"ה אלא) אמנם לפי מה שכ' החי"א דגם ג' נקרא ברוב עם, א"כ אין צריך להמתין עד ליל י' בשביל מנין עשרה, אלא שפיר יש לקדש עם ג' אנשים (ביאור"ל שם) [וע"י מ"ב ס"י ח ס"ק יג וס"י ריג ס"ק ג דגם שנים נקרא רוב עם, וצ"ע. והגר"י כהן ת"י דיתכן ששם מיירי דא' מוציא את השני, וזה נקרא יחד. וע"י אג"מ א קמר, דאם אין שלשה, יש ענין לקדש עם שנים, שניכר יותר שייצא לקדש הלבנה, ולא במקרה דאם את הלבנה]

מד. אם יש לו ציבור ביום חול, וספק אם יהי' לו ציבור במוצ"ש, יברך ביום חול עם הציבור. אבל אם בודאי יהי' לו ציבור גם במוצ"ש, ימתין למוצ"ש (שע"ה"צ סק"ב)

מה. אם רואה הלבנה במוצאי שבת ואין לו מנין, עדיף לומר במוצ"ש ביחיד ולא ביום חול עם ציבור (א"א בוטשאטש)

מי חייב

מו. נשים פטורות מקידוש לבנה, כיון דהוי מ"ע שהזמן גרמא. ואף שנוהגות לברך על שאר מ"ע שהזמן גרמא, מצוה זו א"צ לקיימה, כיון דהם גרמו לפגם הלבנה (מ"ב תכו א. וע"י פמ"ג דלא יברכו גם בלי שם ומלכות, וכ"ה בכת"ס או"ח ס"י לד. ובכח"ה כ' דכיון דמהגמ' משמע דגם נשים בורכו כן, יברכו בלי שם ומלכות, או תשמע מאחרים)

מזו. קטן שהגיע לגיל חינוך, טוב לחנכו לקיים מצוה זו (מ"ב תכו א)

מח. קטן שגידול באמצע החודש, יברך קידוש לבנה באותו חודש לפני הבר מצוה, ולא ימתין עד שיהי' גדול (אש"י ישראל בשם הגרש"ז אורבך והגר"ח קניבסקי, כאיל תערוג מהגר"ל שטינמן)

מט. אבל בשבעה, אם ישלים ימי אבילותו לפני סוף זמן קידוש לבנה, ימתין מלברך עד אז, ואם לא ישלים, יברך תוך ימי אבילותו (ביאור"ל תכו ד"ה קודם ת"ב שפסק בשער אפרים, דלא כמוג"א, ודלא כשבית יעקב המובא בשע"ת ובאה"ט) ג. אבל שמקדש את הלבנה תוך ימי השבעה, יכול לומר כל הפסוקים, כיון שהוא מסדר התפילה (מסקנת הגרש"ז אורבך בש"כ ח"ג)

נא. י"א שאבל לא יאמר שלום עליכם, וגם לא יאמרו לו (גשר החיים) וי"א דיכול לומר שלום עליכם (הליכות שלמה מהגרש"ז אורבך, עי"ש טעמו)

נב. אבל שאומר קידוש לבנה תוך ימי השבעה, יכול גם לצאת מן הבית כדי לקדש (מ"ב תכו יא) וי"א דיקדש בביתו אם יכול (שעה"צ סק"א)

נג. י"א שאבל לא יאמר עם הציבור (גשר החיים) וי"א דיכול לומר עם הציבור אם בכל אופן מיקל לצאת בלילה לצורך [כמו אלו ההולכים לישן בביתם], אבל אם מחמיר לא לצאת כלל, יאמר לבד על גג ביתו (ברכ"י יו"ד שצג)

נד. אונן שהקבורה יהי' אחרי סוף זמן קידוש לבנה, אם יש אחרים שמתעסקים במת, יכול לומר קידוש לבנה (דעת תורה, מובא במ"ב דרשו)

נה. סומא חייב בקידוש לבנה (מ"ב סק"א) אבל יותר טוב שלא יברך בעצמו, אלא יבקש מאחר להוציאו (מסקנת הביאור"ל ד"ה ונהנין) ומסתבר דגם מי שכבר דגם מי שכבר אמר קידוש לבנה, יכול לומר שוב כדי להוציאו (הליכות שלמה)

שבת ויום טוב ותענית

נו. אין מקדשין במוצ"ש שחל בו יו"ט (רמ"א סעי' ב) וכל שכן שאין מקדשין בליל שבת (מ"ב ס"ק יב ממוג"א. ועי' מ"ב דיש הרבה טעמים ע"פ קבלה. ועי' שעה"צ עוד טעם שמה יבוא לעשות דיקודין בשבת. וי"א שמה יטלטל את הסידור, וכמו שכ' המ"ב גבי תשליך) וגם בתוספת שבת אין מקדשין (אליבא דהלכתא מהגר"ח קניבסקי)

נז. אם יעבור הזמן ויפסיד קידוש לבנה, בודאי מותר לקדש גם בשבת (מ"ב שם)

נח. אם ליל שבת הוא אחד לפני האחרון, נחלקו הפוסקים אם בכה"ג יקדש בליל שבת (שעה"צ סק"ג) ואם הימים מעוננים ביותר, ויש חשש גדול שיפסיד את המצוה אם ימתין, יקדש בליל שבת (יוסף אומץ)

נט. י"א דאין מקדשין במוצאי תענית (רמ"א סעי' ב) אבל דעת האחרונים דמקדשין גם במוצאי תענית, אלא דצריך לטעום קודם (מ"ב שם) ואם הציבור מקדשין, והוא עדיין לא טעם מידי, יכול לקדש עם הציבור (שעה"צ סק"ט)

דיני קדימה

ס. קריאת שמע ותפילה קודמין לקידוש לבנה. אמנם אם הוא מעונן ויש חשש שיפסיד את המצוה, ורואה את הלבנה לפני מעריב, יקדים קידוש לבנה למעריב (נו"ב מהדו"ק סי' מא, כתבי הגר"ח קניבסקי בשם החזו"א. ועי' ביאור"ל ד"ה ולא ט"ז, דמביא קטע אחר מאותו שו"ת נו"ב, דמותר לברך גם באמצע ברכת ק"ש של מעריב כשהזמן עובר, עי"ש עוד פרטים בזה, ועי' מ"ב דרשו עוד פרטי דינים מהנו"ב שם)

סא. אם הוא בדרך למעריב, ומוצא ציבור שאומרים קידוש לבנה, אינו אומר עמהן קידו"ל אע"פ שאח"כ לא יהי' לו ציבור לקידוש לבנה, כיון דמעריב קודם (הגר"י כהן ע"פ נו"ב הנ"ל)

סב. אם דעתו להתפלל מעריב יותר מאוחר, יכול לעשות קידוש לבנה לפני מעריב, דכיון דאינו רוצה להתפלל עכשיו, אין בזה דין קדימה (תפילה כהלכתא מהגר"ש אלישיב)

סג. לכבוד הגר"י. אם הציבור אומרים קידוש לבנה, והוא לפני מעריב ודעתו להתפלל עכשיו, ואח"כ לא יהי' לו ציבור לקידו"ל.....?

סד. תפילה בציבור קודם לקידוש לבנה בציבור (אשרי האיש מהגר"ש אלישיב)

סה. בישיבות וכדומה, שעושים הבדלה מיד אחרי מעריב, יעשו הבדלה קודם ואח"כ יצאו לקידוש לבנה (משיב דבר ח"ב סי' מה. ועי"ש שכ' הנצי"ב דכיון דצריך לצאת מבית הכנסת כדי לקדש, אי"ב בזה לא שייך דיני קדימה, כיון דהמצוה עוד לא לפניך, ונפק"מ לשאלה דלהלן גבי ספיה"ע)

סו. נסתפקו האחרונים מה קודם, ספירת העומר או קידוש לבנה (שו"ת להורות נתן ועוד. והספק הוא אם הולכים אחרי התדירות במשך השנה, וא"כ קידוש לבנה קודם, או"ד ספיה"ע קודם כיון שהוא יותר פעמים. אמנם לפי הנצי"ב הנ"ל דכיון דצריך לצאת מביהמ"ד אין דין קדימה, הוא הדין כאן. אלא דנפק"מ במי שהתפלל מעריב לפני צאה"ב ועדיין לא ספר ספיה"ע, ועכשיו רואה לבנה, מה קודם)

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

י"ל
לעילוי נשמתם
של מ"ה הרב
האסון במידון

גליון מס. 66 | כסליו תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

מחשבות טובות

עד לתקופת הקורונה כמעט ולא הכרתי את השכנים המתגוררים בקומת הקרקע, ולא הקרשתי להם שום מחשבה. ידעתי כי הוא אברך, ושהם משתייכים לקהילה שונה מרוב תושבי השכונה, והייתי יכול לזהות את פרצופו של אבי המשפחה ברחוב, אך לא שום דבר מעבר לכך.

כאשר פרצה הקורונה, תועצר השלט ברחובות, התחילו ילדי שישבו שעות רבות במרפסת לערכן אותי בפרטים נוספים הנוגעים למשפחה זו: יש להם שלושה בנים קטנים, וכיסים עמוקים... עובדה היא שתוך תקופה קצרה מאז התחיל הסגר התמלאה החצר הגדולה שלהם כמגון מתקנים אטרקטיביים עליהם יכלו ילדי רק לחלוט – או למען הדיוק – לצפת בעיניים כלות דרך סורגי המרפסת. מדי יום שמעתי על פלאי הנדירות והטרופלינה שרכשו השכנים, על הכית שבו על העץ, ובדיכ הכדורים... איני אדם קנאי מטבעי, ברוך ה', אבל בעוד אנו חנוקים בדירתנו הקטנטנה, והילדים מתקוטטים זה עם זה ללא הפסקה בשל המצב המתוח, אצל השכנים העליזות היתה רבה. צוחות הגיל שלהם עלו עד לקומה השלישית, ומילאו אותי בתחושה חמצמצה.

"אנחנו רוצים דירה עם גינה!" התלוננו ילדי בכל עת מצוא, "אנחנו רוצים טרמפלינה! אנחנו רוצים נדנדה! אנחנו רוצים בית על העץ, אנחנו רוצים אוהל, כמוהם!"

לא ייפלא איפה, שבתחילת תמוז, כבר חשתי תחושת מרירות בכל פעם שהוזכר שמם של השכנים הנ"ל, ולא המרירות הזו נלוותה אפילו קצת איבה, האם הם לא מתביישים לגקר כך את

עיניהם של כל ילדי השכונה? גם כשהוקל מעט הסגר, לא הרבו ילדי השכנים לצאת מן הבית, והוריהם פנקו אותם במתנה ענקית נוספת – ארבעה פועלים עמלו במשך יומיים כדי להתקין בחצרם לא פחות ולא יותר מאשר בריכה. בריכה גדולה, שאפילו אדם מבוזר יכול לשחות בה... "עלה להם בטח הון", אמר לי ידידי מן הקומה השלישית, "אני מקווה שהם ישתמשו בה מספיק כדי להצדיק את ההשקעה".

הם אכן השתמשו. מדי יום, בשעת הצהריים, בדיוק כאשר הייתי רוצה לנח בן הסדרים, היה השכן יוצא עם ילדיו הצעירים לחצר הבית, ומאפשר להם לשחק בבריכה, במשחק צלילה, שחיה, ובכלונים מיוחדים שניפח עבורם.

שוחחתי איתו, הסברתי לו שהרעש מפריע לי – למרות שלא אמרתי שמה שמפריע לי עוד יותר הינה התקפת הקינאה המרירה שעוררה כי ההמולה העליזה שעלתה מכיתם ככל פעם – אך הסביר לי כי זוהי השעה היחידה בה כיכולו להיות איתם שם, הבטיח כי ישתדל למתן את הילדים על מנת שלא ירעשו, ואם עדיין יפריע לי הרעש, הציע להלוות לי מאוורר כדי שאוכל לסגור את החלון והתריס ולהקטין את הרעש מכלי לסבול ממחנק.

הצעתו הכעיסה אותי, אך חשקתי שיניים. מכיר בכך שהחוק ומנהג המדינה כבר לא מכירים בשעות שכן שתיים לארבע בשעות שבהן יש לשמור על השקט. וככל זאת נותרה בי טינה כלפיו.

שבועות חלפו, השכן המשיך להרעיש בחלונות כל יום אחרי הצהריים, ובכתחשב בסוג הקריאות שעלו מן החצר – הגעתי למסקנה

כי הוא עצמו נהנה מן המשחק במים ובכלונים לא פחות מילדיו, על אף שבהתחשב בגילו ראוי היה שיהיה מיושב מעט יותר...

יומיים לפני ראש חודש אלול אירע אסון בשכונתנו. אדם יקר ידיד קרוב שלי שהרבה לעשות חסדים והתנדב בבתי חולים גם בתקופת הקורונה, נפצע קשות בתאונת דרכים. הופתעתי לגלות כי גם שכני, חובב המים והכלונים, הכיר אותו היטב, חש מזועזע ממצבו. "חייבים לעשות משהו לזכרו", הוא אמר לכולם, "חייבים לאסוף זכויות!"

"מה דעתכם – " שאל אחד מן האברכים החשובים בבית הכנסת, "שבשבע הקרוב ניפגש כל יום לחפילת מנחה משותפת בשעה שלוש, ואחר כך נקרא את כל חמש עשרה שירי המעלות לרפואתו?"

"אני לא יכול בשלוש", אמר השכן שלי, "יש לי משהו אחר בשעה הזו".

משהו אחר! חשכתי לעצמי, להשתעשע בבריכה כאחד הילדים!

"משהו חשוב?" חקר האברך, "שאי אפשר לדחות?"

"לא", ענה לו שכני, "כשום פנים ואופן לא".

"אם אתה צריך שמרטף כי אתה עובד – " הציע לו שכן אחר, "אשלח אליכם את הבת שלי שתעסיק אותם. יש לה הרבה ניסיון והיא תעשה את זה בשמחה".

"לא, לא", אמר השכן, "אשתי בבית בשעות הלילה. לא זה העניין".

אלא מה? רתחתי, יהודי יקר שאתה מכיר מיטלטל בין חיים למוות, בין נכות קשה לשיבה לשגרה, ואתה לא יכול לוותר על כמה רגעים של נחת והנאה?

ומה דעתכם? כיצד ניתן לדון את השכן לכף זכות? איזה פרט שהמספר לא ידע – ישנה את כל האופן בו הוא מתבונן על שכנו ועל ההרגל שלו – לשחק עם ילדיו בבריכה שבחצר בשעות הצהריים?

את רעיונותיכם אתם מוזמנים לשלוח אלינו למייל k.gilyonot@gmail.com עד יום ראשון הקרוב.

בגיליון הבא יפורסמו הרעיונות המעניינים ביותר וכן סופו של הסיפור!

יש לכם סיפור אמיתי ומעניין שיכול להתפרסם במדור (בטשטוש פרטים)? נשמח לשמוע אותו!

שלחו את הסיפור בקצרה, ציינו מספר טלפון לחזרה.

ניתן לשלוח עובדות ומעשים בענייני כף זכות למייל המערכת: k.gilyonot@gmail.com

כמו"כ ניתן להשתתף בהקדשה ע"ג גליון זה במס' 053-3145900

פרשת תולדות

דיני תוספת שבת

סעודת ליל שבת

א. מצות עשה להוסיף מן החול על הקודש בין בכניסת השבת ובין ביציאת השבת. זמן התוספת אין לו שיעור, ואפילו זמן מועט קודם השקיעה (ש"ע רס"א ס"ז), וטוב שיקדים לקבל את השבת חצי שעה או לפחות עשרים דקות קודם השקיעה (מ"ז ס"ק יט). אפשר לקבל שבת מפלג המנחה [כשעה ורבע קודם השקיעה], ואם קבל לפני כן לא עשה ולא כלום (מ"ז ס"ק כה). הנמצא במנין שיגמרו בו מנחה של ערב שבת אחרי השקיעה, עדיף שיתפלל מנחה ביחידות ויקבל שבת לפני השקיעה, ואף שכבר קיבל שבת יכול הוא לענות עמהם קדושה (ש"כ מ"ז ס"ק ה). **ב.** קבל שבת ונזכר שלא התפלל מנחה אינו יכול להתפלל מנחה של יום חול שהרי כבר קבל שבת, אלא יתפלל שמונה עשרה של מעריב של שבת פעמיים, ויתפלל קודם בשביל מעריב ואחר כך בשביל מנחה (ש"כ מ"ז ה' מ"ז רס"ג ס"ק סא). קבל שבת ונזכר שלא ספר ספירת העומר יספור בלי ברכה ובשאר הימים ימשיך לספור בברכה (ש"כ מ"ז ח').

סעודת יום שבת

א. צריך לקבל את השבת בפיו [שיאמר בפיו 'הריני מקבל עלי קדושת השבת'], ואם קבל במחשבה נחשב כקבלה בפה וחייב לפרוש ממלאכה (מ"ז ס"ק לא, ש"כ מ"ז ז), ענה עם הציבור 'ברכו' של מעריב של ליל שבת, או אמר 'מזמור שיר ליום השבת' או 'באי כלה' נחשב כקבלת שבת (ש"ע רס"א ס"ד ומ"ז ס"ס סק"א). **ב.** אשה שמדליקה נרות אסורה במלאכה, משום שההדלקה נחשבת כקבלת שבת (מ"ז ס"ס), ובמקום הצורך כגון שלא התפללה תפילת מנחה, יכולה להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקת הנרות, ותתפלל מנחה של חול אחרי ההדלקה ואחר כך תקבל שבת בפיה קודם השקיעה (רמ"א רס"ג ומ"ז ס"ס ס"ק מד, ועיי"ש בס"ע).

סעודה שלישית

א. מי שקבל שבת או עדין לא הוציא שבת, יכול לומר לחברו שעדין לא קיבל שבת או שכבר הוציא שבת שיעשה עבורו מלאכה (ש"ע רס"ג ס"י ז), ומותר להנות מאותו מלאכה בשבת (רמ"א ס"ס). **ב.** מי שהוציא שבת בסעודה שלישית קודם שברך ברכת המזון, כגון שאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', מותר לו לעשות מלאכה, אך אינו יכול לומר 'רצה' בברכת המזון, אלא יבקש מאחר שיוציא אותו בברכה (מ"ז רס"ג ס"ק סז, וזאת הנחה פט"ז הזכרת מעין המאורע אות ג').

כה יט. ואלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק. הבית שמואל (הרבא בפירס יוסף) הקשה, הרי מדברים כאן על זה שיצחק הוליד, ומדוע הוזכר כאן אברהם הוליד את יצחק. **מהר"ם חביב** תירץ על כך ע"פ הרמב"ם: שאדם מקיים מצוות פו"ר רק כשהבן שלו מוליד בן, וכיוון שיצחק היה עקר אביו עדיין לא קיים פו"ר, ורק כאן כשהתורה באה לספר תולדותיו של יצחק, דהיינו שהוא מוליד יש בנותן טעם לכתוב שאברהם הוליד את יצחק, דהיינו שהוא קיים ע"י פו"ר. **והבית שמואל תירץ** דהנה איתא בגמ' שממזר שממזרותו לא ידועה אינו חי מחשש שיתחתנו עמו, וממזר ידוע חי, כי אין חשש שינשא לו. אבל איתא בירושלמי (נבמות ח' ג') שזה הכל עד שישים שנה אבל אחרי שישים שנה אנשים שוכחים, ואז הקב"ה פעם בשישים שנה הורג את כל הממזרים. וא"כ אומר הרב"ש: התורה הביאה שאברהם הוליד את יצחק כדי להפריך את טענת ליצני הדור שאמרו מאבימלך נתעברה שרה (וכמ"ש רש"י כאן), והראיה שלא מאבימלך, כי הוא חי וממזר ידוע אמור למות, ואם תגיד שהוא עקר ולכן לא חשש הקב"ה להשאיר אותו בחיים, ואמרת התורה - יצחק הוליד את יצחק ועשיו, ואם תרצה לומר כיוון שהוא ממזר ידוע הקב"ה לא כילה אותו, י"ל שהוא בן שישים שנה בלדת אותם, ופעם בשישים שנה הקב"ה מכלה את כל הממזרים גם הידועים.

כה יט. אברהם הוליד את יצחק. פרש"י שלציני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו' לכן עשה הקב"ה שיצחק יהיה דומה בקלסתר פניו לאברהם. יש להקשות למה נרמז העניין הזה כאן כשיצחק היה בן שישים. וי"ל ע"פ ב"מ פז. שעד אברהם לא היתה זיקנה בעולם ומי שהיה רוצה לדבר עם אברהם היה מדבר עם יצחק כי היו נראים אותו הדבר בדיוק, וביקש אברהם רחמים על הדבר כדי ששיכור בינו ובין יצחק, ונהיה אברהם זקן. והנה כשהזקין אברהם הוא כבר לא היה כ"כ דומה ליצחק כי נהיה זקן וא"כ שוב ליצני הדור פגרו את פיהם, אבל כשיצחק נהיה בן 60 שוב נהיה דומה לאברהם כי תנן באבות בן 60 לזקנה, ולכן הוזכר כאן שוב העניין הזה שקלסתר פניו דומה ליצחק. עדות ביוסף.

כה כא. ויעתר יצחק לנוכח אשתו. הוזכר שואל מדוע כתוב אשתו ולא כתוב רבקה? וי"ל שבא לרמז לדברי המג"א או"ח קיט ב שהמבקש רחמים על חבירו בפניו אינו צריך להזכיר את שמו. ולכן כתב לנוכח ולא הוצרך לומר שמה, אלא אשתו. (בעצם אמירת השם יש קטרוג, רק כשלא בפניו אין ברירה, ובפניו ל"א השם). מקרא מפורש.

כה כג. ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר א"כ למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה'. ויאמר ה' לה שני גוים בבטן. י"ל בכוונת הפסוק ע"פ המדרש שכשרבקה נפלה מהגמל יצחק חשבה לסוטה, ואיתא בסוטה כו. שהנחשדת שהיא סוטה והיא לא סוטה, וזכה שתלד בלי צער, ובברכות לא: איתא שדכרה שתלד תאומים, והנה היא נחשדה על כך שהיא סוטה, א"כ היא חשבה שיהיה לה כדברי הגמ' בסוטה שתלד בלא צער ולכן הלכה לדרוש את ה'. א"ל הקב"ה שהשכר שלך הוא כהגמ' בברכות, תאומים.

כה כז. ויהי עשיו איש יודע ציד. וברש"י הוא צד את אביו בפניו. היינו שהוא שאל איך מעשירים את המלח והתבן. רבי אליהו דיסקין הקשה למה הוא לא שאל על חנוכה וטו' בשבט ושבט, מה מצא דווקא במעשר, ותירץ ע"כ, ע"פ הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ט שיצחק תיקן הלכות מעשר, וידוע שמי שרוצה לקנות ליבו של ראש הישיבה שלו הוא שואל אותו על הספר שלו... וא"כ ה"ה עשיו רצה להתחנך ליצחק ושאל ע"מ בדיוק הוא תיקן דיני מעשר.

כה כח. ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו. איתא בדברים, כי השוחח יעוור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים. וכתב בהדר זקנים לבעלי התוס' בשביל שוחד דברים (תבן ומלח) ושוחד דאכילה שנתן עשיו ליצחק, יצחק התעוור, וי"ל אמרו חז"ל (מופיע בפרש"י לקמן) למה כהו עיניו של יצחק, ע"מ שיעקב יקבל את הברכות, דאם היה רואה אז לא היה נותן את הברכות לעקב כי היה מזהה אותו. א"כ זמ"ש, כי השוחד שנתן עשיו וגרם שיצחק ירצה לברך אותו, יעוור עיני חכמים, (היינו עיני יצחק), ויסלף דברי צדיקים, היינו יעקב שהיה צריך לסלק מהאמת ולומר אני עשיו בכורך.

כבר התעשרו מהראשונה הם כבר עשירים ומיקרו רשעים.

שם ובפסוק כב ויחפור באר אחרת וגו'. בב' הבארות הראשונות נאמר ויחפור בלשון רבים, ואילו בבאר השלישי נאמר ויחפור באר אחרת בלשון יחיד: וי"ל, אומר ע"כ רב דב לנדא ע"פ הרמב"ן כאן, ששלוש הבארות הם רמז לשלושת בתי המקדש שייבנו ע"י בניו של יצחק, הראשון נאבד מאיתנו ע"י עשק של מחלוקות ומריבות, השני ע"י שנאה וזהו שיטתו שבפסוק, והשלישי שייבנה לעת"ל לא יחרב לעולם ועיין ברמב"ן, וא"כ י"ל שהבאר השלישי שמרמז למקדש שלישי שייבנה בידו יתברך כתוב ויחפור כי זה נבנה ע"י הקב"ה ולא רבו עליה כי לא יהיה ע"ז מריבה.

כז ד. ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי וגו'. למה יצחק ביקש כאשר אהבתי? וי"ל דלהלן פרש"י שביקש שני גדיי עיזים אחד לקרבן פסח והשני לחגיגה, והנה לגבי אכילת קדשים מצונו שמדאי אוכלם בדרך שערב לחיך (זבחים צ: ובתוס' שם). הברסקרירב.

כז ה. ורבקה שומעת בדבר יצחק. בתרגום יונתן מובא שרבקה שמעה ברוח הקודש, ומלן הא? וי"ל דהנה מצונו ויקרא אל עשיו ויחבר אליו, ומצונו ויקרא אליו אל משה להלביש שכתוב אליו הכוונה שרק משה שמע. וא"כ ה"ה כאן שכתוב אליו, רק עשיו שמע וא"כ מלן לרבקה? ע"ז ענה התרגום יונתן, ברוח הקודש. רבי יצחק זאב סולוביצ'יק.

כז טו. ותקח רבקה את בגדי עשיו בנה החמודות וגו' ותלבש את יעקב. וברש"י כתב: החמודות שחמד מנמרוד. ומאי נפק"מ שחמד מנמרוד? וי"ל שהוקשה לרש"י היאך עשתה כך להלביש שכתוב יעקב בבגדי עשיו הרשע, הא בגדי ע"ה מדרס לפרושים והיא מטמאה אותו ע"כ. וי"ל שזה היה של מנמרוד, ואיתא במדרש שנמרוד לקח אותם מאדם הראשון שהקב"ה עשה לו כותנות עור, ואיתא שנעשה מעורו של לוייתן שהקב"ה נחתו ומלח הנשאר לעת"ל. וק"י"ל שעור הדג אינו מקבל טומאה, לכך הביאה ליעקב. רמת שמואל – נחל קדומים.

כז כב. הקול קול יעקב, למה יעקב לא שינה את הקול. אומרים חז"ל כי לא הצטווה ע"כ מרבקה. ועיין בבית הלוי שהביא, שעשיו חשד שיעקב יגנוב לו את הברכה, אז הוא סיכם עם יצחק אביו שהוא יעשה קול כיעקב. ואילו יעקב היה משנה את הקול הוא היה נכשל כי יצחק היה מגלה את המירמה, רואים שכשאדם עושה מה שצריך הוא רק מרוויח.

כז לז. ויען יצחק ויאמר לעשיו הן גביר שמתיו לך ודגן ותירוש סמכתיו. ומבאר רש"י שיצחק אמר לעשיו מה תועלת יש לך בברכה הרי מה שתקנה שייך ליעקב, ששמתיו אותו אדון לך ומה שקנה עבד קנה רבו. שואל ה'אמרי אמת' א"כ מדוע הפסוק ממשיך ו'דגן ותירוש סמכתיו' הרי בלא"ה אין לו אפשרות לברך כי מה שיהיה לעבד יהיה לרבו וא"כ מה אכפת לן אם יהיה לו דגן ואוכל לא? וי"ל אומר ה'אמרי אמת' ע"פ פרטין יב. בשנות בצורת יכול העבד לומר לרבו או פרנסתו או הוציאני לחירות, וא"כ היה יכול עשיו לומר שהוא רוצה ברכה כיוון שכאשר תהיה שנת בצורת יוכל לתבוע שטר שחרור ולהתברך. וכנגד זה אמר לו יצחק ודגן ותירוש סמכתיו והיינו שלא יחסר לו אוכל.

כז לט. ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל. אומר רש"י משמני הארץ זה איטליה של יון. יש לעיין מדוע כשבירך יצחק ליעקב ויתן לך אלוקים מטל השמים הוא לא פירש שם שמדובר על איטליה של יון? וי"ל שבדואי הברכה ליעקב היתה שכל משמני הארץ יהיו ליעקב ולא דווקא איטליה. ולגבי הברכה לעשיו הוקשה לרש"י הרי יצחק אמר קודם הכל נתתי ליעקב ולך איפוא מה אעשה בני, והיינו שהוא לא יכול לברך כלום ואם כן איך פתאום ברך אותו? ועיין תירץ רש"י שכשבירך יצחק ליעקב איטליה של יון עדיין לא היתה קיימת כי מבואר בסנהדרין כא. שאיטליה של יון נבנתה בשעה שנשא שלמה את בת פרעה נני קנה בים ונבנתה רומי שזה איטליה של יון. ולכך ג"כ אמר יצחק לעשו משמני הארץ יהיה מושבך, בלשון עתיד, כי כעת זה עדיין לא קיים, ולכך ג"כ הקדים שמני הארץ לטל השמים בשונה מהברכה ליעקב שהקדים טל השמים לשמני הארץ, כי בברכה לעשו כל עוד אין שמני הארץ אין תועלת בטל השמים. רבי העשיל. ורבי חיים מולאז'ין.

שם. ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב. הלשון אצל עשיו הוא ויאהב יצחק את עשיו ואצל רבקה כתוב אהבת את יעקב בלשון הווה. וי"ל, אומר השל"ה, שיצחק אהב את עשיו אהבה התלויה בדבר כי ציד בפיו ובטל דבר בטלה אהבה. והאהבה קיימת רק אם יביא לו ציד, משא"כ רבקה אהבת את יעקב בכל מצב.

כה ל. הלעיטני נא מן האדום. לשונו של עשיו היה כידוע בגסות הרוח (וכמ"ש רש"י כז כב יקום אבי ע"י) והנה כאן פתאום הוא מדבר בלשון יפה ובנימוס רב הלעיטני נא דהיינו בבקשה (דאין נא אלא לשון בקשה, רש"י כב). וי"ל דהנה מצונו לגבי קרבן פסח אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל וגו'. ובפסחים מא', נא הכוונה שאינו צלוי כ"כ, וכאן צ"ל שעשיו הגיע מהשדה וראה מאכל, אבל עדיין זה לא היה מבושל כראוי, (וכמו שמדויק בפסוק, מן האדום הזה, והרי עדשים בסוף הבישול אינן אדומות). וזה מה שאמר עשיו הלעיטני אפילו שזה נא דהיינו שזה עדיין לא מבושל כל צרכו, אלא רק כמאכל בן דורסאי (שווד רעבתן) שהיה אוכל לאחר שליש בישול, וברור שהוא לא נהיה פתאום צדיק תמים. אבני שוהם.

כה לד. ויעקב נתן וגו' נניד עדשים. הרי זה שייד יצחק ואיד קנה הבכורה ע"י דבר שאינו שלו? וי"ל שהיה זה סעודת הבראה שהכין יעקב ליצחק כי באותו היום נפטר אברהם, וסעודת הבראה אסור שיהיה משל האבל וע"כ הקנה זאת יצחק לבנו ע"מ שאין לו רשות בהם.

כה לד. ויעקב נתן לעשיו לחם ונניד עדשים, ויאכל וישת ויקם ויילך. למה הפסוק היה צריך לומר שהוא הלך? י"ל היות והמכירה חלה רק אחרי שהוא אכל ושתה, ושיכור אין מכירתו מכירה, א"כ הכל בטל. אלא שהגמ' אומרת ששיכור אין מכירתו מכירה רק אם הוא שיכור כלוט שאין יכול להלך ברגליו, וע"ז נאמר ויקם ויילך, דהיינו שהלך אח"כ וממילא מכירתו חלה, כי הוא לא כלוט.

שם. למה נתן לו לחם שלא ביקש. י"ל אומר רבי חיים קניבסקי דהגמ' מסתפקת מה הברכה בעדשים מבושלות (שלקות, בברכות לח' ב'). והוא לא רצה להכשיל את עשיו בברכה לא ראויה, לכן הביא לו קודם לחם שיפטור את המצב. עי"ל שיעקב רצה שהמכירה תחול ואם לא היה מבאיל לו לחם מקודם הוא אינו אנוס דאיתא במדרש שעשיו תקפתו בולמוס, לכן רצה קודם להרגיע ע"י לחם ואז המכירה כבר לא באונס.

כו ה. עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצוותי חקותי ותורתי. וברש"י כאן ע"פ יומא כח: מכאן שאברהם שמר את כל התורה כולל עירובי תבשילין. רבי נתן אדלר מקשה למה כתוב עירובי תבשילין דווקא? וי"ל דהנה איתא שהאבות שמרו את התורה, וגם יצאו מכלל בן נח להקל, והראיה, שהנה בן נח ששבת חייב מיתה, ואילו האבות שמרו שבת. וקשה ע"ז הא בבן נח היללה ה' אכל אחרי היום, וא"כ אולי שבתו בשבת של הייודים אבל חיללו אותה במוצ"ש ואז יצאו ד"ה שלא שבתו לפי בן נח? ועיין י"ל ששמרו עירוב תבשילין, דהיינו יו"ט שחל בער"ש שאז הם לא יכולים לחלל את מוצאי יו"ט כי שבת, (וגוי אסור לו לשבות סתם יום וכמ"ש הרמב"ם מלכים י ט גוי שקבע מועד לעצמו חייב מיתה) ואז חיינו ששמרו כל התורה כולה.

כו י. כמעט שכב אחד העם את אשתו. אומר רש"י שהכוונה לאבימלך. וצ"ע מנלן לרש"י לשנות מהפסוק הרי אחד העם זה מישהו מהעמך. וי"ל שכולם היו בטוחים שיצחק משקר כי היו בטוחים שמאבימלך נתעברה שרה, וכולם יודעים שלאבימלך לא היו עוד ילדים משרה כי לא נפגשו יותר, אבל אבימלך עצמו ידע ששרה נתעברה מאברהם, וידע שהיה נס גדול וא"כ יכול להיות שקרה עוד נס שאברהם הוליד עוד אחד, וזה הוכרח לרש"י שרק אבימלך יכול לחשוב אולי היא אחותו באמת.

כו יט – כא. ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים. וירבו רועי גרר עם רועי יצחק וגו' ויקרא שם הבאר עשק. ויחפרו באר אחרת וירבו גם עליה ויקרא שמה שטנה. יש להקשות מיה הטעם לא קרא לראשון שטנה הרי גם על הראשון רבו? וי"ל אומר ה'פני דוד' ע"פ המבואר בקידושין ט. דבסוגיה דעני המהפך בחררה אומר הר"ן דאם היה עשיר ובא עני ונוטלה לא היה רשע לפי שהעשיר מצוי לו. וא"כ בפעם הראשונה הרועים היו עניים ולקחו מיצחק העשיר ואז מותר להם, משא"כ בפעם השניה שהם

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

משהחלוש נישנה פעמיים ושלוש, ובעלי החל כבר להתייפח ולבכות מרה, החלטתי לחפש ולבוא לשאול אותך אם חלום אמת הוא, אם לא. במהלך סיפורי נזכר הקצב בכל אותו מאורע. הוא אמר לה: אמת ויציב! כן, כך היה המעשה. לא שיערתי בזמן, איזה מקח טוב בא לידי בהיסח הדעת! אם כך הא לך רובל כסף! אמרה האישה בתחרות בטל את המכירה! השיב לה הקצב בחוס, לא עולה בדעתי! לבטל את המכירה, אם על ידי כך זכיתי במצוות רבות של הצלת נפשות מדוע שאוותר עליהם? האישה נואשה ואמרה: טוב, איני אלא שליחה, כשיבוא בחלום אמסור לו את תשובתך. למחרת בבוקר השכימה האישה והלכה לבית הכנסת, היא המתניתה לצאתו מן התפילה של רב העיר הרידב"ז הרב יצא מוקף בנכדי העיר, והאלמנה יצבה אתה וסיפרה את סיפורה, בעלה בא אליה גם הלילה בחלום, וכששמע את תשובת הקצב, זעק זעקת שבר, ודחק בה ללכת לרב העיר ולהזמין את הקצב לדון תורה. נרעש הרידב"ז כי הסיפור עשה לו כנפיים, ותהום כל העיר. לרגל העניין הציבורי קבע הרב, שדון התורה ייערך בהיכל בית הכנסת הגדול. בשעה היעודה היה בית הכנסת מלא מפה לפה, בהיכנס הרב והדיינים. הם ביקשו מהאלמנה שתסען את טענותיה וכך היא תיארה את מה שעבר עליה בחלומות הלילה ולאמרי"ק הקצב טען שהוא לא מוותר על המקח, בית הדין שמעו את הדברים ופסקו כך: פסק הדין מזיל שלושה סעיפים הסעיף הראשון: המכירה אינה תקפה. כי עולם הבא אינו רכוש היכול לעבור מיד ליד להיקנות או להימכר, פסק הדין קובע אתה איפוא שהאלמנה תשיב לנתנת את הרובל והמקח בטל. אבל הרב לא סיים, סעיף ב' קובע שלמרות שהמכירה בטלה, איבד הרופא את כל חלקו בן העדן כמבואר בגמרא (סנהדרין צ). שהכופר בעולם הבא נדחה מהעולם הבא. והרי זה הוא המקרה שלפנינו, הנפטר כבר בשכר שעתיד לבוא, והסכים למכור את חלקו בו, ועל כן למרות שהמכירה כשלעצמה לא חלה, זילולו בו וכפירתו בו, טרדוהו מן העולם, זו ההלכה ואין לשנותה! סעיף ג! עלה קולו של הרב, והואיל ועקב המאורע, נגרס קידוש שם שמים, ויהודים רבים התחזקו בבראות שיש דין ויש דיין, וכל מעשה יבוא במשפט, קובעים אנו על דעת המקום ועל דעת הקהל, שיוכריז הרבים הזה נוקף לזכותו של הרופא. והואיל וחו"ל הקדושים אמרו: (וימא פז). שהמזכה את הרבים אינו נופל לגיהנום, יפטר הרופא מדינה של גיהנום, והואיל ואמרו באבות (פ"ה מ"ח) שזכויותיהם של הרבים נקפות גם לזכותו, ולכן מעמד זה שגרם חיזוק ואמונה בשכר ועונש בעולם הבא, זה יוקף לזכותו של הנפטר. הקצב פילס דרכו אל הרב, בקורא רבי! רבי! חן תודו שגם לי יש חלק בכך, תפסקו שגם חלקי לא יקופח.

מעשה מרבי אפרים זלמן מרגליות שכידוע תורה וגדולה התאחדו על שלחנו, והיה קובע עת בכל יום עד חצות היום לתלמודו. והורה לאשתו הרבנית, שלא תבטלנו בשום פנים ואפילו יגיע עקב שפאשר להרויח הרבה מאוד יום אחד הגיעו סוחרים מלעמברג לפני הצהריים לביתו של הרב ובפיהם הצעה למכור לו סחורה שבדאי ירויח כמה אלפי או עשרות אלפי רובל שהיה סכום עתק, אלא שהם מהמרים לידך לאיזה סיבה, והשעה דוחקת ומוכנים למכרה בזול מאוד. הרבנית השיבתם, שיחכו עד לאחר חצות היום, וענו לה שאין באפשרותם, והשיבה להם הרבנית שזו העת הקבוע לתלמודו, והמשיכו הסוחרים לטעון שסכום עתק כזה, ודאי בעלה יסכים ועל סכום כזה בדאי לא הזהירה, והרי באיזה דקות יעשה העסק ויחזור לתלמודו, והרבנית לא ידעה מה לעשות שהרי בעלה הגאון הזהירה לא לבטל, ומאידך אולי הפסקה קצרה כל כך עד הצעה כזו אולי בכל זאת יכולה להפסיק. אבל בגודל צדקותה, מספק לא לקחה על עצמה אחריות של ביטול תורה, והשיבתם שאין לה רשות לבטל מתלמודו, פנו הסוחרים ועשו עסק עם סוחר אחר. לאחר חצות היום, כאשר יצא הרב מחדר לימודו, סיפרה לו הרבנית את כל המעשה ושאלה אם נכון עשהו: ובשמועו הגאון שהפסיד כמה אלפי רובל על איזה דקות שלא ביטל, נתמלא שמחה עצומה. וביאר הגאון: שבשמים משלמים שכר מצוה כפי שמעריך האדם בעולם הזה, ואם מחבב התורה כל כך שלא לדחות לימודו לכמה דקות עבור כמה אלפי רובל שהיה מתעשר בזכותם, מעתה כל דקה ודקה מלימודו, שמעודו ועד היום לאחר שעמד בנסיון עושר כזה ולא הפסיק מלימודו, יהיה שכרו אלף מונים. למדנו מדבריו שמעשה נסיון אחד מגלה על כל הלימוד תורה שלמד בכל ימי חייו.

מספר רבי יעקב גלינסקי עמדי ברחובה של תל אביב בפתח בית הכנסת ישן, יום רגיל בהיר ונעים היה היום ההוא, לא חם ולא קר, השעה הייתה שעת אחר הצהריים מאוחרת, חצי שעה לפני השקיעה, עמדתי בצומת הדרכים ליד בית הכנסת וביקשתי להשיג עשירי למנחה, ולצערנו לא מצאתי אפילו יהודי אחד עם כיפה. ניסיתי את מזלי פסעתי במהירות לכיוון ימין מאה מטרים,

תשובתו של האיש. תשובה זו כמובן גררה פרצי צחוק מפי כל המסובים, המתן רגע אמר הסוחר, יש לי הצעה גם תמורת רובל אחד ומה? שאל העני, את חלקי לעולם הבא השיב הסוחר, מסכים ענה העני, הבה נערוך שטר מכירה דת וכדון ואז יהא העסק שריר וקיים. וכך היה, העני מסר לסוחר את הרובל שלו ותמורת זאת קבל את כתב המכירה והעסקה יצאה לפועל לקול צחוקם של הסוחרים. שב האיש אל שלחנו, באותו הרגע שנגמרה העסקה נכנסה לפונדק אחת ש סוחר ההלומים, וראתה את בעלה וידידיו צוחקים לשאלתה, מה פשר הצחוק והשמחה? מיד ענה לה בעלה רואה את, את הבטלן ההוא היושב על יד שולחן שבפינה? זה עתה הוציא הוא את הרובל האחרון שלו על כלום ששכלום, מה מכת לו? שאלה האשה תוך כדי שהיא מתכוונת להשתתף בצחוק הכללי? את חלקי לעולם הבא מכרתי לו, השיב בעלה. האישה שמעה זאת ומיד צווחה החלק הזעום שאולי יכולת לזכות בו בעולם הבא גם אותו מכרת בעבור בצע כסף? ועתה הנך גוי לכל דבר, אינני חפצה להיות אשתו של גוי, רצוני להתגרש ממך! בעלה התחיל לגמגם, זה היה בצחוק? אך האישה בשלה מכירה עם שטר מכר וחתומת עדים זה לא בצחוק, זוהי מכירה של ממש, ועתה אבדת את חלקך לעולם הבא, ועל כן רצוני להתגרש ממך. מה עשה הבעל הוא שלח את אחד ממשרתי הפונדק להביא לפניו את היהודי שקנה ממנו את חלקו בעולם הבא, לאחר רגע היהודי ניצב לפני הסוחר ר' יהודי פנה אליו הסוחר בקול ידיוותי, בוודאי מבין אתה כי כל אותה מכירה לא היתה אלא מעשה לצון, הבה תחל את הענין, הנה אני נותן לך את הרובל שלך ואתה השב לי את שטר המכירה. לא היה זה מעשה לצון, השיב היהודי, אני התכוונתי לקניה במלוא הרצינות, ובשביל העסק שריר וקיים. אתה יודע מה, אמר הסוחר בקול מתחנן, נתן לך כמה רובלים ובלבד שתשיב לי את השטר, אך היהודי דחה זאת בפסקנות, אשיב לך את שטר המכירה רק אם תעניק לי אלף רובלים! אלף רובלים! הזדעזע הסוחר כלום נטרפה עליך דעתך? אתה מעז לדרוש סכום אדיר שכוזה תמורת גליון ניר עלוב, הברירה בידיך או להשאיר את הנייר העלוב בידך, או לתת לי את האלף רובלים חתך קולו של היהודי. אתה יכול לרק לחלום שאתן לך סכום שכוזה זעק הסוחר, אך מיד שמע את קולה הצועק לא אשתו, אם כך, לך נדב ויתן לי גט פטורים ממך. לא אוכל לשלם לו סכום רב שכוזה בעבור הנייר העלוב הסביר הסוחר לאשתו בקול מעורר חמלה, אך אני אינני מוכנה לחיות עם גוי גמור זעקה האשה, נפנה הסוחר אל היהודי ונסה להפציר בו להוריד ממחירי מה דעתך ששאלש כל מאתים רובל או אפילו שלש מאות רובל, אך העני עמד על שלו, אלף רובל ואף לא פרוטה אחת פחות. למעשה לא היתה לו ברירה והוא נאלץ לשלם את מלוא הסכום לאותו יהודי.

מעשה אירע בעיר סלוצק, שהיכה הדים בשעתו. היה שם רופא פורק עול, שנהג לצאת לטיול לפנות ערב מטעמי בריאות. פעם, ביום חמישי עבר ליד האטליז וראה את הקצב מפציר בקונים שיצאו מן החנות, הרוצה ישוב בעוד שעה! אמר הקצב. הקונים התפזרו, נראה שרגילים היו בכך. הרופא הסתקרן ושאל את הקצב לאן הוא ממנה עתה? לבית הכנסת לתפילה מנחה וערבית ולשעור שביניהם. אבל היום יום חמישי, היום הבעור שבשבוע, והחנות מלאה קונים, איך מלאך ליבך לגרש בכוח את הפרנסה! ראשית, הפרנסה משמשים, עליך לדעת כי יהודי חייב לדאוג גם לעולם הבא שלו! השיב הקצב. אין דבר כזה הקרוי עולם הבא! ליגלו הרופא. לכבודו אולי אין. לי, אני מקווה שהיה ענה הקצב והמשיך בדרכו. הרופא נפגע מהתשובה השנונה. שמע נא: לעג אולי תצרכה להגדיל חלקך בו מוכן אני למכור לך גם את חלקי בו תמורת רובל אחד במזומן. הקצב עצר הפטיר: למה לא! הוא הוציא מכיסו רובל ומסרו לרופא, הרופא הכניסו לכיסו והמשיך בטיולו הרגוע, תמה על אמונתם התמימה של פשוטי העם. חלפו שנים מספר, אל האטליז נכנסה אישה כבודה, ולאחר התוודעה קצרה עם הקצב, שאלה: כבודו אולי הכיר את בעלי המנוח? כיון שהציגה את עצמה כאלמנת הרופא, זכר הקצב במי המדובר, כן, ראיתי, כבודו לא שוחח עימו מעולם! התפאלה האלמנה מור הרב. אספר לך מה מטרת בואי. בעלי נפטר לפני זמן קצר, לאחר פטירתו ראיתי בחלום נרעש עד מאוד, הוא סיפר לי שהוא הובא למשפט לפני כסא הכבוד ועבירותיו רבות מספור, דנו אותו למדור התחנות של הגיהנום. הוא מחה ואמר: אמת שבערתי את כל העבירות האלו, אך מאידך הרי הצלתי נפשות רבות וריפאתי עניים ללא כל תשלום, היכן כל המצוות? ענו לו: אמת, היה בכוח מצוותיך להמתיק את עונשך, אך מה עשה ומכרת את כל זכויותיך לקצב, במחיר רובל כסף אחד? בעלי חלל לעוק כך הוא סיפר לי בחלומי, ואמר רחמו עלי אולי יסכים הקצב לחזור בו מן המקח! נתנו לו רשות להופיע בחלומי, ולבקשני לבוא לבקש שתבטל את הקניה.

שכר המצוה כהערכתה: על הסיפור של מכירת הבכורה: איתא במדרש: אותו יום שנפטר אברהם אבינו, היה יעקב מבשל עדשים, להביא לאביו ולנחמו. ואילו עשו באותו יום ממש, היה נמצא בשדה, ועבר על חמש עבירות חמורות. בא על נערה מאורסה, והורג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, וביזה את הבכורה. כאשר חזר עשו מן השדה כשהוא עייף ורעב, נכנס וראה את יעקב שהוא עומד ומבשל עדשים, אמר לו: כל האנשים בעולם אוכלים מכל דבר שנמצא, דגים ושקצים ורמשים וכל הבא ליד, ואתה כן טורח ומתייגע כדי לבשל קערה של עדשים! אמר לו יעקב: ואם אנו עושים כמהם ואוכלים מאכלים אסורים, היאך נגיע לעולם הבא לאותו יום שבו משלם הקב"ה שכר טוב לעדיקים, ונפסיד יום שברנו? לגלג לו עשו: וכי יש עולם הבא? וכי יש תחיית המתים? אמר לו יעקב: אם אין עולם הבא, ואין תחיית המתים, לשם מה צריך אתה את הבכורה? מכור לי אותה! והטעם שהשתוקק יעקב לקנות את הבכורה משום שבאותו הזמן הקדושה היתה לבכור שהבכורות היו מקריבים את הקרבנות. והנה אמרו חז"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב יותר מכל תענוגות עוה"ז וא"כ איך חל הקניין של הדבר הענק והרוחני הזה בככורה תמורת נזיד עדשים? התשובה היא ויבז עשו את הבכורה וביאר רבי חיים שמואלביץ שלמדן מכאן יסוד מבהיל. שערך השכר המגיע לאדם עבור קיום מצוה, אינו יותר ממה שהאדם עצמו מעריך ומחשיב את המצוה. ונענין שמצינו כשעשו מכר את הבכורה בלחם ונזיד עדשים, והרי ברור הדבר שכל ה"ן דעלמא הרי הוא כאין וכאפס לעומת ערך הבכורה, וא"כ איך יתקיים המקח והרי אונאה יותר משתות בטל המקח? אלא מאחר שעשו הנו הבעלים על הבכורה, וכיון שלא העריכו ביותר מכך, הרי הוא באמת שווה רק כערך זה, כי ערך הדבר נערך על פי מה שהוא שוה בעיני בעלי. ועל כן, יתכן באמת לשלם לרשעים שכרם בעולם הזה, והוא הערך שמעריכים בעצמם את המצוות ע"כ. ולכן לצדיקים לא שייך לשלם שכר מצוות כאן בעולם הזה, כי אצל הצדיקים שידועים להעריך כראוי את המצוות והם יודעים היטב שכל הנאות של העולם הזה לא יגיעו אפילו לאחוז אחד קטן מהתענוג הרוחני שמחכה להם בעולם הבא, א"כ הקב"ה שומר להם את השכר עד לעולם הבא, כיון שבאמת לא שייך להתחיל לתת להם כצצועים פשוטים במקום מתנה ויוקרתית של דירה ומכונית וכו' ואצל הצדיקים שמבינים בערך המצוות, כל הנאות העולם הזה אינם נחשבים כלפיהם אלא כצצוע קטן מול בנייני הפאר והענק שמחכים להם בעולם הבא, ולכן עליהם אמרו חז"ל שכר מצוות בהאי עלמא ליכא, הם לא מתפשרים על צצועים קטנים, ולכן הקב"ה חייב לחכות להם עד זמן העולם הבא, בכדי להתחיל לחלק להם את האוצרות של שכר המצוות שמגיע להם. ואולם כלפי הרשעים שאלם המושגים של הנאות ושל שכר ושל תענוג, ומבטאים רק במושגים של העולם הזה, והם רואים את שיא האושר שלהם בהשגה של עוד הנאות ועוד תאוות של העולם הזה, א"כ כלפיהם הקב"ה הולך עינים באותה מידה, ומשלם להם במושגים שהם מבינים. דירה ומכונית ומשרדי פאר שווים אצל הרשעים מחיר יותר יקר מערך המצוות שהם עשו, ולכן הקב"ה משלם להם את הדירה והמכונית כאן בעולם הזה, וסוגר איתם בזה את כל החשבון, ובודאי שעליו להשקיע ככל יכולתו לא להפסיד מצוה בעבור נזיד עדשים. נביא לחל כמה סיפורים איך צריך להאריך שכר כל מצווה. **בישיבת מיר** היו בחורים שלא קמו לתפילה, וכשנשאלו ע"י רבי חיים שמואלביץ לפשר הדבר, אמרו: רבי, קר לנו מאוד... אפשר להתפלל קצת יותר מאוחר בשטיבלך ב'ית ישראל'. אמר להם ר' חיים: ברור לי שבעולם הבא ישלמו לך עבור תפילתכם ב...שמיכה עבה! לא בתור עונש, אלא כי זה מה שהערכתם. אם בכדי לישון חצי שעה נוספת תחת השמיכה העבה, הנכם מוכנים לוותר על תפילה טובה בישיבה, הרי שזוהי ערך התפילה בעיניכם, ובעולם הבא ישלמו לכם על כל תפילה כזו בשמיכה עבה.

מעשה היה, ואל חדרו של הרבי מאפטא נכנס יהודי שבור ורצוצובבי שהוא זקוק לאלף רובל בשביל להשיא את ביתו ואם לא השידוך יבטל, וכמה כסף יש לך התענין הרבי? רובל אחד בלבד, הררה הצדיק לרעג ואמר: לך לשלום והעסק הראשון אשר יזדמן לך בדרך אותו עליך לעשות וה' יהא בעזרך. הם האמונת חכמים הזאת הוא יצא לדרך לאחר שעות אחדות והחליט לנוח ולסעוד בפונדק של אס הדרך, נכנס לפונדק ושם ראה חבורת סוחרים יהלומים המנהלים עתה בנייהם מקח וממכר, על יהלומים ואבני חן שחוו על שולחנם של הסוחרים. מתוך סקרנות קם האיש כדי להתבונן ביהלומים מקרוב, הסוחרים הבחינו בזר הניצב מהצד ומביט בהשתאות ביהלומיהם. מיד שאלוהו האם חפץ אתה לקנות יהלום? מיד עלה בזכורנו דברי הצדיק שהעסקה הראשונה שציעו לו שיעשה אותו ומיד ענה כן, וכמה כסף יש לך? שאלו הסוחר. רובל אחד היתה

לשמאל חמישים מטרים, הבטתי לצדדים פסעתי גם לרחוב הסמוך ו-אין... אין... החלטתי לנסות בתוך החנויות אולי אחד היהודים יאזן לנו ויסיים להיכנס לבית הכנסת ולהשלים מנין. ברוך השם מצאתי כי בחנות הסמוכה יושב יהודי שבקצה הראש מונחת לו כיפה, יופי מיהרתי ושאלתי כשאני נושף ממאמץ של חיפוש, ר' יהודי אולי תשלים לנו מנין? אתה עשירי. אבל אני כאן באמצע (באמצע לחלום) אבל אתה עשירי ואנו מדברים רק על מנחה בסך הכל רבע שעה וגמרנו, לערבית כבר נמצא מישוהו אחר. ואם יבוא קונה מה יהיה? שאלו! אז הרווחת מצוה, ואם בכל זאת? אני אפצה אותך, כמה אתה משער שאתה יכול להפסיד שאלתי אותו, חמישים לירות השיב, מה הענייה אם אשאלם כך חמישים לירות, אני בא, טוב הוא עמד בדיבורו ונכנס. אשרי יושבי ביתך, התחלנו את התפילה, הוא נעמד סמוך לכותל המערב ואחר כך התיישב על כסא סמוך

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

קורה דבר כזה אצל יהודים רבים, שלפני שעושים מצוה מזלזלים בה, ואחרי כן כאשר המצוה בבסיס, לא מוכנים למוכרה בהון רב? איך מתרחש כזה פלא שאותו יהודי מילא לבוא מחמת ספק ספיקא של חמישים לירות, והנה בסיום מנחה פתאום כזה לב טהור, כזה רצון יהודי, כבוד הרב אני לא מוכר את המצוה! והביאור בזה הוא: שלפני שמקיים את המצוה, יש ליצר הרע שליטה עליו, אז הוא מבבל את הראש, כדאי לך לא לעשות, הרי קשה להתגבר וכו' וכו' הוא משגע את הראש, אך כל זה לפני, אבל מיד כשעשה את המצוה, היצר הרע לא נמצא כבר, אין לו מה לחפש לידו, הוא כבר בדרכו למישוהו אחר, באותו רגע אפשר לראות זאת בחוש שום יהודי לא מוכן למכור מצוה בכל הון שבעולם. מתוך החוכמה דברי חיים: רבי יוסף חיים אליהו דברי חיים.

ושמים את זה בברו של כולנו) ומי ים הרי לא חסר (השאלה היא מבחינה גשמית כמובן כי מבחינה רוחנית ירידת גשמים היא סימן ברכה מהקב"ה ואות שאנו מרוצים בעיניו, וכשח"ו יש עצירת גשמים אות הוא שהקב"ה כועס עלינו. כך שירידת גשמים היא ביטוי למצבינו הרוחני ולא סתם רק השלמת הצורך שלנו במים לשתיה.?) **תשובה:** כיום רוב גדול של המים בברזים מותפלים (בב"ב מי ברק מפרסמים מידי פעם בדפים שהם שולחים את אחוזי המים המותפלים) ומחקרים הוכיחו בבירור שבמים המותפלים חסרים הרבה מרכיבים שחיוניים מאוד לגוף ולתפתחות השכל. ולכן מי שרוצה חיים בריאים וילדים עם שכל, שיתפלל חזק וככל שיש פחות בצורת יש יותר מים טבעיים בברזים שלנו.

שאלה: האם אדם שאוכל סוכריות בורקסים ושקולידים זה מזיק לו רק בבריאות הגוף או גם בבריאות הנפש? **תשובה:** בארה"ב עשו ניסוי על נוער אלים שהיה סגור במוסד לעבריינים צעירים, שינו להם את התזונה לתפריט בריא יותר היינו קמח מלא ירקות ושאר אבות המזון הנצרכים, וראה זה פלא הנערים הפסיקו להיות אלימים והיפך טיביות, ואפי' הפסיקו לדבר דברי גנאי וכו' הם פשוט חזרו להיות בני אדם. ולמה כי מזון בריא הוא מנקה את הרעלים מהגוף מהנפש ומהמוח, ואז מרגישים יותר רוגע ריכוז ויישוב הדעת, כי כשיש רעלים יש חוסר שקט עצבים כעס ואלימות ובעיקר עצבות, כי באוכל מעובד, ולאחריו כיום גם באוכל מקורי, יש חומרים רבים שהם לא טבעיים לגוף והגוף מגיב בהתאם.

שאלה: איך צריך לנהוג בשעת הסכנה: **תשובה:** רבינו יונה כותב שעל האדם לקוות לה' ולא לפחד כלל וכלל מהאויב ובשביל זה לבד יהיה לו שכר להינצל, ואיך מקווים לה' כשמחבל נכנס אלינו הביתה, התשובה היא פשוטה, הנה כעת כשהמחבלים הגיעו לישובים בעוטף המון ניצלו למרות שהאויב היה בביתם וחלקם הוא חטף והצליחו להשתחרר אנו לא יודעים מה הזכויות שלהם אבל אנו רואים שהקב"ה הציל במצב כ"כ קשה ומשונה אז אם מרגישים שזה יכול להיות ומקווים לה' בשכר זה ננצל. מתוך מאמר מיוחד שכתב הגאון הצדיק רבי משה ויסבקר שליט"א

שאלה: בפרשת השבוע מצינו שיצחק הרגיז אצל יעקב שיש ממנו ריח גן עד האם גם היום יש תופעות כאלו? **תשובה:** רבי אהרן מבעלו היה גאון וקדוש עליון כשעלה לארץ בסיום השואה עלו רבים לקבל את פניו ביניהם עלו הסטיפלער ורבי חיים קניבסקי שהיה אז בשנות הבחורות, כשינגשו לפניו הרבי ליווה אותם עד צאתם שאלו אותו מי הם למה מכבדם כ"כ? אמר הרבי אני לא יודע מי הם אבל אני רואה שכניה עליהם. ומי שמקבל על עצמו עול תורה כפי כוחו יזכה להשראת השכינה וכמו שאמרו חז"ל מי שיושב ועוסק בתורה שכניה עמו.

שאלה: השבת יומא דהילולא של המהרש"א ידוע שגדולי ישראל הורו השתדל מאוד בלימוד המהרש"א שמיישר את השכל מה כתבו על לימודו גדולי הדורות: **תשובה:** ידוע שגדולי הדורות לאורך השנים הקפידו לומר לתלמידיהם ללמוד מהרש"א ורבים מהם הפליגו מאוד בהערצה מרובה את הלימוד בחידושיו ונביא

לפתח, כל דקה הבטתי לאחור, להיות בטוח שעדיין לא ברח לנו באמצע התפילה, ובס"ד ראיתי שהכל היה בסדר, הוא אפילו הסתכל קצת בסידור, עד שסיימנו מנחה. לאחר עלינו לשבח פניו רצתי אליו, תחת לו את החמישים לירות. אתם לא צריכים לרוץ אחרי, אינני עוזב, אני כבר אשאר עוד עשרים דקות עד ערבית, אמר: בשלושה מסוימות... הושטתי את הכסף, ביתניים קח את מה שאני חייב לך, לא! ח"ו כבוד הרב, אינני רוצה כסף, אבל סיכמנו וברצוני לשלם לך... את המצוה כבוד הרב אני לא רוצה למכור. מה איכפת לך לקחת, אתן לך מאה לירות גם על ערבית... נעמד על רגליו והכריז. החלטתי לא... גם לא מאה... מאתיים שאלתי בחיך? לא אמכור את המצוה גם לא באלף, לא אקח גרוש, תנו לי בבקשה לשמור את המצוה לעצמי. כיון שראיתי שהוא בשלו, ואף התיישב על מקומו להמתין לערבית עליתי על הבימה, ברוצינו להגיד לפניכם כמה מילים. איך באמת

ועי"ז יפעל יותר מהמשתדל. וכדי להיוושע בתפילה על האדם להתפלל מעומק הלב. ובמקום להרבות בהשתדלות לפני בשר ודם עלינו מוטל להתחזק באמונה שאין עוד מלבדו, ורק בורא עולם יכול להושיע אותנו, וכמה שאנו יותר מאמינים בכוח התפילה, התפילות שלנו יתקבלו יותר לפניו לרצון. והתפילה על כל עניין מיעירת אצל האדם קרבת אלוקים שזה רוגע נפלא שיש לאדם שמרגיש שנמצא בידים שלו יתברך. ואין להתייאש גם אם לא נענה מיד הוא יענה בהמשך אי"ה, כי תפילות לא שבות לעולם ריקם. ותפילות מתקבלות כשאדם מרגיש שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים. **החפץ חיים** תמיד כשבאו לבקש ממנו ברכות היה אומר שאבא לא אוהב ששולחים לו שליחים. הקב"ה רוצה שהאדם יפנה אליו ישירות ויבקש את בקשותיו האישיות והקב"ה רק מצפה ורוצה לתת לנו. אלא מה, אנו צריכים להתפלל ולפעמים גם להרבות בתפילה אך לא להפסיק בזה כלל. ובשנים האחרונות רבי חיים קניבסקי היה אומר לפונים אליו ומבקשים על כל מיני בעיות שהקב"ה עושה לנו את זה כי הוא רוצה שנתפלל אליו, וכל הזמן להרבות בתפילה על הילדים על הפרנסה על הבריאות ועל הצלחה בכל העניינים כי זה הדבר היחיד שנשאר בדורינו היתום, ועי"ז תפילה רואים ללא הרף בחוש את ישועות ה'.

שאלה: מדוע בסופו של דבר עשיו זכה לקבל ג"כ ברכה לא קטנה בכלל, למרות שהיה רשע גדול? **תשובה:** מתרץ ע"כ החידושי הרי"ם שעשיו היה רשע מרושע, אבל היה לו כח אדיר שאי אפשר לזלזל בזה בכלל, והכח הזה היה כח של כיבוד הורים שאין לו אח ורע וזה נשק גדול לזכות לברכות גם כשזה לא מגיע לו כלל, ובמה היה עשיו מכבד את הוריו? במדרש בפרשתנו מסופר שעשיו היה לו בגד מיוחד שבו היה משמש את אביו וזה בגדי עשיו החמודות, ומוסיפים חז"ל ומביאים מעשה מרבי שמעון בן גמליאל שהעיד על עצמו כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שימשתי אותו אחד ממאה שעשיו מכבד את אביו שהיה מכבדו בבגדי מלכות, וחז"ל ג"כ אומרים לנו (מובא בריש"י זכריה ב' יב) שכל זמן שעשיו לא קיבל את השכר שלו על כיבוד ההורים כל השפע הגדול שמגיע לנו מתעכב, ובשפת אמת הביא שבעיקרון יעקב לא היה ראוי לקבל את ברכת אביו עד שימסור נפשו לכבודו ואב, ועי"ז שמסר נפשו לעשות רצון אמו למרות שהיה חשש שעשיו יחרוג אותו זה הזכות שבשבילה זכה יעקב לקבל את ברכת אביו. ועוד מובא במדרש שעשיו זכה שראשו יקבר במערת המכפילה בזכות שמסר נפשו על כיבוד אב.

שאלה: סגולה להצלחה בנייתוח, לידה, מבחן וכדו'! **תשובה:** בספר כ"ה חיים סימן רפא סק"ח כתב בשם רבי יהודה החסיד, שאדם לימן כל דבר שהולך לעבור ורוצה ס"ד והצלחה, יקבל ע"ע לומר נשמת כל חי כשיהיה ניצול ממנה, ויש לכך רמז בפסוק ויעתר יצחק לה' לנחם אשתו **לנח"ח** ר"ת לומר נשמת כל חי. וידוע שמרן הסטיפלער היה מעורר ע"כ הרבה שיקבלו ע"ע לאחר ניתוח או לידה לומר נשמת בכוונה כולל ישתבח עד ברוך אתה ה' אפילו ביחיד, ויוושו.

שאלה: לשם מה כ"כ חשוב כיום לבקש על הגשמים, הרי יש התפלה למים (התפלה – לוקחים מי ים מוציאים את המליחות שלהם

שאלה: למה יש לאדם יסורים, ומה הפתרון לכל הדברים? **תשובה:** ביבמות סד. אמרו: א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. וברבינו בחיי כתב: ומכאן יש ללמוד עוד כח התפלה שהיא גדולה מאוד ואפילו לשנות הטבע. ומבואר בחז"ל שיש תפילות שולקו זמן עד שייענו כי לפעמים הקב"ה רוצה לתת לנו משהו יותר גדול למשל שידוך טוב או ילד מוצלח, או יותר פרנסה וכו' ובשביל זה צריך המון תפילות ועי"ז שמתעכבת הישועה מתברות התפילות והתוצאה לבסוף תהיה יותר גדולה ויותר טובה. רואים מכל זה שאסור לאדם להתייאש מהתפלה הן על זשי"ק והן על שאר עניינים, ואפילו נראה לו שכבר התפלל די והותר ואין תפילתו עושה פירות, ימשיך להעתיך בתפילה עד שיוושע. כמו שאמרו בברכות לב: אמר רבי חמא ברבי חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שגמל קוה אל ה' חזק ויאמץ לבד וקוה אל ה'. ובילקוט שמעוני ישעיה שפח: ר' יוחנן בשם ר' חייא והיה כי הרבתה להתפלל, מכאן שכל המרבה בתפלה נענה. ולפעמים אם התפילה לא מועילה לו מועילה לאחרים או לזרעו אחריו. וידוע שתמיד אצל גדולי הדור כשבאו לבקש ישועה הם היו עונים להמשיך להתפלל. והרב שטינמן היה מביא מאשה אחת מנשי הנביאים שהתפללה 264 פעמים ולא נענתה אך כשהגיע ל-265 נענתה ובזכות זה התעשרה, כי לעיתים אנו נצרכים להרבה מאוד תפילות בשביל לראות את הישועה. ואין עצה ואין תבונה, רק להתפלל להתפלל ושוב להתפלל! **ואל הקב"ה** אפשר להתפלל בכל עת ובכל שעה, אם זה בג' תפילות שנתקנו לישראל, אם זה תפילה פרטית שאדם יכול לשאול מה' בכל שעה שמזדמן לו. ואשרי העם שה' אלוהיו. יסוד התפילה הוא לחזק בליבנו את האמונה והביטחון בה', כי עי"ז שאנו מתפללים אליו לכל דבר ולכל צרה זה מראה שאנו מאמינים שהוא יכול להושיע אותנו ובוטחים בישועתו. ידועים ומפורסמים דברי החפץ חיים בליקוטי אמרים בגודל התועלת שיש לתפילה. ואלו דבריו: כל הצרות הבאות עלינו שאיננו ניצלים מהם הוא משום שאין אנו צועקים ומרבים בתפילה עליהם, כי לו התפללנו ושפכנו שיה לפני הקב"ה בודאי לא ישובו תפילותינו ובקשותינו ריקם. ולא יסתפק אדם במה שמתפלל שמונה עשרה ג"פ ביום אלא מלבד זאת צריך כמה פעמים ביום לשפוך תפילות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא בבית, וצריך שיהיה מעומקא דליבא, כי בינו לבין עצמו הוא יחשוב על מצבו הכלכלי וטרדותיו הרבים ועל משפחתו וכו', ואז הוא ממילא יתפלל בתחנונים. ותפילה כזאת, אומר הח"ח, בודאי לא תשוב ריקם. וכן החזו"א באגרותיו משבח את הקרבה הגדולה שזוכה לה האדם בעת התפילה, וכך הוא כותב: מה נפלא הדבר כי ביכולת האדם להשיח דאגותיו לפני אדון עולם כאשר הוא משיח לרעהו, ותפילה בעת צרה שהאדם נצטוו עליה היא לו לעזר ותרופה מתמדת. ואכן כותב החזו"א במכתביו הידועים שאדם צריך לקבוע לעצמו נוסח של תפילה שמתאימה לו, ויצויר לעצמו איך הקב"ה עומד על ידו מאזין לו ושומע את תפילותיו. ועי"ז הוא יתפלל יותר מעומק הלב. עוד מביא החזו"א שבכל עניין שיש לעשות עליו למעט מהשתדלות ולהרבות בתחנונים לפניו,

להלן מדברי החזו"א מה שכתב על לימוד המהרש"א: הספר הזה הוא מתנה טובה שנתנה לישראל להרגיל את הלומדים בהתעמלות התורה ומרגיל את האדם בעיון נכון ועמוק ומועיל גם לזיכרון כל טובה לפרטיה והפליג בזה רבות.

שאלה: מה הדרך כיום להתגבר על התאוות: **תשובה:** כתב הרמב"ם שאכילה גסה הוא כמו סם המוות לגוף והוא עיקר לכל החלאים ואפי' אם הם מאכלים טובים ושזמ"ש שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, והביא רבינו יונה שבשביל לכפר על עבירות א"צ להימנע מכל התענוגות ולא יפסיק לגמרי מלאכול בשר ולשתות יין אך בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול יניח ממנו קצת מתאבדותיו והיינו שלא יגמור את כל מה שרצה אלא ישאיר קצת מהתענוגות ועיי"ז יזכור את הבורא תמיד וזה יותר טוב מאשר להתענות פעם בשבוע. וכבר כתב הראב"ד שהמושך ידו מהמאכל שערב לחיכו לכפרת עוונותיו נחשב כאילו התענה וכמוזב כפרה.

שאלה: מיהו האדם הגדול שבימים אלו מלא 61 שנים לפטירתו ועשה מהפכה אדירה בעולם התורה באמריקה? **תשובה:** הוא גדול הדור רבי אהרן קוטלר שהגיע לאמריקה לפני 80 או 90 שנה רעיון להקים ישיבה באמריקה דבר שלא היה מקובל שם עד אז רבי אהרן הקים את הישיבה וכיום היא הישיבה הגדולה ביותר בעולם (כמו ישיבת מיר בארץ) בישיבה לומדים כיום קרוב לעשר אלף תלמידים מתוכם 3000 בחורים והשאר אברכים, הישיבה נמצאת כיום בכמה בתי מדרשות שכ"א מכיל בממוצע 1000 מקומות.

שאלה: בע"ה עוד מעט יבוא משיח צדקינו ונפטר מכל הצרות שלנו מי יזכה להיות אז ולראות בנחמת הציבור? **תשובה:** אני לא יודע מי בדיוק יזכה אבל אני כן יודע מה כתוב בגמ': איתא בתענית יא. בזמן שישראל שרוין בצער ופירש אחד מהם באים מלאכי השרת ומניחים ידיהם על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הציבור אל יראה בנחמת הציבור, והנה בזמן הזה שרבות

יהודים שרויים בצער אם זה שורדי הטובח הנורא שהיתה באותו השבת רק מהמראות שם לבד, אם זה משפחות החטופים, אם זה כל החיילים שנמצאים בסכנה מוחשית בעזה, אם זה כל בני משפחותיהם שנמצאים בחרדה ודאגה עצומה אם זה כל המאות אלפי המפונים מהצפון ומהדרום אם זה כל משפחות הנרצחים, ודאי שמי שלא נושא בעול ומתפלל בעדם וחוזר בתשובה לוקח סיכון גדול שלא יראה בנחמת הציבור. ועונו רב מאוד.

שאלה: מה אמר הרב אלישיב בזמן שקרו צרות נוראיות ופיגועים המוניים בציבור? **תשובה:** מכבדי אכבד. הרוצה להינצל מחבלי משיח יכבד את הקב"ה ע"י שיגיע בזמן לתפילה ויתפלל במתינות, היה יהודי בחיפה בשם רבי אברהם קוך שליט"א שהיה אחד מצדיקי הדור והיה אומר שהוא יכול להוציא ספר שלם על הסי"ד העצומה שהיה לאנשים שהגיעו לתפילה מספר רגעים לפני הזמן.

שאלה: מגיע כעת החורף ועמו מגיע השפעת איך ניתן למנוע מלחלות בשפעת בהשתדלות טבעית? **תשובה:** לשמור על מערכת חיסונית חזקה ובריאה שזה כולל תזונה נכונה הכוללת ירקות ופירות עם ויטמינים כתפוזים קיווי לימון וכדו', להפעיל את הגוף, מנוחה מספיקה ובשעות נורמליות - שעות סבירות של הלילה, ובעיקר להימנע ממוצרים המכילים סוכר וכן למעט בחלב שוקולד וקפאין.

שאלה: האם שייך שהבית שלנו יהיה מטופטף ומעוצב כמו שצריך כשהבית מלא בילדים קטנים? **תשובה:** בשביל לגדל ילדים בריאים בנפשם בדרך כלל זה לא הולך עם בית מסודר ומצוחצח כל היום בשביל שהילד יגדל בריא הוא חייב תנועה ועיסוק כלל הזמן ואמנם לסדר צריך אך לא להתרגש מזה שהבית לא בדיוק מעוצב כמו התוכנית כי אנחנו מגדלים ילדים שיהיו בריאים בנפשם.

שאלה: איך ראוי להתנהג עם ילד מוגבל גופנית או מחלה מתמשכת? **תשובה:** אם נוותר לו כל הזמן ונפנק אותו הוא לא יצליח להתמודד בחיים

חידות

חידות לשאל את הילדים בענייני פירות: טו. איזה פרי תחילת שמו הוא כינוי לחול או למשהו שרוף? **טז.** שני פירות ששמותיהם שווים, רק שונים באות אחת? **יז.** איזה פרי הוא גם שם מוכר שגם מופיע בחומש בראשית? **יח.** מאיזה פרי משתמשים הרבה בחודש כסלו? **יט.** באיזה פירות וירקות יש את האות נון פעמיים ברצף? **חידות נוספות לילדים:** כ. באיזה אות אוכלים? **כא.** על איזו שאלה א"א לענות כן? **כב.** איזה מצווה דאורייתא אפשר לקיימה רק ע"י שאוכל קודם?

תשובות: א. כו ב יצחק לא לצאת. כח ה יעקב לצאת לבית לבן. ב. כז כה יין. כז כח תירוש. ג. כז כד. ד. למה לי חיים. ה. האדום האדום הזה. ו. עקב וילך, (ואולי יש עוד). ז. כסף מעשר של עיר הנדחת רמב"ם ע"ז ד טו. ח. אשר יצר בחכמה. בצלמו, אתכם בדן. ט. הלל המצרי-הלל שלנו. הלל הגדול-פרק לו בתהילים. הלל שבכל יום-פסד"ז. י. ג טבת תלוי אם כסלו מעובר. יא. לא המתים יהללו קה, לא אמות כי אחיה ואספר מעשי קה. יב. ואנחנו נברך קה. יג. אסור, זה קשור וכן אסור לעשותו. יד. בתחילה יעביר החתול והעכבר, יחזיר העכבר, ישאר העכבר ויעביר את הלחם, יחזור ויביא את העכבר. טו. אפר-סק. טז. תפוז ותפוח. יז. תמר. יח. מזית שמן בא מזית. יט. אונס בנה. כ. כף. כא. האם אתה יישן. כב. ברכת המזון.

חידת משמעותיות מילים לפרשת תולדות: ט' משמעותיות למילה **תם:** **תשובה:** א. תם - איש אמת. "ויעקב איש תם". פרשת תולדות כה. כז. רש"י: מי שאינו חריף לרמות קרוי תם. ב. תם - שלם, ללא מום. עולה תמימה. ג. תם - שור תם. שלא הורגל לנגוח. ד. תם - נגמר. "לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה" (בראשית מז, יח). ה. תם - הסתיים. "עד תם שנת ממכרו" (ויקרא כה, כט). ו. תם - תמים. "כנגד ארבעה בנים... ואחד תם" - רש"י: שאינו לא חכם ולא רשע אלא תמים ואינו חכם לשאול וגו'. (תם=טיפש. ירושלמי פסחים פרק י"ה"ד בגמ'). ז. תם - מי שאין לו כוונות רעות. "בתום לבבי" (בראשית כ. ה). ח. תם - שם (בארמית). שלחו מתם (מא"י). ט. תם - שם אדם. רבינו תם.

חידות שינון הפרשה: לפי סדר הא - ב: א. מיהו האבא שדומה לבנו? אברהם. ב. מה מכר אח גדול לאחיו הקטן? בכורה. ג. מה אמרו לרבקה שיש בבטנה שני? גויים. ד. משמני הארץ ורוב? דגן. ה. למה קרא לבאר עשק כ"י התעשקו עמו. ו. מה ברך יצחק ליעקב? ויתן לך. ז. מתי יצחק הפסיק לראות כשנהיה? זקן. ח. על מה עשו יחיה על? חרבו. ט. מה היתה רבקה? טובת מראה. י. עשו התחתן עם בת דודו? ישמעאל. כ. באיזה מצוה עשו היה מיוחד? כיבוד הורים. ל. להיכן אמרה רבקה ליעקב שיברח? ללבן. מ. על איזה דבר שאל את יעקב אם חייב במעשר? מלח. נ. בעד מה עשו מכר את הבכורה לחם ו-? נזיד עדשים. ס. מה עשו פלשתים לבארות? סתמום. ע. מי היה אדמוני? עשו. פ. מי סתם את הבארות שנחפרו בימי אברהם? פלשתים. צ. מה היה עשו איש יודע? ציד. ק. ע"פ מה יצחק זיהה את יעקב? קולו. ר. מה היה בארץ שיצחק היה צריך ללכת לאבימלך? רעב. ש. מה עשו היה? שעיר. ת. מה נולד בפרשה? תאומים לרבקה.

חידות פרשת שבוע: א. מי בפרשה נצטווה לא לצאת לחו"ל ומי נצטווה לצאת? ב. אחד משבעת המינים בפרשה מופיע פעמים בשני שמות שונים? ג. עשר מילים באותו הפסוק שמתחילים באות א? ד. שם מוכר שמוזכר בפרשה לא בתור שם? ה. אותה המילה פעמיים ברצף? ו. שם של פרשיות מחומש דברים לפחות שטים?

חידות ידע תורני: ז. איזה כספים דינם להשימם בקרקע? ח. איזה ג' ברכות אשר יצר יש? ט. איזה שלושה הלל יש? י. באיזה תאריך לפעמים אומרים הלל לפעמים לא? יא. פעמיים בהלל שהמתים לא יכולים להודות? יב. איזה פסוק מהלל אומרים ג"פ ביום?

חידות לבוגרים: יג. איזה מילה משמשת גם לקשר וגם לדבר שאין לעשותו? יד. לאדם יש חתול עכבר ולחם, הוא צריך לעבור את הנהר ובסירה אפשר להעביר 2 דברים כל פעם, אם ישאיר את החתול עם העכבר העכבר ייטרף, אם ישאיר את העכבר והלחם העכבר יאכל את הלחם, כיצד יעביר את הכל?

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 383
כסלו תשפ"ד

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

הקרפף שבכל חלק בפנ"ע אין בית סאתיים, שני החלקים מותרים, כמבואר בשו"ע (סי' שני"ח סעיף י"ב).

בשבוע האחרון עשו שינוי בגדרות של בית החולים, והורידו את הגדר שהצורה פ' התחברה אליה, וזה גרם לפסול את התיקון שעשונו שם. ביום שישי הגיע לשם הרב האחראי בשכונת הר נוף, וסייע לתקן בצורה זמנית, ולאחר שבת ביקשו שנעשה תיקון יותר טוב. לאחר דיונים הוכרע שיוותרו טוב לחזק את התיקון שנעשה ולהשלים אותו. הגענו עם גדרות ולחיים, והשלמנו את הגדרות שהיו רעועות, בתקווה שעכשיו התיקון יחזיק מעמד, ולא ידרוש מהאחראים לעבוד קשה בערב שבת.

חלוקת העירובין בשכונת בית וגן לקראת השקעה בשיכירות יחד עם תיקון זה, ביקש אחד העוסקים מהשכונה, לעבוד על השכירות מהתושבים, שזה החלק החסר בעירוב הזה. אלא שהעירוב גדול מאוד ולא יהיה שייך לשכור מכל אחד ואחד, לכן ביקש שנעשה חלוקה נוספת לקטע קטן מהרחוב, שבו לבד יהיה ניתן לעשות את השכירות כדי, והוא יהיה בכשרות טובה שיחבר בין בית החולים למרכז השכונה.

בהזדמנות זו השלמנו גם את העבודות האלו, במקומות שהיה צריך לקשור חוט, להתקין לחיים, ולהגביה גדר. ובס"ד החלק הזה ג"כ הושלם. אך כאמור עדיין לא שכרו מאותם תושבים שגרים שם, ומי שמעוניין לסייע בחלק הזה, יכול לפנות לעוסקים במצוה, לחזק את ידם ולסייע בעבודתם, ולזכות את ציבור בני התורה השוהה בבית החולים, שיוכל לטלטל לשכונת בית וגן עם עירוב כהלכה.

חשש קרפף ברחבת ישיבת פונביץ', דין אתר שהוקף לבניה בדיני קרפף התעוררה בשבוע זה שאלה מעניגת בעירוב של ישיבת פונביץ', בעקבות עבודות לתשתית חדשה של חשמל, סגור שטח גדול שנמצא בין בנין הישיבה לאוהל קדושים, ועשו אתר בניה גדול שאין כניסה אליו לתושבים, אלא רק לעובדים בלבד. והנה בדן אתר בניה, ידוע מגדולי ההוראה מרן הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ זצ"ל, שיש בו איסור קרפף [אם יש בו יותר מבית סאתיים]. כיון שהוא דומה לחצר שנזרעה או שנתמלאה מים, שהענין בזרעים הוא שמונעים את האנשים מלעבור ולהשתמש בשטח הזה, כמו כן כאשר העמידו מחסום קבוע כמו גדר כדי שלא יכנסו, עשו אותו לשטח שאינו עומד לשימוש, והוא קרפף.

אלא שהוסיפו גדולי ההוראה שאם כבר בונים שם בנין, והתחילו ביציקת היסודות או בבניית קומה אחת, נחשב טפל לעיר, שכביכול זו צורה של העמדת דירה, ואינו קרפף.

[וצ"ל שאינו דומה לחצר שהתמלאה מים, שאפילו שהמים יהיו רק כמה ימים הם עושים את המקום לקרפף, כי דוקא מים שהם צורה של קלקול של המקום, משא"כ בניה היא צורה של תיקון המקום לצורך דיורים, ובה אפילו שיש כעת זמן שאינו ראוי לשימוש, חידש מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שאינו עושה את המקום אינו מוקף לדירה]. לפ"ז יש להסתפק בדן רחבת פונביץ', שאין בונים שם דירה, אבל עוסקים בתשתיות שהם צרכי הדיורים, האם גם בזה ניתן לומר את החידוש שהמקום נחשב עומד לשמש את

בתיקון ושיפוץ העירובים בשבוע זה

בשבוע זה יצא הצוות של מוקד העירוב להעמיד עמודי עירוב ולתקן עירובים במקומות שונים. באחת הערים הגדולות ביקש האחראי לחדש את קו העירוב שהשתנה בעקבות עבודות בתשתיות שפגעו בעירוב, והיה צריך להעביר את העמודים אל החורשה שמרוחקת יותר. במצב כזה היה קשה לפקח על העירוב, ובפרט כעת לקראת החורף שבימות הגשמים לא ניתן להיכנס לאדמה הזו אפילו עם הגיפ של העירוב, וקשה לבדוק את העמודים כמו שצריך, וגם אם אירע שהחוט נקרע קשה לתקנו. לכן כעת שהושלמו העבודות, היה צריך לעשות קו חדש של עמודי עירוב קרוב לכביש, שיהיה קל לבדוק ולתקן.

בתוך כדי שהצוות טורח בהקמת עמודי העירוב, הופיע השיטור העירוני ודרש לראות שיש אישור לעבודות אלו. האמת שהיה כדאי להצטייד מראש באיזה אישור, אבל בדרך כלל הציבור שלנו מעדיף לעבוד בלי אישורים ולעשות כרצונו גם דברים שאינם תואמים לכללים העירוניים, ולא להיות תלוי בכלל הגורמים שדורשים דרישות רבות. אלא שכנראה בעקבות המצב הבטחוני הגיעה תלונה במוקד העירוני על חרדים שחופרים בעיר, ומחמת זה הגיעה נידת ודרשה אישור. אמרנו לשיטור שזה עירוב של שבת, שנעשה מטעם המועצה בעיר. אך הם לא הבינו כלל מה זה. אמרנו להם שיש עמודים כאלו סביב כל העיר ולא עשוינו משהו מזה, אך היה מצער לראות שהם יהודים שלא הכירו כלל את הנושא. [מי ידוע אם בציבור החרדי אין אנשים שלא יודעים מהו עירוב ועמודי עירוב].

הסבר פשוט לשיטורים מהו עירוב שבת

במקרה זה שהעבודות היו עבור העירוב העירוני ולא עבור הפנימי, יכולנו להפעיל את אנשי המועצה שיתנו למוקד העירוני אישור בע"פ לכלל העבודות, ועד שהענינים הסתדרו הם נשארו לשמור על העובדים שלא יבצעו עבודות. בינתיים הם ביקשו שנסביר להם מה זה עירוב, ניגשנו והסברנו להם את הענין בצורה הכי פשוטה, שה' רצה שגנוח בשבת, לכן ציווה עלינו שלא לקחת דברים החוצה, אלא רק בתוך מקום שהוא סגור, לכן כדי לקחת עגלה ובקבוק מים, סידור או טלית ביד, צריך שכל המקום יהיה סגור. יש מקומות שיש גדר מסביב לישוב, אבל במקומות כאלו שאין גדר, עושים את העמודים האלו עם חוט שזה צורה של פתחים, ואז הרחוב והעיר נחשבת סגורה אלא שיש לה הרבה פתחים, ואז מותר לקחת את הדברים בכל הרחובות שבמקום הסגור.

בזמן הזה שהתעכבנו זכינו ללמד עוד שני יהודים מושג בשמירת שבת, ואולי גם בשביל זה היה צריך שהם יבואו להפריע לנו, אולי הם עוד יזכו לקיים את השבת כראוי.

הלך שטח קרפף עם צורת הפתח

עבודות אחרות התקיימו השבוע בתיקון העירוב השכונתי בשכונת בית וגן בירושלים. שכונה זו מחולקת מראש לעירובים נפרדים, יש עירוב שכולל רק את רוב השכונה החרדית, ואינו כולל את האזורים שיש בהם אנשים שאינם שומרי שבת ובסמוך אליו יש עירוב נוסף שכולל גם את הרחובות שיש בהם אנשים שאינם שומרי שבת, והוא מחבר בין בית החולים שערי צדק למרכז השכונה.

בשנה שעברה הוספנו שם תיקון, בגלל שהיה שטח גדול של קוצים במורד שבין השכונה לבית החולים, וכיון שאי אפשר לעבור בקוצים ובמורד, נחשב שטח זה קרפף, והוא אוסר את העירוב. בתחילה הסתפקו האם יש בו שטח כשיעור קרפף, ולאחר מדידה הוכרע שיש בו שיעור יותר מבית סאתיים, ולכן עשינו תיקון ע"י שחילקנו את המקום, באמצעות גדר שהיתה שם, וצורת הפתח שהשלימה את החסר, וכאשר מחלקים את

גם אתה יכול לדעת עירובין למעשה, הצטרף לשיעורים שיתחילו בעז"ה בשבוע זה ותרכוש קנין עצום לכל החיים! להרשמה התקשר לטל' 055-678-3323 / 0548483320

במקרה זה התעלה היתה עמוקה י טפחים מכל הצדדים, א"כ לכאורה אין בעיה לעיר, כי הדפנות של העומק יהיו מחיצה לעיר מדין גוד אסיק, כמו בגג הנ"ל, אך הבעיה היתה שבמקום שהמים עוברים אין תחת הקרקע דופן בגובה י, אלא רק ריצפה דקה, ולא שייך בה דין גוד אסיק כי אין בה שיעור מחיצה, וא"כ בצד הזה שאין גוד אסיק, יוצא שהקרקע של העיר שנמצאת למעלה פרוצה אל האויר של התעלה שלמטה. [ואין את היתר של עומד מרובה שהובא בגליון הקודם, כי הפתח רחב יותר מי אמות].

והנה גם במקרה זה יש את השאלה הנ"ל, האם יש דין פרוץ אל מקום האסור, כשהעירוב פרוץ רק לאויר שלמעלה מי, כי ע"י העירוב פרוץ גם לשטח שלמטה שהוא אסור, או שמא נחשב שהוא פרוץ רק לאויר שלמעלה שהוא מקום פטור, ואינו אוסר את העירוב.

הבאנו את השאלה למורנו הגר"מ לובין שליט"א, וצידד שלדעת השו"ע נחשב פרוץ לכרמלית, דכיון שאין מחיצות ממלא נחשב ג"כ פרוץ. [ומש"כ בתוס' רבינו פרץ הנ"ל, הרי הוא סובר שבאמת אין אסור לגג וכשיטת התוס' מטעם אחר, אבל לדעת השו"ע שהגג אסור, יש איסור של פרוץ לכרמלית גם בכה"ל]. ועוד הוסיף שאע"פ שיש מחיצות מסביב, זה לא נחשב שסגור מכל הצדדים, כי במקום כזה גם האמצע נחשב אחד מהצדדים, דכיון שיש באמצע העיר מקום האסור מדין כרמלית, זאת אומרת שהוא מחוץ לעירוב, וא"כ העירוב פרוץ לשטח שמחוץ לעירוב, וזה לא משנה אם זה בהיקף החיצוני או הפנימי, כי גם הפנימי מבדיל בין הפנימי לשטח שנחשב חיצוני.

[וגם לדעת הגר"א (המובא במשנ"ב שם ס"ק ס"ו) שאין דין כרמלית בגג בגלל שכולו למעלה מי, כי מחדדים את הי מקרקע עולם, י"ל שכאן זה לא נאמר, כמו שביארנו במק"א שקרקע באויר המחוברת בשווה לקרקע עולם, נחשבת תוך י, דאל"כ כל הכבישים שבגשרים יהיו מקום פטור. ואכמ"ל].

היתר הגשר מדין חורי רשות היחיד

לקראת סוף הדיון מצאו טעם אחר להתיר את הגשר הזה, כיון שבמקרה זה מקום העירוב שמסביב למתחם אינו פרוץ לגשר, [כי המדרגות והגדרות יוצרים מחיצה], וכן בנין השיבה הרי זה רשות היחיד גמורה, א"כ לפנינו ואחרי מותר, וא"כ הגשר שביניהם יחשב חורי רשות היחיד, ובחוריים מותר גם בלי מחיצות כי נעשה טפל לרה"י. וכמו שכתב השו"ע (סי' שמ"ה סט"ז) לגבי גג הבולט שהוא כרמלית כי אין לו מחיצות, ואם יש לו פתח או חלון לבית, נעשה חורי רשות היחיד ומותר לטלטל בו. ואמנם אם הגשר או הגג שווה לקרקע הכרמלית, אי אפשר לומר שהוא חורי רה"י, כי אדרבה הוא המשך לקרקע הכרמלית, [ואם לא נאמר כן, הרי כל הרחובות יהיו חורי רה"י של הבתים, ולא יצטרכו מחיצות לעירוב]. אלא שכאן שכל קרקע הגשר הפרוצה נמצאת בגובה, אין בה שימוש ללמטה אלא לבית, ובזה יש היתר של חורי רה"י. וזה היתר נכון למקרה זה, ולכן למעשה יש להתיר את הגשר.

במקרה זה נכנסנו קצת בעומק ההלכה, וקטע זה הוא יותר עבור ציבור הקוראים המעיינים. ואנו רואים מזה, כמה יש עוד להרחיב ביסודות הדינים גם בדינים שאינם קרובים למציאות המצויה בזמנינו, כגון דין גג שאין לו מחיצות, כי צריך רק להשוות אותו אל מקרים אחרים במציאות של זמנינו, ואז יש בו הרבה נפק"מ למעשה בכל הגדרים ההלכתיים.

השיבוץ מתחילים להבין מהו עירוב בזמנינו

בשבוע זה מתחילים בס"ד את המחזור החדש לשנת תשפ"ז, ללימוד הלכות עירובין למעשה. כידוע יש קושי להבין מה ההלכות של עשיית העירובים בזמנינו, כי המציאות שונה ממה שכתוב בגמרא ובשו"ע, ואפילו במשנה ברורה אין ההלכות מסודרות לצורה שבה עושים היום, אלא מעט פה ומעט שם, והעיקר חסר. במחזור

השיעורים של מוקד העירוב, מסבירים את היסודות הנלמדים מדברי הגמ' והפוסקים, וממחישים את הדינים הנובעים מהם ומתאימים למציאות שלנו. כולל גם הדגמה בעזרת שקופיות עם תמונות מהשטח, מבדיקת מאות עירובים ברחבי הארץ. וכן סיורי שטח בעירובים בפועל.

במוצאי שבת התחילו את השיעורים במודיעין עילית, בהשתתפות עשרות אברכים שהבינו את התועלת הגדולה שיקבלו בכך. בשבוע זה עדיין ניתן להצטרף לשיעורים בבני ברק, ירושלים, ואלעד. המערכת מברכת את כל המצטרפים, שיזכו להיות בקיאים בהלכה למעשה, ולזכות את משפחתם ואת הרבים בשמירת השבת כראוי.

הדיורים. ולמעשה בעירובים השכונתיים מקפידים על הוצאת אתרי בניה, אך באמת לדעת החוט שני יש להתיר בחלק מהמקרים. במקרה זה היה ויכוח בין הת"ח, ושאלנו את הגר"מ לובין שליט"א, ונטה לומר שכל זמן שהפועלים עוסקים בעבודות ולא עצרו אותם, לדעת החוט שני מסתבר שיש להתיר, אך לא ביטל לגמרי את החשש.

ואמנם גם כשהמקום נאסר מדין קרפף, בהרבה מקרים השטח של הבניה מוקף בגדר טובה, ואז אע"פ שתוכו אסור, מ"מ אינו מפריע לעירוב, כי העירוב אינו פרוץ למקום האסור. אבל הנפק"מ היא שהאחראי צריך לעקוב על הגדרות שישארו שלימות, ולא יהיו בהם פרוצות, וכן שלא ישאירו את השער פתוח, או תלוי בגובה ג' טפחים מעל הקרקע, ועוד כהנה בעיות המצויות בגדרות של האתרים. לפ"ז גם אם האתר שהוקף בגבעת הישיבה הוא קרפף, אינו אוסר את העירוב, כיון שהוא מוקף בצורה טובה ואינו פרוץ לעירוב שמסביב.

גשר שפרוץ לאויר הכרמלית למעלה מי' טפחים

בשבוע שעבר עשו שינוי בכניסה לישיבה, כיון שסגירת כל המקום הגדול הזה, עושה קושי גדול לבחורים שאינם יכולים להגיע לישיבה אלא ע"י סיבוב גדול, לכן עשו גשר שעובר בגובה על פניה של המתחם, ומשמש מעבר מהרחוב אל בנין הישיבה.

שבת ניגש אלינו אחד מהבחורים ועורר שאסור לטלטל בגשר הזה בשבת, כיון שהוא פרוץ לקרפף האסור. אמנם עשו לו מעקה שלא תהיה סכנת נפילה, אבל למעקה הזה אין דיני מחיצה, שיש בו רק שני פסים מאוזנים, והרווח ביניהם יותר מג' טפחים, א"כ אין מחיצה לקרקע שעל הגשר, והשטח שמתחתיו הוא כרמלית האסורה, הרי זה פרוץ למקום האסור ונאסר גם הוא.

ויש לעיין בשאלה זו, היכן מצינו שיש כזה סוג של פירצה למקום האסור, כאשר הגשר נמצא בגובה, והשטח האסור למטה. אולי צריך שהם יהיו באותו גובה. מצד שני אפשר לומר, מה זה משנה באיזה גובה הם, סוף סוף אין סגירה של מחיצה ביניהם. ולכאורה התשובה היא, שיש לחלק מה הפרש הגובה ביניהם, כיון שהאיסור של הקרפף למטה הוא מדין כרמלית, וקיי"ל אין כרמלית למעלה מי' טפחים, והאויר של הקרפף למעלה זה מקום פטור (שו"ע סי' שמ"ה ס"ח), א"כ אם הגשר עומד בגובה י' טפחים ומעלה, הרי הוא אינו פרוץ למקום האסור אלא למקום פטור, ורק אם יהיה פרוץ בתוך גובה י' יחשב פרוץ לכרמלית.

ויש להביא ראיה לנידון זה מדברי השו"ע (סי' שמ"ה סט"ז) לגבי גג של בית, שההיתר לטלטל על גביו [כאשר השטח שמסביב לבית אין בו עירוב], הוא משום שהמחיצות של הבית גדרות גם את הגג, מדין גוד אסיק מחיצתא (משנ"ב שם ס"ק ס"ה). וכתב השו"ע שאם הגג בולט ועודף על הקירות של הבית, אין הקירות מועילות לגג כי אינן ניכרות לשטח הגג, ולכן אסור לטלטל על הגג, מפני שהוא פרוץ לשטח שלמטה. הרי מבואר בזה שיש מושג של פרוץ למקום האסור גם כשהגג נמצא בגובה י' טפחים מקרקע הכרמלית. וא"כ ה"ה לגשר הנ"ל שיש לאסור אותו מדין פרוץ למקום האסור.

אבל י"א שאינו דומה לכאן, כי האיסור של הגג אינו משום שהוא פרוץ לכרמלית שלמטה, ובאמת כאשר הוא למעלה מי' נחשב פרוץ רק לאויר שהוא מקום פטור, ואינו פרוץ למקום האסור, וכן לשון תוס' רבינו פרץ (עירובין דף ז, ע), אלא האיסור של הגג הוא מפני שאין לו מחיצות, ואין רשות היחיד בלי מחיצות (עי' בלשון המשנ"ב שם ס"ק ס"ה, ס"ו, שכתב לשון זה), ולפ"ז יש לחדש באופן שיש מחיצות כשרות מסביב לרשות היחיד, אלא שיש בתוכה פירצה לאויר של כרמלית למעלה מי, לא יהיה איסור של פרוץ למקום האסור, ולא יהיה איסור לשטח העליון באופן זה. כגון בגשר הנ"ל, שיש מחיצות סביב לעירוב, אלא שיש בתוכו שטח האסור, והעירוב אינו פרוץ לקרקע האסורה אלא רק לאויר שלמעלה מי, לא יהא איסור של פרוץ למקום האסור בכה"ג.

תיקנו את העירוב וגילו פירצה בתוכו לתעלה שיעוברת תחת העיר שאלה דומה לזו הגיעה אלינו לאחרונה מרב האחראי על עירוב בחו"ל, שלאחר שדאג הרבה על תיקון ההיקף החיצוני של העירוב, ועשה בו הרבה שינויים כדי שיהיה כראוי, גילה פתאום פירצה בתוך העיר, דבר שלא עלה על דעתו בתיקון העירוב, שצריך לבדוק גם מה קורה בתוך העירוב. מתחת העיר יש תעלה גדולה של מים זורמים, וברוב העיר היא מכוסה תחת הקרקע, שטח לא ידוע כלל שהיא קיימת, אבל במקום אחד בעיר התעלה פתוחה לאויר, וא"כ העירוב פרוץ אל התעלה.

1000 אברכים כבר יודעים, ואתה עדיין לא? הצטרף לסידרת השיעורים שמתחילים השבוע!

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלוץ מס. 148 | פר' תולדות תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

סיום סדר מועד שע"י ארגון אחיעזר
במעונו של מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א
בהשתתפות נשיא הארגון הגרב"ד דיסקין ר"י ארחות תורה

מרן הגאון רבי אריה לוי שליט"א ראש ישיבת שכר שכיר
בבית מדרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א

מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א בשיחת חיזוק
בכולל 'עטרת שלמה' בבה"כ המרכזי 'נאות יוסף' ב"ב

מרן הגר"מ זילבר שליט"א בבדיית
לבן ידידנו החשוב הר"ד יחיאל לוי

מרן הגרמ"ש אדלשטיין בבית החולים תל השומר
אצל פצועי המלחמה לחזקם ולעודדם לדפ"ש

מרן הגר"מ גרינמן בשמחה
עם הגר"ש קניבסקי ראש ישיבת תפארת ציון

מרן פוסק הדוד הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשיחת חיזוק
בהיכל ישיבת 'דעת אהרן בראשות הגאון רבי ניסן קפלן שליט"א

מעמד סיום הש"ס יארצייט של הרבנית גיטל
קפלן א"ח לרה"י הגאון רבי ניסן קפלן

הספד בישיבת "כנסת יחזקאל" (אטינגר) על מרן דה"י הגרב"מ אורחי וצוק"ל
בראשות מרן הגר"ד כהן ראש ישיבת חברון

שמחת נישואי בת ראש הישיבה הגאון הגדול רבי דניאל זולפסון ראש ישיבת נתיבות חכמה
בהשתתפות גדולי התורה, וראשי ישיבות צילום: ש.פ.ה

בראשות מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: מעמד הכנסת ישיבת "שכר שכיר"
להיכל ישיבת "ברכת יצחק אור יהודה" בשל מצב המלחמה בדרום.

סדרי לימוד בלילות שבתות החודף ברחבי הארץ

בסייעתא דשמיא גדולה נוספו ונפתחו סדרי לימוד חדשים ברחבי הארץ

המעוניינים לסייע בתקציב עבור זה ניתן לבחור בית הכנסת מתוך הרשימה או לתרום תרומה כללית שתחולק בין כולם מוזמנים לפנות למערכת "קובץ גליונות" ואי"ה התקציב יועבר לבית הכנסת וזכות הלימוד יעמוד לתורמים

לתרומות: 053-3145900 k.gilyonot@gmail.com

שערי תפילה הרב פינקוס 6 אופקים	זכרון אליהו קהילות יעקב 5 אופקים	בני הישיבות אחיסמך	זכור לאברהם יהודה הנשיא 9 אלעד	אור אליהו יונה בן אמיתי 28 רמה ג' בית שמש
אהל יוסף הבבא סאלי 20 ביתר	מפעל הש"ס ביתר	בית אהרן הפלמ"ח 9 בני ברק	מזרח כהנמן כהנמן 128 בני ברק	נחלת רפאל ראדזמן 3 בני ברק
אבן ישראל חי טייב 6 ק. הרצוג בני ברק	דברי שיר זכריה בני ברק	אהל יעקב ולאה פרדו 2 בני ברק	אילת השחר אויסקין 21 פ.כץ בני ברק	בני הישיבות דגוד 12 בני ברק
אשכנז יעל 3 בני ברק	שתילי זיתים עזרא 60 בני ברק	נחלת משה בני ברק	שם אבותי ישעיהו 10 בני ברק	תורה ותפילה יהודה הנשיא 19 ברכפלד
אהל תורה ר' יהודה הנשיא 35 ברכפלד	אהבת תורה יחד 11 חדש	יסודות	תורה ותפילה זרחי 7 ירושלים	משכנות יעקב פסגת זאב ירושלים
דרך אמונה פסגת זאב ירושלים	המרכזי גן הדסים רשב"ם 5 מודיעין עילית	המרכזי הגבעה 3 נוף הגליל	חניכי הישיבות נתניה	מגן אברכים נתן אלכז 1 גבעת המורה עפולה
מרומי שדה מרומי שדה 13 קדית ספר	המרכזי שדי חמד 18 קדית ספר	כולל בר שאול מרים מזרחי 18 רחובות	חניכי הישיבות אוהל מלכה חזו"א 1 רכסים	
החשמונאים החשמונאים 74 תל אביב	אהל יעקב ורחיה תפרח			